

1
500
~~Costa Rica~~

~~Sala 1a [illegible]~~

~~[illegible]~~

Sala 1a [illegible]

T. 108069

R. 344881

C. 1135676

**PHILOSOPHIA
THOMISTICA.**

THE
OSOPHIA
THOMISTICA

Obj. 3. Deus potest dividere continuum, ut granum sinapis, in omnes partes: Ergo partes illæ non erunt amplius divisibiles.

Resp. 1. Distinguo antecedens: Potest dividere in omnes partes; physicas, concedo; mathematicas, nego. Illa enim pars, quæ erit minima in esse physico, & indivisibilis in duobus entia physica, erit adhuc mathematicè composita ex duabus medietatibus, & quælibet illarum ex aliis.

Resp. 2. Nego absolutè antecedens. Quod enim repugnat essentiæ rei, etiam divinitus fieri nequit; ut, quod homo sit irrationalis. De essentia autem continui est, ut sit divisibile in partes ejusdem rationis, id est, rursus divisibiles.

Instabis. Deus potest destruere omnia puncta unientia partes, v. g. lineæ: Ergo tunc lineæ dividetur in omnes partes.

Resp. Distinguo antecedens: Potest Deus destruere omnia puncta lineæ; destruendo etiam partes, concedo; servando partes, nego. Hoc enim ipso, quod partes sunt, necesse habent continuari & uniri, omnis enim pars continui est continua: unde implicat, destruere omnia puncta lineæ, & ejus partes remanere.

Obj. 4. Partes continui vel sunt finitæ, vel infinitæ; si finitæ: Ergo deveniri potest ad ultimam ulterius indivisibilem; si sint infinitæ: Ergo datur infinitum actu.

Resp. cum S. Thoma 9. Met. lect. 5. & pluribus aliis in locis, partes continui esse infinitas solum secundum quid & in potentia; id est, secundum divisibilitatem.

Instabis. Illæ partes sunt in actu continuo: Ergo sunt actu infinitæ.

Resp. Distinguo antecedens: Sunt actu in continuo; secundum entitatem, concedo; secundum infinitatem, nego, id est, habent quidem entitatem in continuo; sed illa entitas actualis non habet infinitatem nisi in potentia. Nam omnis infinitudo quantitativa vel est secundum extensionem, vel secundum numerum. Partes autem illæ in primis non habent actualem extensionem infinitam, ut patet; nec etiam faciunt numerum actualem infinitum, quia ut dicit D. Thomas 3. par. q. 76. art. 1. numerus confurgit ex divisione quantitativa; unde sicut impossibile est, ut omnes illæ partes sint ab invicem divisæ, ita impossibile est, ut sint infinitæ actu secundum numerum, unde sunt solum infinitæ actu secundum divisibilitatem, quæ est aliquid potentiale.

Ur-

Urgebis. Partes illæ sunt actu ab invicem distinctæ : Ergo faciunt multitudinem infinitam.

Resp. Transeat antecededens, (cùm enim distinctio tollat unitatem, sicut partes illæ non habent nisi unicam unitatem totius, ita negari posset, quod sint actu distinctæ ab invicem) & nego consequens. Nam ut partes faciant multitudinem, non satis est eas, distingui, sed necesse est actu dividi : non enim numerus ex distinctione resultat, sed ex actuali partium divisione : unde non faciunt numerum ante divisionem nisi in potentia. Solutio est ex D. Thoma in 4. dist. 10. qu. 1. ar. 3. & 3. p. q. 76. ar. 3. ad 1.

Obj. 5. Si in quolibet continuo partes sint in potentia infinitæ, tot erunt partes in grano tritici, quot sunt in globo terræ : Consequens est absurdum : Ergo & antecededens. Probatur sequela : Unde infinitum non est majus alio ; Sed utrobique sunt infinitæ partes : Ergo tot sunt in uno, quot in alio.

Respondent quidam distinguendo sequelam : Tot sunt partes in grano tritici, quot in globo terræ partes aliquotæ, negant ; partes proportionales, concedunt. Vocantur autem *partes aliquotæ*, quæ habent certam & distinctam in tota magnitudinem, quæque pluries repetitæ exhaustiunt totum, ut ulna, cubitus, digitus sunt partes aliquotæ panni. Partes vero proportionales sunt medietates medietatum, & harum medietatum aliæ medietates. Hæc solutio subfineri potest ; non enim æstimatur magnitudo rei secundum partes proportionales, sed hoc commune est omni quantitati, ut sit divisibilis in medietates medietatum in infinitum : unde tam in grano tritici, quàm in globo terræ datur divisibilitas in partes proportionales in infinitum. Attamen præterea.

Respondeo secundò. Nego absolutè sequelam. Ad probationem distinguo : Uuum infinitum non est majus alio ; infinitum actu, concedo ; infinitum in potentia, nego. Ratio distinctionis est, quia infinitum actu, si datur, debet actu importare totam sui generis rationem, ideoque eo majus esse nequit ; at infinitum in potentia in eo solum consistit, ut actu dicat aliquid infinitum, cui sine termino aliquid accidere potest, puta dividi, augeri, minui. Porro tam parti, quàm toti id accidere potest ; & ideo unum infinitum potentia potest esse pars alterius, ac proinde minus altero : ut contingit grano pulveris, quod licet sine fine dividi possit, non est tamen nisi particula globi terræ, ideoque longè minus est ipso. Huic solutioni faveret S. Thomas 3. p. quæst. 10. ar. 3. ad 3.

Obj.

Quæ nunquam uisi in centro coeant, & tamen quanto magis ad centrum accedunt, tanto propius invicem accedant. Sumamus ergo triangulum rectilineum, cujus basis sit minima quædam lineola, à qua ducantur duæ lineæ ad punctum maxime distans, v. g. ab Urbe Parisiensi ad Tolosanam: Lineæ istæ quanto magis accedent ad centrum cuspidis, tanto magis invicem accedent, & de brevissimo basis spatio detrahent, & tamen nunquam illud totaliter exhaurient, nisi cum pervenerint Tolosam: quantula ergo particula, putas detrahetur ex illo spatio singulis leucis, sed quam minor singulis passibus, & quam minima singulis digitis? Ergo brevissima illa spatii particula dividetur in tot particulas, quot sint digiti in illa longitudine immensa, quæ est ab Urbe Parisiensi ad Tolosanam.

Resp. Secundo cum D. Thoma 1. Phys. lect. 9. cum dicitur, continuum esse divisibile in partes in infinitum divisibiles, id intelligendum esse mathematicè, non vero physice; id est, considerando quantitatem præcisè secundum se, ut eam sumit Mathematicus; non vero ut est proprietas formæ corporeæ, sicut eam considerat Physicus: nam perveniri tandem posset ad partem ita exiguum, ut fortè minorem nulla forma naturalis pati posset; attamen mathematicè loquendo in illa minima parte adhuc essent duæ medietates, & in illis duabus medietatibus aliæ medietates, & sic in infinitum.

Solvuntur objectiones.

OBj. 1. Indivisibilia non se penetrant: Ergo possunt continuari, & sic componere quantitatem continuam. Probatur antecedens. Indivisibilia impediunt penetrationem: Ergo ipsa non se penetrant. Consequentia videtur certa: si enim se penetrarent, potius penetrationem partium juvarent, quam impedirent. Probatur antecedens. Ideo enim duæ manus se tangentes non se penetrant, quia tangunt se secundum suas extremitates indivisibiles: Ergo indivisibilia impediunt penetrationem.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego consequens. Immo ideo indivisibilia impediunt partium penetrationem, quia ipsa se penetrant, id est, ponunt in eodem loco: Contactus enim partium fit in quantum extrema illarum indivisibilia conveniunt simul in eodem loco: unde contigua dicitur Aristoteles. *Quorum extrema sunt simul.*

Instabis. Punctum tangit partem secundum se totum, tamen ipsa non penetrat: Ergo à pari licet punctum tan-

tangat aliud secundum se totum, ipsum tamen non penetrat.

Resp. Nego paritatem. Nam licet punctum tangat partem (ut potest tangere) secundum se totum, non tamen vicissim tangitur à parte secundum se totam; & ideo pars non penetratur cum puncto, quia non est tota in illo.

Obj. 2. Puncta in continuo sunt sibi immediata: Ergo in illo sunt sola: Ergo continuum ex illis solis constat. Consequentia patet. Ubi enim essent partes, nisi mediant inter puncta? Antecedens vero probatur. Globus non tangit planum nisi in puncto; & tamen, dum movetur, totam ejus extensionem percutit: Ergo in plano non sunt nisi puncta seriatim sibi succedentia. Secunda pars antecedentis patet experientia. Primam vero probant Mathematici: Quia globus tangit planum in eo, in quo proportionatur: Sed globus & planum non proportionatur secundum aliquam partem, omnis enim pars perfecti plani est plana, omnis pars perfecti globi est curva, curvum autem & planum non proportionantur: Ergo talis contactus non fit in parte, sed in indivisibili.

Respondent aliqui, globum, percurrento planum, saltare ab uno indivisibili ad aliud, relinquendo partes medias intactas. Sed missa hac solutione, ut gratuita & penè ridicula.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: Globus tangit planum duntaxat in indivisibili; dum quiescit, concedo; dum movetur, nego. Et similiter ad probationem: Globus non proportionatur plano in parte; dum quiescit, concedo; dum movetur, nego.

In fabis. Etiam dum movetur, non fit proportionatus plano in aliqua parte: Ergo nulla solutio. Probat antecedens. Sive enim moveatur, sive quiescat, semper est globus, semper est curvus secundum omnem arcum in ipso designabilem: Ergo semper est improporcionatus.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem nego consequens. Nam globus & planum in contactu successivo & fluenti, per modum fluentis & successivi sunt proportionata, quatenus motus supplet improporcionem. Contactus enim successivus capit naturam entis successivi. Et ideo sicut tempus, licet nihil habeat præsens, nisi instans indivisibile, fluendo tamen habet extensionem & partes; ita contactus globi licet non fiat nisi in indivisibilibus quiescendo, fluendo tamen potest fieri in partibus: Sicut dicunt Mathematici, quod punctum, licet quiescens sit indivisibile, attamen si moveretur, describeret lineam divisibilem.

Obi.

PHILOSOPHIA

JUXTA INCONCUSSA,

TUTISSIMAQUE

DIVI THOMÆ DOGMATA.

Quatuor Tomis comprehensa

Authore P. F. ANTONIO GAUDIN, Lemovicensi, Ordinis Prædicatorum, Provinciæ Tolosanæ Alumno, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Regente.

Editio prioribus accuratior,

Juxta novissimam Coloniensem, ab Authore ex integro recensitam, emendatam, & figuris æreis illustratam, præcipue ubi de modernis experimentis, & observationibus, atque recentiorum Philosophorum placitis, & systemate

TOMUS PRIMUS,

LOGICA.

VENETIIS, MDCCXXXVI.

Typis Dominici Lovisa.

SUPERIORUM PERMISSU.

PHILOSOPHY

BOOKS

LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

BOOKS

LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

BOOKS

LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

BOOKS

LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

BOOKS

AUTHOR

STUDIOSO LECTORI.

CUM Avenione annis abhinc quatuor supra viginti in illius Urbis Academia philosophiam publicè docerem, Cursum meum Typis dedi, hoc unum spectans, ut meos tunc Auditores à scribendione, quo potior temporis & otii pars magno labore, modico fructu in scholis teri solet, sublevarem. At ea fuit sors Operis, ut ubique vulgatum supra spem benignùs exciperetur, adeo ut plerique publici Professores tum in Gallia tum aliis in regionibus, eo in scholis suis ad erudiendos in Philosophia juvenes uti non dedignati sint, Quod sanè factum ab iis arbitror, non ob aliquam singularem Operis præstantiam, sed quod Adolescentium captui: quorum gratia illud edidi, plerisque aliis sua perspicuitate, brevitate, ac rerum, quas continet, varietate accommodatius esse judicaverint. Hinc plures ejus editiones prodire, pleræque etiam furtivis prælis, quæ me inscio factæ librum variis mendis deturparunt. Huic malo statim mederi non valui, quod jus Privilegij penes me non esset. Itaque patienter ferendum fuit. Verùm Privilegij tandem compos, Librum in manus seribac pluries resumpsi, non emendandum modo, sed quantum ætate maturiori, indefessa bonorum Authorum lectione, familiarum virorum eruditorum commercio, diuturnoque harum rerum usu consecutus sum, in eam ex integro formam restituendum, quæ studiosæ juventuti erudiendæ aptior visa est, & eo quem supra meritum consecutus erat, publico favore minus indigna. Ad hæc quid præstiterim, paucis accipe. In toto Opere superflua resecui, laxiora pressi, ut nullo brevitatis dispendio additamenti locus esset. Quæstiones, quæ passim deerant in scholis nobilibus celebres, adieci. Debilioribus nervos & robur, obscuris lumen, in compositis ordinem, omnibus meliorem formam & dispositionem addere adlaboravi. Logicam plerisque observationibus & præceptis vulgò prætermisissis, quæ ad efformendam mentem apprimè utilia visa sunt, locupletavi. Physicam his experimentis & inventis, quibus eam ævi nostri homines magnopere ornarunt, longè uberius, quàm antea, illustravi; hoc præcipuè curans, ut in illa nobili Philosophiæ parte studiosi scholæ nostræ Adolescentes ita vetera nossent, ut si quid à Modernis aut ingeniosè cogitatum est, aut præclariùs illustratum, aut novis experimentis detectum, id minimè ignorarent: falsa vero systemata, quæ pleraque renovavit, aut perperit ætas nostra, validis argumentis possent refellere. Moralem & Metaphysicam accuratius recensui, disposui, ac variis in locis auxi & illustravi. Hæc cum in superiori, tum maximè in hac postrema Operis Editione pro viribus egi, Amice Lector, an peregerim haud satis scio. Unum spondere possum, si quem fructum ex prioribus Editionibus capere Adolescentes, ex hac maturiore longè uberius percipient. Vale. Parisiæ, die 30. Augusti. a n. 1692.

Approbatio Professorum Ordinis.

PAUCISSIMA Opera sunt eorum, qui primum eruditionis suæ speciem exhibent, quibus hæc felicitas contingat, quam miratus est olim Cicero in Phidia; qui cum suam Minervam exposuisset in publico, suæ artis & judicii vulgi periculum facturus, *tam citò probatam, quam monstratam vidit*. In eo ramen ordine Operum, quæ omnium judicium rapiunt, reponenda est Philosophia, juxta inconcussa tutissimaque D. Thomæ dogmata, auctore P. F. Antonio Gaudin, ordinis Predicatorum, &c. Ut primum eum lucem aspexit, tam citò probata, quam monstrata est, cœpitque statim undique nedum ex omnibus Galliarum partibus, sed ex Italia, Hispania, Belgio, aliisque adeo avidè expeti, ut plures Editiones ad implenda omnium vota a tornandæ fuerint. Sed quid ex hac nova Editione, cum iterum sub incudem integrum Opus revocatum est, cui secundæ cogitationes accesserunt, quod posterioribus curis non tam emendatum, quam locupletatum est, sperare non liceat? Veniat in omnium manus futurum Scholæ Thomisticæ & Peripateticæ præclarissimum ornamentum. Ut enim habet plurima, quæ ceteras ejusdem generis Philosophias commendare solent, quæ tamen cultiori stylo, pluribusque additis ornamentis succurrere facile possit; habet præterea & quidem maximam copiam rerum singularium, quæ in Schola Thomistica & pro defensione Philosophiæ Peripateticæ contra Modernos Philosophos quibus, nova omnia sapiunt, desiderari poterant. Et ut nostrum de hoc opere Philosophico judicium feramus, habet, quod exigebat olim Quintilianus in opere absoluto eaque præcepta implet quantum in eo scribendi genere de rebus difficillimis, & quæ vix elegantiam ferunt, consequi quisquam potest: *Quod libris deditur, & in exemplum editur, tersum ac limatum, & ad legem & regulam compositum esse oportere, quia veniat in manus Doctorum, & Judices arti habeat Arrifices*. Sanè nihil huic Operi à Judicibus artis aut timendum, aut optandum, cum & tersum & limatum, & ad legem ac regulam artis, inconcussa scilicet D. Thomæ Dogmata, compositum sit: venietque tuto in manus Doctorum, à quibus etiam & veritatis & antiquitatis defensæ palmam reportabit. Hanc nedum censuram, sed & commendationem erudito operi Nos debere censuimus. Parisiis, die 10. Septembr. An. 1684.

F. Julianus à Sancto Joseph, Theologiæ Professor.
F. Antonius Massoulie, Theologiæ Professor.

centium, res esse determinatè futuras, antequam eveniant; & propositiones, quæ de illis fiunt, esse determinatè veras, vel falsas, & hoc præsciri à Deo, qui falli non potest. Sed hæc omnia responsione digna non sunt; nec enim superficie tenuis attingunt difficultatem; quia & Prophetiæ fiunt, & Scriptura loquitur supposito decreto Divinæ providentiæ, quam fide constat omnia futura disposuisse. In ejusmodi Decretis fundatur præscientia Dei & certitudo Prophetiarum; inquantum, ut inquit Scriptura, *Novit Dominus opus suum*; novit, inquam, per suum decretum, quod Prophetis revelat, ut illud anuntient ad ædificationem Ecclesiæ. Quam solutionem adhibebis aliis ejusmodi argumentis: unde missis his objectionibus inutilibus.

Obi. 2. Futura semper habent certam determinationem ad essendum: ergo propositiones de illis formatæ sunt semper determinatè veræ, aut falsæ. Probatur antecedens: Nam, ut ait Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 4. *Tam non possunt futura non fieri, quàm non fuisse facta præterita*. Et D. Anselmus libro de Concordia præscientiæ cum libertate: *Rem futuram necesse est esse futuram, quoniam futura esse nequit, & non futura*.

Resp. Ejusmodi auctoritatem loqui de rebus supposito Decreto, quo fiunt futuræ, quo præordinantur, quo à Deo præsciuntur, ut patet ex textu utriusque Patris citati.

Dices. Plura futura sunt, quæ non decernuntur à Deo: ergo saltem ista non possunt reddi futura per decretum. Probatur antecedens: Deus non decernit mala: sed plura futura sunt mala: ergo plura futura sunt, quæ Deus non decernit. Minor constat. Maior probatur: Deus ea non decernit, quæ non vult fieri; sed Deus non vult fieri mala: ergo illa non decernit.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Deus non decernit mala, decreto approbativo & effectivo, concedo; permissivo nego: ut enim pictor plures umbras relinquit in opere suo, ut ex earum oppositione magis fulgeant colores; ita Deus plura permittit mala, ut ex illis procuret multa bona. Et ut etiam illa umbrarum dispositio arti, ac voluntati pictoris subest nec nisi secundum eius regulas sit; ita & ipsa malorum permissio, ac dispositio à Divinæ Voluntatis ac Sapientiæ decretis ordinatur & temperatur; sed de his accuratius Metaphysicæ q. 4. ar. 5.

Infiabis. Deus non permittit ea, quæ prohibet; sed Deus prohibet omne malum, ut patet ex eius legibus; ergo non permittit mala.

Resp.

Resp. Distinguo majorem. Deus ea, quæ prohibet, non permittit, permissione legali, concedo, permissione causali, nego. Permissio legalis est, dum aliquid subditorum nutui à legislatore relinquatur tanquam licitum; Permissio vero causalis, est dum aliquid causa, quæ posset impedire, non impeditur. Patet autem, quod Deus quidem, ut legislator sanctissimus, nullum permittit malum; attamen ut causa generalis plura mala non impedit, quæ posset impedire. Hoc sensu dicimus, Deum permittere mala permissione causali, non vero permissione legali.

Urgebis. Permissio causalis non sufficit ad reddendum aliquid determinatè futurum, nisi ex se ipso jam sit futurum; permittere enim non est determinare, sed nativæ determinationi non obstare: ergo oportet aliunde mala esse determinatè futura, quàm ex decreto permissivo.

Resp. In malo duo sunt, entitas & defectus. Entitas non potest reddi futura per solum decretum permissivum, sed pertinet ad decretum effectivum: at supposita futurentione entitatis, quæ determinatur per decretum positivum, & defectibilitate creaturæ, sufficit pro futurentione defectus decretum permissivum. Unde in forma distinguo; Permissio causalis non sufficit ad determinandam futurentionem mali, absolutè concedo; supposito decreto quo attingitur entitas, & supposita creaturæ defectibilitate, nego. Sed res accuratius dicetur suo loco. Interim plusquam satis pro capto Logici.

Obj. 3. Lex Contradictoriarum est, ut una determinatio sit vera, & altera falsa: Sed istæ duæ etiam ante decretum sunt Contradictoriæ, Mortui resurgent, Mortui non resurgent: ergo una est determinatè vera, & altera falsa.

Resp. Distinguo majorem: Lex Contradictoriarum de præsentibus, aut præteritis, concedo; de futuro; nego: nam contradictorias de futuro expressè ab hac regula eximit Aristoteles. Et ratio est, quia contradictoria de præsentibus & præteritis habent objectum jam determinatum: at vero propositiones de futuro ante decretum habent objectum adhuc pendulum & indifferens ad fore, vel non fore, ut sæpe repetit Aristoteles & D. Thomas. Unde quia Propositio sequitur sortem sui objecti, quandiu objectum est indifferens ad fore, vel non fore, propositio est indeterminata, ut verificatur, vel non verificetur.

Instabis. Ista disjunctiva, Antichristus vel erit, vel non erit, est determinatè vera: ergo necesse est, alteram partem esse determinatè veram. Probatur consequentia.

Virgere amplius potest hæc ratio. Si propositionum de futuro contingente una esset determinatè vera ante decretum, esset necessariò & naturaliter vera; Ergo non esset objectum liberæ determinationis. Consequentia est evidens. Probatur antecedens. Illud est necessariò & naturaliter verum, quod est verum ante exercitium cuiusvis libertatis; non enim potest esse liberè verum; Atqui propositio vera ante decretum Dei, est vera ante exercitium cuiusvis libertatis, cum decreta sint actus primæ & antiquissimæ libertatis; ergo est necessariò & naturaliter vera.

Reponunt Adversarii, propositiones de futuro non esse veras naturaliter, sed liberè, quia sunt veræ ob decretum, nondum quidem positum, sed ponendum liberè.

Sed contra. Si decretum est ponendum determinatè, antequam ponatur, hæc determinatio præveniet usum libertatis, proindeque libera non erit; nam quod prævenit omnem usum libertatis, non est liberum; ergo saltem illa propositio, quam volunt veram esse ante decretum, nempe: *Decretum est determinatè ponendum*, erit necessariò & non liberè vera.

Argumentis jam factis adeo evidenter convincitur, eventus contingentes ante decreta Dei fuisse omnino indifferentes ad fore & non fore, proindeque propositiones de illis factas fuisse itidem indeterminatas ad veritatem & falsitatem, ut mirum sit, oppositam sententiam patronos invenisse. Verùm hic subtiliter irrepens deceptio viros alioquin acris ingenii facilè deludit, quam detegere operæ pretium est. Si, abstrahendo ab omni decreto & determinatione causarum, propositiones nude spectemus, ea est natura propositionis veræ de præsentis; ut veritatem suam in duas alias refundat, nempe antèriùs in propositionem de futuro, & posteriùs in propositionem de præterito: ut si supponamus verum esse, Petrum hodie disputare, exinde intelligimus tota duratione antecedenti verum fuisse, Petrum fore disputaturum; ac pariter tota duratione subsequenti verum fore, Petrum disputavisse. Hinc decepti illi antiqui Dialectici putarunt, propositiones illas de futuro fuisse re ipsa determinatè veras ex tota æternitate, sicut intelliguntur veræ post eventum. Atque ita imaginati sunt, æternam quandam & immobilem veritatem inesse illis propositionibus, quæ antevertat ipsum eventum. Mendosè profecto; non enim erant veræ re ipsa, sed quod longe aliud est, posteriùs, quasi ex post facto, ab ipso eventu verificatæ sunt: (nam earum veritas pendebat ab eventu) unde

quandiu eventus fuit indeterminatus, erant & ipsæ incertæ & indeterminatæ. At ubi primum eventus determinatus est, vel in se, vel in suis causis, jam veræ intelliguntur, non quidem veritate, quam in se haberent ante eventum, (nota quæso & intellige); sed quæ in illas refunditur ab eventu. Sicut, ut loquuntur Jurisperiti, matrimonium subsequens, vi quadam retrocessiva legitimam efficit prolem antea natam. Illa proles ante matrimonium non erat legitima, sed tamen persecutum matrimonium ita fit legitima, ut secundum jura semper legitima fuisse intelligatur; nec habeatur ut quasi purgata ab infamia spurii partus, sed ut numquam ea infamia notata. Ita se res habet quodammodo in propositionibus de futuro: non erant veræ, antequam eventus esset determinatus: at postquam eventus determinatus est, eas vi quadam retrocessiva ita denominat veras, ut intelligantur pro tota duratione antecedenti jam veræ, aut, si exactius loqui volumus, verificatæ.

At, inquiunt, si ita est, propositio de futuro nunquam fuit vera: nam cum Petrus disputat, verum non est, eum disputaturum, sed disputare: Non itaque præsens disputatio Propositionem de ea futura veram efficit, sed ostendit, jam olim fuisse. At iterum hic falluntur, cum imaginantur, præsentem disputationem non efficere, sed ostendere propositionem de futuro fuisse veram: non enim verum est, Petrum disputare, quia disputaturus erat; sed verum erat, Petrum disputaturum, quia nunc verum est disputare. Itaque præsens disputatio non ostendit, sed efficit veram propositionem de futura disputatione. Attamen quia, antequam Petrus disputet, hæc ejus actio jam à tota æternitate determinata fuit in divinæ Providentiæ decretis, idcirco non solum cum disputat verificatur, eum fuisse disputaturum, sed etiam id ante verum fuit ob decreta divina, non tamen ante decreta: unde si nulla essent decreta, sed res merè fortuitò acciderent, ut volebant Epicurei, nulla propositio de futuro contingenti vera esset ante eventum, sed solum ex eventu verificaretur modo jam ante explicato.

Soluntur objectiones.

Objiciunt 1. Adversarii Prophetias, quæ de futuris eventibus plurimæ exstant in Scriptura, & sunt determinatè veræ. Addunt plures autoritates Patrum, Theologorum, & veterum Philosophorum, dicentium.

INDEX TITULORUM TOMI PRIMI.

P RÆFATIO, <i>Quæ sit operis ratio, & æconomia,</i>	1
Pag.	
DISSERTATIO PRIMA PRÆLIMINARIS.	
<i>De Commendatione Philosophia.</i>	3
§. I. <i>Philosophia homini, ut homo est, ad ejus mentem perficiendam est necessaria.</i>	4
§. II. <i>Philosophia necessaria est homini, ut est Rēipublicæ membrum, politica societate aliis hominibus conjunctum.</i>	6
§. III. <i>Philosophia necessaria est homini, ut est fidelis, ad ipsius fidei ac religionis præsidium,</i>	9
DISSERT. II. præliminaris. <i>De Commendatione doctrinæ S. Thomæ.</i>	17
§. I. <i>Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Christi, Elogiis Pontificum, Conciliorum exemplo, & Ecclesiæ Oratione.</i>	18
§. II. <i>Commendatur Doctrina D. Thomæ autoritate & exemplo Universitatum, Ordinum Religiosorum, & Primatum Theologorum:</i>	21
§. III. <i>Commendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.</i>	23
DISPUTATIO PRÆAMBULA, <i>De Philosophia in universum.</i>	29
QUÆSTIO I. <i>De natura Philosophia.</i>	ibid.
Art. I. <i>Quid sit Philosophia.</i>	30
Art. II. <i>An sit Philosophia.</i>	32
Art. III. <i>Quæ sit Philosophia partitio.</i>	36
Art. IV. <i>Qualis sit Philosophia.</i>	38
QUÆST. II. <i>De causis Philosophia.</i>	40
Art. I. <i>De Causa finali Philosophia.</i>	ibid.
Art. II. <i>De Causa efficienti Philosophia.</i>	42
Art. III. <i>De Causa formali & materiali Philosophia.</i>	43
Art. IV. <i>De variis Philosophorum Sectis.</i>	45

INDEX TITULORUM PRIMA PARS PHILOSOPHIÆ LOGICA. LOGICÆ MINORIS

Prima Pars.

- D**E Apprehensione & Terminis,
QUÆST. I. De Termino.
 Art. I. Quid sit Terminus.
 §. I. Quid & quotuplex sit signum.
 §. II. Quid sit Terminus mentalis.
 §. III. De Termino vocali & scripto.
 Art. II De divisione Terminorum.
 Art. III. De proprietatibus Terminorum.
 §. I. De Suppositione.
 §. II. Regulae quinque utiles ad discernendas suppositiones.
 §. III. De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Restrictioni, Alienatione, & Appellatione.
 Art. IV. De Universalitate Terminorum.
 Art. V. De Terminis predicamentalibus.
QUÆST. II. De reſta Terminorum perceptione.
 Art. I. De defectibus, qui vitiant Terminorum perceptionem, ac de eorum remediis.
 Art. II. De modis sciendi, quibus adjuvatur Terminorum perceptio, ac primum de definitione.
 §. De Modo sciendi in genere,
 §. II. De Definitione Nominis.
 §. III. De Definitione rei, quid & quotuplex sit, quæ ejus leges.
 Art. III. De Divisione.
 Art. IV. De Abſtractione.

SECUNDA PARS LOGICÆ MINORIS.

- D**E Judicio & Propositionibus.
 Art. I. Quid sit Propositio; ubi de Oratione, Nominine, & Verbo.

TOMI PRIMI.

Art. II. De variis propositionum Divisionibus.	82
I. De Divisione propositionis secundum se spectata. <i>ibid.</i>	
II. De Divisione propositionum ratione alicujus adjuncti, ac primò de propositione simplici & composita.	83
III. De propositione exponibili, & exponente.	84
IV. De propositione absoluta & modali.	85
Art. III. De proprietatibus propositionis.	87
I. De Oppositione.	<i>ibid.</i>
II. De Equipollentia.	88
III. De propositionis conversione.	89
Art. IV. De recto propositionum Judicio.	91
I. In quo sita sit rectitudo Judicii.	<i>ibid.</i>
II. De causis defectuum Judicii.	93
III. Sex Regulae ad rectum propositionum Judicium observanda.	95

TERTIA PARS. LOGICÆ MINORIS.

DE Discursu & Argumentatione.	120
Art. I. Quid & quotuplex sit Argumentatio in genere, & quæ ejus Regulae.	103
Art. II. De natura Syllogismi, ejusque divisionibus in genere.	106
Unicus De Divisione Syllogismi in genere.	107
Art. III. De variis Figuris & Modis Syllogismorum.	110
Tabula Modorum.	116
Art. IV. De Probatione, & Reductione Syllogismorum.	122
Art. V. De Inventionem Medii.	124
I. Qua via quarendum sit Medium.	126
II. De Locis, ex quibus eruuntur media Syllogismorum.	128
Art. VI. De Syllogismo sophistico.	139
Appendix de Metodo.	131
Quatuor Regulae Methodi in genere.	133
Regula tres Methodi Analyticae.	134
Quinque Regulae Methodi compositiva.	136
LO.	

INDEX TITULORUM LOGICA MAJOR

QUæstiones, quæ de rebus Logicis agitari solent
complectens.

QUÆSTIO PRÆAMBULA De ipsa Logica
ibid.

Art. I. Quid sit objectum Logicæ.

Art. II. An Logica sit scientia.

Art. III. Quomodo dividatur Logica in docentem
utentem.

Art. IV. An Logica sit scientia speculativa.

Art. V. An Logica conficiat demonstrationes alia
scientiarum.

PRIMA PARS LOGICÆ MAJORIS

DE Ente rationis primam Mentis Operationem
clante.

DISPUTATIO I. De Universalibus.

QUÆST. I. De Universalibus in communi.

Art. I. An natura sint universales.

Art. II. An natura sit formaliter universalis à
te rei.

Art. III. Qua mentis operatione natura universalem
efficiatur.

Art. IV. De divisione Universalium.

Art. V. An Universale sit genus ad quinque univ
lia.

QUÆST. II. De universalibus in particulari.

Art. I. De Genere.

§. I. Utrum definitio Generis à Porphyrio tradita sit
ibid.

§. II. Utrum Genus prædicetur de specie ut totum, vel
pars.

Art. II. De Differentia.

Art. III. Unde, mutantur Genus & Differentia.

Art. IV. De Specie.

Art. V. Utrum Genus possit salvari in unica specie,
species in unico individuo.

Art

indivisibilem se totum tanget secundum totum, nec proinde faciet aliquid extensum.

R Dicere autem, quod in indivisibili sunt partes viruales, per quarum unam tangat, & per aliam non tangat, non solvit argumentum. Nam istae partes viruales ita inter se identificantur, ut una non sit realiter extra aliam: Ergo hoc ipso, quod indivisibile secundum unam partem virtuales est penetratum cum toto, nullam habet partem realem extra ipsum; ac proinde non extendit illud. Extensio enim realis & quantitativa fit per positionem partium realium extra partes.

Probatum tertio. Si corpus componeretur ex indivisibilibus, & tempus ex instantibus, ut volunt Adversarii, sequeretur, velocius mobile idem spatium citius pertransire non posse, quam mobile tardissimum, quod sane absurdum est. Probatum sequela. Suppone equum testudinem moveri supra lineam decem millium punctorum. Quolibet instanti equus nequit conficere nisi unum punctum, Atque etiam quolibet instanti testudo pertransit unum punctum; non enim potest minus pertransire: Ergo equus & testudo quolibet instanti percurrunt unum punctum, sicque aequaliter moventur.

Si dicas, equum in instanti conficere tria puncta, testudinem insumere duo instantia, in uno puncto; contra est. Nam instans est indivisibile: Ergo in illo non potest acquiri, nisi aliquid indivisibile: Et si respondas, testudinem in uno instanti acquirere unum punctum, & postea quiescere per tria instantia, sicque dare copiam equo, ut praecurrat: Contra est, quod inderetur, omnem motum esse interruptum quiete, nam non potest dari motus adeo velox, quo velocior non possit: Adde, quod in rota partes centro propinquiores semper moventur, cum remotiores moventur, & tamen motus partium remotiorum a centro velocior est motu partium propinquiorum: Ergo non est necesse, ut mobile tardum quiescat per aliquas morulas, & possit praecedi a mobili veloci.

Confirmari demum potest conclusio ex ipsa essentia quantitatis, quae est divisibilis in partes eiusdem rationis; id est, quarum quaelibet sit etiam quantitas: Ergo necesse est, omnem quantitatis partem esse quantitativam; proindeque implicat, quantitatem resolvi in partes non quantas & indivisibiles: Ergo non componitur ex indivisibilibus, sed ex semper divisibilibus.

Dices. Inintelligibile videtur & sensui communi repugnans, granulum, v. g. farinae esse divisibile usque ad

diem iudicii, immo per totam æternitatem in partibus
minores & minores, absque eo quod possit tandem
veniri ad ultimas indivisibiles, in quibus sistat divi-

Resp. 1. Mirum esse, sed tamen verum; nec huius
immensæ divisibilitatis exempla defunt, quæ superant
tum natura, tum ars, tum mathematica. Natura
quidem. Quæ enim minor quantitas fingi à nobis potest
quantitate corporis Acari minutissimo farinæ granum
minoris? & tamen in illo minimo corpusculo innumera
biles divisiones natura induxit, ita ut illud distinetur
in integrum partium exercitum. Distinguuntur scilicet,
in illo cor, jecur, intestina, pedes, cutis, necur
caput, dentes, guttur, &c. & quod mirum videntur
est, per istas omnes partes curstat magna copia spirituum
tum naturalium, tum animalium ad sensatibus
& vegetationes peragendas: immo quælibet ex istis partibus
constat ex aliis, & quod demum fidem omnino
vincerent, nisi oculi suaderent, Microscopio quælibet
ex his animalculis, etiam pilis hirsuta visuntur, quælibet
quàm minutis? At Acarus penè elephas est comparatus
his animalculis quæ in aqua, cui prius infusa sint pipera
grana, aut cinnamoni, vel nucis moscatæ frustula,
quisitiori Microscopio nuper detecta sunt. Constat
nuto globulo ex frustulo vitri ad flammam lampadum
dum liquatur, spontè sic tornato. Huic globulo
dispositio interposito talci lamina præfata aquæ gutta
flam apponunt, quæ per illum aspecta lacus, aut flamma
na apparet. In ea innumeri pisciculi natant, acrobate
currere videntur, qui sanè acaris in immensum minus
res cum sint, omnibus ad motum & vitam organis
structi sunt, etiam pinnulis, squamulis, &c. ut non
ne stupore propriis oculis observavimus, in quàm
minimas particulas quantitas etiam re ipsa divisa
natura mirati. Nec tamen hic finis: nam quis
an non adhuc minora animalcula in naturæ familia
teant?

Exemplum quoque habetur in artificialibus. Nunc
granulum auri repetitis ictibus in varia folia dilatatur
Malleator, quibus plures argenti laminæ possunt vel
& hæ laminæ duci possunt ab artificibus in fila de
capillis propriis tenuiora ad quatuor propè leucarum longi
tudinem, in quibus filis ne particula quidem argenti
quam non tegat aurum. Et quæso, ut id fiat, in
particulas necesse est dilatari minimam istam auri particu-
lulam.

Ex Mathematica quoque illud exemplum istius
nitæ divisibilitatis desumi potest: nam lex est trian-
gli perfecti, ut latera eius à basi ad centrum anguli

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum Continuum constet solis indivisibilibus, vel partibus semper divisibilibus.

Ysterium philosophicum est hæc difficultas, in qua ratio plus probat, quam possit intelligere; plus ur ecit, quam possit solvere. Ut tamen aliquatenus ex- netur, duplex in ea fuit opinio. Prima Zenonis, quem muntur quidam Recentiores, relicto Aristotele, di- ia ses, quantitatem continuum constare solis indivisi- sationibus coacervatis. Secunda est Aristotelis, omnium istis apaticorum, & communiter Mathematicorum, quæ omint, quodlibet continuum constare partibus semper quæ sibilibus: unde Aristoteles definivit continuum, *Quod visibile in semper divisibilia.*

CONCLUSIO.

Continuum non constat solis indivisibilibus, sed partibus semper divisibilibus. Prima pars infert secundam. Si enim continuum non constet indivisibilibus, nec est, nullam ejus partem ita exiguam dari posse, quæ sit ulterius divisibilis in alias. Unde. Probatur primo conclusio. Indivisibile additum indivisibili non facit majus & extensius: Ergo non potest cau- & componere continuum. Consequentia de se patet: nam continuum fit majus & extensius per additionem eorum, quibus ejus magnitudo constat. Antecedens ro evidenter probatur. Quod caret omni prorsus magnitudine & extensione, non potest additum facere majus & extensius; Sed indivisibile caret omni prorsus magnitudine & extensione: Ergo additum alteri non potest ere majus & extensius. Minor est certa. Nam naturalis notio indivisibilis est, ut careat extensione: unde divisibile & inextensum pro eodem accipiuntur. Major autem probatur. Pars non affert toti, quod ipsa non habet: Ergo cum indivisibile careat extensione, non test eam afferre toti, cui conjungitur, sicque facere majus: sicut infiniti cæci, quia carent facultate videntis, non possunt facere unum videntem; & infiniti Anali, quia carent corporeitate, non possunt constituere um corporeum.

Respondebis, unitatem, quamvis careat numero, ad- tam tamen facere majorem numerum. Quidni etiam
Philos. R. P. Gaudin. II. Pars. P 7 in-

indivisibile carens extensione, poterit reddere maiorem extensionem, dum alteri additur?

Sed latissimum est discrimen. Siquidem magnitudo seu potius multitudo numeri confurgit ex distinctio-
unitatum; unde quia quælibet unitas affert suam extensionem, ideo auget numerum. At vero extensio
nova confurgit & augetur extensione suarum
partium; unde quod non affert partialem extensionem
non reddit maiorem quantitatem continuam. Cum
ergo indivisibile careat extensione, additum alteri
ipsum extendet, & rursus si aliud addatur, nulla
detur extensio, & sic addita in infinitum indivisibilia
nullam molem continuam efficient.

Probatur secundo. Quod non potest continuari
alio, non potest cum eo componere quantitatem
continuam; Sed indivisibilia invicem continuari non possunt.
Ergo nec constituere quantitatem continuam. Major
est ex terminis. Probatur minor. Continua sunt
rum extrema sunt idem, seu, quæ uniuntur secundum
extremities; Sed in indivisibilibus nullæ sunt extre-
mitates; Ergo continuari non possunt. Minor patet.
extremum supponit medium ab ipso distinctum, ac
de divisibilitatem & distinctionem; Ergo indivisibile
ret medio & extremis. Major autem probatur. Tum
est definitio continuorum. Tum quia si aliqua unitas
non secundum extrema, sed secundum se tota, ita
hil unius emergat extra aliud, non erunt continui
sed penetrata; sicque non facient aliquid extensum
quia unum non extendetur extra aliud. Tum de
experientia. Sic enim videmus quantitatem conti-
& augeri, in quantum ei pars accedit, quæ sua
mitate unitur præcedentibus, & secundum suam
sionem ultra illas diffunditur, sicque facit maius
tensius; Ergo continuatio quantitatis in eo continetur
ut partes secundum extrema uniantur, & secundum
molem extra se extendantur.

Confirmatur. Indivisibile penetrat aliud indivisibile
saltem eo modo, quo indivisibilia possunt se per-
re: Ergo ipsum non extendit. Consequentia
Probatur antecedens. Ea, quæ se tangunt secundum
se tota, se penetrant; Sed indivisibile non potest
gere aliud indivisibile, nisi secundum se totum;
ipsum penetrat. Major est definitio eorum, quæ se
netrant. Minor verò constat. Nam in indivisibili
sunt partes, quarum una tangere possit, & alia non
gere; Ergo debet tangere aliud indivisibile secundum
se totum; & rursus si addatur aliud illis duobus,
get illa secundum se totum, sicque infinitus acervus
div

TOMI PRIMI

Art. VI. <i>An species, habens unicum tantum individuum, possit fieri universalis.</i>	207
Art. VII. <i>De Proprio & Accidente.</i>	217
QUÆST. II. <i>De Proprietatibus Universalium.</i>	220
Art. I. <i>An & quomodo Universalia sunt perpetua.</i>	221
Art. II. <i>De Predicabilitate universalium.</i>	225
DISPUTAT. II. <i>De Predicamentis.</i>	228
QUÆST. I. <i>De Antepredicamentis.</i>	229
Art. I. <i>De primo Antepredicamento, scilicet de Univocis. Æquivocis, Analogis, & Denominativis.</i>	ibid.
Art. II. <i>De reliquis Antepredicamentis, ubi etiam de conditionibus requisitis, ut aliquid sit in predicamento.</i>	232
QUÆST. II. <i>De Predicamento Substantia.</i>	235
Art. I. <i>Quod sit Substantia.</i>	236
Art. II. <i>Quotuplex sit Substantia.</i>	238
Art. III. <i>Unicus. Quæ Substantia sint sub predicamento, precipue an Deus ipse.</i>	249
Art. III. <i>De proprietatibus Substantia, & coordinatione hujus predicamenti.</i>	246
QUÆST. III. <i>De Quantitate.</i>	247
Art. I. <i>Quid sit Quantitas.</i>	ibid.
Art. II. <i>An Quantitas realiter à substantia distingatur.</i>	249
Art. III. <i>Quotuplex sit Quantitas.</i>	252
Art. IV. <i>Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio sint proprie species Quantitatis.</i>	254
Art. V. <i>An numerus sit species Quantitatis.</i>	257
Art. VI. <i>De proprietatibus Quantitatis, & ejus coordinatione.</i>	265
QUÆST. IV. <i>De Relatione.</i>	266
Art. I. <i>Quid sit Relatio.</i>	267
Art. II. <i>An Relatio predicamentalis sit realiter distincta à suo fundamento.</i>	270
Art. III. <i>Quotuplex sit Relatio.</i>	278
Art. IV. <i>Quid sit terminus Relationis tam mutue, quam non mutue.</i>	280
Art. V. <i>Unde sumatur distinctio, tum specifica, tum numerica Relationum.</i>	285
Art. VI. <i>De Proprietatibus Relationum, & coordinatione hujus predicamenti.</i>	288
QUÆST. V. <i>De quarto Predicamento, scilicet Qualitate.</i>	289
Art. I. <i>Quid sit Qualitas.</i>	290
Art. II. <i>Quotuplex sit Qualitas.</i>	291
Art. I. <i>De Habitu, & Dispositione.</i>	ibid.
Art. II. <i>De secunda specie Qualitatis, scilicet Potentia, & Impotentia.</i>	293
	6.

INDEX TITULORUM

- §. III. De tertia specie Qualitatis, scilicet Passione,
patibili Qualitate.
§. IV. De quarta specie Qualitatis, scilicet Forma,
Figura.
Art. III. De proprietatibus Qualitatis, & ejus coordina-
tione.
QVÆST. VI. De reliquis Prædicamentis.
Art. I. De Modis, & eorum distinctione à rebus modifica-
tis.
Art. II. De Actione, & Passione.
Art. II. De Prædicamentis, Quando, & Habitudo.
305
QVÆST. VII. De Postprædicamentis.
Articulus unicus.

SECUNDA PARS

LOGICÆ MAJORIS.

DE Ente Rationis, secundam Mentis Operationem
stante.

QVÆSTIO unica, De Propositione.

Art. I. An vocum significatio sit à natura, vel
hominum instituto: ubi etiam de idiomatum varia-
te, ac diversis scripturae modis apud nationes usitatis.
ibid.

Art. II. Sitne Propositio mentalis simplex qualitas.

313
Art. III. An Propositionum contradictoriarum de future
contingenti una sit determinate vera, altera falsa, etiam
Decretum Dei.

TERTIA PARS

LOGICÆ.

DE Ente rationis directivo tertiae mentis Operationis,
de Argumentatione.

QVÆSTIO unica, De Syllogismo demonstrativo.

334
Art. I. Quid sit demonstratio.

Art. II. De divisione demonstrationis.

Art. III. De proprietatibus demonstrationis.

§. I. Quomodo demonstratio generet scientiam.

§. II. An demonstratio necessitet intellectum.

Tabulae Finis.

PRÆ.

PRÆFATIO

Quæ sit Operis ratio, & œconomia.

*V*nstituti nostri, simulque totius Operis rationem statim apertam, consilium est uniuersæ Philosophiæ Cursum iuxta Angelicam DIVI THOMÆ Doctrinam ita tradere, ut in eo tanti Viri principis & rationibus cuncta, quæ in quatuor Philosophiæ partibus discuti solent, quantum fieri poterit breviter quidem, clarè tamen expendantur. Nam si Pythagorica Schola tantum magistro suo concessit, ut ejus authoritatem pro ultima ratione redderet, *autem* quæ; quanto majoris ponderis erit illius Viri authoritas iuncta validissimis ejus rationibus, cujus doctr. Christus approbavit, quem miris elogiis Eccl. ad cælum extulit, cujus Dogmata nuper à sancta Sede concussa, tutissimaque pronunciata sunt, quem totus Orbis, ut Doctorum Principem & Angelum veneratur? Scio quidem jam seîd omnes tanti Viri admiratione captos, partim illum licet invitum ad se pertrahere, ut Opinioni- bus suis ex ejus nomine robur concilient, aut saltem ne apertè videantur a tanto Doctore recedere; partim sincerè ipsum sequi, ut ab eo celitus edocto veritatem discant; partim etiam, ut Scholam Thomisticam omnium Principem suis laboribus exornare possint. Caterum in tanta turba unum spondere possum, me scilicet, quamvis ad posteriorum sublimitatem attingere non sperem, saltem priorum malam fidem declinaturum, & in toto Cursu daturum operam, ut potius me Divo Thoma, quam illum mihi accommodem. Quia verò plures, etsi Thomistarum doctrinam præ cæteris omnibus profundam ac solidam fateantur, abstrusam tamen, & quæ ob suam sublimitatem non satis incipientium ingenio accommodata sit, existimant; conabor præcipuè in hoc Opere illam ea claritate verborum, expressionum familiaritate, sensibilium exemplorum frequentie

Philos. R. P. Gaudin Pars I. A 2

xpendere, ut non modò Tironibus, prætermittam ea vel ex-
perimenta, quibus solertes viri nostris temporibus Physicam
exornaverunt, easque quæstiones, quæ nunc inter recensiores
vixent, aut demum si quid jucundæ ac curiosi occurrit ad
molliendam intricatiorum disputationum asperitatem, nam
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Quantum ad Operis partitionem, illam sequor, quæ tiro-
nibus usque accommodatior, adolescentem enim Philosophiam
rudem informandum suscipio. Illi ergo primò Philosophiam
universum comendo, ut ejus dignitate ac utilitate ad hoc stu-
dium accendatur; tum verò doctrinam S. Thomæ, ut ju-
ta S. Ambrosium primus discendi ardor nobilitas sit Ma-
gistris. Hæ duæ præliminares dissertationes, licet fortè præ-
lixiores, moram non injicient; nam lectione illas delibassè
sufficiet. Deinde subitio disputationem de Philosophia in
universum, ut juniores disputandi avidi aliquid utile habeant
circa quod primos illos igniculos statim exferere possint. Postea
verò Logicam aggredior, ac primùm quidem præcepta à qua-
stionibus, quibus obrui magis quàm juvari possent, sejunctis
proprio arctatu complector. Altero verò quæstiones, quæ
Scholis de rebus Logicis agitantur. Tum pergo ad Physicam,
quæ Philosophiæ pars, cum res magis obvias sensibus contin-
ant, primo post Logicam loco commodius explicatur. Deinde
ad Moralem, quæ paullo à sensibus est remotior, Physicæ ta-
men conjuncta, cum de Animi affectibus agat. Postremò Me-
taphysicam trado, quod ea circa res sublimiores & à sensu
remotissimas versetur, quarum cognitio hominem jam in alio
exercitatum requirat, sitque omnium scientiarum naturali-
um apex & complementum.

DISSERTATIO PRIMA³

PRÆLIMINARIS

De Commendatione Philosophiæ.

¶ Si Philosophia in summo pretio apud cultiores populos semper fuerit, soliique Barbari eam neglexerint, quidam tamen rejiciendam putant. Alii quidem ex zelo, qui non est secundum scientiam, quod putent, illam non satis cum sanctitate sociari posse, quasi verò Deus, qui scientiarum Dominus est, servos eruditos dedignaretur. Alii verò ex deceptione, rati Philosophiam esse simplicium deceptricem, hæresum parentem & nutricem, rixarum ministram, fumentes non causam pro causa, & vitia hominum re optima abutentium Philosophiæ tribuentes; ut si quis vellet abolere leges & tribunalia, quod illis sæpe mali & astuti homines abutantur ad perniciem innocentium, vel eliminare Medicinam, quod imperiti Medici sæpe mortem pro remedio propinent. Alii Philosophiam contemnunt ut Christianis inutilem, quorum eruditionem Scripturæ Sacræ intelligentia, & peritia Historiæ Ecclesiasticæ, Conciliorum & Sanctorum Patrum totam contineri putant; quibus sanè verborum Domini jure aptari potest, *Hæc oportuit faceret, & illa non committere*, Matth. 23. plura enim in Scripturis, Patribus & Conciliis, quæ sine Philosophia vix intelligi possunt, ipsique Sancti Patres exemplo suo docuere jungendam esse Philosophiam cum Sacris Litteris, ut patet ex eorum scriptis & gestis. Alii demum malignè Philosophiam rejiciunt, ut scilicet rudibus hominibus facilius illudere possint: quo motivo Lutherus & alii Hærerici scientia speculativas damnant: cum tamen ipsi ad fabricanda sua sophismata iis impie abutantur. Eodem consilio Mahometes suis sectatoribus studia interdixit; ratus ineptissimam sectam armis felicius, quàm rationibus promovendam fore, nec nisi apud ignaros valituram; nam *omnis, qui male agit, odit lucem, ut arguantur cetera ejus*. Joann. 3. Ante hos omnes impiissimus Julianus Christiano litteris incumbere prohibuit, ut destituta scientiis fides facillè extingueretur, ut notat, S. Augustinus lib. 18. de Civitate cap. 52.

Contra hos omnes Philosophiam ut commendemus, hominem in triplici statu considerabimus: Primò private ut homo est: Secundò politicè, ut est membrum Reipublicæ: Tertio Christianè, ut est fidelis. Atque homini in his omnibus statibus constituto quàm sit necessaria Philosophiæ peritia singulis Paragraphis expedemus.

§. I.

Philosophia homini, ut homo est, ad ejus mentem perficiendam est necessaria.

Probatur Primò authoritate Sacræ Scripturæ, in qua Sapientia regnis, sedibus, divitiis, & omnibus humanis bonis præfertur; non solum divina illa, quæ docet timorem Dei & sanctitatem vitæ, sed etiam naturalis, quæ scit *versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum, dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum*, ut dicitur Sap. 7. & 8. Idem perpetuo censuere viri sapientissimi. Socrates nullum malum agnovit præter ignorantiam, nullum bonum præter scientiam; virtutes enim scientiæ esse censebant: Plato Philosophiam, *pulcherrimum Deorum munus* passim dicit. Unde in cognitione rerum præsentium hominis felicitatem plerique magni nominis viri reposuerunt: cui sententiæ alludens Virgilius. *Dulces, ait, ante omnia musas; & Hesiodus, Felix, qui rerum potuit cognoscere causas.* Quam veterum sententiam laudat S. Thomas 1. 2. q. 3. a. 6. si tamen intelligatur de beatitudine imperfecta (nam perfectiorem & supernaturalem nobis Deus promisit, quæ consistit in ipsius visione, quæ est supereminens quædam Philosophia.) Quid autem tam necessarium homini, quàm id, per quod fit felix etiam imperfecta & naturali beatitudine; siquidem gratia non destruit naturam, sed ulterius provehit.

Probatur præterea conclusio variis rationibus. Primò id, quod excolit mentem, est necessarium homini, ut homo est, siquidem per mentem homines sumus: At verò in excolenda mente omnis Philosophiæ cura versatur, cum enim in mente duplex sit potentia scilicet intellectus & voluntas, Philosophia speculativa perficit intellectum circa cognitionem veritatis, Moralis verbò dirigunt voluntatem circa actionem virtutis: unde meritò a Cicero vocatur, *Animi cultura, vivendi ars, animi medicina, omnium bene factorum, disitorumque mater, &c.*

Secundò. Philosophia fugat ab omnibus barbariem, eosque mitiores & humaniores reddit; unde studia præambula ad Philosophiam vocantur *Humanitates*, & homines, quibus Philosophiæ lumen non illuxit, degenerant.

rant in belluinos mores, ut patet de Americanis & alii barbaris nationibus.

Tertio. Homo ad id genitus est, ut opera Dei & ejus pulchritudinem in creaturis contempletur, quandiu e in hac vita: quippe, ut ait Apostolus. *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*, Rom. 1. Sap. 13. *A magnitudine speciet creature cognoscibiliter poterit Creator videri*: & Propheta, *Videbo*, inquit, *cælos opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti*; atqui Philosophia nihil aliud est; quàm contemplatio operum Dei; ergo est necessaria homini. Et ideo Deus eam Adamo ut necessarium ornamentum cum aliis dotibus infudit.

Quarto. Necessarium est, ut rex cognoscat regnum suum, civis suam patriam, paterfamilias sua prædia: sed homo est mundi Dominus, unde Scriptura ait, *Deum omnia subjecisse sub pedibus ejus*, & solem, lunam, cæteraque astra esse creata in ipsius ministerium: est etiam civis hujus vastissimæ patriæ, [quamobrem Socrates rogatus, cujas esset? scitè respondit, *Mundanus sum*] ergo necesse est, ut homo cognoscat ea, quæ sunt in mundo: in hoc autem occupatur Philosophia.

Quinto Idem probatur ex ingenti illa admiratione & veneratione, qua naturaliter afficimur erga viros doctos & sapientia præstantes! Sic Salomonem totus orbis admiratus est; & Regina Saba servos ejus beatos dixit, quod ejus sapientia fruerentur; imò, ut refert Scriptura 2. Reg. 10. *Unversa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret ejus sapientiam*. Sic Pythagoras, Socrates. Plato, Aristoteles, præ potentissimis regibus honorem & famam consecuti sunt; imò quæ ad sapientes viros aliquatenus pertinere, in summo pretio habita sunt, adeo ut lucerna fictilis Epitæti Philosophi, ut pretiosum monile, tribus drachmarum millibus empta feratur.

Sexto demum. Idem probatur ex naturali hominis desiderio, quod non fertur nisi ad ea, quæ conveniunt homini ut homo est: sed naturaliter omnis homo scire desiderat, idque tanto vehementius, quanto ingeniosior est, id est; quanto magis de homine participat; imò scientiam, cæteris rebus naturaliter homo proponit, ita ut Alphonsus Aragonum rex dixerit, *hoc uno regem pauperem fieri posse, si emi posset scientia*, & Robertus rex Neapolitanorum, *dulciores sibi litteras regno esse*: ergo scientia rerum est necessaria homini, tanquam aliquid perficiens ejus naturam.

Dices. Eccles. 1. scientia dicitur *Afflictio spiritus & occupatio pessima*; & ibidem, *Qui addit scientiam, addit & laborem*; unde Minerva scientiarum præses dicta est, quasi minuens nervos & vigorem; imò Jerem. 10. dicitur

Stultus factus omnis homo à scientia: ergo non est necessaria homini, sed noxia.

Respondeo ad primum locum, scientiam dici afflictionem spiritus ex objecti occasione, quia detegit miseria humanas, & vanitatem rerum creatarum; unde hoc modo tertia Beatitudo, scilicet, *Beati qui lugent*, dicitur respondere dono scientiæ apud D. Thomam 2.2.q. 9. a. 1. ceterum contemplatio scientiæ in se est jucundissima, ut probat idem D. Th. 1. 2. q. 31. a. 5.

Ad secundum respondeo, considerationem rerum vocari *occupationem pessimam*, id est, *laboriosissimam & deficiem*; nam licet fructus scientiæ sint jucundissimi, attamen radices sunt amaræ. Et quod hic sensus sit Scripturæ ex eo patet, quod dicitur, hanc occupationem, scilicet inquirendi res naturales, datam esse à Deo; non autem à Deo esset, si in se mala existeret.

Ad tertium locum respondeo: per scientiam augeri laborem occasionaliter, ut mox explicuimus. Minerva vero ab Antiquis dicta est quasi nervos & robur minuens, quod studium debilitat corpus; unde ut plurimum viri studiosi sunt debiles: sed nullum est inconveniens minuire vires corporis ad perficiendam mentem, quia corpus animæ servire debet. Ad locum Jeremiæ respondet. Hier. Prophetam loqui comparativè ad scientiam Dei respectu cuius nostra scientia, quantumvis magna, reputatur quasi stultitia, quo sensu Isaias dixit, omnes gentes Deo comparatas reputari quasi nihilum.

§. II.

Philosophia necessaria est homini, ut est Reipublicæ membrum, politica societate aliis hominibus conjunctum.

Homo tribus modis reipublicæ comparari potest primo generatim, ut pars ejus est: secundò, ut ipse præest, veluti Principes & Magistratus; tertio, ut utiliter inservit per jurisprudentiam, medicinam, militiam & alias artes. Philosophiam civi his omnibus modis spectato conducere dicimus.

Et quidem primò civibus omnibus generatim conducere Philosophiam ex eo constat, quod ipsa sit omnium Rerumpublicarum recte constitutarum parens & conservatrix; vetera enim monumenta evincunt, omnes à philosophis esse formatas. Judæorum Rempublicam constituit Moyses, quem constat fuisse insignem Philosophum. Respublica Ægyptiorum præcipuum authorem agnoscebat Mercurium Trismegistum, id est, *ter magnam*, quod esset

esset simul Rex, Philosophus, & Sacerdos. Respublicæ Chaldaeorum & Persarum suas institutiones à Magis, id est, Philosophis acceperat. Græci prius barbari & sylvestres, in societatem vocati sunt per Orpheum antiquum Philosophum, qui idcirco dicitur feras amœnitate cantus demulsiſſe & congregaſſe, id est, barbaros homines in unam rempublicam suæ doctrinæ suavitatem vocasse: unde de illo ait Horatius lib. de Arte Poet. paullo ante finem.

*Sylvestres homines sacer, interpretæque Deorum
Cædibus, & victuſædo deterruit Orpheus,
Ductus ob hoc lenire tigres, rapidosque leones.*

Athenienſem Rempublicam fundavit Solon, unus ex septem primatibus Græciæ Philosophis. Lycuigus Lacedæmonum Rempublicam instituit. Roma sub Romulo agrestis pastorum congregatio ſolùm fuit & aſylum latronum ac ſcleratorum; ex Tito Livio; ſed à Numa Pompilio ſapientiſſimo Philoſopho juſtæ reipublicæ formam accepit. Demum omnium rerumpublicarum originem volenti ſemper occurret aliquis Sapiens & Philoſophus earum vel author: vel ſaltem reſormator; unde Socrater jure dixit: *Philoſophi efficiunt, eſſe divina noſſe, & humana regere.*

Probatum etiam Concluſio ſpecialiter quantum ad ſecundum, nempe Philoſophiam eſſe neceſſariam hiſ, qui præſunt reipublicæ, ut ſunt Principes & Magiſtratus: primò authoritate Scripturæ, in qua Sapiencia dicit; *Per me Reges regnant*: & alibi, *Si delectamini in ſedibus & ſceptris, ò Reges, diligite ſapientiam*: ſapientiam illam, inquam, non ſolùm quæ conſiſtit in timore Dei, ſed etiam, ut poſtea ſubditur, *quæ ſcit diſpoſitionem orbis terrarum & virtutem elementorum, initium & conſummationem, & medietatem temporum, viciffitudinem, premutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & diſpoſitionem ſtellarum, vim ventorum, & alia ejuſmodi, de quibus agit Philoſophia*: unde vetuſtiffimum fuit, *Beatas fore reſpublicas, in quibus vel Philoſophi regnarent, vel reges philoſopharentur.*

Secundò indem ſuadetur exemplis. Sic Salomon, ut bene regeret populum ſuum, à Deo petiit ſapientiam, id eſt, naturalem Philoſophiam; quam petitionem Deus ipſe laudavit. Sic Philippus Macedo Alexandrum ut regno dignum efficeret, Ariſtoteli Philoſopho inſtruendum commiſit, & ipſe Philippus regnandi peritiā, in qua excelluit, ſub Lyſide Pythagoræo didicit, dum obſes Thebis moraretur. Sic demum optimi Principes vel ipſi docti fuerunt, vel ſaltem doctorum conſilio uſi ſunt, unde apud Sinenſes ſoli litterati reipublicæ præſunt.

Tertiò id confirmatur ipſo naturæ exemplo, quæ ut no-

tat D. Thomas Op. de Erud. Princ. lib. 1. c. 2. caput cæteris membris præficiens, ipsum novem sensibus, quatuor scilicet internis & quinque externis instruxit, cum alia membra unico, scilicet tactu, prædita sint; ut nos admoneret eos, qui præsumunt corpori politico, debere præ aliis abundare sapientia & rerum cognitione. Imò secundum naturæ ordinem corpora reguntur ab Intelligentis inter quas sublimiores sunt sapientiores.

Quatro demum idem ratione probatur. Nam sapientia est ordinare & disponere: ordo enim est opus sapientie sed ad Principes & Magistratus spectat ordinare & disponere de populis; ergo debent præ cæteris esse sapientes, & in cognitione rerum excellentes; imò ipsa Politica, quæ est scientia regendi populos, Philosophiæ pars est cum aliis connexa. Adde tandem argumentum, quod ex Persis refert Plato: Politica regnorum est quædam imitatio politicæ mundi: ergo sicut nullus Pictor exactam imaginem formare potest, nisi respiciat ad ejus exemplar, ita quoque rectores reipublicæ ut eam optimè administrarent, debent inspicere ipsum totius politicæ exemplar, scilicet ordinem rerum naturalium, quod fit per Philosophiam unde Minutius Felix in Octavio. *Non poterit, inquit pulchrè gerere rem civilem, nisi cognoverit hanc communem omnium mundis civitatem.*

Probatur Conclusio quantum ad tertium, scilicet Philosophiam esse necessariam his, qui inserviunt Reipublicæ, quod fit, præcipuè per Jurisprudentiam, Medicinam & Militiam. In primis de Medicina id certum est, cum subalternetur Philosophiæ naturali, unde, ut dici solet, *ibi incipit Medicus, ubi desinit Physicus*; & Aristoteles Philosophiam ac Medicinam Sorores vocat, quod sibi mutuam opem præstent: ergo sine Philosophia imperfecta est Medicina, ideoque magni Medici fuerunt simul insignes Philosophi, ut patet de Galeno, Averroë, Avicenna, & aliis; unde, ut ait Galenus, *Si quis optimus Medicus est, idem erit Philosophus*. De Jurisprudentia quoque idem constat, cum illa sit pars quædam Moralis Philosophiæ, à qua desumit sua principia & argumenta, quibus leges defendit; unde Alcidas apud Aristotelem vocat Philosophiam, *Propugnaculum & munimen legum*, & Cicero 5. Tuscul. eam vocat, *Inventricem legum, Magistram morum & disciplinæ, ducem vitæ, virtutis indagatricem, vitiorum expultricem*. Idem Libro de claris Oratoribus refert, Scævola & alios juris scientia eximios multum adjutos fuisse à Dialectica.

Quantum ad Artem Militarem, eam quoque egere opere Philosophiæ Scriptura innuit, cum ait, in ipsis expeditionibus bellicis, *meliozem esse sapientiam, quam veres Sa-*
nè

nè Militia est corpori politico, quod manus sunt corpori naturali; Philosophia verò est velut oculus; unde sicut oculi sunt necessarii ad dirigendos manuum conatus, ita quoque Philosophia ad dirigendos impetus Militiæ. Ideoque scientia politica, quæ est pars Philosophiæ Moralis, inperat Arti Militari, cujus ductu defutura militaris fortitudo perniciofa quædam feritas est, ut patet in barbaris illis nationibus, Hunnis Vandalis, Gothis & Alanis, quæ armis quidem validæ, sed scientiarum cultura destitutæ, potius greges leonum & luporum omnia vestantium fuere, quàm hominum exercitus, Hinc est, quod Antiqui finxerunt Paladem scientiarum Præsidentem sub titulo *Bellone* currum Martis moderari, eamque casside, clypeo, & cuspidè armarunt: quam etiam Macedones communi cum Hercule vocabulo *Alcidem*, id est, *fortem & pugnacem* nuncuparunt, ut docerent, litteras quoque armis necessaria esse. Demum idem ostenditur exemplo præcipuorum bellatorum, qui litteras quoque coluere. Sic Hercules Græcorum fortissimus in Philosophia excelluit; nam apud Atlantem Lybiæ regem de astris & sphaera cœlesti philosophatus est, unde fabula ortum habuit, eum de Atlantis humeris cœlum suscepisse: idem quoque apud Chironem herbarum vim & naturalem Philosophiam didicisse fertur. Sic Achilles, ut armis aptior esset, sub Chirone Philosopho & Phœnice scientias didicit; sic Alexander ante Aristotelis discipulus existit, quàm Orbis domitor; sic pater ejus Philippus sub Lyside Philosopho eruditus est sic Pyrrhus Epirotarum Rex Cinæ Philosophi consilio impensè adjutus est in bellicis expeditionibus; sic Epaminondas, Alcibiades. Scipio, Julius Cæsar, & alii summi duces non minùs litteris, quàm armis excelluerunt.

Circa alias Artes, ut Agriculturam, Nauticam, &c. brevitatis causa nihil dicimus: solum notasse sufficiat cum Cicerone lib. de Orat. *Philosophia Artium omnium parentem, ac procreatricem fuisse*: nam earum origo semper in aliquem Philosophum refunditur, illasque ex physicis speculationibus non mediocriter adjuvari experientia docet. Ergo ex his omnibus constat, Philosophiam esse homini etiam politicè sumpto, & ut est pars reipublicæ, necessariam, eamque esse rerumpublicarum genitricem, conservatricem & adiutricem.

§. III.

*Philosophia necessaria est homini, ut est fidelis,
ad ipsius fidei ac religionis presidium.*

Conclusio intelligenda est de fide considerata non ex parte principii, scilicet Dei, à quo infunditur: nam Deus potest infundere, & conservare fidem sine ope Philosophiæ: imò eam stabilivit, ipsa Philosophia & omni humana industria renitente, per viros ignaros, ut tantum opus soli Divinæ virtuti tribueretur: sed de fide sumpta ex parte subjecti, scilicet hominis, qui debet ipsius conservationi & propagationi cooperari etiam per media humana, ut sunt autoritas principum, severitas legum, vis armorum, & alia ejusmodi. Hoc modo dicimus, nihil magis necessarium esse fidei, quàm Philosophiam.

Probatur in primis Conclusio autoritate Scripturæ, quæ sæpe utitur naturalibus rationibus: ut D. Paullus probat existentiam Dei ex effectibus naturalibus, ex pluviis, ex ordine temporum fructiferorum & aliis beneficiis naturalibus. Act. 14. & Act. 17. ejus præsentiam in omnibus ostendit ex ipsius operatione, eo quod in ipso vivimus, movemur & sumus: & independentiam, eo quod omnia det omnibus. Idem patet in libro Job omnium humanæ sapientiæ doctrina repleto: in primis enim, ut notat Hieronymus ad Paullinum. *In eo Job omnes leges Dialecticæ, propositione, assumptione, conclusionem determinat*: deinde Physicam pene universam in medium adducit, ut Meteororum generationes, pluviam, grandinis, gelu, nivis, tonitruum, fulguris, solis astrorumque naturam & conversiones, gemmarum & mineralium formationes, animantium industrias; &c. Metaphysica quoque non raro discutit agendo de Angelis, de Scientiis, de Divinis attributis, de Veritate, &c. Moralis vero nullibi copiosius traditur. Psalmorum liber Philosophica eruditione abundat. Psal. 18. D. Thoma interprete Meteorologiam & fulminis formationem exprimit Prophetam. Psal. 103. mirè describit cœli ac mundi dispositionem, montium & vallium distinctionem, fontium origines, pluviarum utilitates, diei noctisque discrimine, æstatis & autumnus fecunditatem, hyemis sterilitatem, quando Deus vivificum siderum influxum subtrahens, folia & fructus in pulverem, id est, materiam primam resolvit, veris calore blando iterum resuscitanda. Frequens quoque mentio fit in aliis Psalmis operum naturalium, ut originis ventorum, nivis & gradinis formationis, sub-

subterranearum aquarum, quas Ptopheta *Dracones*, vocat, & *abyssos* in thesauris Dei reconditas, &c. ut non sine causa dixerit Deo, *Delectasti me in factura tua, & in operibus manuum tuarum exsultabo*. Idem quoque ostendi possei in aliis Scripturæ libris, præcipuè in libris Moyfi, non mysteriis tantum, sed etiam naturali eruditione refertissimis, quorum doctrinam ideo Sancti Patres dividunt in Naturalem, Moralem, & Theologicam, ut Ambrosius Psalm. 35. Basilii præfat. ad Proverbia, Hieronymus præf. ad Ecclesiasten, Augustinus epist. ad Volusi. Rupertus lib. de Operibus Spiritus Sancti ostendit, omnes Artes liberales ex Scriptura sacra erui posse.

Accedit Patrum autoritas, qui sæpe inculcant utilitatem Philosophiæ ad Sacras Litteras & fidei defensionem, ut Clemens Alexan. lib. 1. Stro. ubi etiam id variis rationibus confirmat, & Augustinus lib. 3. contra Acad. cap. 18. *Eruditio*, inquit, *Artium liberalium, modesta sanè atque succincta, & alacriores & perseverantiores & comptiores exhibet amatores amplectenda veritatis, ut & ardentius appetant, & constantius insequantur, & inhæreant dulcius*, unde 2. de Trinit. ait, *Non ero seguis ad inquirendam sententiam Dei, sive per scripturam, sive per creaturam*. Creaturæ enim, ut dicebat D. Antonius, sunt liber Dei qui, ut doceret homines, duos edidit libros, unum per creationem, scilicet mundum, & alterum per revelationem, scilicet Scripturam sacram. Divus etiam Gregorius Nazianzenus orat. 20. impensè laudat Philosophiam, & reprehendit eos, qui pravo quodam judicio illam ut insidiosam & periculosam, ac procul à Deo avertentem aspernantur.

Probatum præterea exemplo Sacrorum Doctorum, quæ pene omnes in scientiis naturalibus excelluerunt. In primis antiquos Patriarchas in naturalibus scientiis eruditissimos fuisse certum est: nam ab Abrahamo Ægyptii philosophiam didicisse feruntur, De Isaaco legitur in Genesi, eum sub vesperam egressum fuisse ad meditando in agro, id est, ut aliqui interpretantur, ad contemplandos siderum cursus. Jacob verb dicitur habitasse in tabernaculis, quæ juxta Hebreos nihil aliud erant, quam publica gymnasia; unde hunc locum vertit Onchellus, *Jacob erat vir integer & minister domus doctrina*. Job eximium sui sæculi philosophum fuisse constat cum ex iis quæ supra retulimus, tum quia fertur publicè scientias docuisse apud Themaneras, quod innuit Eliphaz dicens, *Ecce docuisti multos*, Job. 4. Moysen quoque in philosophia insignem fuisse testatur Scriptura: nam Act. 7. dicitur *eruditus omni sapientia Ægyptiorum*. Et Philo in ejus vita, *Moyses*, inquit, *post comparatas à domesticorum scientias, de-*
stiss-

Bestiosos à Græcia ingentibus præmiis advocatos magistros suaduit. Josue vero non minus Moyfi sapientiæ, quàm, imperii heres creditur. Davidem philosophiæ Peritum ostendimus ex ejus Psalmis, unde vocatur 2. Reg. 23. *Sapientissimus Princeps.* De Salomone res nota est Daniel eruditus est in omni sapientia Chaldæorum, & reliqui Prophetæ humanæ, divini que sapientiæ Doctores apud Hebræos semper habitati sunt.

De Patribus Ecclesiæ, ut de Augustino, Hieronymo, Clemente Alexandrino, Basilio, Chrysostomo, Gregorio Nazianzeno, &c. idem ostendere in promptu esset nisi ex eorum scriptis, quantum etiam in sapientia humana versati fuerint, satis innotesceret; unde S. Hier. in Ep. ad Magn. enumeratis pluribus Scripturæ Doctores subjungit; *Qui omnes in tantum Philosophorum doctrinis atque sententiis suos resperferant libros; ut nescias, quid in eis primum mirari deas, utrum eruditionem seculi, vel scientiam Scripturarum.* Nec soli Patres seculari eruditione usi sunt, sed etiam ipse Apostolus Paulus, qui ad Titum 1. utitur Epimenidis versiculo; *Cretenses semper mendaces, male testæ,* &c. Et 1. Cor. 15. verbis Menandri: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala.* Et Act. 17. verbis Arati, *Ipsius, scilicet Dei, & genus sumus;* D. Paulum imitatur Consilium secundum Turonense, dum suam decisionem ex Senecæ sententiâ confirmat Can. 15.

Probatur demum veriis rationibus. Primò, quia per hoc facilius Infideles eruditi trahuntur ad fidem, ut patet tempore Origenis, qui cum doctissimus esset, infinitos Philosophos traxit ad fidem, sicut refert Baronius tom. 2. Annalium. Unde sicut Paulus, ut omnes erudiret, Hebræis Hebræus, & omnibus omnia factus est, ita fidelis, ut eruditos pertrahat ad fidem, eruditus quoque esse debet.

Secundò, sine philosophia fallaciæ & sophismata Hæreticorum detegi vix possunt: ergo cum frequentes sint disputationes Fidelium cum Hæreticis, necesse est, ut Doctor fidelis in subtilitatibus philosophiæ versatus sit.

Tertio, quia sacra Doctrina jucundior est, quando humana sapientia exornatur. His tribus rationibus utitur Clemens Alexandrinus lib. 1. Stro.

Quarto, Theologia ad fidei conservationem necessaria est, ut ostenditur 1. p. q. 1. art. 1. sed philosophia est dispositio necessaria ad Theologia; ergo etiam ad fidem. Unde Prov. 9. de Sapientia divina dicitur: *Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem, id est, humanas scientias, quibus utitur, ut domina suis ancillis.*

Quintò, idem suadet ex discrimine, quod est inter veram religionem & sectas erroneas. Cum enim veritas vera

rita.

ritatis amica, sit vera religio fovetur & magis confirmatur ex cognitione veritatum naturalium: è contra verò errores deteguntur ex tali cognitione, & ideo in falsis religionibus ignari quidem sunt pertinaciores, docti autem vix illis nisi specie tenus adhærent: nam nulla falsa religio est, in qua plurima contra lumen naturale non tradantur, quorum falsitas detecta per philosophiam reddit ejusmodi religiones contemptibiles. Unde Socrates Gentilium Deos deridebat, & hac de causa tanquam contemptæ religionis reus ab Areopago ad cicutam damnatus est. Platonis meus eadem fuit, quamvis metu mortis eam parcius exprimeret, dicens in lib. de Rep. his vanitatibus adhærendum esse non ut veris, sed ut patriæ consuetudinibus. Aristoteles cum idem sentiret, spontanea fuga legum severitati se subtraxit. Cato deridens superstitiones veteris Romæ apud Cic. lib. de Divi. *se mirari*, ait, *quomodo Ministri harum vanitatum sibi obvi mutuum risum continerent*. Plinius Romana numina & mysteria traducit ut deliramenta, lib. 2 cap. 7. Magi Persarum, cum Xerxes in Græciam transfretasset, Græcorum Tempia comburi jusserunt, quæ illusoriè vocabant *fictitios divinitatis carceres*, cum Dei mens simplex, pura & libera nullis locorum angustiis claudi possit. Sub Numa Pompilio Romani nulla idola colebant; noverat enim per philosophiam, Deum esse mentem ingentem, oculis mortalium minimè subjectam, cui proinde simulacris representari non congruere putabant. Averroes Arabs, Avicenna & Algazel, in philosophicis eruditi, legem Mahometis despexerunt, ut ostendit Javellus secunda parte Phil. Christ. tract. 5. circa finem, & Aristoteli magis credebant, quàm Mahometi; quamvis inter Mahometanos viventes patrios ritus servarent. Apud Sinenſes, ut refert P. Trigault, solus populus Idola colit, docti unum Deum Cœli Terræque Dominum agnoscunt.

E contra verò Fides Catholica in viris doctissimis firmissima, ut patet de D. D. August. Hieron. Thom. &c. Immo illæ nationes diutius eam retinuerunt, in quibus litteræ magis vigent, ut Hispani, Itali, Galli, &c. Germani verò, ut notat Sotto, ubi relicta scholastica sermonis venustati se totos dedere, in infinitas errorum sectas prolapsi sunt: nec aliud nuperis Hæresibus, nisi ignorantia præteriti seculi, januam aperuit; unde non immerito S. Augustinus supra citatus ait, *Eruditio Artium & clariores, & perseverantiores, & compertiores exhibet amatores amplectendæ veritatis*.

Sextò, ex ipsa hominis conditiones idem suadetur: nam homo naturaliter procedit à sensibilibus ad intelligibilia, à creaturis ad Creatorem, ut patet ex Apostolo. Cum igitur

tur

tur gratia non destruat Naturam, sed eam supponat, itaque quoque lumen fidei non destruit lumen naturale philosophiæ, sed magis ipsum supponit ut præambulum ad dispositionem; unde Clemens Alex. vocat philosophiam, *Catechismum ad fidem*, & Theodoretus, *Traditione disponentem ad suscipiendam doctrinam fides*.

Confirmatur magis hæc ratio. Sic enim se habet lumen fidei ad lumen naturale, sicut gratia ad naturam: sed ea, quæ perficiunt bonum naturæ, ut virtutes acquisitæ & bona indoles, non destruunt, sed adjuvant bonum gratiæ; ergo etiam philosophia, quæ perficit lumen naturale rationis, juvat ad ipsam fidem. Ed ideo nationes magis eruditæ facilius suscipiunt fidem, eamque magis retinent, quàm nationes incultæ & ignaræ: ut experientia compertum est in Sinensibus, & Japonensibus eruditis, & Americanis stupidis.

Septimò probatur ex usu Ecclesiæ, quæ doctrinam de existentia Dei, de ejus providentia, de omnipotentia; de immortalitate animæ, de Angelis, de virtutibus secundis, de vitiis fugiendis, philosophicis demonstrationibus probat & præcipit Professoribus scientiarum, ut idem faciant. Immo mysteria convenientius ex philosophia depromptis illustrat & explicat, ut patet in Catechismo Tridentino, in lib. D. August. de Trinit. & aliis sacre Doctrinæ libris. Eadem Ecclesia Universitates, veluti sacre veritatis propugnacula, instituit, ut in eis humanæ divinequæ scientiæ studia vigerent; & D. Thomam miris encomiis prosequitur, eo quod philosophiam cum fide conjunxerit; novit enim prudens mater, fidem satellitio rationum stipatam efficacius se hominum mentibus insinuare, altius inhærere, & fortius erroribus resistere.

Octavò, demum idem demonstratur ex officio Doctoris fidelis, à quo Scriptura tria exigit; primò, ut sit paratus ad reddendum fidei suæ rationem omni petenti Ep. 1. Pet. 3. secundò, ut potens sit exhortari in doctrina sana, ad Tit. 1. tertio, ut possit eos qui contradicunt, arguere, ibid. sed ad hæc præstanda necessaria est philosophia: ergo philosophia est necessaria homini fidei. Probatur minor, & quidem quantum ad primum munus; nam tripliciter possumus reddere fidei rationem, scilicet demonstrando ea, quæ sunt præambula ad fidem, ut existentiam, unitatem, & providentiam Dei, ostendendo ipsa Mysteria, ut Trinitatem, Incarnationem, & Redemptionem, non repugnare, sed magis esse conformis lumini naturali; solvendo argumenta, quæ sunt contra possibilitatem horum Mysteriorum: sed hæc tria pertinent ad philosophiam, quæ suppeditat rationes naturales,

rales, convenientias & solutiones: ergo, &c. Quantum etiam ad secundum munus, scilicet ad exhortandum, valet philosophia; loquitur enim Apostolus de exhortatione doctrinali, quæ sit, non quidem per tropos Rhetoricos, expressiones patheticas; sicut Poetica & Rhetorica; sed per vim rationum & argumentationum, quibus veritas persuadetur; ad philosophiam vero pertinet tradere modum ratiocinandi. Quantum demum ad tertium munus valet philosophia, scilicet ad arguendum Adversarios fidei, quod sit, vel eos impugnando, vel sophismata eorum solvendo; utrumque enim pertinent ad philosophiam, & rationes, ut efficaciores sint, in formam syllogisticam ordinare, & sophismatum versutias detegere; unde S. Hieron. super Ezech. ait: *Quidquid in seculo perversorum dignatum est, quidquid ad terrenam sapientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subvertitur, & instar incendii in cineres favillasque dissolvitur.* Quod S. Viri dictum comprobant experientia; nam Hæreticorum rationes, sub verborum & eloquentiæ fuco, robustæ quidem & ad persuadendum efficaces videntur; sed ad philosophiæ formam redactæ, vitro fragiliores & paleis debiliores deprehenduntur. tunc enim apparet defectus, qui sub verborum veste tegitur, dum, ut inquit Augustinus, *quod ornatè dicitur, verè dici putatur.* Inde ortum habuit capitale odium, quo Hæretici Scholasticam Theologiam persequuntur, & ex sacris Doctoribus præcipuè D. Thomam, qui doctrinam fidei artificio philosophico ita disposuit, ut jam sit terribilis ut acies castrorum ordinata; unde sacrilega vox cujusdam hæretici: *Tolle Thomam, & dissipabo Ecclesiam.*

Objicies primo. Apostoli, primique fidei Predicatores sine ulla philosophia de orbe, & de ipsis Philosophis gloriose triumpharunt, omniaque fidelis Doctoris munia impleverunt: ergo philosophia non est necessaria Doctori fideli.

Secundò. D. Paullus ad Coloss. 2. admonet fideles, ut caveant à philosophia, tanquam à seductrice: ergo non est utilis, sed noxia Christianis.

Tertio. Sancti Patres frequenter exagitant philosophiam, ut simplicium deceptricem, fallaciarum artificem, hæresum nutricem, &c. ergo idem, quod supra.

Respondeo ad primum, Apostolos loco argumentorum ad convincendam humanam philosophiam habuisse miracula, sicut & vidimus inter Sanctos, eos quidem, qui scientiæ dono excelluerunt, rara fecisse miracula, ut patet de Augustino, Hieronymo, Gregorio Nazianzeno, &c. illis enim ad propagandam fidem sufficiebat scientia infusa & acquisita; e contra vero qui non ita in scientia excel-

excellerant, habuere ad confirmandam fidem domum m
 raculorum. Convenies autem fuit, ut notat D. Thom
 Op. 70. quæst. 2. art. 3. ut primitiva Apostolorum prædic
 tio esset in infirmitate & simplicitate, ut conversio Mu
 di soli divinæ virtuti tribueretur; attamen postea si
 pientia humana & secularis potentia per paupertatem
 Christi & stultitiam Crucis domitæ ac depuratæ, fide
 victrici altissimè modò inserviunt; sicut in bello qui pri
 erant inimici, postea victi fiunt utiles servi, & arma ho
 stibus erepta sunt victoribus utilia. Cujus etiam rei figur
 fuit, cum David Giganti Goliath simplicibus armis, a
 est, funda & lapidibus prostrato, proprium gladium ere
 puit, quo caput ei detruncaret, & prælia Domini prælia
 retur. Addi potest etiam Apostolis collatum fuisse divini
 tis de scientis humanis quantum exigebat prædicatio
 nis ministerium: *Quidquid enim aliis exercitatio tribuitur*
solet, hoc illis Spiritus Sanctus suggerebat, ut inquit S.
 Hieron. ad Paul.

Ad secundum respondeo, D. Paullum loqui non de
 quacumque, sed ut ipse se explicat, de inani philosophia
 id est, quæ erroribus fidei contrarius corrupta erat, qua
 lis fuit Epicureorum, Cynicorum, &c. & tamen isti er
 rores non erant aliquid pertinens ad philosophiam, sed
 quidam abusus philosophiæ, procedens ex defectu ratio
 nis, ut ait D. Thomas loco citato.

Respondeo ad tertium, quod philosophia considerari
 potest in triplici statu: primò, ut inimica fidei: secun
 dò, ut præsumptuosa misteriorum fidei arbitra: tertio,
 ut humiliter captivata in obsequium fidei. Primum sta
 tum habuit olim in philosophis Gentilibus, qui abute
 bantur rationibus philosophicis ad impugnandam fi
 dem. Secundum statum habet in quibusdam hæreticis,
 qui volunt meriti per rationem ea, quæ sunt fidei.
 Tertium vero statum habet in Doctoribus Catholicis, qui
 utuntur philosophia, non ut arbitra, sed ut pedissequa
 fidei. Quidquid ergo invenitur in Patribus contra philo
 sophiam, procedit de illa, sumpta, vel ut erat in Gent
 libus philosophis oppugnatrix fidei, vel ut in hæreticis
 est fabricatrix fallaciarum, & superba misteriorum ar
 bitra. Cæterum, ut in Catholicis Doctoribus humili
 ter captivatur in obsequium fidei, Patres eam laudant,
 ut patet ex dictis, solique hæretici eam timent & vi
 tuperaunt, sicut lupi canes. Per quod etiam refutantur
 calumniæ Jansenii, quas, quo animo, ipse viderit, ac
 cumulat contra philosophiam & Doctores scholasticos,
 tom. 2. lib. poem. Non enim philosophia peperit hære
 ses, nec astutias illas, quibus præcepta Dei eladuntur,
 sed humana superbia, vel malitia abutens philosophia.

Quid

Quid autem tam sanctum & utile, quo malitia hominis non possit abuti? Hæretici abutuntur sacris Scripturis, & tamen sanctissimè sunt. Illæ autem strigose, spinosæ, inanes, & minimè necessariae quæstiones, quas ipse dicit philosophiam invexisse in doctrinam fidei, sunt veluti luxuriantes hujus utilissimæ arboris rami, qui si minùs fructuosi deprehendantur, sapienter refecandi sunt, ipsa tamen arbor servanda, & non propterea eradicanda. Ceterum quantum expediat in discutienda fidei doctrina sapientiam scholasticam adhibere, ipse Jansenius magnum omnibus documentum est, quia à via Scholasticorum recedendo, in quanta præcipitia corruerit, quis non videt;

DISSERTATIO SECUNDA PRÆLIMINARIS

De Commendatione Doctrinæ S. Thomæ.

UT homini necessaria est philosophia, ita quoque philosophiæ studioso necessarium est inter tot sectas unicum Magistrum deligere, cujus doctrinam in turbulentio variarum opinionum mari pro nautico fidere prospiciat, cujusque principia, veluti unum idemque filum, constanter teneat, ut se à difficultatum labyrintho facilius possit expedire, Ut enim navis in mari, si variis & inter se pugnantibus ventis se permittat, non progreditur, sed periclitatur; ut stomachum cibi contrarii non adjuvant, sed gravant: ut canis plures insequens lepores, nullum assequitur, ita quoque ingenium principiorum diversorum mixtura non instruitur, sed potius confunditur & obruitur, dumque pluribus Magistris adhæret, ad nullus doctrinam perfectè attingit: *Cor enim ingrediens duas vias non habebit successus*, Eccl. 3. Unde Seneca studiosum monet, ut si quò destinaverit pervenire velit, unam viam sequatur: non per multa vagetur; non enim ire istud est, sed errare. Hinc est, quod perpetuus omnium nationem usus fuit non in aliis modò, sed etiam in scientiis certos Duces ac Principes habere: consentitque divinæ providentiæ ordo, quæ multitudinem hominum per unum perficere. ac ipsi sua dona communicare consuevit. Ne igitur ab hoc ordine in communicanda hominibus scientia Deus

rece-

recederet, prodidit, ut veluti à Sole astrorum multitudo lumen mutatur, ita quoque scientiæ cujuslibet splendor ab uno Magistro, quantum fieri potuit, hominum multitudo reciperet. Hinc quoties placuit Deo scientias vel inclementia hominum, vel injuria temporum extinctas reparare, semper suscitavit unum primum Ducem & Antesignanum, quem cæteri sequerentur, Hebræis post Patriarchas dedit Moysen non legis tantum, sed naturalis quoque eruditionis Doctorem; Egyptiis Mercurium Trismegistum; Italis Pythagoram; Græcis primò quidem septem Sapientes, postmodum in Moralibus Socratem, in naturali Theologia Platonem, in Philosophia Aristotelem, in Medicina Hippocratem, in Geometria Euclidem, in Eloquentia Demosthenem, in Poetica antiquum Homerum. Et quod circa hos populos factum videmus, de aliis quoque nobis ignotis, ut de Phœnicibus, Indis, Arabibus & aliis, eo justius præsumimus, quòd nuper relutam est, & apud Sinenfes idem fuisse servatum; nam in philosophia Morali, quam præceteris colunt, unum magistrum agnoscunt nomine Confutium, nec Pythagora, nec Socrate inferiorem, quem ut Ducem à bis mille annis constantissimè observant. Adeo & utilitas suadet, & omnium nationum usus admonet, & ipsæ Divinæ providentiæ ordo propemodum jubet, ut hominum multitudo, si erudiri velit, in unius magistri doctrinam conspiret. Cum igitur Christiani non rationis solum, sed etiam fidei lumine illustrati, humanas, Divinasque scientias præ omnibus populis, qui unquam fuere, seicitiùs colant, debuit quoque providentia ipsis suum dncem ac magistrum providere, qui rationis ac fidei utiliissimum commercium consummans scholasticæ sapientiæ, quæ ex hac conjunctione nata est, parens ac principis ab omnibus haberetur, cujusque Doctrina non modo præ cæteris colenda esset, sed etiam pro scholasticæ sapientiæ regula assumenda. Sed opære prætium est investigare inter Catholicos Doctores, quis à Deo ad tantum munus evectus fuisse censendus sit, & à nobis hunc honorem promereatur. Quanquam & hoc tam facile est discernere, quàm solem inter alia sidera demonstrare; quem enim latet, S. Thomam inter cæteros scholasticæ sapientiæ magistros tantum eminere, *quantum lonta solent inter viburna compressi*; Sed age paullo accuratiùs momentis efficacibus id stabiliamus, quo Doctrinæ Thomisticæ candidati ad ejus studium sint alacriores.

§. I.

*Commendatur D. Thomæ Doctrina ex Oraculo Christi,
Elogiis Pontificum, Conciliorum exemplo,
& Ecclesiæ Oratioue,*

DOCTRINAM Thomisticam egregiè commendat in primis divinum illud Oraculum, quo nec expressius dari, nec illustrius optari Potuit ad probandum, D. Thomam ex omni carne electum fuisse, ut in utraque sapientia fideles erudiret. Cùm enim S. Doctor mortis Proximus ultimum opus, scilicet Summam Teologicam perficeret, anxius, ne in illa, & tot libris, quos in vitæ decursu scripserat, aliquid sibi humanitatis contigisset, cum lacrymis & gemitibus, ut solebat, Dominum consuluit, à cujus in cruce Pendentis imagine latissimum hoc responsum accepit: **BENE SCRIPSISTI DE ME, THOMAS, QUAM ERGO RECIPIES PRO TUO LABORE MERCEDEM?** Scilicet ut reges decretis, quæ in regno servari volunt, robur & auctoritatem Propria subscriptione conferunt, ita Divinus ille Magister servi sui doctrinam, ut ardentius ab omnibus observaretur, tam illustri oraculo voluit comprobare, Quem enim alium magistrum quærimus, nisi eum, qui cùm bene scripserit de Christo, in quo Deus omnia recapitulavit, ut dicit Apostolus, ed Ephes. i. juxta Græcum, simul de omnibus aliis bene scripsisse testimonium habeat?

Hoc Christi oraculum referunt antiquissimi scriptores, & inter alios Bernardus Guidonis Episcopus Lodovensis D. Thomæ prope contemporaneus, in quarta parte Speculi Sanctoralis, cujus antiquissimus codex servatur in Bibliotheca nostri Conventus Avenionensis, inter alios, quos Joannes xxii. huic Conventui dono concessit. Comprobavit etiam Ecclesiæ auctoritas largiendo Indulgentias Sacello Conventus Neapolitani, in quo tunc D. Thomas orabat, & ejusmodi historiam non modo in sacris officiis, sed etiam in Pontificum decretis sæpius celebrando, ita ut non tam narrantium fide ac traditionis antiquitate, quàm totius Ecclesiæ acceptatione & approbatione jam constet. Confirmavit demum eventus ipse, dum D. Thomæ doctrina Christi Oraculo illustrata, tanto totius orbis consensu excepta, ut omnes fateri cogantur, quia *digitus Dei est hic*.

Christi testimonio innumeras adjecit Ecclesiæ approbationes, veluti diffusiores hujus Oraculi explicationes; cùm enim cæteros Doctores scholasticos in suo sensu abundare permittat, solius D. Th. Doctrinam profusè com-

commendat, non modo ut ab omni erroris suspitione liberam, sed etiam ut veridicam, imo ut certissimam ad veritatem viam, a qua qui impugnando declinat, de veritate suspectus est; qui vero eam tenet, de veritate securus. Eandem asserit esse elypeum impenetrabilem, quo Deus Ecclesiam munivit; ut felicius hæresum tela eliderat. Jubet, illam nos sectari & totis viribus ampliare; & demum pronunciat, eam esse inconcussam, tutissimam, imò laudem omnem supergressam. Primum sic asserit Clemens VIII. ad Neapolitanos: *Doctrinæ D. Thomæ testis est ingens librorum numerus, quas ille brevissimo tempore in omni fere disciplinarum genere, singulari ordine, ac mira perspicuitate, sine ullo prorsum errore conscripsit, in quibus conscribendis interdum sanctos, Apostolos Petrum & Paulum colloquentes, locoque illi quosdam Dei jussu enarrantes habuit; & quos deinde conscriptos expressa Domini voce comprobatos audivit.* Secundum habetur ex Innocentio VI. Lemovicensi: *D. Thomæ, inquit, doctrina præ cæteris, excepta Canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita ut nunquam qui eam tenuit, inveniantur à veritatis tramite deviasse; & qui eam impugnaverit, semper fuerit de veritate suspectus.* Quod elogium comprobatur experientia, quæ videmus D. Thomæ impugnatores labi in plures opiniones reprobata in speculativis, & perniciosissimas in moralibus. Tertium dicit Paulus V. vocans D. Thom. *splendidissimum Catholice fidei Athletam, cujus scriptorum elypeus Militans Ecclesia hæreticorum tela feliciter elidit.* Quartum est Urbani V. Tolosanem Academiam his verbis alloquentis: *Volumus, & tenore, præsentium vobis injungimus, ut D. Thomæ Doctrinam tanquam veridicam & Catholicam sectemini, eamque studeatis totis viribus ampliare.* Quintum demum est Alexandri VII. ad Lovanienses, asserentis DD. Augustini & Thomæ *dogmata inconcussa, tutissimaque, quorum sanctissimorum virorum penes Catholicos inveniosus ingentia & omnem laudem supergressa nomina novi præconij commendatione planè non egent.*

Nec solum Ecclesia tot elogiis, sed suo quoque exemplo ad sequendum Angelicum Doctorem urgentissimè nos excitat, dum eum, ut proprium sapientiæ scholasticæ Magistrum agnoscit. Quod patet, Primo, quia illum quatuor primæ classis Doctoribus annumeravit: ut quem admodum illos in exponendis sacris Scripturis, & positiva, ut vocant, Theologia Magistros habet, ita quoque Theologiæ methodicæ, seu scholasticæ principem ac magistrum D. Thomam agnosceret. Secundo, ex ipso sacrorum Conciliorum usu, quæ plura Decreta ex D. Thomæ scripti deprompere, ut ostendit Grayna lib. 2. c. 5. su

Che-

Cherubin Paradisi, eumque unicum ex Scholasticis in definiendis rebus fidei adhibere solent; quod præcipue in Concilio Tridentino apparuit, ejus Patres Scripturæ sacræ, quæ de more in publicis Conciliorum sessionibus afferri solet, ut in promptu sit ad consulendum, unicam D. Thomæ Summam adjici voluerunt, tanquam luculentissimam omnium Patrum Epitomen, & Scripturæ sacræ interpretem, imò, ut patet ex Oratore Concilii, ad D. Thomam ut ad Lydium lapidem, si quid ambiguitatis, aut controversiæ fuisset exortium, communibus votis referendum existimabant. Unde meritò Baronius: *Vix quisquam enarrare posset, quot Vir sanctissimus atque eruditissimus Theologorum præconis celebretur, quantumque illius illibate Doctrinæ à sanctis Patribus in sacrosancto Occumenico Concilio Tridentino confidentibus fuerit acclamatum.* Tertio tandem idem efficaciter comprobatur ex oratione, quam tota Ecclesia in ejus Festo ad Deum ita fundit: *Deus, qui Ecclesiam tuam Beati Thomæ Confessoris tui mira eruditione clarificas & sancta operatione fecundas, da nobis & quæ docuit intellectu conspicere, & quæ egit imitatione complere.* Quibus sanè verbis S. Thomam ut proprium in suo genere, id est, in Scholastica Theologia magistrum agnoscit, ejus doctrina ut universi fideles altius imbuantur, à Deo fufis precibus ardentè deposcit.

§. II.

Commendatur Doctrina D. Thomæ auctoritate & exemplo Universitatum, Ordinum Religiosorum, & Primatum Theologorum.

SI præcepte sapientium ut quasdam vitæ leges existimamus, ut inquit Quintilianus, magnum sanè pondas ex sapientissimorum cœtuum statutis nostræ conclusioni accedet. Cæteris præat Universitatis Parisiensis tanti filii digna mater. Cum decreto suo quosdam articulos confixisset, fuere, qui illud censerent ad S. Thomæ doctrinam pertinere: eam suspicionem publico decreto ann. 1325. die Jovis ante cineres promulgato purgavit, in quo S. Doctorem miris extollit encomiis, eum vocans *Universalis Ecclesiæ lumen præfulgidum, fontem Doctorum, candelabrum insigne & lucens, per quod omnes, qui vias vitæ & Scholas sanctæ doctrinæ ingrediuntur, lumen vident, ejus doctrina toto orbe commendabili fulgēt Ecclesia ut Sol, Luna, &c.* Quibus Elogiis prærogativa Doctoris communis luculentissimè exprimitur. Urbanus V. Academiæ Tolosanae præcipit, ut ejus Doctrinam sectari, ac totis viribus ampliare contendat. Universitas Salmanticensis in

Hispa-

Hispania florentissima etiam jurat in verba D. Thomæ & D. Augustini. Lovaniensis ejus Doctrinam non modò pro aris & focis defendit, sed etiam statuit D. Thomæ prolatum nomen nudato, pronoque capite venerari. Duacensis & Patavina ipsum ut Doctorem suum, ac patronum agnoscunt. Avenionensis Scholam frequentissimam, curis & munificentia Illustrissimi Archipræsulis Dominici de Marinis, Viri de pietate ac litteris optimè meriti, erectam & dotatam habet, in qua utraque sancti Doctoris sapientia, id est, Theologia, & Philosophia docetur. Demum omnes Academiae D. Thomam ut Theologorum omnium principem, ac parentem venerantur, nullaque specialem Magistrum eligit, quæ D. Thome hunc honorem non deferat.

Ex Ordinibus Religiosis, in primis FF. Prædicatores, Carmelitas Discalceatos, & Alumnos D. Francisci de Paula, nomine quidem Minimos, pietate verò & Thomistica Doctrinæ zelo maximos, in verba D. Thomæ jurare omnibus compertum est. Qui sub Augustini regula Deo inserviunt, quo ardore sancti Patris Augustini doctrinam colunt, eodem D. Thomæ fidelissimo ejus Affectu adhærent, inter quos Congregationes Lateranensis & Gallicana Canonorum Regularium, etiam speciali decreto, D. Thomæ doctrinæ addite sunt. Augustiniani, dum Ægidium Romanum D. Thomæ discipulum & defensorem elegerunt in Ducem ac Magistrum, eodem voto D. Thomam ut Protomagistrum suum agnoverunt. Ex Ordine D. Benedicti, Cassinensis Congregatio D. Thomam quondam alumnum suum in philosophia & theologia speciali statuaro magistrum agnoscit, quod & in aliis ejusdem sacri Ordinis Congregationibus à Lectioribus communiter observari cernimus, ipsa executionis statutum præoccupante. Regalis Ordo Redemptionis Captivorum in virtute obedientiæ suis præcipit, ut Doctorem Angelicum sequantur, cum Commentariis Zúñigæ egregit D. Thomæ interpretis. Ex Ordine Sancti Francisci plures ex RR. Patribus Capucinis, & Tertiariis D. Thomæ vestigia tenere profitentur, ipsique Minores, licet Scoti placita defendant, modestissimo tamen decreto statuerunt, ut reverentia Doctoris Angelici doctrinæ exhiberetur. Societas Jesu in Constitutionibus, D. Thomam sequi statuit, & in quinta Congregatione suis præcipit, ut eum omnino tanquam proprium Doctorem habeant, & sequi teneantur. Congregatione Barnabitarum, & Oratorii Jesu specialibus statutis idem decrevere, pluresque alii Ordines adduci possent, si eorum Decreta satis comperta haberemus.

Theologorum primæ notæ, qui D. Thomæ ut Magistrum adha-

adhærent, catalogus integrum volumeu impleret. Adnotasse sufficiat, ut quemadmodum ante D. Thomam liber sententiarum Petri Lombardi pro theologico textu habebatur in quo exponendo Theologorum omnium libri occupabantur, ita quoque nunc D. Thomæ Summæ Theologicæ honor ille delatus est; eam enim veluti totius eruditionis Theologicæ inexhaustum fontem. Scripturæ, Traditionis Conciliorum, Patrum, totiusque sacræ, Doctrinæ absolutissimam epitomen, Theologicarum disputationum fundatissimam basin & regulam emendatissimam, omnes suis commentariis explicandam suscipiunt, ita ut tot sint illius illustrissima encomia, quot existant Theologorum volumina. Possevimus & alii supra septingentos D. Thomæ Commentatores recensebant, quibus nunc innumeri alii adjecti sunt, & continuo adiciuntur, ita ut merito illud Joan. 12. ipsi attribui possit: *Ecce Mundus totus post eum abiit*. Ingens sanè, ac supra quàm quod dici potest admiranda D. Thomæ gloria, tantum decus, tam longa possessione firmatum à Magistro Sententiarum ad se transfuisse, sicque tot habere suæ doctrinæ discipulos, quot facultas Theologica numerat Magistros.

§. III.

Comendatur Doctrina D. Thomæ variis rationibus.

Prima ratio peti potest ex origine doctrinæ D. Thomæ. Illa doctrina & præstantissima, & hominibus erudiendis aptissima, & cæteris præferenda est, quam constat esse cœlitus traditam, ac divinitus infusam: sed constat, D. Thomæ doctrinam esse talem. ergo. Major patet; nam, ut dicitur Jacobi I., *Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum*; & veritas non tam filia temporis est, ut eam vocat Horatus, quàm Dei & cœli, ideoque ea doctrina maximè verax est, quæ de cœlo venit, & à Deo traditur; unde antiqui populorum Magistri, ut sibi fidem conciliarent, fingeant, se à Diis edoctos, proindeque dignos, qui homines erudirent. Sic Pythagoras fingeat, se Deorum concilio interfuisse ibique sua dogmata hausisse; Numa Pompilius fabulabatur, se à Dea Egeria instrui; Socrates pro Pedagogo Genium familiarem habere gloriabatur; Lycurgus suas leges non tam hominis, quàm Dei inventum esse jactabat. Adeo in omnium animis fixum & ratum est, illum & veracem, & cæterorum Magistrum esse debere, qui Dei prius existit

Di-

Discipulus oc Theodidactus. Minor vero probatur tum authoritate Pontificium. Joannes XXII. in Bulla Can. D. Thom. de libris ejus inquit, *Eos non absque speciali infusione perfecit*: unde fertur dixisse, D. Thomam tot *racula fecisse, quot Articulos scripsit, quia omnes resolumine plusquam humana*. Et Clemens VIII. vocat Thomæ *Eloquium divinum & celestem Doctrinam, miraculis illustrem*; refertque, S. Doctorem in difficultatibus resolvendis habuisse DD. Apostolus Petrum & Paulum interpretes. Tum etiam ex probatissima ejus gestorum historia, quæ refert, sanctum Virum ad orationem, ut ad Oraculum confurgere solitum, in qua de omnibus erudiebatur, ipsumque cum Sanctis & Angelis familiariter fuisse collocutum; in frequentissimas ecstasies raptum, dum contemplationi etiam rerum scholasticarum mentem applicaret, quod de nullo alio Sancto legimus, ut scilicet quemadmodum alii Sancti mysticas & propheticas illustrationes in raptibus hauriebant, ita quoque divinus ille Vir scientiarum lumina in illis susciperet. Tum demum ex ipsa Viri sanctissimi confessione, qui fratri Reginaldo socio suo dicere solebat, *scientiam suam non tam humano studio, & naturali ingenio, quam orationis suffragio divinitus impetrasse*. Et si dicamus, quosdam alios habuisse scientias etiam divinitus infusas; respondeo, in primis id vix de ullo alio ita certo constare, ac de D. Thoma: deinde alii quidem leguntur divinitus habuisse lumen infusum, quo facilius scientias addiscerent, sed unius D. Thomæ privilegium fuit etiam de Quæstionibus in particulari divinitus instrui, vel per ecstáticos raptus, vel per Cœlitum colloquia, vel per orationem, à qua surgens, inquit Bernardus Guidonis, *inveniebat apertum, quod prius præ occultum, sic habens in promptu, quod dictaret, quasi in libro aliquo didicisset*.

Probatur secundo ex præstantia Authoris hujus doctrinæ, D. Thomæ scilicet, in quo Natura, Gratia, & Studium conspiraverunt, ut cum totius orbis Magister dignum efficerent. Natura quidem, à qua sortitus erat animam bonam, & maximarum rerum capacem memoriam usque ad prodigium felicem, ad omnia faciliè addiscenda, perpetuò retinenda, & tanto cum ordine reddenda, ut sæpè quatuor Amanuensibus res diversissimas simul dictaret; ingenium ad comprehendendum vastissimum, ad penetrandum subtilissimum ad altiora contemplanda sublimissimum, & facillimum ad omnia clarè explicanda, & in omnem faciem versanda. Gratiæ quoque dona cum profusione accesserant: humilitas profundissima, quæ sapientiæ basis est mun-

munditia cordis & corporis plusquam humana, cui Dei visio, & veritatis cognitio promittitur; oratio ita efficax, ut omnia impetraret; sanctitas tanta, ut cœlites quasi familiares Magistros haberet; contemplatio adeo expedita, ut raptus & ecstasies ad nutum haberet; ardentissima cognoscendæ veritatis sitis, ob quam eum veluti Daniele, *Virum desideriorum* Bernardus Guidonis vocat, lumen intellectus, scientiæ & sapientiæ supra hominis mortalis conditionem clarissimum. Ad tantas naturæ & gratiæ dotes adjecit quoque sanctus Doctor impigerrimum studium; cum enim ad Doctoris munus se divinitus destinatum sciret, ut ipse fatetur in Procem. Summæ cont. Gent. scientis totum animum applicuit, nullus vigilis, aut laboribus perpicit; Beatum Albertum omnium penè mortalium, nisi hanc laudem ipse discipulus præripuisset, eruditissimum avidissimè audivit: libros omnes adeo feliciter evolvit, ut Vir modestissimus in familiari colloquio studentibus dixerit, *se nullum legisse, quem divino adjutus spiritu non intellexisset*.

Ad cumulum demum votorum, & maximum D. Thomæ discipulorum solatium accedit, ut in eo non modo abso- lutissimum Magistrum habeant, qualem nulla ætas aut tu- lit, aut feret, sed etiam efficacissimum intercessorem, qui dum doctrinam in libris suis proponit, intelligentiæ quoque lumen efficacibus meritis possit impetrare, ita ut Thomistica doctrinæ quodammodo attribui præ aliis possit, quod legi gratiæ supra legem scriptam tribui- tur, eam scilicet non modo nuda dogmata tradere, sed etiam conformem ipsis spiritum interiùs submini- strare.

Probatum tertio ex scopo, quem sibi sanctus Doctor in condenda sua doctrina proposuit: Cum enim cætere Sæcæ nasci soleant vel ex quadam contradicendi, & aliena subvertendi pruriginæ, vel ex cupiditate nova & inaudita ingerendi, vel ex zelo defendendi ea, quæ à domesticis malè excogitata, à cæteris reprobantur, unicam veritatem sibi pro doctrina scopo D. Thomas constituit, undè nullam alicujus momenti Doctorem acerbè carpit, nulli contradicere gessit, omnes, quan- tum fieri potest, benignè exponit, tritam ab antiquis viam sequitur, nova quidem excogitat, non tamen ad vetera destruenda, sed illustranda: & cum scientiæ na- turales sint sacra Doctrinæ ancillæ, id unum impensè curat, ut scientiarum lumen fidei doctrinæ inserviat; ad quam illustrandam, & declaranda divina Mysteria mirabiles convenientias ex rebus naturalibus excogita- vit, & in omnibus rationem fidei ita accommodavit,

ut in confesso sit apud omnes, illius Doctrinam explicandis fidei mysteriis omnino aptissimam esse, ideoque & verissimam; siquidem ut apertum rectitudinis indicium est rectis concordare, ita quoque infallibile veritatis testimonium est in principiis & conclusionibus naturalium scientiarum, cum veritatibus fidei concordant; nam veritas veritati concors & amica est, falsitas vero prorsus repugnat.

Probatur quartò ex dotibus, quas habere debet optima doctrina, quarum præcipuæ sunt, ut sit pura ab erroribus, solida in dogmatibus, sublimis in principiis, uniformis in conclusionibus, completa in tractatibus, sancta in moralibus, facilis addiscentibus. Porro hæc omnia cumulatissimè complectitur Doctrina Thomistica. Inprimis enim eam esse ab omni errore puram, non modò Pontifices declarant, sed usus quoque comprobavit; nam à tot seculis, à tot æmulis usque ad ultimos apices versata, cribrata, & ventilata, sua sinceritate ac puritate omnem & amicorum fidem vicit, & adversariorum invidiam.

Solidam in dogmatibus esse publica vox proclamat, & experientia confirmat; nam adversariorum impugnationibus, ut Hercules Junonis odiis, melior effecta, quanto acrius impetitur, tanto firmitus stabilitur, & veluti solidum marmor, dum feritur, politur; unde in Proloquium abiit, eam propè plus hostibus debere, quàm amicis, ab istorum enim admiratione honorem, sed ab illorum impugnatione soliditatis sua notitiam & claritatem accepit.

Sublimitatem principiorum ejusfaris indicat tum angelicus titulus, quo douata est, eo quod inter humanas doctrina tantum emineat, quantum supra homines Angeli; tum angelicus modus procedendi D. Thomæ, qui, quantum rei conditio patitur, cuncta resolvit ad prima & altissima principia.

Uniformitas quoque, ac mirabilis conclusionum omnium inter se consensus in illa relucet; nam veluti in corpore animalis unum membrum aliud non impugnat sed juvat, ita quoque omnia hujus Doctoris dogmata sic inter se coherent & concatenantur, ut unum aliud confirmet, nec ab eo divelli possit, & philosophicæ theologicis viam parent, rursusque theologica philosophicis novum robur, lumen, ac perfectionem adji-
eiant.

Completissima quoque est D. Thomæ doctrina, cum ipse de omnibus, quæ tum philosophum, tum theologum erudire possunt, non minus copiose, quàm egregie tractaverit, ita ut ei meritò tribui possit illud D. Grego-

rii Nazianzeni de Basilio Magno elogium : *Unius omnium loco studiosis ad eruditionem comparandam sufficit.*

Sanctitate etiam præcellit, cum & altissimè de Deo, & humillimè de creaturis sentire doceat : salutisque viam nec periculosa indulgentia dilatans, nec nimia severitate coarctans, ita mores informat, ut omnes ejus opiniones non modo probabiles, sed etiam tutissimas nuperum Sum. Pontificis Oraculum pronuntiaverit.

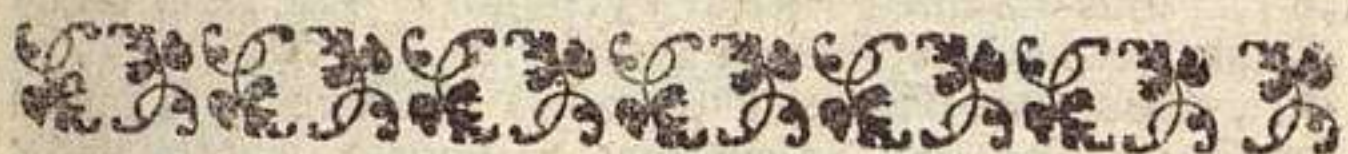
Sed demum, ne quid ad laudis culmen desit, D. Thomæ doctrina, etsi sublimis, ac profunda sit, attamen facilis est, ita ut illi accommodari possit, quod de sacra Scriptura Gregorius dicit : *Eam esse fluvium altum & planum, in quo & agnus ambulet, & elephas natet.* Hujus autem facilitatis ratio est tum mira sancti Doctoris in explicandis rebus claritas, tum artificiosissimus in disponendis materiis ordo, tum perpetua quædam doctrinæ concatenatio, & ad paucissima principia reductio, quæ si quis penetraverit, perenni serie nascentes ex iis conclusiones facillè deducet ; undè vulgatum effatum est, D. Thomæ Doctrinam à discipulis non felicem memoriam, quæ rarissima est, sed matrum judicium exigere.

Probatur demum sexto ex effectibus Thomisticæ Doctrinæ præstantia ; si enim arbor ex fructibus agnoscitur, quæ unquam doctrina, excepta Canonica, meliores, uberiores, & universaliores fructus protulit ? Hæc Theologicam facultatem antea rudem polivit, informem exornavit, confusam disposuit, obscuram luce copiosissima perfudit, & solis autoritatibus innixam, sed rationibus jejunam, inumeris argumentis illustravit, & ad hoc decus, ac Perfectionis apogæum perduxit, ut non plus ultra. Hæc Philosophiam fidei rebellem, à Theologia penitus alienam, in obsequium sacrae Doctrinæ captivavit ; ut enim olim Angelus Agarem fugitivam reduxit ad dominam suam, ita quoque Doctor Angelicus humanam Sapientiam sacrae Doctrinæ tanquam Reginae suæ subjecit, ita ut, quæ prius erat perniciosa fidei inimica, nunc facta sit utilis ancilla. Hæc Gentilium philosophorum dogmata, quibus antea ut lanceis & ensibus fidem impugnabat Gentiles & Hæretici, convertit in vomeres & falces, quæ nunc ad divinæ Sapientiæ sementem animos disponunt, & ad colligendam ejus messem utiliter inserviunt. Hæc omnium hæreticorum sacrilega inventa funditus subvertit, & quotidie confundit, ut ostendit Gravina tom. 1. præsci. Summique Pontifices testantur. Hæc Mystéria fidei non modò Joculentissimis convenientiis exornavit, sed etiam tanta luce perfudit, ut extra beatifi-

ca visionis meridiem amplior nec optari nec sperari posse videatur, meritoque cenferi possit præfulgida quædam æternæ diei aurora. Hæc arma Patribus Latinis contra Græcorum errores ita fortia suggestit, ut ipsi Præsules Græci in Concilio Florentino mirarentur, ex quo armamentario tam efficacia tela erui possent; cumque didicissent, ex D. Thomæ libris esse deprompta, Summam ejus theologicam Græcam habere voluerunt. Quis acutus Philosophus, quis eruditus Theologus, quis Doctor mysticus, quis prudens conscientiarum Moderator, quis sapiens animarum Pastor, quis peritus Scripturam Interpres, quis efficax verbi Dei Concionator, quis egregius Controversista, qui non de D. Thomæ fontibus potaverit; qui summam ejus theologicam non evolvat, ita ut de eadidicere possit, quod Cyprianus poscendo Tertulliani volumina, *Affer Magistrum*; qui demum eam non agnoscat suæ fontem eruditionis, suum oraculum in dubiis, suum ducem in arduis, lumen in obscuris, Mercurium in biviis, armamentarium in controversiis, & litterarum pugnis, normam in moribus regendis, Danielem in difficilioribus Scripturæ locis, thesaurum, qui solidiores Concionum divitias subministrat, promptuarium, ex quo facit verbi frumentum & vinum depromat, ut populos pascat & nutriat, & demum ut uno verbo concludam, immensam quandam & inexhaustum totius eruditionis Christianæ abyssum; ergo quidquid illi omnes præclari habeant & agunt, D. Thomæ Doctrinæ debent, totque sunt illius affectus, quot sunt illorum fructus. O seracem Doctrinam, & bonis fructibus plenam: postque tot & tanta collata hominibus beneficia, non tam angelicam, quàm divinam, nisi eo quoque divina esset, quo angelicam nuncupatur!

Hæc pauca ex multis in commendationem Doctrinæ Thomisticæ relata satis ostendant, quanto intervallo cæteris omnibus emineat, quàm meritò aliis anteponenda, sit quàm jure totus propè Orbis, ingenti Doctoris Angelici admiratione iaptus, eum ut communem Magistrum sequi profiteatur, ita ut ei tribui meritò possit, quod Seneca de Natura dixit, eum à tanta discipulorum turba *non mecede, sed miraculo colit*. Augeamus ergo & nos tam illustrem, tam eruditum, tamque præclarum exercitum, & humanæ divinæque sapientiæ avidi, ejus fluentia ab hoc purissimo & inexhausto fonte, ejus splendores ab hoc fulgentissimo Sole, ejus mysteria ab hoc Angelo cœlitis ad nos misso requiramus, & ut nos hortatur Clemens VI. Lemovicensi in Sermone de D. Thoma, qui incipit, *Ecce plus quàm*

Salomon hic, quem refert Lucarinus in fine Manualis controverstarum Thomist. Hujus doctrina non recedat ab ore, non recedat à corde, quia ipsam sequens non devias, ipsam cogitans non erras, ipsam tenens non corruis, ipsam loquens non mentiris, ipsam studens ad veritatem pervenis. Tenui ergo, nec dimittam, Cant. 3.

DISPUTATIO

PRÆAMBULA

De Philosophia in universum.

Ut tirones artis alicujus præceptis efformandos suscipiunt, prius, quid ipsi natura & genio suo in ea facultate valeant, tantisper experiuntur. Eo nos consilio, priusquam argumentandi præceptis & Philosophiæ documentis animos candidatorum ejus imbuamus, in ipso lumine quæstiones aliquas circa Philosophiam movendas censuimus, ut, dum in his terendis animum disputationis avidum jucundè exercent, & quid ipsi natura sua possint, sentiant, & eo usu, regularum necessitatem experti, eas postmodum avidius perdiscant.

Porro circa Philosophiam in universum duo discutiendo occurrunt: primò natura ejus, deinde causæ. Vtrumque duabus quæstionibus prosequemur.

QUÆSTIO PRIMA

De natura Philosophiæ.

UT Philosophiæ naturam exploremus, quatuor discutienda sunt. Primò, quod ipsa sit. Secundo, an sit. Tertiò, quæ sint partes ejus. Quartò, qualis sit, Ea singulis articulis expendemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Philosophia.

Philosophia Græcè, *Amor Sapientiae* Latinè redditur. Huius nominis author Pythagoras fuit, qui solum Deum propriè Sapientem agnoscens, se *Philosophum*, id est, *Amatorem Sapientiae* professus est. Pro ipsa tamen Sapientia hæc vox usurpatur. Sapientiae autem variae sunt acceptiones; aliquando sumitur pro recta ratione vivendi, præcipuè in Scriptura sacra, in qua Sapiens passim idem est, ac vir bonus & iustus. Hoc sensu Plato ep. 10. dixit, *bonos mores veram esse sapientiam, cuius scientiae sunt ornamenta*; aliquando sumitur Sapientia pro eo Spiritus sancti dono, quo, fit ut divina nobis sapiant, ita ut de his ex quadam connaturalitate iudicemus, eaque nos delectent, sicut gustus ex naturali affectione ad sapes, de iis iudicat. Sumitur etiam nonnunquam sapientia pro excellentiori peritia in qualibet arte: sic Apostolus 1. Corinth. 3. dixit *Architectum Sapientem*, id est, in illa arte eximium. Hoc sensu qui profundiora nequit & principia callent, in Scriptura sacra dicuntur *Sapientes in malo*, Hierem. 4.

Sed missis his acceptionibus, sumitur hic Sapientia pro quadam sublimiori rerum cognitione, quo sensu defini solet, *Cognitio rerum per causas altiores. Sapientis enim est considerare sublimiora rerum principia*, ex Aristotele 1. Metaphys. cap. 4. undè quantò quis sublimiora rerum principia mente conspicit, tanto Sapientior habetur.

Porrò Sapientia eo sensu dividi potest in naturalem & supernaturalem. Sapientia supernaturalis est, quæ res cognoscit per causas, seu principia supernaturalia, ut sunt principia fidei, & hæc propriè Theologia dicitur. Sapientia naturalis est, quæ procedit ex principiis naturali lumine notis; & hæc propriè Philosophia dicitur.

CONCLUSIO.

Philosophia itaque propriè definitur, *Cognitio certa & evidens rerum per altiores causas, naturali lumine parta.*

Probatur conclusio. Philosophiæ nomine censetur sapientia naturalis; sed sapientia naturalis est cognitio certa & evidens rerum per altiores causas naturali lumine parta: ergo est propria philosophiæ definitio. Major constat ex jam tradita philosophiæ nominis explicatione, Minor declaratur. Sapientia dicitur in primis

mis cognitio, quia genus est cognitionis. Dicitur *certa*, & *evidens*, ut distinguatur ab errore, qui est falsa cognitio; ab opinione, quæ est cognitio dubia & incerta; & à fide, quæ est cognitio inevidens. Dicitur *per causas altiores*, ut distinguantur à scientia communiter sumpta: non enim quævis scientia sapientia est, sed scientia sublimior, non hærens in infimis rerum causis, sed ad sublimiora pertingens. Additur *lumine naturalis partæ*, ut distinguatur à Sapientia supernaturali, seu Theologia.

Verus etiam & celebris definitio philosophiæ hæc fuit. Rerum humanarum & divinarum, causarumque, quibus hæ res continentur, scientia. Per res divina, non modo Deus, sed & Angeli, atque spiritualia quæque intelliguntur; per res humanas ea omnia, quæ sensibus subjacent; verum hæc definitio reipsa non differt à nostra.

Obijctus 1. Ea facultas non est certa & evidens, quæ pleraque falsa, obscura & dubia continet; sed Philosophia pleraque continet, quæ falsa sunt, obscura & dubia, undè in omni ferè ejus parte variæ versantur opinionēs: ergo non est certa & evidens.

Resp. Distinguo Majorem. Facultas non est certa & evidens, quæ continet falso, obscura, & dubia, ut propria, quibus assentitur, concedo: ut extranea, de quibus judicat, nego. Itaque ad philosophiam solùm pertinent ea, quæ ex principiis notis certo & evidenter sequuntur. Ejus tamen munus est ita mentem formare, ut falsa refutare, possit, obscura pro viribus illustrare, in dubiis assensum suspendere, probabiles rationes ita librare, ut eas non nisi in eo, quo merentur pretio, habeat: hoc enim viri sapientis est officium.

Obijctur 2. Philosophia versatur circa cognitionem Dei: sed Deus non habet causam: ergo non est cognitio rei per causam.

Resp. Distinguo Minorem. Deus non habet causam, quâ sit, concedo; qua cognoscatur, nego; Deum enim philosophia cognoscit per creaturas, & principia naturalitèr nota, ut per causas cognitionis, quam de illo habet.

Obijctus 3. Philosophia Thomistica ferè tota nititur auctoritate Aristotelis & S. Thomæ: ergo non est cognitio certa & evidens, sed fides, humana, obscura & inevidens.

Resp. Distinguo Antecedens. Nititur Aristotelis, & S. Thomæ auctoritate, nuda, nego; juncta principiis eorum & rationibus evidentibus, concedo; non enim propter Authores doctrinam fassamur, sed propter doctrinam

nam Authoribus adhærents, eorum viam à tot summis viris tritam & exploratam ut certiore ita tenemus, ut eorum principiis & rationibus præcipuè attendamus atque iis animum illustrare fatagamus. Nec spernimus ea, quæ à Modernis aptè cogitata, ac inventa sunt, sed iis quoque philosophiam nostram libenter ornare curamus; non enim, ut plerique leviter censent, solidis Aristotelis & S. Thomæ principibus repugnant, sed facillè conciliantur, quæ nunc certa & evidenter perientia detecta sunt in Physicis; ut in decursu Operis ostendemos.

ARTICULUS SECUNDUS.

An sit Philosophia.

Academici, cum nihil certo & evidenter sciri cōtenderent, consequenter negabant existere Philosophiam, omnem Sapientiam summam in constanti assensus cohibitione constituentes, ne dubii, aut fallis turpiter adhærerent. Adversus illos fit.

C O N C L U S I O.

Existit philosophia, qualis à nobis è definita est. Probatur conclusio. Philosophia est certa & evidens cognitio rerum per altiores causas; atqui pleraque certo & evidenter à nobis cognoscuntur, etiam per altiores causas: ergo existit philosophia. Probatur minor. Cognitio evidenter deducta ex principiis evidenter notis est certa & evidens; atqui & pleraque principia evidenter nobis nota sunt, & ex iis evidenter plura deducuntur, etiam circa illa altiora, quibus sita est cognitio philosophiæ: ergo pleraque certo & evidenter cognoscuntur, etiam circa altiores causas. Declaratur minor. Sic in Logica illud principium evidenter certum est: Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se. Quod dicitur generanter de subiecto, dicitur de omni sub eo contento; ex quibus argumentandi regulæ evidenter deducuntur. Sic in Metaphysica per se notum est Non posse simul idem esse & non esse: Nihilum non posse dare esse, ex quibus circa ens in communi pleraque evidenter deducuntur; Item in Morali per se notum est Unicuique tribuendum, quod suum est. Vivendum homini esse secundum rationem: Deum colendum: Beneficium amandum; Parentes honorandos: Prælatiis parendum: ex quibus circa mores plura evidenter inferuntur. In Physica per se notum est; Quod mutatur, non esse

esse implex; Quod generatur, constare ex principiis; Nihil produci à seipso, sed ex causis; ex quibus plura circa res mobiles deducuntur. Mitto Mathematicas, quæ principia evidenter nota ponunt: Totum esse majus parte: Æqualibus si æqualia addantur, ea remanere æqualia, &c. ex quibus plurima demonstrant.

Confirmatur. Naturalis appetitus non est omnino frustraneus, aliàs imprudenter & vanè ab autore naturæ foret inditus; at homines naturaliter scire desiderant; veritas enim mentis bonum est, ad quod naturali desiderio fertur; ergo potest eam saltem pro suo modulo assequi.

Objic. 1. Ut res evidenter cognoscantur, esse debet aliqua nota, seu criterium, quo certa ab incertis discernantur; atqui non datur hæc nota; quæ enim ita est; sanè plerumque falsa veris certiora apparent: ergo nihil evidenter cognoscitur.

Resp. Nego Minorem. Nam nota illa veritatis est ipsa perspicuitas ejus, qua se menti ultro sæpe ita vividè exhibet in principiis per se notis, aut ita clarè ex illis fluit, ut assensum etiam ab invito extorqueat. Porro, quod falsa veris certiora videantur, in causa est pravus usus luminis naturalis ex præcipitatione, præoccupatione, aut passione proveniens: at quæ attento, sedatoque animo perpendimus, facilè, certano & clara sint, an incerta, dijudicamus.

Instabis. Nihil adeo evidens apparet, quàm nos modo vigilare; atqui in hoc ipso mens decipitur, nam aliquando in somno se vigilare putat, aliquando in ipsa vigilia, vigiletne, dubitat, ut sæpe nobis accidit in sperato eventu percussis: ergo evidentia ipsa rerum nos decipit; non est ergo falsi & veri discernendi certa nota.

Resp. distinguo Minorem. Mens in judicio vigiliæ decipitur, dum se sistit intra id, quod sibi evidens est; nego; dum labitur in aliquid sibi inevidens, concedo. Itaque in actum judicii circa vigiliam duo includuntur judicia. Primum est, quo mens judicat, se rerum species percipere, quod sibi perspicuum est, & in hoc nunquam fallitur; quoties enim reflexa cognitione judicat, se aliquid percipere, id sanè percipit, sive vigilando, sive dormiendo id fiat. Secundum est, quo judicat res ita esse, aut non esse ad extra, sicut eas intra se percipit, & in hoc fallitur, dum aut casu attonita, aut somno involuta, non satis perpendens, an evidenter sequatur ex sui perceptione, rem ita ad extra se habere, vividiori spectro somni percussa præcepit judicat, rem ita verè esse, ut apparet, proindeque se vigilare, aut insolitum casum

quasi impossibilem temerè reputans, præceps judicat, ita non esse, ut videtur, sicque insomnium se pati: ut cum Petrus ab Angelo vinculis & carceres solutus est, attentus insolito casu putabat, ita non fieri, sed se somnium videre. At mens cum curam tantisper adhibuerit, ad eam evidentiam pervenit, qua insomnia à veris effectibus certo discernit, seque vigilare evidenter percipit.

Urgebis. Viri graves post seriam discussionem dubitarunt, an hæc, quæ nunc agitur, vita insomnium sit, mors vero vigilia; unde illud cujusdam antiqui *Viventes sunt mortui, & mortui vivi*; cui etiam favet illud Psal. 75. *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*: ergo etiam, quæ post seriam discussionem videtur maximè evidentiam, sunt incerta.

Resp. Distinguo antecedens. Dubitarunt viri illi, an hæc vita insomnium sit & mors quædam, quo ad physicas perceptiones evidentes, nego, quod ad apparentia boni phantasmate, quæ sibi homines pravi etangunt, & ut solida ac vera sequuntur, ut somniantes sua insomnia concedo. Itaque nemo dubitavit, Mundum esse, ut eum clarè percipimus, nec nos in eo iudicio falli & somniantes sed cum homines spontè seducti, in rebus corporeis veram & solidam felicitatis imaginem sibi fingentes, eam ut Permanens bonum sequuntur, in hoc, veluti falsa somni imagine delusi, somniantibus similes sunt; evigilantibus vero, cum in morte discessa illa inani specie sentiunt se delusos, & vana spectra sequendo à veris bonis excidisse: & hic Scripturæ scusum est.

Dices. An non fieri posset, ut species rerum ab aliqua superiori virtute adeo vividè sensibus, & menti imprimerentur, atque adeo evidentes apparerent, ut nunc sentimus, sicque falleremur iudicando, ita esse, ut apparerent eo caso? atqui nescimus, an re vera in nobis nunquam contingat: ergo nescimus, utrùm ea, quæ evidenter apparent, ita certo se habeant.

Resp. primo, Casum non labefactare certitudinem principiorum per se notorum, & conclusionum cum illis necessario connexarum; non etsi Mundus iste totus esset imaginarius, perinde semper verum esset, totum esse majus parte, nihilum non esse causam essendi, & alia hujusmodi, circa quæ versantur scientiæ.

Resp. 2. Casum esse impossibilem; repugnat enim entium summè bono & veraci qualem Deum esse certum esse omnipotentia suam adhibere ad nos decipiendo; unde quæ naturali lumine ab eo dato evidentia sunt vera esse certo colligimus.

Re-

Repones. Veritas principii universalis pendet ab inductione omnium particularium: sic omnem ignem esse calidum scimus, quia hunc & illum calidum percipimus; nam si vel unicus calidus non esset, propositio universalis falsa esset; atqui in nullo genere habemus omnia particularia sufficienti experimento nota: ergo nulla propositio universalis certa nobis est, sicque nutant fundamenta certitudinis conclusionum, & nihil certum stat.

Resp. Distinguo majorem. Veritas principii universalis pendet ab inductione omnium particularium, in propositionibus necessariis, in quibus prædicatum est de essentia subjecti, & quales sunt eæ, quibus scientiæ nituntur; nego; in aliis, in quibus prædicatum non est de essentia subjecti, concedo: sunt enim quædam propositiones per se notæ, in quibus prædicatum continetur in idea subjecti, ut in idea totius continetur, quod sit majus parte, & in idea hominis, quod sit rationalis: hæ non pendent ab inductione; at si prædicatum sit omnino extra ideam subjecti, ut nigrendo est extra ideam corvi tunc inductione colligitur veritas propositionis universalis, quæ certa non est, nisi facta omnium particularium inductione, aut invento medio prædicatum cum subjecto necessario connectente.

Objic. 2. Omnis nostra cognitio pendet à sensibus; sed sensus fallunt & falluntur, ut cum baculum ex parte aque immersum fractum, aut flexum renuntiant, Solem patella non majorem, stellas quasi puncta lucentia, sapores omnes amaros in febricitante, objecta flava in icterico morbo, &c. ergo omnis nostra cognitio falsitati est obnoxia.

Resp. 1. Distinguo majorem. Cognitio nostra pendet à sensibus, ut à quodam prærequisito & excitante mentem ad cognitionem; concedo; ut à regulâ nego. Fatemur, mentem humanam corpori addictam eam habere cum sensu connexionem, ut eo feriente otiosa sit, ut in pueris in utero materno, aut addultis gravissimo somno consoptis; at excitata per actionem sensuum, ea, quæ ab iis ad se delata sunt, propriis principis, quorum veritas à sensu non pendet, examinat, atque in iis, quid sit verum, quid falsum, quid dubium, certa ratione discernit: ut Mathematicus, si nunquam sensu figuras & quantitates percepisset, de illis ne quidem dogitaret; at delata ad se per sensus notitia figuræ & extensionis, circa eam ratiocinatur, ac principia certa statuit, ex quibus de angulo, de circulo & aliis evidenter plura concludit, quorum veritas & certitudo à sensu non pendet, sed perinde maneret, etiamsi nullus existeret.

Resp. 2. Distinguo minorem. Sensus fallunt & falluntur

tur per accidens, concedo; per se, nego. Sensus enim res, ut sibi offeruntur, percipit, atque, ut percipit eas rationi exhibet; Ipse non judicat, sint ne ita in ipsis. Potest hæc apparentia variis defectibus obiecti, vel dii, organi vitieri; id discutere ad rationem pertinet, quæ si præcipiti iudicio apparentiam aliquo defectu vitiatam sequantur, ipsa fallitur, sed sua culpa, sensu per accidens se habente; at postquam ratio eam adhibet curam, quam oportet, ut discernat, quid fideliter sensus referant, quid ex eo, quid referunt, evidenter sequatur, minimè errabit in iudiciu rei sensibili. Oculi Sol vix bipalmatis apparet, at mens certa ratione novit eum immenso intervallo à nobis distare; ex hoc ipsi immensæ molis eum esse certo colligit, quod in tantæ enormi distantia, tantus adhuc appareat; at si præcepit iudicat esse tantum, quantus apparet, ipsa se decipit non à sensu decipitur.

Dices tandem. In omni Philosophiæ parte versantur contrariæ opiniones: ergo nihil certi habet; mirum enim in rebus evidenter certis summa ingenia non convenire.

Resp. Plura esse in Philosophia, in quibus omnes conveniunt; in aliis; verum bene multis fere quæstiones agitur tantum de nomine, & de modo explicandi; prout enim contradicendi in ipsis rebus certis hos contrarios modos sæpe invehit, de quibus inter se homines diligenter disputatur, ut Cicero de Peripateticis & Academicis dixit. *Eos rebus congruere, sed veritate differre*, Lib. 2. Acad. quæst. Fateor tamen, plura in Philosophia obscura esse & incerta; verum idem sequitur, solum Philosophiam in hominibus imperfectam esse, non tamen omnino nullam.

ARTICULUS TERTIUS.

Quæ sit Philosophiæ partitio.

UT clarior sit quæstionis status, delibanda est scientiæ naturalis partitio. Dividitur i. in scientiam Rationalem, seu Logicam, & Realem. Scientia Realis dividitur in Metaphysicam Physicam, (sub qua continentur Medicina) Moralem, & Scientias Mathematicas. Mathematicæ aliæ puræ dicuntur, quæ agunt de quantitatibus ab omni materia abstracta, aliæ mixtæ, quæ quantitates concretas rei sensibili considerant. Mathematica pura duplex est, Geometria, quæ considerat quantitatem continuam, & Arithmetica, quæ agit de numeris. Mathematicæ mixtæ quinque sunt; Musica, quæ considerat sonorum.

rum in sonis; Astronomia, quæ mensurat quantitates corporum & motuum cœlestium; Geometria specialiter d'ia, quæ terram mensurat; Optica, quæ radios visuales considerat; & Mechanica, quæ vires & rationes machinarum, earumque proportionem expendit. Quæritur, quas ex illis Philosophia propriè complectatur.

C O N C L U S I O.

Philosophia adæquatè dividitur in quatuor partes, Logicam, Physicam, Metaphysicam, & Ethicam, seu Moralem.

Hæc divisio magno consensu tum Recentiorum, tum Veterum recepta est; nam licet Platonici, teste Cicerone & S. Augustino, in tres tantum partes eam dividerint, *in differendi subtilitatem, in vitam atque mores, & in natura obscuritatem*, rursus tamen hujus duas fecere partes, alteram, quæ naturæ Authorem & res à sensibus remotas contemplaretur, alteram, quæ res sensibiles.

Probatur conclusio. Philosophia est cognitio rerum per causas altiores lumine naturali parta; sed inter cognitiones naturales, hæc tantum quatuor altiora rerum principia contemplantur: ergo sunt tantum hæc quatuor Philosophiæ partes. Declaratur minor. Logica in primis non nudas differendi regulas tradit, sed profundiora & ultima principia, quibus omnis ratiocinatio nititur investigat. Physica motuum & naturæ origines, ac primos fontes, quantum potest, scrutatur. Metaphysica circa res altissimas, Deum, Angelos, ac communissimas entis rationes occupatur. Moralis verò ultimum finem hominis & actionum ejus, proindeque causas earum altiores contemplantur. Porro aliæ scientiæ versantur circa res minutiores, quarum proxima tantum principia & causas afferunt, nihil excelsi & alti præterea tentantes.

Confirmatur. Philosophia est cognitio eorum, quæ nosse hominis perfectio exigit; est enim animi cultura & perfectio. Porro quatuor exigit hominis perfectio. Primo, ut sciat ratione sua bene uti. Secundo, ut hunc aspectabilem Mundum, cui contemplando factus est, & cujus pars est, non ignoret. Tercio, ut ex Mundi cognitione ad Dei, & rerum divinarum cognitionem assurgat. Quarto demum, ut rectè vivere sciat. Si quid hominem ignoret, sapiens & perfectus non censetur; si hæc novit, etsi cetera nesciat, ut curare morbos, metiri lineas & angulos, nihilominus sapiens & perfectus habebitur; atqui Logica docet modum recte utendi ratione, Phys.

Physica Mundum, Metaphysica Mundi Authorem & divinas res contemplatur: Moralis cognitionem recte vivendi tradit: ergo Philosophia quatuor his partibus omnino continetur.

Objicies. Sapiientis est nihil ignorare, ignorantia enim Sapiientiae opponitur; sed Philosophia est Sapiientia naturalis: ergo complectitur omnes scientias naturalis lumine possibiles, Geometriam, Arithmeticam, Astronomiam, Musicam, Opticam, Mechanicam.

Resp. Distinguo majorem. Sapiientis est nihil ignorare, quod necessarium sit ad perfectè, beatèque vivendum, concedo; quod minùs ad id pertineat, nego. Porro cognitio rerum Mathematicarum est, quæ ad beatitudinem, perfectèque vivendum parùm conferat, undè ad Sapiientiam non pertinet; suos tamen habet usus, præcipuè ad artes; ideoque reipublicæ expedit, ut ab aliquibus excolatur; imò forte non abs re foret, ut juvenes ante Philosophiæ studium ea tantisper imbuerentur, evidentia enim sua Mathematicæ mentem alliciunt, & figunt, eam veritatis avidam efficiunt, atque extendunt. Cavendum tamen, ne profundius illis immersa ad alia emergere dedignetur; nam quæ res à nobiliorum cognitione retrahunt, melius est ignorare, juxta illud Taciti, *Nescire quædam, magna pars Sapiientie*.

Quæritur, an prædictæ quatuor facultates sint partes integrantes Philosophiæ, vel potiùs ejus species.

Respondeo, Philosophiam nuncunquam sumi collectivè, pro complexione omnium facultatum ad rectè vivendum necessariarum: hoc modo hæ facultates ad ejus integritatem pertinent; nec enim perfectus Philosophus est, qui aliqua caret; at si sumatur præcisè pro Sapiientia in genere, sunt ejus species; quælibet enim est cognitio rei per causas altiores, atque adeo seorsum ab aliis est essentialiter sapientia.

ARTICULUS QUARTUS.

Qualis sit Philosophia.

HÆc quæstio plura comprehendit. Primum, an sit necessaria. Verùm esse necessariam in ejus commendatione ostendimus, immo ex jam data ejus notione sequitur, perficit enim hominis mentem circa cognitionem veritatis, & actionem virtutis. At, inquires, male igitur se habebunt tot homines, qui nec eam degastarunt. Respondeo, in Christianis fidem supplere hunc defectum; ea enim compendio complectitur veritates capitaliter necessarias ad rectè vivendum circa Deum, cir-

calamores, circa Mundum ipsum. Deinde rudes possunt à Sapien tibus instrui de veritatibus necessariis, quantum satis est, atque ab illis dirigi: itaque ut corpora necesse est habere oculos, at non ut singula membra sint oculi, ita generi humano, ut sint aliqui Sapientes, ex quibus ad alios lumen, aut directio scientiæ derivet, at non ut omnes sint Philosophia.

Secundò, an Philosophia sit perfecta. Verùm non esse omnibus suis numeris absolutam constat, præcipue Physicam; nam Logica, Moralis, & Metaphysica satis bene se habere videntur, saltem pro humanæ mentis modulo; at Physica sufficientibus naturæ observationibus & experimentis destituta jacet longè infra suæ perfectionis apicem: nam etsi plura sint in naturæ sinu ita profundè abdita, ut nulli arte erui valeant, at plurima latent, quæ tamen inveniri possent, si industriè ac perseveranter quærerentur; imò si vel eorum, quæ in variis Mundi partibus observari facile queunt, fidam & exactam historiam haberemus, qua veluti positiva quædam naturali doctrina speculationes Physica niti possent; illa verb historia nobis deest, aut certè admodum imperfectam habemus. Hanc quidem provinciam non exiguo fructu plerique nostro seculo eximii viri, quorum inventis in decursu operis grati utemur, susceperunt; sed optanda conatui perfectio; neque enim tam cito, aut à tam paucis tantum opus perfici potest.

Tertio quæri potest, an Philosophia sit speculativa, vel practica, Verùm constat, utrumque non simul, sed secundum diversas sui partes complecti. Concedunt omnes, Moralem esse practicam, Metaphysicam & Physicam esse speculativas; at de Logica ambigitur: id suo loco discutietur.

Quartò, an Philosophia sit dignior & certior aliis naturalibus scientiis. Esse digniorem constat, quia hominem ad rerum nobiliorum cognitionem evehit, atque præ cæteris perficit circa ea, in quibus naturalis felicitas posita est. Verùm quod ad certitudinem & evidentiam, major esse videtur in Mathematicas; versantur enim circa principia & objecta facilia, quæ homo comprehendit; at Philosophiæ res ob sui præstantiam non ita à nobis comprehendendi possunt, undè, saltem quoad nos, minus certa est & evidens, quamvis in ea bene multa sint æque certa & evidentiæ, ac in Mathematicis: sed de naturâ Philosophiæ hætenus.

QUÆ.

QUÆSTIO SECUNDA

De Causis Philosophiæ.

CUM aliarum rerum causas Philosophia investiget suas ipsam ignorare turpe foret. Porro in generatæ quatuor sunt; finalis, efficiens, formalis & materialis. Quomodo se habeant ad Philosophiam, tribus Articulis expendemus, quibus quartum adjiciemus de variis Philosophorum Sectis.

ARTICULUS PRIMUS.

Finis est, propter quem aliquid fit. Duplex est: finis quæ seu cuius gratia; & finis cui. Finis cuius gratia est bonum, quod intenditur; Finis cui est persona, cui bonum illud intenditur: sic finis cuius gratia parandi remedium est sanitas; finis est homo, cui sanitas procuratur. Rursus finis qui alius est proximus, qui immediate intenditur; alius remotus, ad quem per istum tenditur.

CONCLUSIO,

Finis cui Philosophiæ est homo; Finis cuius gratia proximus est cognitio veritatis, & actio virtutis. Finis remotus est beatitudo naturalis; Finis ultimus est Deus.

Probatur prima pars. Homo est, in cuius commodum omnis utilitas Philosophiæ tendit: ergo est finis cui illius.

Probatur prima pars. Homo est, in cuius commodum omnis utilitas Philosophiæ tendit: ergo est finis cui illius.

Probatur secunda pars. Finis cuius gratia proximus est bonum illud, quod in opere primo queritur: atque Philosophamur, ut veritatem in rebus cognoscamus, & ut honestè vivere sciamus: ergo cognitio veritatis & actio virtutis est proximus finis Philosophiæ, quæ quidem Moralis, illa verò aliarum Philosophiæ partium.

Dices. Plerique philosophantur lucri gratia, quidam vanæ gloriæ, alii ob aliud: ergo non ille, quem diximus, sed vagus quidam est philosophiæ finis, puta hominis commodum.

Resp. Distinguo consequens. Cognitio veritatis non est finis operis huius, nego; operantis, concedo. Philosopho.

losofia ex se ordinatur ad cognitionem & virtutem; hic proinde fixus & immobilis est finis operis; at operans, seu qui incumbit Philosophiæ, hunc finem sæpe minus attendit, & ad alios opus illud destinat, quod proinde operantis fines dici debent, non operis.

Probatur tertia pars. Felicitas naturalis sita est in perfecta conjunctione mentis ad Deum cognitum & amatum, quantum naturaliter potest; atqui Philosophia cætera contemplatur, & actiones hominis dirigit; ut eum in cognitionem & amorem Dei promoveat: ergo hæc felicitas est finis remotus philosophiæ.

Ex quo probatur quarta pars: Nam cum omnis philosophiæ conatus ad Deum ultimo terminetur, is jure dicitur ultimus ejus finis.

Dices. Non is philosophiæ finis remotus est, quem homo per eam non acquirit; sed homo per philosophiam non fit beatus naturali beatitudine: ergo hæc beatitudo non est ejus finis. Probatur minor. Beatus non est, qui pravius est & passionibus obnoxius; atqui summos Philosophos plerumque ut alios, pravius & passionibus deditos videre est: ergo philosophia non eos efficit beatos.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo minorem. Philosophi plerumque, ut alii, pravi sunt & passionibus dediti, cum secundum philosophiæ lumen vivunt, nego; si minus, concedo: at philosophiæ culpa non est, quæ bonum satis monstrat: sed hominis, ejus doctrina non utentis.

Instabis. Ex ipsa luce philosophiæ potius augetur culpa hominis, unde Apostolus ad Rom. i. inexcusabiles dicit Philosophos ex eo, quod Deum cognovissent per philosophiam: ergo potius auget miseriam hominis, quam eum felicem efficit.

Resp. Distinguo antecedens. Augetur per philosophiam culpa hominis per se, ut principio peccandi, nego; per accidens ex prava dispositione hominis, concedo. Vera philosophia omne malum reprobatur, ejusque foeditatem detegit: si homo ea luce perfusus nihilominus malè agit, peior est, non quia mala est philosophia, sed quia major est malitia hominis scientis bonum, & facientis malum.

Urgebis. Si philosophia nos beatos efficit, evacuatur Sapientia crucis, eique subrogatur Sapientia Mundi.

Resp. Philosophiam non conferre beatitudinem, etiam naturalem, nisi accedat gratia Christi, non defectu sui, sed defectu subjecti ea faciliè ututentis, nisi sanetur à peccato per Christum: ut optimi cibi non nutriunt agrum. Itaque fatemur, esse necessariam gratiam Christi, ut ea homo sanatus non solum ad supernaturalem felicitatem

ten-

42 *Disputatio ureambula. Qu. II. Ar. II.*
tendat, sed etiam lumine philosophiæ recte utens, pec
contemplatione Dei & operum ejus delectatus, secun
dum naturam feliciter vivat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Causa efficiendi Philosophiæ.

CAUSA efficiens est, à qua res producitur; allatur
prima, à qua res primo producitur; alla secundaria
quæ rem productam vel collapsam reparat, vel propagat
tione extendit.

PRIMA CONCLUSIO.

DEUS fuit prima causa efficiens Philosophiæ, à qua
primus homo eam sibi infusam habuit.

Conclusio habetur ex Scriptura, Ecclesiastici 17. *Deus cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus implevit illos. Creavit illis scientiam spiritus, & sensu implevit cor eorum, & bona & mala ostendit illis:* undè Genes. c. 2. Adamus singulis animalibus propria nomina imposuisse dicitur, quod san
Sapientis est, & rescognoscentis.

Probatur ratione. Deus creavit Adamum perfectum
ut esset principium aliorum hominum, tam secundum
carnem gignendo, quam secundum mentem instruendo,
gubernando; atqui philosophia pertinet ad perfectio
nem mentis humanæ, ut patet ex dictis: ergo sicut sta
tim creatur est perfectus secundum carnem, ut posset alio
gignere, ita & perfectus secundum mentem per scientiam
philosophiæ, & alias homini convenientes, ut pos
set statim filios instruere, & gubernare. Ratio est S. Tho
mæ 1. p. q. 94. art. 3.

Obiiciens 1. Adamus habuit eandem specie scientiam
quam alii impertiri debebat; sed philosophia infusa,
Deo non est eadem specie cum philosophia aliorum
ergo talem non habuit, sed eam studio acquirere de
buit.

Resp. Distinguo minorem. Philosophia infusa non est
eiusdem speciei, quo ad substantiam, nego; quo ad mo
dum habendi, concedo; ut enim corpus Adam, licet
alio modo productum à Deo, fuit eiusdem speciei cum
nostris, ita & philosophia ei statim infusa fuit ejus
dem speciei cum ea, quam filios docuit, solo habendi
modo diversa.

Instabis. Omnis peccans est ingorans; sed Adam ve
pec-

ens, peccavit: ergo ignorans fuit, nec proinde scientiam
 fecit infusam habuit:

Resp. Distinguo Majorem. Est inorans habuit sem-
 per, nego; in actu, concedo: id est, non utitur hic &
 nunc sua scientia. Sic ergo Adam peccavit, non quod
 S. scientiam recti non haberet, sed quia causus non est,
 voluntate peccati objecto illecta intellectum avertente,
 ne consideraret recti, quam probè noverat.

Urgebis. Primi parentes peccarunt desiderio scientiæ,
 allant essent sicut Dii, scientes bonum & malum, Gen. 3.
 cund ergo eam non habent.

opag. Respondeo, non peccasse desiderio scientiæ naturalis,
 sed cujusdam excellentioris sopra humanam conditionem
 positæ.

Dices. Qui decipitur, aut nullam, ut modicam ha-
 bet scientiam, sed primi parentes à Serpente seducti
 à qu sunt: ergo nullam, aut modica habebant scientiam.

7. Resp. Distinguo Majorem. Qui decipitur invitatus,
 concedo; qui volens decipitur, nego. Decipio ergo
 ogsta illa fuit non ex infirmitate intellectus: sed ex culpa &
 lis S. malitia voluntatis jam per superbiam corruptæ. Ut cum
 onà Salomon a mulieribus seductus est, ut idola coleret, satis
 s am sciebat id malum & prohibitum, sed amore profano vo-
 luntatis corrupta scientiam deseruit.

Repones. Si primi parentes tanta pollebant sapien-
 tia, mirum, quod adeo stulte egerint, ut ob pomi esum
 ndur preceptum Dei violarent, & ejus iram, atque tot mala
 adol tam exiguæ rei cupiditate incurrerent,

edific. Resp. Distinguo antecedens. Si in vera Sapiencia pes-
 severassent concedo; postquam per superbiam à Deo
 ut sit Sapienciæ fonte descriverunt, nego. Non enim Pomi
 alio aaviditate primo peccarunt, sed superba elatione (quæ
 scien tentatio Sapienciores acrius infestat) à Deo deficientes
 t Pol in hano stultitiam prolapsi sunt, quod minimè miran-
 dum, sed magnopere cavendum.

tian. Replicabis; Nemo Philosophus putaverit, serpentes
 usa, loqui; sed videtur mulier existimasse, serpentem loqui:
 rum ergo erat expertus philosophiæ.

de. Resp. Distinguo Majorem, Serpentes loqui Propria na-
 tura, concedo; ut superioris naturæ organa, nego. Pu-
 tavit itaque mulier, quod re ipsa erat, Spiritum loqui
 on el per serpentem, nec in hoc decepta est, sed ei adhæ-
 l mo rendo.

cur. Addes tandem. Post peccatum aperti sunt oculi
 ejul Adami & Evæ, id est, cognitionem, qua carebant,
 end adepti sunt, ergo antea erant simplices & ignari.

adad. Resp. Apertus esse eorum oculos non scientia elicujus
 veri de novo addita, sed experientie mali, quod in se
 c.

coe-

cœperunt perferre rebellionem carnis contra mentem
qua etiam erubuerunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

Collapsa paulatim Philosophia variis seculis ab
minibus reparata est, quos ut causas efficientes
cundarias habuit.

Enim verò prima illa philosophia non perenni
ab Adamo ad posteros manavit: negligentia hominum
paulatim excidit, vix ejus quædam semina inter hæsi-
nestandem mansere, quæ variis temporibus foveu-
quidam eximii viri, atque proprio studio promoverent.
Id excitati sunt operum naturæ admiratione, quæ etiam
tenta contemplatio eximii effectus, excitans desiderium
cognoscendæ ejus causæ; profecere verò experientiam
observationibus variis, quibus prima scientiæ rudimenta
ta contexerunt, & quæsitis undequaque aliorum cogni-
tionibus ad justam scientiæ formam perduxere, quæ
deinceps posteri excoluerunt, atque auxerunt, quæ
quomodo se habuerit, postea narrabimus.

Itaque homo ipse est causa secunda efficiens philo-
sophiæ; idque duplici via: Inventione, veritates ad
lophilosophiam spectantes proprio Marte investigando, quibus
paucis eximiis viris contigit, & Disciplina, quæ ab antiquis
inventa sunt addiscendo, quod facilius & pluribus
cessum. Porro utrumque sit per discursum à principibus
conclusiones deveniendo; unde discursus; ut omni natura
bitus scientifici, ita & philosophiæ causa effectrix
potest, seu potius homo per discursum.

ARTICULUS TERTIUS.

De causa formali & materiali Philosophiæ.

Causa formali est; quæ dat esse rei, idest, eam
trinsecè determinat ad proprium essendi modum.
Proprie locum habet in rebus compositis ex aliqua
re indifferenti ad plures essendi modos, & alia,
hanc determinat ad certum essendi modum; ut dispositio
artificiosa determinat ligna & lapides ad modum ædificandi.
Philosophia verò est qualitas simplex, unde non habet
proprie causam formalem, sed ipsa est forma quæ
constituens hominem in ratione Philosophi; attamen
lato modo ejus differentia dici potest illius forma, quæ
nus vagum scientiæ genus ad certum scientiæ modum
terminat.

Causa materialis scientiæ triplex est; Subiectum in-
tellectuale, materia, & instrumentum.

recipitur, & ex quo educitur; Objectum, circa quod versatur, Partes, ex quibus componitur.

Quod ad subiectum, in quo recipitur & ex quo educitur. Philosophia, aliud non est, quam ipsa mens hominis; mente enim residet, atque ex ea veluti extrahitur per abstrudum & discursum.

Denominat tamen totum hominem philosophum, quia persona denominatur ab iis formis, quæ aliquam ejus partem, aut potentiam proxime afficiunt, ut à capillis hominis crispus dicitur, & à justitia in voluntate residentem justus; unde totus homo est subiectum quod, foret denominationis philosophiæ.

Quo ad objectum philosophiæ; qui omnes scientias naturalibus philosophia comprehendere volunt, ei consequenter pro objecto assignant ut omne scibile naturaliter; at ostendimus, philosophiam proprie eas solum comprehendere scientias naturales, quæ per altiora principia res cognoscunt, ejus objectum est omne scibile naturaliter, per altiores causas.

Dices. Ex Aristotele 4. Metaph. cap. 2. Philosophi est de omnibus speculari: ergo omne scibile est objectum philosophiæ.

Resp. Distinguo Antecedens. Philosophi est de omnibus speculari, quo ad omnem modum scibilitatis, nego: abquatenus in omnibus causas altiores scrutatur, concedo. Philosophia enim omnium naturalium causas altiores investigat, etiam objectorum aliarum scientiarum, ut naturalium & causas quantitatis, quæ est objectum Mathematicarum, inquit; at non descendit ad minutiora, inferioribus scientiis relinquit.

Quo ad partes, ex quibus philosophia constat, jam dicimus, perfectum philosophiæ corpus constare ex quatuor facultatibus, Logica, Physica, Morali, Metaphysica, quæ sunt veluti partes ejus collectivè sumptæ.

ARTICULUS QUARTUS.

De variis Philosophorum Sæclis.

Philosophia, ut se habuerit ante diluvium, prorsus ignoratur. Solum ex Josepho lib. 1. c. 3. Antiq. habemus, à posteris Adami scientiarum principia duabus columnis fuisse consignata, quarum ruinas suo tempore adhuc superstitibus fuisse testatur; at quid illis contineretur, nullus refert. Post diluvium scientias præcipuè colligere Chaldæi, & ex illis orti Hebræi, à quibus in alias eandem nationes manaverunt. Hunc apud Persas Magi, apud Indos Gymnosophistæ, apud Gallos Druidæ: scilicet

sed præcipue florit studium philosophiæ apud Phœni-
 & Ægyptios, qui eam ab Abrahamo didicisse ferunt.
 Sed quæ fuerint apud eas nationes in philosophia
 admodum obscurum est. Ab illis migravit ad Græcos
 quorum cum notior sit historia, dicendum primò in-
 versum, uti apud eos philosophia se habuerit; cum
 rō, quæ fuerint ejus præcipuæ sectæ.

Qui primi Græcorum philosophiam coluere, eam
 minibus atque fabularum involucris, ne vulgata vi-
 fieret, consignarunt. Horum antiquissimi ante Tri-
 num excidium Musæus & Linus, à quo erudiit fuere
 cules & Orpheus insignis ille Poeta. Subsecuti sunt
 tum annis ante, quàm Olympiades numerari cepisse
 Homerus & Hesiodus, quorum fabulis omnem naturæ
 morum scientiam contineri Veteres existimarunt.

Olympiade circiter quinquagesima emerfit Sapien-
 cohors, inter quos septem præcipuè celebres fuere,
 les Milesius, Bias Priœnæus, Pittacus Mitylenæus,
 lon Atheniensis, Cleobulus Lydius, Chilo Lacedæ-
 nius, Periander Corinthius; quanquam in illo ce-
 grege, loco trium posteriorum, ab aliquibus recentior
 tur Anacharsis Scytha, Empimenides Cretensis, Leo-
 tus Ephesius. Alii addunt Pherecydem Pythagoræ
 ptorem; nam plures quàm septem plerisque nume-
 at septenarius ille numerus vulgo retinetur. Veri-
 his Thales & Pherecydes naturalem philosophiam
 coluisse videntur, cæteri moribus ac politicæ addi-
 tius fuisse.

Ab his duobus ortæ Græcorum Scholæ in varias
 abierunt, quæ omnes tribus veluti generibus continen-
 tur; Dogmatistarum, qui pleraque certa in philosophia
 statuebant, ut Peripatetici, Stoici, Epicurei, Acad-
 lepticorum, quasi incomprehensivorum, qui nihilo
 comprehendere ac sciri posse contendebant, ut Acad-
 Scepticorum, quasi Consideratorum, qui se quidem
 nil certò tenero, sed omnia considerare profitebantur
 non negabant tamen, aliquid sciri posse: sed de
 larum sectarum, quæ sub his generibus continebantur
 origine & progressu specialius dicendum.

Duæ præcipuè fuere apud Græcos sectarum familia-
 cis, in quibus ortæ sunt, ac primum floruerunt,
 cupatæ, Ionica scilicet & Italica.

Ionicæ author fuit Thales Milesius, cui Olympi-
 quinquagesima octava mortuo successit Anaximander
 lesius, huic Anaximenes itidem Milesius, isti Anaxi-
 ras Clazomenius, qui, amplo patrimonio abdicato,
 losophiam tanto ardore coluit, ut nec publicis, nec
 vatis negotiis tangeretur; atque cuidam ob id eum

phcei oburganti, *Nulla tibi patrie cura est*; responderit, *erum* celum digito commostrans, *Mibi verò patrie cura & quia sedem summa est*. Hic primus ex Ionia philosophiam A-Græthenas traduxit, ubi auditorem habuit Archelaum præceptorum Socratis, ex cujus Schola circa Olympiadem nonagesimam quintam, qua ipse obiit, prodire tres propriarum sectarum principes, Plato, Antisthenes & Aristippus.

Plato in Academia, loco nemoroso prope Athenas, sic dicto ab Academo viro illustri, docere cœpit; unde secta ejus Academica dicta, Aristotelemque auditorem habuit, qui ab eo separatus propriam, eamque Illustrissimam sectam instituit, Peripateticam dictam, quod in Lyceo perambulando doceret. Platoni Speusippus successit in Academia, postea Xenocrates Chalcedonius, Polemon, Crates Atheniensis, & Crantor Solensis. Hi fuere Academiae veteris magistri; nam subsecutus Arceus, filius recentioris Academiae aut hoc fuit, novo inducto dogmate, nihil scilicet certum esse, sed omnia incomprehensibilia; quam sectam Carneades postea temperavit, aliqua aliis saltem verisimilia statuens.

Antisthenes sectam Cynicam instituit, quasi caninam. Hoc nomen ei inditum vel à loco, in quo docebat, Cynosarge dicto, vel à canina mordacitate, quod acrius ac sane discrimine omnium vitam carperet, vel in ob impudentiam, quod ea, quæ pudor occultari compellit, eorum more palam agerent hujus sectæ professores. Antistheni successit Diogenes speciatum Canis dictus, atque *kyneios*, quod in diem sine cura viveret, palliolo, pera, baculo, atque loco domus dolio contentus, divitiarum, honores, delicias contemnens: huic Crates Thebanus successit.

Zeno Cittiensis Cratem cum audiret, offensus cynica illa impudentia, deserunt Cynicos, atque per aliquod tempus Xenocratem Platonicum audivit; deinde author fuit Sectæ Stoicæ, à Stoa, idest, porticu, in qua docebat, sic dictæ. Retinuit Cynicorum severitatem, divitiarum, voluptatis & honorum contemptum, atque summum bonum in virtute ab omni passionum perturbatione sua reposuit. Adjecit Physicæ, ac Dialecticæ cognitionem à Cynicis fere neglectam. Huic successit Cleanthes, deinde Chrysippus.

Aristippus Cyrenaicus sectam instituit, quæ summum bonum in corporis voluptate reponerebat; ab ejus patria *Cyrenæam* dictam. Ob bellum dogma ignobilis habitata semper fuit, atque humi repens nihil in scientiis nobile & excelsum produxit. Et quidem hæ fuere Jonicæ sectæ propagines.

Ita.

Italica sectæ author fuit Pythagoras Samius, Pherecydes auditor. Italica dicta est, quod docuerit ejus aut in ea Italiae partæ, quæ nunc Calabria dicitur, olim Magna Græcia. Hujus illustres discipuli Charonadas, Zaleucus, Zamolxis, Epimenides, Epicharmus, Philolaus Crotoniata, Archytas Tarentinus, quorum plerique leges optimas civitatibus dedere. At Scholæ Telaugæ filius patri successit: huic Xenophanes Colophonius isti Parmenides & Zeno, cui Dialecticæ inventio tribuitur, uterque ex Elea civitate Lucaniæ oriundus. Zenoni successit Leucippus, qui primus Atomos & Inane rerum principia posuit. Leucippo Democritus Abderites & ipse Atomorum defensor, cui *Telaugæ* nomen inventum, quod omnia humana derideret, uti Heraclitus deslebat. Zenoni successit Metrodorus Chius; huic Democritus Smyrnæus, isti Anaxarchus Abderites quo de popularitate Mundorum differente illacrymatus fertur Alexander Magnus, conquerens, se nec unius esse dominum. Anaxarcho successit Pyrrho Eliensis, cujus tam in propaganda priorum sectam, quam in omnibus rebus evertendis studium incubuit; negavit enim, verum & certum aliquid esse inventum, attamen inveniri se non est inficiatus, ut Academici; atque adeo dogmata iniquè insistendum esse considerationi & inquisitioni rerum, undè ejus sectatores *Sceptici* dicti, id est, Consideratores. Pyrrhoni successit Nausiphanes, cujus auditor Epicurus Atomos & Inane Leucippi restituit, Sectæ Epicuræ nomen dedit circa Olympiadem centesimam vigesimam septimam, qua obiit.

Et quidem Sectæ Philosophorum ita se habuere ad Græcos, à quibus ad alias gentes manarunt. Verùm hæc ferè extinctis, sola Peripatetica nunc vulgo floret, præcipue postquam à S. Thoma fuit illustrata, atque sacre doctrinæ amico federe sociata.

PRI.

PRIMA PARS

PHILOSOPHIÆ

*Quæ Logica, seu Dialectica
nuncupatur.*

LOGICA Græcè idem est, ac *Rationalis* Latinè: Dialectica verb idem, ac *Disputativa*. Utroque nomine dicitur ea Philosophiæ pars, quæ Mentem, seu Rationem dirigit in cognitionem veritatis. Dicitur etiam Organum, seu Instrumentum, quia illa utimur in aliis scientiis acquirendis. Primo loco tradi solet, quia priusquam in rebus ipsis veritatem inquiramus, modum inquirendi scire oportet. Hujus facultatis quanta sit dignitas, ac necessitas ex ipso lumine, ac fine patet: nam ut nobis nihil est mente dignius, nihil menti magis necessarium, quàm veritatis cognitio, ita nihil præstantius, ac utilius ac facultate, quæ mentem dirigit in cognitionem veritatis, adeo ut non immeritò ei conveniat ea Petri Hispani magnifica definitio, aut potiùs elogium: *Ars Artium, Scientiæ Scientiarum*, ad omnium methodorum principia viam habens. Porro Logica, ut nunc in Scholis traditur, duo continet, Præcepta, & Quæstiones: si hæc utraque miscerentur, periculum foret, ne quæstionibus præcepta obruerentur, atque confunderentur; itaque primo, ac seorsum præcepta diligenter trademus, non omissis iis, quæ circa illa tractari vulgò solent, nisi quæ omnino inutilia visa sunt, ac insuper adjunctis aliis, quæ vulgò prætermissa, potissima tamen censuimus ad mentem in cognitione rerum dirigendam; deinde verò quæstiones discutiamus. Prior Tractatus inscribitur à nobis *Logica minor*, non usu & necessitate, nam eo modo præcipua censenda sed mole; alter verb inscribitur *Logica*, quod falsas quæstiones Logicales in ea discutiantur.

LOGICA MINOR

Præcepta & modum Mentis in cognitionem veritatis dirigenda complectens.

Omnis humana cognitio tribus mentis operationibus omnino continetur, *Apprehensione*, *Judicio*, & *Discursu*. Primo enim rem propositam nudo quodammodo intuitu percipimus, quid ipsa sit attendendo. Secundo de rebus perceptis invicem comparatis judicamus, firmando, aut negando, ita se habere, ut proponitur. Tertio ex uno, aut multis judiciis aliud cum eo connexum deducimus. Ut, cum primum aciem mentis in hoc Universum conjicio, video in eo terram, animalia, plantas, cælum, solem, stellas, &c. nihil illis rebus judicando, sed unamquamque simplici quodammodo aspectu mentis intuenso. Deinde perceptas mente ex ideas invicem comparans, ut ideam animalis cum ideam plantæ, aut hominis judico, Animal non esse plantam, Hominem vero esse quoddam animal. Tertio ex eo judicio aliud ita infero, Homo est animal: ergo aliquid habet commune cum Leone & Equo. Apprehensio itaque est actus mentis, quo res percipitur, nihil de illis attendendo aut negando, sed eas propriis adeis exprimentibus quæ *Termini* dicuntur. Judicium est actus mentis, quo unum de alio affirmatur, aut negatur, quæ affirmatio aut negatio propositione exprimitur. Discursus denique est actus mentis, quo ex uno judicio aliud cum eo connexum elicitur, quæ illatio, *Argumentatio* vocatur.

Quidam addunt quartam mentis operationem, quæ perceptas ordinamus, quæ *Methodus* dicitur verum hæc ad prædictas reducitur, nempe ad Apprehensionem & Judicium; prima enim mentis operatio non solum res percipit, sed etiam varios inter illas ordines excogitat. Ex illis ordinibus secunda mentis operatio judicat, quæ sit aptior ad aliquid investigandum, aut explicandum eumque seligit: is ordo *Methodus* dicitur.

Itaque cum Logicæ cura sit mentem dirigere in cognitionem veritatis, id plenè perficiemus, si docuerimus rectè, clarè, & distinctè percipere, verè judicare, ac distinctè discurrere; unde Logicam istam præceptivam in tres partes dividemus.

Prima pars erit de Apprehensione, ac Terminis, quibus perceptiones nostras exprimimus.

Secunda de Judicio, ac Propositionibus, quibus nostra judicia enuntiamus.

R Tertia de Discursu, seu de Argumentatione, quæ unum ex alio inferimus.

His addemus appendicem de Methodo, quæ, ut dixi, mixta quædam est mentis operatio ex Apprehensione & Judicio.

PRIMA PARS

De Apprehensione & Terminis.

HÆc prima operatio mentis præcipui momenti est, cum illa ut fundamento nitatur omnis nostra cognitio; nam nisi rectè terminos perceperis, de propositione judicium certum ferre non poteris, nec proinde ex uno judicio aliud discurrendo evidenter deducere. Accuratius itaque pertractanda nobis est, quod ut ordine fiat, primo de Terminis, circa quos hæc prima operatio versatur, agemus; deinde de recta Terminorum perceptione.

QUÆSTIO PRIMA

De Termino.

Circa Terminum quæri potest, primò quid sit: 2. Quotuplex sit: 3. Quæ sint ejus proprietates. Verùm quia Termini universales in scientiis præcipui usus sunt, dicemus de universitate terminorum; 5. demùm de coordinatione omnium terminorum sub decem classibus, quæ prædicamenta, seu categoriæ dicuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Terminus.

Aristoteles definit Terminum, id, in quo resolvitur propositio tanquàm in prædicatum, aut subiectum: omnis enim propositio constat terminis ut partibus

quibus copula quadam iunctis, proindeque in illos solvitur
ut hæc: Deus est amandus, duabus partibus, composita
quæ verbo uniuntur. Hæc copula non est terminus,
nexus terminorum.

Occasione hujus definitionis quæri solet, an sit de
finitia termini, ut actu sit in propositione. Sed restat
non est, ut nos detineat. Satis est ad rationem termini
ut dicat ordinem ad propositionem; nam pars dicitur
ordine ad totum. Itaque terminus dicitur non solum
eo, quod actu componat propositionem, sed etiam
à Logicis consideratur in ordine ad illam; unde
Logicæ pars inscribitur *De terminis*, licet eos non spectet
ut sunt in propositione, de qua non agit, sed solum
ordine ad propositionem: sed ad ulteriora pergamus.

Hæc Aristotelis definitio solum explicat terminum
ordine ad secundam mentis operationem; unde
definitur in ordine ad primam. Terminus est signum
simpliciter Apprehensione perceptum. Porro signum
considerari potest vel interius in mente, vel exterius
nota aliqua sensibus manifestatum, puta, voce, aut
scriptura; hinc triplex est terminus, Mentalis, Vocalis,
Scriptus, de quibus sigillatim dicendum est, sed præ
signo ipso aliquid præmittendum.

§. I.

Quid & quotuplex sit Signum.

Signum definitur, Quod potentia cognoscitiva
à se repræsentat. Hæc repræsentatio duobus
fieri potest. Primò per modum similitudinis, ut
hominis repræsentat eum, quia illi similis est. Secundo
per modum indicationis, in quantum ex uno cognoscitur
et dissimili, ducimur in alterius cognitionem, per
utriusque connexionem; ut ex fumo cognoscimus ignem.
Hinc duplex signum, formale & instrumentale: Signum
formale est ipsa rei similitudo. Signum instrumentale
definitur ex S. Augustino lib. 2. de Doctrina Christiana
1. 14, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud
facit in cognitionem venire.

Signum instrumentale dividitur in naturale & arbitrium;
repræsentat enim non ratione similitudinis
connexionis, quæ potest esse vel ex natura rei, vel
instituto hominum. Signum naturale est, quod aliud
repræsentat, ex naturali connexionem: sic fumus ignem
repræsentat, aurora diem, risus lætitiā, gemitus
dolorē. Signum arbitrium est, quod aliud à se repræ
sentat ex usu & instituto hominum cum eo connexionem
habet.

medera significat venale vinum , mappa mense impositum
prandium , calculus certam pecuniæ summam .

§. I.

Quid sit Terminus mentalis .

Terminus mentalis est signum formale rei mente perceptæ . Dicitur *signum* , quia rem menti representat . Dicitur *formale* , quia est ipsa rei similitudo . Dicitur *rei mente perceptæ* , ut distinguatur ab impressionibus sensuum , quæ etsi dici possint objectorum similitudines , non tamen termini dicuntur à Logicis , qui de sola mentis cognitione agunt .

Verum , ut hæc distinctio terminorum mentalium ab imaginibus sensuum melius capiatur , tantisper dicendum de modo , quo mens humana res percipit . Objecta externa primum sensus externos percellunt ; hæc impressio à sensu externo ad phantasiam progrediens in ea rerum simulacra perfectiora excitat , (*Phantasmata* dicuntur) quæ in ea collecta diu manent , etiam remotis objectis & cessante sensus externi functione ; horum operes sensu perceptas , licet absentes , nobis representamus , sonos , odores figuras , colores , linamenta , eaque quasi coram posita imaginatione percipimus ; mens illis motibus imaginationis provocata ob ejus cum corpore unionem , rebus imaginatione representatis attendit , atque eas suo modo percipit per similitudines longè nobiliores , quas ex illis simulacris elicit , juxta Peripateticos , vel quibus ab initio sibi infusis attendere incipit , ut censent Platonici , id enim perinde est quo ad præsens . Verum quia mens altiore , latioreque , quam sensus , luce pollet , in ipsis sensilibus imaginatione perceptis longe plura , quam illa percipit . eaque propriis notitiis distinguit : ut primum mundum imaginatione percipio , non solum mente percipio , quidquid illa percipit , sed infinita , quæ eam fugiunt , ut partium symetriad , numerum & numerorum rationes varias , ordinem , connexionem , dependentiam , rationem effectus , causæ , medii , finis , et c. substantiæ , accidentis , necessitatis , contingentis , et c. quorum omnium distinctas notiones habet mens , quas rursus conjungendo . dividendo , invicem , aut cum seipsa comparando , innumeras alias notiones sibi comparat , & ad rerum spiritualium perceptionem assurgit , Dei , Angelorum , virtutum , vitiorum , veritatis , falsitatis , boni , mali , &c. quæ imaginatione minime percipiuntur , sed mente sola .

Hæc similitudines , à simulacris imaginationis natura &

numero longè diversæ, dicuntur *Species intelligibiles*, & *Rationes rerum* *Notiones*, *Conceptus*, *Notitiæ*, specialiter autem à Logicis *Termini mentales*, quatenus sunt præpropositionum, & syllogismorum mentalium elementa ex quibus constat, & in quæ resolutio eorum terminatur.

§. III.

De Termino vocali & scripto.

SOcietas humana vincitur, atque perficitur communicatione cognitionum. Cogitatio quamdiu intus inest, alii non communicatur; itaque necessarium est alligare conceptus internos signis externis, quibus ut instrumentis manifestarentur. Inter ea signa vox primò locum obtinet, quia maximè ad id commodi; semper enim præsto est, facilè formatur, infinitis modis variatur: hinc communi & perpetuo usu apud quosvis populos certæ ideæ certis vocibus ita alligatæ sunt, ut auditis mens usu ad id facta, statim ad ideas illas attendat, immo ideam vocis & rei per eam significatæ ita consuetudinem habet, ut etiam dum intra se discurret, ipsis vocum sæpe utatur loco idearum rerum.

Terminus itaque vocalis est Vox ad placitum significativa termini mentalis. Vox dicitur, idest, sonus hominis ore per instrumenta naturalia prolatus. Additur *significativa termini mentalis*; quia in eo propriè posita est ratio, ut sit signum termini mentalis. Porro significatio non est à natura ipsa vocis, sed ex usu & institutione hominum; nam vox ex se hunc potius, quam alium terminum mentalem non significat.

Inde colliges, terminos vocales prius significare ideam rei, quàm rem ipsam; quia propriè voces usurpantur manifestandos conceptus. Listamen mediantibus eas res ipsas significatum, ut ultimum significatum, cui ipsa idea tendat ulteriùs ad rem, undè propriè propositiones supponunt: ut cum dico, pestis necat homines, non idcirco de idea pestis, sed de re ipsa.

Sed cum voces fugaces sint, & ad absentes, aut ferros transmitti nequeant, homo de absentibus & futuris sollicitus, ut permanerent, & ad absentes ac futuros transirent, eas alligavit scripturis, ut signis stabilibus atque ad posteros & absentes committendis. Hinc terminus scriptus dicitur signum termini vocalis scriptæ exaratum; immediatè enim vocalem terminum significat ea mediante mentalem, ultimate verò rem ipsam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De divisione Terminorum.

IN termino quatuor spectari possunt: res significans, res significata, modus significandi; & relatio unius termini ad alios. Ex his quatuor viriæ profluunt divisiones terminorum: precipuas referemus.

Terminus ex parte rei significantis dividitur in mentalem, vocalem, & scriptum; de quibus supra.

2. In terminum incomplexum, qui uno signo unam rem significat, ut albedo; & complexum, qui plura signa, aut plures res complectitur; undè alius dicitur complexus voce, non re, ut Marcus Tullius Cicero; unum enim hominem significat, alius complexus re, non voce, ut Poeta; duo enim una voce comprehendit, hominem & artem Poeticam; alius complexus re & voce, ut Virgilius Poeta; duas enim res duabus vocibus exprimit.

Terminus ex parte rei significatæ dividitur primò in terminum positivum, qui rem significat, ut homo, & negativum, qui non rem, sed rei absentiam significat, ut cecitas, nihil, non homo, non sapis; hi termini positivi affecti particula negante dicuntur infiniti, seu infinitantes. Quidam termini sunt negativi voce & positivi sensu, ut innocentia, immensitas, immortalitas, infinitudo; nam significant perfectiones positivas, Quidam e contra positivi voce, & sensu negativi, ut mortale, corruptibile, noxium, vitium. Quidam utroque negativi, ut impius, injustus.

Dividitur secundò in terminum primæ intentionis, & terminum secundæ intentionis. Terminus primæ intentionis est, qui significat rem secundum statum, quem habet in seipsa, seu in rerum natura; ut homo, leo, significant res, ut sunt in se. Terminus secundæ intentionis est, qui significat rem secundum statum ei ab intellectu attributum, ut genus, species, prædicarum, subjectum; hæc enim non conveniunt rebus ex sua natura, sed ex consideratione, intellectus. Dicuntur termini secundæ intentionis, seu considerationis, quia primò rem consideramus, ut est in se; deinde verbò secundaria & reflexa consideratione eam disponimus in modum prædicari, aut subjecti, generis, aut differentia, eaque secundaria consideratio dicitur secunda intentio.

Dividitur tertio in singularem & communem. Singularis est, qui de uno tantum dicitur, sive ex impositione,

ne, ut *Homerus*, *Aristoteles*; sive ex usu, ut *Apostolus*, absolute sumptus solum *D. Paulum* significat, *Philosophus Aristotelem*; sive ex aliqua additione, ut *hic homo*, *Filius Virginis*, *Mater Christi*. Terminus communis est, qui plura significat, ut *Populus*, *Animal*.

Terminus communis dividitur in *Collectivum*, quod plura conjunctim solum significat, ut *Civitas*; & *Distributivum*, qui ita plura significat, ut de singulis dici possit, ut *Homo omnes homines* significat, & de singulis dici potest.

Terminus communis distributivus dividitur in *univocum*, *æquivocum*, & *analogum*. *Univocus* est, qui pluribus rationem simpliciter unam significat: ut *homo* in *Petro*, & *Paulo* idem significat. *Æquivocus* est, qui in pluribus rationes omnino diversas significat, ut *Canis* dictus de *Sidere*, de *pisce* quodam, de *animali* domestico. *Analogus* est, qui rationes significat simpliciter diversas, proportionem tamen quadam similes: ut *Pes* dictus de *infima parte montis*, & de *infimo membro animalis*.

Terminus ex modo significandi dividitur in *Categorematicum*, *Syncategorematicum*, & *Mixtum*. *Categorematicus* est, qui per se aliquid significat, ut *Homo*, *pis*. *Syncategorematicus*, idest, *Consignificativus* est, qui se solo non significat, sed tantum junctus alteri, ut *omnis*, *nullus*, *aliquis*: unde dicitur *signum*, quia veluti signo designatur, quantum alius significet. *Mixtus* dicitur, qui utrumque continet, ut *Nemo idem est*, *nullus homo*; *nihil*, ac *nulla res*.

Terminus *Categorematicus* dividitur in *Abstractum* & *Concretum*. Terminus *abstractus* est, qui formam omni subiecto præcisam significat. Terminus *concretus* est, qui significat formam cum subiecto; ut *Pulcher* significat *pulchritudinem cum subiecto*, in quo est; *Pulcher enim est*, qui habet *pulchritudinem*. At *pulchritudo* hanc dotem præcisè, ac veluti separatam à subiecto significat; unde terminus *concretus* sensu complexus est. Duas etiam ideas continet, unam expressè, aliam confusè; ut *philosophus* distinctè *philosophiam* exprimit, *hominem* verò confusè significat; est enim *philosophus ille*, qui habet *philosophiam*.

Terminus *concretus* dividitur in *absolutum* & *comparativum*, seu, quod ferè idem est, in *substantivum* & *adiectivum*. Terminus *substantivus* est, qui rem significat per modum per se stantis, ut *homo*, *lapis*, *color*, *pulchritudo*. Terminus *adiectivus* est, qui rem significat ut alteri adiectitiam, ut *humanus*, *coloratus*, *pulcher*. Omnes

Omnes termini abstracti sunt substantivi ; licet enim aliquando res significant , quæ non nisi in aliquo subiecto existere possunt , attamen eas exprimunt ad modum perfectantis : ut Prudentia , Scientia , Amor , has res exprimunt quasi per se subsistentes in consideratione mentis , licet in re esse non possint , quin in aliquo subiecto existant , ut in homine , aut Angelo . Sunt itaque nomina substantiva non re , sed modo significandi ; at homo , & Angelus , & re & nomine substantiva sunt .

Terminus ex comparatione ad alios dividitur 1. in Prædicatum & Subiectum . Prædicatum est , qui de alio dicitur . Subiectum est , de quo alius terminus dicitur : ut in ea propositione , Deus est iustus ; Iustus , est prædicatum respectu Dei , quia de eo dicitur ; Deus est subiectum , quia de eo iustus , dicitur .

Dividitur 2. in terminum antecedentem , consequentem , & reciprocum . Terminus antecedens est , ex quo alius sequitur , ut homo est terminus antecedens respectu animalis ; si enim est homo sequitur , ut sit animal . Terminus consequens est , qui ex alio sequitur , ut animal respectu hominis . Termini reciproci sunt , qui se mutuo inferunt , ut homo & rationalis ; si enim est homo , est rationalis ; si est rationalis , est homo .

Dividitur 3. in terminum transcendentalem & categoricum . Terminus transcendentalis est , cuius significatum intimè includitur in omnibus differentiis significatorum aliorum terminorum , ut Lus , Res , Aliquid , Unum , Verum , Bonum . Terminus categoricus est , qui significat aliquod genus rei aliis generibus non permixtum , ut Homo , Lapis , Prudentia , Color , Figura .

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Terminorum .

Terminorum quinque proprietates sunt , *Suppositio* , *Ampliatio* , *Restrictio* , *Alienatio* & *Appellatio* . Primò de Suppositione , quæ est prima & præcipua terminus proprietas , deinde de aliis dicemus .

§. I.

De Suppositione .

Circa Suppositionem tria queri possunt . Primò quid sit . Secundò quotuplex sit . Tertio quæ sint ejus regulæ .

Circa primum. Supposito definitur, Positio termini pro aliquo de quo verificatur, cum enim, ut inquit Aristoteles, non licet inter disputandum res ipsas afferre, utimur terminis loco rerum, sicut computatores utuntur calculis loco pecuniarum. Talis usus vocatur *Suppositio*. Extremæ partiæ, de quo verificatur, consulto apponuntur, ut scias, ad suppositionem terminum oportere, quod res aliqua designabilis correspondeat termino; unde sermo dicitur esse *de subiecto non supponente*, si nihil designabile correspondeat termino; ut dicam, Adam mihi loquitur; Centuari pugnare; istæ propositiones sunt de subiecto non supponente, quia rebus, quæ exprimuntur per terminos *Adam & Centuari* prima nulla est pro tempore, de quo loquor, altera verò fortè nusquam fuit.

Suppositio variè dividitur. Eas solùm species referemus, quas usus & necessitas celebriores fecere.

Primo igitur dividitur Suppositio in Materialem & Formalem. Suppositio materialis est positio termini loco ipsius; ut Homo est vox; Amo est verbum. Suppositio formalis est positio termini loco sui significati, ut Homo est discursivus.

Secundò dividitur in suppositionem Simplicem & Realem. Suppositio simplex est positio termini loco sui immediati significati. Suppositio realis, quæ etiam dicitur personalis & absoluta, est positio termini loco significati tam mediati, quàm immediati. Quod ut clarè intelligas, nota, vocem habere duo significata, unum immediatum, ad quod scilicet significandum primò & per se est instituta; alterum mediatum, quod significat, non quidem ex primaria destinatione, sed quasi secundariò & extensivè: sic Homo per se & immediatè significat naturam humanam; secundariò tamen & mediatè significat ejus individua. Econtra Plato per se primo significat individuum naturæ humanæ, scilicet filium Aristonem; sed secundariò etiam significat naturam humanam in Platone existentem. Sic etiam Album per se primo significat albedinem subiecto inhaerentem; secundariò tamen & mediatè significat etiam subiectum, in quo albedo est; dum ergo tales voces usurpantur solùm pro immediato significato, earum suppositio est simplex, usurpantur pro utroque, suppositio est realis; ut dicam, Homo est species, Album est accidens, Homo, Album supponunt simpliciter: nam Homo sumitur pro sola natura humana, non verò pro individuis; Album pro sola albedine, non verò pro subiecto; unde non valet consequentia, Homo est species; sed Petrus est homo: ergo Petrus est species. At verò si dicam

Homo est vivens, suppositio est realis, quia homo ibi sumitur pro suo significato tam immediato, quam mediato; non enim sola natura, sed etiam omnia hominis individua sunt viventia.

Tertio dividitur Suppositio in Collectivam, Distributivam, & Disjunctivam.

Suppositio collectiva est positio termini communis pro significatis conjunctim sumptis: ut Planetæ sunt septem, Apostoli sunt duodecim.

Suppositio distributiva est positio termini communis pro omnibus & singulis significatis: ut homo est animal, homo pro omnibus & singulis supponit. Subdividitur in Completam & Incompletam. Completa est, quæ descendit ad singula individua: ut in illa, animal est sensitivum, animal supponit non solum pro omnibus animalis speciebus, sed & pro singulis earum individuis. Incompleta est, cum terminus genericus sumitur pro singulis speciebus sub genere contentis; at non pro singulis earum individuis: ut cum dicitur, Omne animal fuit in arca Noe: Deus cuncta animalia adducit ad Adam, ut iis nomina imponeret: Animal sumitur pro omnibus ejus speciebus, at non pro singulis earum individuis. Hinc distributio completa dicitur *Pro singulis generum*; Incompleta verò *Pro generibus singulorum*.

Suppositio disjunctiva est positio termini communis pro aliquibus tantum significatis; ut cum dicitur, aliquis homo est albus.

Suppositio disjunctiva dividi rursus potest in confusam & determinatam. Confusa est acceptio termini pro significato, quod determinari nequit: seu, est acceptio termini pro quibusvis suorum significatorum, non tamen collectivè, sed sub disjunctione sumptis; quam ob causam confusa dicitur, quia pro nullo, ac certo determinato supponit, sed pro quovis indifferenter & indeterminatè. Locum habet præcipuè in his terminis, qui ad usum & necessitatem referuntur: ut Equus ad iter commodius agendum utilis est; Aliquis oculus est necessarius ad vivendum: Aliqua navis ad transfretandum: non enim determinatè hic vel ille oculus, hæc vel illa navis necessaria sunt. Suppositio disjunctiva determinata est acceptatio termini pro aliquibus determinatis significatis: ut cum dicitur, Quidam homines detexerunt novum orbem: non quivis homines disjunctivè sumpti significantur, sed certi quidam, Columbus scilicet & Americus Vesputius.

Quidam alias suppositionis divisiones afferunt, aut has ipsas paullo aliter referunt: quem tamen secuti sumus modum, is in re satis involuta explicanda & facilis & ad usum sufficiens est.

§. II.

*Regula quinque utiles ad discernendas
Suppositiones.*

Suppositio termini variatur quandoque ex adjunctione terminorum Syncategorematicorum, qui ideo *Sig-* dicuntur. Horum alii sunt Universales, ut *Omnis*, *Nihilus*; alii Particulares, ut *Aliquis*, *Aliquis non*. At sapiens terminus nullo signo afficitur; unde aliunde discernenda est ejus suppositio. Itaque hæ quinque Suppositionum regulæ statui possunt.

1. Terminus affectus signo universali supponit distributivè, vel collectivè juxta exigentiam alterius termini, cui adjungitur: ut *Omnes Apostoli sunt electi à Christo*. *Omnes Apostoli sunt duodecim*.

2. Terminus affectus signo particulari supponit disjunctivè, confusè, aut determinatè, prout exigit terminus, cui adjungitur: ut *Aliqui homines nigri sunt*; *Aliquis oculus est necessarius ad videndum*.

3. Subiectum propositionis nullo signo affectum, in materia naturali aut quasi naturali supponit universalem; In materia verò contingenti supponit disjunctivè. propositio est in materia naturali, cum prædicatum naturaliter convenit subiecto, ut illa: *Homo est rationalis*. Est verò in materia quasi naturali, cum prædicatum reipfa contingens effertur de subiecto eo modo, quo efferrì solent prædicata naturalia, idest, absolutè, sine ulla contingentia nota, ut illæ: *Angeli sunt mali*; *Homines sunt docti*. At propositio est propriè in materia contingenti, cum prædicato, aut copulæ inest aliqua contingentia nota; puta, tempus præteritum, aut futurum, aut actio vel passio præsens verbo significata; ut illæ: *Angeli peccaverunt*; *Angeli custodiunt homines*; *Judæi crucifixerunt Christum*. Itaque in istis subiectum supponit disjunctivè, quia prædicatum contingens determinat subiectum ad suppositionem disjunctivam; non enim exigit omnes afficere. At in propositione, cujus prædicatum effertur quasi naturaliter conveniens subiecto, determinantur subiectum ad suppositionem universalem, quia quod naturaliter speciei convenit, omni ejus individuo convenit; unde illa vera est: *Angeli sunt incorporei*; æquivalet enim isti: *Omnes Angeli sunt incorporei*, quod verum est. At illa falsa est: *Angeli sunt mali*; enuntiat enim malum de Angelis absolutè, quasi naturalem qualitatem, unde æquivalentes illi: *Omnes Angeli sunt mali*, quod falsum est.

Econ.

Contra illa vera est: Angeli custodiunt homines, quia enuntiat hoc munus ut actionem contingentem, quæ non intelligitur debere omnibus competere, proindeque ut verè dicatur de Angelis, satis est, ut aliquibus conveniat. Hinc acutè notat Author egregii Operis Gallicè conscripti *De Arte cogitandi*. Propositiones indefinitas in materia dogmatica æquivalere universalibus; in materia verò historica æquivalere particularibus. Nec tamen, ut ipse putat, falsa est regula communiter posita, propositionem indefinitam in materia naturali æquivalere universali: in contingenti verò materia æquivalere particulari nam propositio dogmatica semper censetur esse in materia naturali, vel quo ad rem, vel quo ad modum, quia effertur sine nota contingentiae, at vero propositio historica effertur cum nota contingentiae, & ideo propriè contingens censetur.

4. Regula in propositione affirmativâ prædicatum supponit semper disjunctivè, saltem ex vi propositionis; ut in ista: Homo est animal; animal supponit tantum pro aliquo; ut enim homo verè dicat animal, non necesse est, ut sit omne animal, sed satis est, ut sit aliquod ex animalibus. At in propositione negativa prædicatum semper supponit universaliter, ut in ista: Homo non est Lapis; non enim verè diceretur, non esse lapis si vel aliqua lapidis species esset. Hæc regula magni usus est in syllogismis, ideoque diligentius notanda.

5. Regula generalior. In propositione subjectum supponit juxta exigentiam prædicati: sic quia termini numerales exigunt suppositionem collectivam, termini naturales distributivam, termini contingentes disjunctivam, termini necessitatis solum confusam, juncti subjectis ea determinant ad tales suppositiones, ut in ista: Planetæ sunt septem, supponit subjectum collectivè: in illa: Planetæ sunt ex materia cœlesti, supponit distributivè; in illa: Planetæ aliquando eclipsim patiuntur, supponit disjunctivè; in illa: corpus opacum requiritur ad eclipsim, supponit confusè. Ita enim exigunt prædicata.

§. III.

De reliquis proprietatibus Terminorum, Ampliatione, Restrictione, Alienatione, & Appellatione.

Ampliatio est extensio termini à minore ad majorem significationem; ut dum dicitur, *Mansueti hereditabant terram*; vox, *Mansueti*, quæ solum ex vi prædicati

dicati supponit pro futuris, sumitur tamen pro omnibus futuris, tam presentibus, tum preteritis.

Restrictio e contra est coarctatio termini à maiore in minorem significationem; ut in illo Traiani effat *Princeps credulus est crudelis*, vox *credulus* restringitur ad aliquos tantum. Restrictione passim utitur Scriptura; ut vox *viventium* ad homines restringitur dum Eva dicitur *Mater cunctorum viventium*; & vox *omnis*, dum dicitur, *Videbit omnis caro salutare Dei*, ita in Symbolo, *Credo carnis resurrectionem*.

Alienatio est translatio termini à propria ad alienam significationem propter alterius termini additionem; cum Christus dicitur Sol iustitiæ, Agnus dominator terræ, hæ voces ex adjuncto à propria ad Metaphoricam significationem transferuntur. Sic Pythagoras elegit alienatione iustitiam dixit *Salem vitæ*, quod scelerum corruptionem acri quidem, sed salubri punitione corrigi.

Appellatio majoris momenti est. Definitur, applicatio unius termini supra alium: in propositione est predicatum veluti applicatum subiecto: ut dum dicitur Deus est bonus, *bonus* applicatur supra terminum *Deus*.

Dividitur in *Materialem* & *Formalem*; in termino enim concreto duplex est significatum, materiale scilicet, formale. Formale est ipsa forma per terminum significata. Materiale verò est subiectum habens talem formam ut in ista voce Homo, humanitas est formale significatum; persona verò habens humanitatem est significatum materiale; & in illa voce, Album, albedo est formale significatum, subiectum verò habens albendinem est materiale.

Appellatio itaque formalis est, quando predicatum cadit supra formale subiecti, ut dum dico, Medicus sanat non enim sanat, nisi formaliter ut Medicus. Appellatio materialis est, quando predicatum cadit supra materiale subiecti: ut dum dico, Medicus cantat; non enim cantat ut Medicus, sed ut Musicus.

Tres precipuæ regulæ sunt appellationis. Prima quando subiectum propositionis est terminus substantivus cum adiectivo, si adiectivus sit ante copulam, appellatio erit materialis ut dum dico, Alexander Magnus fuit discipulus Aristotelis, Discipulus applicat supra Alexandrum; non quatenus magnum, sed simpliciter; ita sensus sit; Alexander, aliunde magnus, fuit discipulus Aristotelis: sed si dicatur, Alexander fuit magnus discipulus Aristotelis, appellatio erit formalis; nam discipulus applicabit supra Alexandrum, quatenus magnus ut sensus sit: Alexander fuit magnus inter discipulos Aristotelis.

Secunda regula. In propositione, cuius subiectum est terminus concretus; appellatio est materialis, id est, prædicatum cadit supra materiale subiecti, saltem in rigore logico: ut dum dico, Homo fit albus, sensus est, suppositum habens humanitatem recipere etiam albedinem. Propter hanc regulam ista propositio est falsa, Homo factus est Deus, quia facit hunc sensum: Suppositum habens humanitatem recepit divinitatem, quod est falsum; ista autem propositio est vera, Deus factus est homo, quia facit hunc sensum: Suppositum habens divinitatem, assumpsit etiam humanitatem, quod est verum.

Tertia regula. Numeralia primitiva nominibus substantivis applicat, ut duo, tres, quatuor, &c. appellant tam formaliter, quàm materialiter; ideoque multiplicat & formam & suppositum; applicata verò nominibus adiectivis, appellant solum materialiter, ideoque non multiplicat formam, sed suppositum. Ratio huius regulæ est, quia nomen substantivum significat per modum substantiæ, quæ ex sua forma habet esse & unitatem; undè, ut nomen substantivum multiplicetur, necesse est formam multiplicari; at verò nomen adiectivum significat formam per modum alicujus adventitii subiecti? undè licet exprimat distinctè formam, & subiectum confusè, supponit tamen magis pro subiecto, proindeque, si sint plura supposita habentia eandem formam, nomen adiectivum multiplicatis subiectis multipliciter effertur. Quapropter hæc vera est in rigore: In divinis tres fuit omnipotentes, tres æterni; at ista falsa: sunt tres dii. Quia tamen Ariani dicebant, tres esse æternos quasi substantivè, in hoc sensu eos refellens S. Athanasius dixit, non esse tres æternos, sed unum æternum.

ARTICULUS QUARTUS.

De Universitate Terminorum.

IN rebus mente perceptis pleraque videmus esse dispersa, quæ tamen omnino similia sunt, atque ad eandem ideam pertinent, ut natura humana in multis dispersa ubique sibi similis est, atque ad unam hominis ideam pertinet. At rursus pleraque omnino diversa in una & eadem re conjunguntur, quæ tamen ad distincta genera pertinent, diversisque terminis exprimuntur, ut in Petro conjunguntur ejus substantia, quantitas, figura, situs, color, actiones, passionες, &c. quæ tamen omnino diversa sunt. Ne igitur confundatur earum rerum perceptio, diversa similia colligenda sunt sub una

universali idea; & conjuncta dissimilia distinguenda sunt atque ad suum quæque genus referenda: hac enim oratione non mediocriter rerum perceptio adjuvatur. Primum fit per universalia, sub quibus particularia dissimilia colliguntur. Alterum fit per Prædicamenta, quibus dissimiles naturæ in rebus conjunctæ distinctæ ad suum quæque genus referuntur. Primum itaque de universalibus terminis dicendum, deinde de Prædicamentis. Et quidem de utrisque plenius disputabimus in Majori Logica: hic solum, quæ ad precepta spectant, attingemus.

Terminus universalis est, qui de pluribus univocè & distributivè dicitur, ut Homo de Petro & Joanne, & opponitur singularis qui de uno tantum dicitur, ut Socrates. Terminus particularis est ipse universalis significatus particulari ad aliquam suæ significationis partem restrictus, ut Aliquis homo.

Quinque sunt modi terminorum universalium, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Terminus enim, qui de pluribus dicitur, vel ipsam essentiam significat, vel aliquod attributum ei adjunctum. Si essentiam significat, vel eam totam comprehendit, & sic dicitur Species, ut Homo significat quidquid ad naturam ejus pertinet; vel solum exprimit id, quo convenit cum aliis naturis, & sic dicitur Genus, animal exprimit solum id, quod commune est homini & bruto; vel exprimit id solum, quo differt ab aliis naturis, & sic dicitur Differentia, ut Rationale exprimit solum, quo differt homo à bruto. Si terminus attributum essentiæ adjunctum exprimat, vel illud necessariò essentiæ convenit, ita ut ab ea disjungi nequeant, & sic dicitur Proprium, ut Risibile exprimit aliquid naturæ hominis necessariò consequens: vel est attributum essentiam non consequens, sed ei casu adjunctum & ab ea separabile, & sic est Accidens, ut Doctus ita homini tribuitur, ut ab eo tamen disjungi potuerit.

Genus itaque definitur terminus universalis, qui de pluribus specie differentibus predicatur in quid incompletè, idest, ut non explicans totam rei essentiam, Animal de homine.

Species definitur terminus universalis, qui de pluribus numero differentibus prædicatur in quid completè, ut Homo de hoc, & illo homine.

Duplex distinguitur: Subalterna, quæ sub se alias continet, ut Avis Aquilam & Lusciniam; sed hæc etiam propriè est genus, dicitur tamen species respectu superioris generis, sua quo continetur: Et species infima quæ alias sub se non continet, sed solum singularia, homo.

Differentia definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale quid, idest, ut discernens essentiam ab aliis; ut Rationale discernit hominem à bruto.

Proprium definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale necessario; ut Risibile de homine.

Accidens definitur terminus universalis, qui de pluribus prædicatur in quale contingenter; ut Niger & Albus de homine.

Porrò prædicari in quid est prædicari per modum termini substantivi, ut homo est animal. Prædicari in quale est prædicari per modum adjectivi, ut Homo est doctus. Prædicari in quale quid est prædicari per modum adjectivi, sed aliquid tamen designantis, quod ad substantiam rei pertinet, ut homo est rationalis; rationale enim, & si exprimatur adjectivè, aliquid tamen exprimit, quod ad hominis essentiam pertinet.

Hæc de terminis universalibus; at de Naturis per ea nomina expressis, atque de earum universalitate disputabimus in Logica Majori.

ARTICULUS QUINTUS.

De Terminis Prædicamentalibus.

IN una re pleraque sæpe miscentur omnino inter se diversa, ut in pomo substantia, magnitudo, figura, color, &c. Hæc omnia discernere, & unumquodque ad proprium genus referre ad primam operationem mentis pertinet. Itaque quidam termini generici, qui Prædicamenta, seu Categoriæ dicuntur, inventi sunt, sub quibus distinctæ omnes rerum species coordinari possant. Dico species rerum, quia hæc coordinatio solam comprehendit rerum species, non partes, modos quoscunque, ac alia, quæ reducuntur ad aliquam speciem rei; hæc enim propriam sedem non habent in prædicamento, sed reducuntur ad prædicamentum rei, cuius sunt partes; ut rationalitas, anima, brachium, ad prædicamentum hominis.

Prædicamentum itaque est Series specierum sub uno supremo genere coordinatarum.

Decem sunt, Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, & Habitus. Comprehendit solent his versiculis.

Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio.

Arbor, Sex, Servos, Calore, Refrigerat, Istos.

Quan-

Quando, Ubi, Situs, Habitus.

Cras, Ruri, nec Tunicatus ero.

Ratio hujus divisionis hæc est. Omnis terminus, quæ est genus, aut species, vel significat aliquid per se subsistens, vel inhærens alteri. Res per se subsistens dicitur *Substantia*; ut Homo, Lapis, Terra, Arbor: quæ verbò existit in alio, dicitur *Accidens*, quod rursus dividitur in novem genera: nam inquisitio eorum, quæ alicui Substantiæ, puta Homini, accidere possunt, novem quæstionibus omnino continetur: ut de Aristoteli quæri potest, quantus homo fuerit? & est *Quantitas*; cujus filius? cujus pater? & est *Relatio*; qualis homo fuerit? & est *Qualitas*; quid egerit? & est *Actio*; quid passus fuerit? & est *Passio*; quo tempore fuerit? & est *Quando*; quo loco vixerit? & est *Ibi*; quo situ se habuerit in locis, an sedens, an ambulans? & est *Situs*; demum quibus vestibus se texerit, aut ornarit? & est *Habitus*.

Substantia definitur Ens per se subsistens, idest, quod non habet esse in alio, sed in quo sunt accidentia; ut lux, rotunditas, magnitudo sunt in Sole ut in subjecto, at Sol ipse non rursus in alio existit, nec est affectio alius cujus alterius rei, sed est res in se & per se existens. Sub hoc supremo genere gradatim ordinantur omnia genera & species rerum per se subsistentium.

Quantitas est Accidens extensivum rei in partes. Aliud dicitur permanens, cujus partes sunt simul, ut quantitas Terræ: alia Successiva, cujus partes non sunt simul, sed continua successione fluunt, ut quantitas Temporis. Quantitas permanens alia est continua, cujus partes connexæ molem efficiunt; ut quantitas Ferri; alia discreta, cujus partes non uniuntur, ut quantitas multitudo hominum: hæc dicitur etiam numerus. Sub his alia species continentur.

Relatio est accidens, cujus totum esse est ad aliud se habere, ut Paternitas nihil aliud est, quàm respectus patris ad filium.

Qualitas est accidens dispositivum rei in seipsa; ut sanitas disponit hominem ad bene se habendum, ægrotudo ad malè; figura disponit partes ad certum se habendum modum.

Hujus quatuor species, aut potiùs veluti paria species rerum distingui solent: *Habitus* & *Dispositio*, quæ determinant substantiam, ut benè, aut malè se habeat, ut sanitas, ægrotudo, scientia, error, virtus, vitium. *Potentia* & *Impotentia*, quæ determinant ad operandum fortiter & languidè; ut visus in juvene, & sene. *Passio* & *patibilis qualitas*, quæ determinant substantiam se

cun-

cundum mutationem sensibilem; ut calor, & frigus. *Forma & Figura*, quæ determinant partes quantitatis ad certum modum; ut Rotunditas, Quadratura.

Actio est accidens, quo causa constituitur actu causans, ut Vrere, Secare. Alia est immanens, quæ nihil extra suum principium producit, ut Intelligere, Videre. Alia transiens, quæ aliquid ad extra ponit, ut Vrere, Percutere.

Passio est accidens, quo subiectum constituitur aliquid à causa recipiens, ut Vri, Percuti.

Ubi est accidens rei ex eo, quod sit in loco; ut esse Parisiis, Romæ.

Quando est accidens rei ex eo, quod sit in certo tempore, ut esse in hoc anno, fuisse in anno præterito.

Situs est accidens rei ex certa partium ejus dispositione; ut Stare, Sedere.

Habitus est accidens rei ex circumpositione corporis eam ornantis, aut protegentis; ut esse togatum, armatum, coronatum; verum de his Prædicamentis exactius in majori Logica, hæc interim delibasse sufficiat.

Porrò in rebus sub Prædicamento positis, atque invicem comparatis, quinque modi considerantur, qui Post-prædicamenta dicuntur. Hi sunt, Oppositio, Prioritas, Simultas, Motus & Modus habendi.

Oppositio est repugnantia rei cum alia. Est quadruplex, Contraria, Relativa, Privativa, Contradictoria.

Oppositio contraria est Repugnantia duarum rerum, quæ cum sint sub eodem genere, ab eodem subiecto se mutuò pellunt; ut Callor & Frigus.

Oppositio relativa est, Repugnantia ex mutuo respectu proveniens; ut inter patrem & filium; repugnat enim, ut quis sit idem pater, qui filius.

Oppositio privativa est Repugnantia inter formam & privationem, ut inter visum, & cæcitatem.

Oppositio contradictoria est Repugnantia inter ens & non ens, ut inter hominem & non hominem.

Prioritas est, qua aliquid aliud præcedit. Quintuplex est. *Durationis*; ut inter juventutem & senectutem. *Consequentia*, cum unum infert aliud, proindeque illud supponit, ut homo animal; si enim est homo, est animal, quod proinde prius dicitur, quam homo. *Ordinis*, cum unum aliud præcedere exigit, ut recta sit dispositio, ut Logica ceteras scientias. *Dignitatis*, cum unum alio dignius est, ut Rex dignitate prior est subditis. *Nature*, cum unum naturaliter pendet ab alio, ut Radius à Sole; undè Sol natura prior est radio, licet simul existant.

Simultas opponitur prioritati, & ideo tot modis est, quot prioritas.

Mo-

Motus est Transitus ab uno statu ad alium. Sex sunt motuum genera: Generatio, quæ est transitus à non esse ad esse substantiale: Corruptio, quæ est transitus ab esse ad non esse: Augmentatio, quæ est transitus à minori ad maiorem quantitatem: Diminutio, quæ est transitus à maiori ad minorem quantitatem: Alteratio, quæ est transitus ab una ad aliam qualitatem: Latio, quæ est transitus ab uno ad alium locum.

Modi habendi quinque sunt: Per inhæssionem, ut homo habet scientiam: Per modum continentis, ut dolum habet vinum. Per possessionem, ut homo habet agrum: Per relationem, ut pater habet filium: Per iuxta positionem, ut homo habet vestem.

QUÆSTIO SECUNDA

De recta Terminorum perceptione.

Hic res magni momenti & usus agitur, ut scilicet rectè terminos, atque exinde res ipsas, mens nostra percipiat; nam ut malè collocatis fundamentis nihil tutò construitur, sic malè perceptis terminis nulla nobis certa cognitio constare potest, atque inde ferè omnes errores, ut ex primo fonte, manant. Rem quatuor complectemur Articulis. Primus erit de defectibus, qui vitiant perceptionem terminorum, ac de eorum remedio in genere. Secundus de modis sciendi, quibus adjuvatur perceptio terminorum, ac primò de Definitione. Tertius de Divisione. Quartus de Abstractione.

ARTICULUS PRIMUS.

De defectibus, qui vitiant Terminorum perceptionem, ac de eorum remedio.

Perceptio terminorum ut perfecta sit, tres dotes habere, necesse est. Ut sit integra, ut sit clara, ut sit distincta. Hinc tres ejus defectus, Diminutio, Obscuritas, Confusio.

Diminutio perceptionis duobus modis contingit. Primò, cum mens soli termino attendit, at rem eo designatam vix animadvertit. In eum licèt crassiorem defectum plerique impingunt, qui scientiarum terminos auribus avidè accipiunt, memoriæ recondunt, mentis versant, digerunt, variè componunt, eos in numero
ha-

habent, ac, cum opus est, expe itè, ordinatè, discretè proferunt; sed ad res illis terminis designatas minimè, aut leviter admodum, ac vagè animum advertunt: hi cum seriò nihil sciant, sibi tamen ac vulgo eruditè videntur. Secundò, diminutionis, vitio laborat perceptio, cum in termino rem multis dotibus constantem significante, mens nostra ubi aliquam perceperit, ea contenta, rem se habere compertam confidit: ut qui se, quid sit aurum scire putaret, cum eo termino solàm cogitaret metallum fulvo colore tinctum, cum tamen auri natura plures alias dotes exigat. Fœdissimus Anomæorum error ex hoc fonte manavit: putabant illi, Dei essentiam nihil esse aliud, quàm ens ingentum; hinc jactabant, se Deum comprehendere, quod claram horum terminorum notionem haberent, cum tamen infinitas alias perfectiones terminos ille, Deus, includat.

Obscuritas quoque duobus modis in perceptionibus accidit; primò ex parte termini, cujus obscura significatio est; secundo ex parte rei significatæ, cujus natura non latet, licèt perspicuum sit, eam tali termino designari. Primo modo plure in Philosophia quæstiones obscuræ sunt, cum eadem voce aliud aliud intelligat, ac plerique nihil fixum; hinc tot pugnæ plerumque de solo nomine. Graviter laborat hac obscuritate Tertullianus, cum Deum esse corpus asserit, nec determinat fati, quid velit designare per hanc vocem, Corpus, an rem omnem solidam, ac minimè imaginariam; quo sensu, sed admodum inusitato, verè Deus dici posset corpus: an substantiam extensam & figuram; quo sensu crasso errore Deus diceretur corpus. Secundo modo passim perceptio deficit, cum perspicuè videt mens, quæ res termino designetur, at non itidem clarè percipit, quid sit illa res: sic ea vox, Sol, quid significet omnibus notum est; at non item, quæ sit natura Solis.

Confusio demum oritur in perceptione, cum termini significatum plura continet involuta, quæ uno intuitu singula distinctè percipi nequeunt, atque adeò veluti implicata sub una idea confusè continentur: ut ea vox, Corpus humanum, rem satis claram designat; sed quam exactè ac distinctè nosse non possumus, nisi singula ejus partes seorsum distinctis perceptionibus evolvamus.

Defectui diminutæ perceptionis medetur attentio; cum scilicet audito termino, quæ res illi subsit seriò advertimus, illamque non solùm, ut sæpe fit, ex nomine, aut ex parte notam habere contenti sumus, sed acri defixaque mente intus, extra, & in omnem faciem contuemur, seduloque omnes ejus dotes animo complecti studemus. Hæc attentio nunquam satis commendari potest:
fine

sine illa enim & in negotiis, & in scientiis nihil habetur exactum; hinc illud vetus præceptum, *Age, quod agis*. At plerique sunt obtusi, qui etiam defixis mentis oculis nihil, in rebus vident. Fateor; sed sæpius evagatione mentis peccatur, quod animum figere nesciamus; hinc fortè Melancholici habentur ingeniosi & scientiis aptiores; non quod sint acutioris ingenii, sed attentioris; diu enim hærent cogitationibus suis. Hinc etiam Senes sapientiores sunt quàm juvenes: illi enim sedata mentes diu expendunt, isti avolare statim gestiunt, vix momento rebus eisdem intendere solent.

Obscuritati perceptionis definitio medetur; hujus enim est, terminos vagos, & qui ad plura trahi possunt, ad certam rem determinare, tuncque dicitur *Definitio nominis*; deinde etiam, si res ipsa termino designata obscura sit, eam clarioribus ideis explicare, tuncque dicitur *Definitio rei*.

Confusioni demum perceptionis medetur divisio, cuius est, rem termino designatam, si multa aut in se involvat, aut sub se contineat, quæ uno intuitu distinctè videri nequeant, in varias partes distinguere, quæ seorsim sumptæ propria quæque perceptione exactius intelligantur. Hujus quædam species est abstractio, quæ unam rationem ab aliis sejungit, ut attentius eam mens intueatur.

De his vitiosæ perceptionis remediis nunc speciatim dicendum, & quidem de Definitione, Divisione, & Abstractione propriis titulis; at de attentione parcius: hæc enim licet præcipui momenti sit, & ejus defectu maxime quique errores vulgo contingant, cum tamen pendeat ejusquæ voluntate, aut certè ab assuetudine; qua sæpius ac diu rebus mentem advertere, atque reflectere satagat, magis commendari potest, quàm præceptis dari. Hæc tamen, ut servare magnopere proderit, ita præscribere non erit inutile.

Primò, non nisi unum uno tempore considerandum; nam pluribus intentus minor est ad singula sensus, seponantur ergo omnia alia, quæ ad rem, cui attendimus non pertinent, quasi omnino non essent, atque id solum agamus, quod agimus.

Secundo, juxta moram considerandæ rei impendenda est, atque paullatim assuescendus animus: ne avolet, sed diu hæreat, ac rem defixis oculis placidè, ac constanter aspiciat, primùm advertendo vim termini, ejusque amplitudinem, deinde rem ipsam termino subiectam, ejusque omnes facies, atque attributa, nec desistendum, donec ea omnia, quantum fas erit, animo comprehensa habeantur, quod ut libentius fiat.

Ter-

Tertio, res, quas considerare volumus, proponendæ nobis sunt ut admirabiles, ac magni momenti & pretii; nam quæ magni facimus, attentius consideramus.

Quarto, in iis delectabiliter occupanda mens est; nam delectatio maximè ad se rapit animum. Porro hanc admirationem & delectationem erga objecta studiorum nostrorum facile nobis conciliabimus, excitando in nobis ardentem amorem sapientiæ & veritatis, qua nihil divinius, nihil suavius & amabilius est. Hujus gustu semel imbutum animum non voluptas sensibilis, non fluxarum rerum curæ, non passionum perturbationes, quibus homines distrahi solent à contemplationis attentione, dimovebunt.

Quinto demum attentionem juvant locus solitarius, tempus nocturnum, calamus ad consignandas cogitationes semper paratus, repetita ejusdem rei contemplatio, donec altè animo hæreat; sed omnium maximè studium avocandi mentem ab externis & præsentibus, ut ad se ipsam introversa, iis, quæ cogitat, tota intendat aliarum rerum incuriosa & oblita, quandiu contemplationi vacet.

ARTICVLVS SECVNDVS:

De modis sciendi, quibus adjuvatur terminorum perceptio, ac primum de definitione.

DEfinitio ad eas orationes pertinet, quæ à Logicis modi sciendi vocitantur; itaque primum aliquid de modo sciendi in genere, tum de ipsa definitione dicendum.

§. I.

De modo sciendi in genere.

Modus sciendi tripliciter sumi solet; primò latius pro omni eo, quod iuvat ad scientias acquirendas: hoc sensu Logica modus sciendi dicitur, quia iuvat ad alias scientias; item etiam methodus, quia disponit res, ut facilius sciri possint. Secundò modus sciendi strictissimè sumitur pro eo, quod scientiam propriè dictam nobis ingenerat: hoc sensu demonstratio sola est modus sciendi, quia scientia propriè est cognitio per demonstrationem acquisita. Tertiò modus sciendi mediæ quadam via dicitur id, quod rem ignotam clarioribus terminis explicat: eo nunc usurpatur.

Modus sciendi sic sumptus denitur Oratio ignoti manifeste.

manifestativa. Dicitur *Oratio*, id est, brevis sermo duobus aut pluribus terminis comprehensus. Additur *ignoti manifestativa*, id est, in qua aliquid ignotum his terminis explicatur, ut iam mens nostra illud clarius possit percipere.

Hujus tres omnino sunt species, *Definitio*, *Divisio*, *Argumentario*.

Probatur hæc divisio. Tot esse debent modi sciendi quot sunt in rebus ignota, seu quot sunt genera quæstionum; sed hæc quæstiones, eaque ignota ad tria genera reducuntur: ergo tres sunt modi sciendi. Major est causa, quia modus sciendi est oratio ignoti manifestativa, id est, qua ignotæ rei quæstioni fit satis. Minor probatur: Quæ de re ignorari possunt, & quæri, ad tria hæc capita reducuntur, Quid sit, seu essentia, Quotuplex sit, seu partes, Quid ei conveniat, aut repugnet, dum cum aliis rebus comparatur, seu attributa. Oratio, quæ manifestat essentiam, dicitur *Definitio*; ea, quæ partes distinguit, *Divisio*; quæ verbò aliquod attributum obscurum rei convenire, aut repugnare convincit mediâ aliquo termino manifestante hujus attributi cum re connexionem, dicitur *Argumentatio*: ergo tres tantum sunt *Orationes ignoti manifestativæ*.

Dices. Omnis Oratio, manifestans ignotum, est modus sciendi: sed propositio etiam manifestat ignotum ergo & ipsa est modus sciendi. Probatur Minor. Plura ignota fiunt nota nuda affirmatione; ut qui nescit, quod anno natus sit Christus, id scire incipit, dum ab aliorum historia perito hanc audit propositionem: Christus natus est quadragesimo secundo anno Imperii Augustini. Immo latentes cogitationes non alio modo aliis manifestamus, quàm nudis affirmationibus, aut negationibus: ergo propositio manifestat ignotum.

Resp. Distinguo Minorem. Propositio manifestat ignotum improprie & historicè narrando, concedo; proprie & doctrinaliter adducendo aliquid notius, nego: ita propositiorem ignotam nudè proponit, qui manifestans modus est proprius historiæ; at si in re proposita sit aliquid obscurum, nihil ex se habet, quo illud illustretur, sed recurrendum ad definitionem, aut divisionem, aut argumentationem: ut si dubitem de salute Salomonis non fiam doctior hac propositione audita, Salomon salvatus; sed ut nota mihi fiat, ratio proferenda est, ut affirmetur, puta, quia egit pœnitentiam in senectute sua.

Instabis. Nuda propositio, quæ sit ab homine veritas nos rei certiores efficit: ergo est modus sciendi.

Resp. Distinguo Antecedens. Nos efficit certiores

tionem sui, nego; ratione discursus tacti, qui semper intervenit, concedo. In eo enim casu intervenit hic discursus; Quod homo verax asserit, certum videtur; at hic verax est: ergo certum, quod ipse asserit.

Urgebis. Hæc propositio, homo est animal rationale; à quocumque prolata manifestat ignotum: ergo est modus sciendi.

Resp. manifestare ignotum ratione definitionis, quam includit; at non ex vi propositionis.

Repones. Fumus ignem latentem manifestat, pallo ægritudinem: ergo hæc & alia huiusmodi signa pertinent ad modum sciendi.

Resp. non manifestare ut Orationes clarioræ; sed ut signa indicativa; at nunc sermo est de eo, quod manifestat ignotum per modum Orationis. Deinde nec illa signa manifestant res ignotas, nisi ratione virtualis argumentationis, qua ex signo rem significatam colligimus.

Ex his sciendi modis Definitio & Divisio juvant primam mentis operationem, nempe rerum perceptionem; nihil enim aliud sunt, quam distinctiores quædam idææ advocatæ in subsidium mentis, ut clariùs ac distinctiùs rem percipiat; at verò Argumentatio, etsi fiat per tertiam mentis operationem, attamen propriè est in subsidium secundæ, nempe iudicii; cum enim in propositione non est clara connexio prædicati cum subiecto, hæret iudicium, quod ut juvetur, per Argumentationem adhibetur terminus medius, qui evidenter conveniat duobus extremis propositionis, atque adeò ea conjungat, sicque determinet iudicium ad assensum, illustrando propositionem antea obscuram. Porro hic terminus medius aliquando est ipsa definitio, aut divisio termini obscuri in propositione; atque adeò & ipsæ etiam conducunt ad secundam mentis operationem, sed mediante argumentatione, de qua nihil hic ulterius dicemur, sed in tertia parte.

§. II.

De Definitione Nominis.

Definitio, ut antea monui, duplex est; alia nominis, alia rei. Definitio Nominis est Oratio explicans proprium Nominis significatum; plerumque enim eadem nomina aut usu, aut voluntate loquentium rebus diversis aptantur, ut hanc vocem, *Natura*, alio sensu physicus, alio Metaphysicus, alio Logicus sumit. Determinandum itaque, quo sensu vox usurpetur. Id pertinet ad definitionem Nominis, quæ ideo disputationibus

Philos. R. P. Gaudin. Pars I.

D

bus

his præmitti debet, nisi aliud certum sit, quam vox significet: alias vano conatu de nihilo sæpe pluribus argumentis contenditur; sed cavendum, ne temerè aliqua idea voci alligetur, à qua secundum usum communem abhorret. Servetur voci significatum ex usu illi tributum; at si varium est, tum determinandum, cui ex pluribus vocem hic & nunc tribuamus, ut hæc vox, *Natura*, usu plura significat: Physicus determinare debet, quo sensu eam sumat, nempe pro primo principio intrinseco motuum sensibilium, quo sensu Angeli non sunt naturæ; at Metaphysicus eam latius sumit pro substantia, ut est radix operationum & proprietatum: hoc sensu, Angelus, & Deus quædam naturæ sunt; suas enim habent proprietates & operationes, licet spirituales, ac proinde supra naturam physicè dictam elevatas: hinc substantiæ supernaturales dicuntur: at Logicus nomen Naturæ latissimè sumit pro qualibet essentia, cujus aliquæ proprietates demonstrari possunt: hoc sensu definitio dicitur explicare naturam rei, id est, essentiam. Pleraque alie voces in Logica ipsa vario sensu usurpantur, ut ista ratio, conceptus, argumentatio, definitio; nempe modo pro ipsa operatione mentis ratiocinantis, concipiendis, &c. modo pro objecto hujus operationis; ut cum animal rationale dicitur ratio & conceptus hominis. Attamen aliquando additione terminus ille vagus restringitur ad unum certum significatum; nam actus mentis dicitur conceptus formalis, definitio formalis, &c. at objectum dicitur ratio objectiva, conceptus objectivus, &c.

Grammatici alio sensu usurpant definitiones nominum cum scilicet Nomen compositum, aut obscurum, duobus aut pluribus aliis simplicioribus exponitur: ut Cosmographia est descriptio Mundi; Hydrographia descriptio aquarum. Huc pertinet Etymologia, quæ indicem vocum affert, ut *Providens* est, quasi *procul videns*; sed hæc definitiones vix ad Scientias pertinent, quamvis ex iis aliquando illustrari possint rerum notiones, ideoque omnino in Scientiis negligendæ sunt.

Unus his addam, opere præmium non exiguum esse, qui aliquam Scientiam addiscent, terminorum definitiones primò attendant, easque memoriæ mandent, quæ in promptu habeant; sunt enim elementa, immo principia, ex quibus plerumque demonstrationes pendunt, ac veluti claves, sine quibus ad doctrinam non paret aditus.

§. III.

*De Definitione rei , quid & quotuplex sit ,
quæ ejus leges .*

Definitio rei est Oratio explicans naturam rei per terminum designatæ. Differt itaque à definitione Nominis, quod hæc solum designet, quam rem per terminum intelligamus, illa verò rem ipsam explicet; quam enim aliquando, ut explicemus, quid nomine velimus, ipsam rei definitionem afferamus, id tamen non semper fit: ut cum quis dicit, se hac voce, Saturnus, intelligere altissimum Planetam, figit quidem vagum nomen ad rem certam, non tamen ideo clarè explicet hujus Planetæ naturam: itaque definitio nomine, res ipsa ei subiecta propria definitione explicanda est. Id fit, cum ideam obscuram duabus, aut pluribus notis, ac perspicuis exponimus; aut certè, si hæc adhuc obscuræ sunt, rursus resolvendæ sunt in alias clariores, donec ad primas omnibus perspicuas perveniamus.

Definitio rei dividitur in essentialem, & descriptivam. Essentialis est, quæ rem explicat per principia ejus naturæ constituentia; at plerumque nos latent: res enim magna ex parte nobis solum innotescunt ex quibusdam externis dotibus, aut causis, undè in subsidium advocatur definitio descriptiva: illa est, quæ rem explicat per quædam adjuncta; his enim habetur aliqua rei clarior notitia, ut radix ex foliis, floribus & fructibus innotescit.

Definitio essentialis est duplex. Alia dicitur Physica, quæ rem explicat per partes Physicas, materiam scilicet, & formam: ut cum dico, homo est compositum ex corpore & anima rationali. Alia est Metaphysica, quæ rem explicat per partes Metaphysicas: hæc sunt Genus & Differentia, ut, homo est animal rationale. Dicuntur partes Metaphysicæ, quia non re differunt, ut anima & corpus, sed sola mentis abstractione distinguuntur, qui distinctionis modus Metaphysicæ & Logicæ proprius est.

Definitio descriptiva est triplex, Propria, Accidentalis, Causalis. Definitio Propria dicitur, quæ rem explicat per suas proprietates; ut homo est animal politicum, scientiæ capax. Definitio accidentalis est, quæ rem explicat per varia accidentia, quæ quidem singula conveniunt aliis, at juncta soli definito; hac ut liberiori utuntur Rhetores, minus Philosophi: sic Virgilius definit Polyphemum

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,

D 2

Truu

Trunca manu pinus regit & vestigia firmat.

Definitio causalis est, quæ rem explicat per causas extrinsecas, Finale scilicet, Exemplarem & Effectricem ut: homo est animal ad imaginem Dei factum propter beatitudinem, Tonitru est fragor editus ab accenso halitu intra nubem densam sese convolvente. Febris est calor præter naturam in corde accensus, ad alias inde per res refusus, ad debellandum humorem noxium.

Regulæ definitionum quatuor tradi solent. 1. Ut clarius definito, id est, ut ideis notioribus constet, aliud non explicabit. Ne sit superflua, aut diminuta superflua enim mentem onerat & confudit, diminuta rō non satis instruit. 3. Ut constet genere, & differentia his enim velut finibus essentia rei continetur. Quis verò debet esse proximum, quantum fieri potest: de illa minùs exacta est, homo est vivens rationale: exactior, est animal rationale. 4. Ut convertatur definito, seu, ut de definitione dici possit, quidquid re definita dicitur, & contra: definitio enim est ipsi definitum clariùs explicantum; intellige tamen de præcatis primò intentionalibus, non de secundò intentionalibus; non enim de definito dicitur, quòd sit modus sciendi.

Dices. Nihil definiri potest per se ipsum; sed hic definita fuit definitio per se ipsam: ergo malè definita. Major patet ex regulis; idem enim non est clariùs seipsum. Minor probatur. Definitio definita est per definitionem, ergo per seipsam.

Resp. Negando Minorem. Ad probationem distinguo antecedens. Definita definitio est per definitionem eodem modo sumptam nego; sub diverso modo, concedo. Definitio itaque duobus modis sumitur; primò pro terminis definientibus: secundò pro dispositione terminorum in modum Orationis illius, quæ à Logicis definitio dicitur. Nos hic definitionem hoc posteriori modo sumptam non per se ipsam, sed per terminos eam explicantes dicimus; eos tamen etiam in modum definitionis dispositos, quia hæc instrumenta mentis non solum ad alia sed etiam ad se ipsa intelligenda inserviunt: mens enim est supra se ipsam reflexiva, nec alia tantum, sed de ipsam cognoscit; quo fit, ut; hæc mentis instrumenta non modò aliorum, sed etiam sui ipsius cognitionem servant. Sermone loquimur de ipso sermone, agimur de argumentatione, dividimus divisionem, propositionibus explicamus naturam propositionis: sic definitionem terminis in modum definitionis dispositis definiunt.

ARTICULUS TERTIUS.

De Divisione.

Divisio claritatis parens, memoriæ dux, scientiarum œconomia, tanti momenti est, ut Socrates in Phœdro dixerit: *Si nactus fuero ducem, qui rectè partiri sciat, ejus ego vestigia ut Dei cujusdam sequar.* Circa illam tria queri possunt; primò quid sit; secundo quotuplex sit; tertio quæ sint ejus leges.

Quantum ad primùm, Divisio definitur Oratio explicans rem per partes, seu totum distribuens in suas partes; totum enim est magis confusum, unde, ut explicetur, distinguendum est in partes: hæc igitur oratio, in qua fit talis distinctio vocatur *Divisio*.

Quantum ad secundum, cum divisio resolvat totum in partes, iuxta diversitatem totorum, erit etiam diversitas divisionum; unde quia triplex est totum, scilicet actuale, potentiale, & accidentale, triplex quoque assignatur divisio, actualis, scilicet potentialis, & accidentalis.

Divisio actualis est, quæ totum dividit in partes, ex quibus actu constat, seu quas de facto in se habet; sive illæ partes sint physice, ut cum dico: hominis alia pars corpus, alia anima; sive metaphysice; ut cum species dividitur in genus, & differentiam; ut: hominis alia pars animal, alia rationale; sive integrantes, id est, ex quibus ita totum constat, ut sine qualibet illarum concipi possit, saltem imperfectum; ut dum corpus dividitur in caput, manus, pectus, &c.

Divisio potentialis est, quæ distribuit totum potentiale in partes quas sub se continet, seu quæ dividit universale in sua particularia: nam universale est quasi totum aliquod continens sub se plura particularia, ut animal continet sub se hominem, pisces, aves, &c. Hæc divisio duplex est, univocat scilicet & analoga. Univoca est, quando totum potentiale eodem modo convenit suis inferioribus: sic animal dividitur in terrestre, aquaticum & amphibium. Divisio Analoga est, quando totum potentiale non convenit eodem modo suis inferioribus, sed solum per quandam proportionem; ut dum caput, dividitur in caput hominis, montis, & libri; caput enim non dicitur eodem modo de capite hominis & de capite montis, aut libri.

Divisio accidentalis est, quando vel subiectum dividitur in sua accidentia; ut homo in album & nigrum; vel accidens in sua subiecta, ut album in nivem, papyrus &

hac; vel demum accidens in accidentia, ut album, amarum & dulce.

Regulæ divisionis quatuor sunt. Prima, ut divisum sit maius qualibet parte dividente: undè mala hæc est divisio: animalium aliud rationale, aliud sensitivum, quia sensitivum æquatur animali; nam omne animal est sensitivum.

Secunda, ut totum divisum adæquetur membris dividendis simul sumptis, & membra dividenda toti; undè mala est hæc divisio: Terra dividitur in Europam, Asiam, & Africam; nam præterea datur alia pars, scilicet America.

Tertia, ut membra dividenda se aliquo modo excludant; undè ista divisio non est bona: Terra dividitur in Europam, Asiam, Africam, Americam & Galliam quia Gallia includitur in Europa.

Quarta, ut divisio sit brevis, quantum fieri potest, id est, paucis membris contenta. Addi etiam potest, ut sit nimia, nam dum ad minutiora descendit, membra confundit: *Confusum enim est, quidquid in pulverem est.*

ARTICULUS QUARTUS.

De Abstractione.

EA est humanæ mentis angustia, ut rem tantisper compositam uno conspectu distinctè percipere non valeat: hinc cogitur, non solum eam in partes, si quas habet, dividere, sed etiam sæpe unum rei partem in varios conceptus distinguere, quorum quemlibet seorsim ab aliis considerando distinctius percipiat: hæc distincta consideratio, abstractio dicitur, ut cum in homine diversos gradus mente distinguimus, quod homo est, quod animal, quod vivens, quod compositum ex elementis, quod substantia, quod ens. In auro, quod fulvum, quod ponderosum, quod ductile, easque notitias ab aliis divullas per se seorsim expendimus.

Abstractio præcipuè triplex est. Prima est abstractio formæ à subiecto, seu materia. Locum habet in concretis; concretum enim duo importat, formam, & subiectum; ut iustus dicit iustitiam, & id, quod eam habet. Hæc tam diversa uno intuitu confuse solum intelligi possunt; itaque subiectum seponimus, solam formam attendimus; eam, quasi solitaria subsisteret, consideramus. Hac abstractione communiter scientiæ utuntur, ut Logica solam formam syllogismis spectat: Moralis formam virtutis; Mathematica quantitatem: De sub

dis, quibus insunt res hujusmodi, parum curant.

Secunda est abstractio notionis universalis à particulari: universaliora enim sunt notiora intellectui; & ideo secernuntur à particularibus, ut ab iis incipiens cognitio ad penitiores differentias facilius descendat: ut Physica primò ens mobile in communi, & Moralis virtutem in genere considerat; deinde ad eorum differentias & species ut progressus.

Tertia est abstractio attributi ab attributo, cui in subiecto junctum est; cum scilicet mens in eadem re varia distinguit attributa, quæ seorsim considerat: ut Theologus in Deo distinguit simplicitatem, bonitatem, unitatem, infinitudinem, immutabilitatem, æternitatem, immensitatem, quæ omnia seorsim considerat; hæc dici solet præcisio. Duplex est, Objectiva & Formalis. Præcisio objectiva dicitur, cum rationes mente perceptæ ita distinctæ sunt, ut una aliam in suo conceptu non includat; tunc enim præcisio se tenet ex parte objecti, ut in homine præcisio objectiva est inter animalitatem & rationalitatem: non enim de conceptu animalitatis est rationalitas, licet reipsa in homine non distinguantur. Præcisio formalis est, cum una ratio aliam in suo conceptu includit; sic bonitas divina includit immensitatem, æternitatem, &c. non enim summa esset, si æterna & immensa non esset: attamen intellectus distinctis conceptibus has dotes percipit, ideoque non ex parte objecti, sed solum ex parte actus cognoscentis præcisæ dicuntur, quatenus in unam solam mens expressè intendit; aliis in ea inclusis minus attendit, quamvis eas non excludat; hæc præcisio etiam dici solet *per modum includentis & inclusi, & per modum expliciti & impliciti*. Una enim ratio ita ab alia præscinditur, ut tamen eam implicite includat; sic ens, unum, verum, bonum distinguuntur; sed de prima mentis operatione hætenus.

SECUNDA PARS LOGICÆ MINORIS

De Judicio & Propositionibus.

ENS plures Ideas seorsim perceptas, suis terminis expressas invicem comparat, atque si idem sint, unam de alia affirmat, si minus negat. Hæc secunda mentis operatio Judicium dicitur, cujus objectum Propositio, De illa quatuor articulis agemus; primus erit de natura propositionis; secundus de divisione propositionum; tertius de proprietatibus propositionum; quartus de recto propositionum Judicio.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Propositio, ubi de Oratione, Nomine, & Verbo.

PROPOSITIO definitur Oratio enunciativa unius de alio, vel Oratio significans verum, aut falsum. Prima definitio est essentialis; nam in eo sita est essentia Propositionis, ut per eam enuntiemus, quid nobis de re videatur, unde ab Aristotele dicitur Interpretatio, quia latens animi judicium explicat. Secunda verò definitio est descriptiva: nam ex eo, quod propositio enuntiet unum de alio, sequitur, ut vel vera sit, si res ita se habet, ut dicitur; aut falsa, si aliter sit, ac dicitur.

Ex his sequitur, propositionem constare semper duobus saltem terminis, ac præterea copula illos conjungente; cum enim unum de alio enuntiet, in ea debet esse terminus, de quo aliquid enuntiatur, qui dicitur *Subiectum*; & terminus, qui de alio enunciatur, qui *Predicatum* vocatur; & demum copula, quæ utrumque conjungat, & sit nota judicii nostri. Aliquando tamen hæc omnia una voce exprimuntur, ut cum dico Amo, ea vox judicium integrum exprimitur, & Propositio continetur, ac sensu tamen discreta sunt; hunc enim ea vox sensu

facit, Ego sum amans. Termini Propositionis dicuntur Nomina, Copula verò dicitur Verbum, compositum ex his dicitur Oratio; undè hic aliquid dicendum de Nomine, Verbo, & Oratione.

Nomen definitur vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars separata significat, finita & recta; ut Deus, Virtus, Homo. Quatenus est vox significativa ad placitum, convenit cum aliis partibus Propositionis. Additur sine tempore, ut distinguatur à Verbo, quod significat cum tempore; ut amo: amavi. Dicitur cujus nulla pars separata significat, ut distinguatur ab Oratione, quæ constat vocibus separatim aliquid significantibus. Additur finita, ut distinguatur à terminis infinitis: ut: non homo, non virtus, quæ simpliciter homina non censentur. Additur recta, ut distinguatur à nominibus obliquis; ut: Catonis, Virtutis, quæ non sunt propriè nomina, sed casus nominis.

Verbum est vox significativa ad placitum cum tempore, cujus nulla pars separata significat, finita & recta; ut: lego, legi, legalem, significant cum tempore. Finita dicitur, ut excludatur infinitivum verbi, quod nullum tempus determinat; ut: legere, currere. Recta, ut casus verbi excludantur; ut: amarem, amaverim.

Verbum significat cum tempore, quia est nota existentie, aut actionis, seu exercitii essendi, aut agendi, quod tempore mensuratur. Nomen significat sine tempore, quia rem præcisè significat ab omni existentia & actione sejunctam; ut: Virtus, Deus, præcisè rem significant.

Duplex est verbum substantivum, & adjectivum. Substantivum præcisè esse significat, & est unicum, nempe sum, es, est. Adjectivum aliquid exprimit ipsi esse adjectum; ut: curro idem est, ac ego sum currens.

Oratio est vox significativa ad placitum, cujus partes separatæ significant; ut: homo est animal: utinam Deo fruerer. Significant, inquam, eo modo, quo in toto significabant, nam ut partes nominum quorundam separatæ significant, ut Dominus, Do Minus; at non eo modo, quo junctæ.

Duplex est Oratio. Perfecta, quæ aliquid perfectè exprimit, ut: Omnis avarus est crudelis. Imperfecta, quæ animum tenet suspensum; ut: quos ego, si dixerim.

Oratio perfecta est quintuplex, Indicativa, ut homo currit. Imperativa, ut esto vir bonus. Optativa, ut utinam saperetis. Interrogativa, ut quis me liberabit de corpore mortis hujus? Deprecativa; ut Miserere mei Deus. Sola indicativa pertinet ad Logicam, quia iudicium nostrum exprimit; cætere affectus denotant, ideoque ad Rhetores pertinent.

ARTICULVS SECVNDVS:

De variis Propositionum divisionibus.

PROPOSITIO duobus modis spectari potest. Primò secundum se; deinde quatenus ei aliquid admiscetur, ex quo variationem habet. Hic primùm agemus de propositionis secundum se spectatæ divisionibus; tum verò de his divisionibus, quæ illi conveniunt ratione alicujus adjuucti.

§. I.

De divisione Propositionis secundum se spectatæ.

IN Propositione secundum se ipectatæ quatuor sunt Materia, Forma, Quantitas, Qualitas. Ex his quatuor capitibus quatuor divisionum modi oriuntur.

Propositio ratione materiæ, circa quam versatur, dividitur in Necessaryam, Contingentem, Possibilem, Impossiblem. Necessarya dicitur, cujus prædicatum ita convenit subiecto, ut ei non convenire non possit: ut, Deus est æternus: Homo est animal rationale. Contingens est, cujus prædicatum ita convenit subiecto, ut possit non convenire: ut, Petrus loquitur. Possibilis, cujus prædicatum potest convenire subiecto, esto non conveniat, ut, omnes gallinæ sunt albæ; possunt enim esse tales, quamvis non sint. Impossible est, cujus prædicatum subiecto repugnat: ut Iustitia est iniquitas.

Propositio ratione formæ dividitur in affirmativam, quæ asserit unum de alio, ut Deus est iustus; & negativam, quæ negat, ut Deus non est mutabilis: ubi nota, negationem non continuò emicere propositionem negativam, sed solum si cadat supra copulam; undè hæ non sunt negativæ, sed affirmativæ; Deus præcipit non furari: homo est non lapis.

Propositio ratione quantitatis dividitur in Universalem, Particularem, Singularem & Indefinitam. Porro hæc quantitas attenditur penes subiectum; itaque propositio universalis est, cujus subiectum afficitur signo universalis, *omnis, nullus*; ut omnis peccans est ignorans. Particularis est, cujus subiectum afficitur signo particulari, ut quidam pisces respirant: quidam pisces non respirant. Singularis est, cujus subiectum aut singulare est, aut affectum signo singulari, ut Plato docuit Athenis: hic homo est bonus. Indefinita dicitur, cujus subiectum nullo afficitur signo, ut melancholici sunt suspiciosi: Cupiditas nullo contenta est.

Pro-

Propositio ratione qualitatis, seu proprietatis suæ dividitur in veram & falsam. Vera est, quæ res enunciat, ut sunt; falsa, quæ aliter, ac sunt; nam ex eo quod res est; aut non est, Propositio dicitur vera, aut falsa.

§. II.

De divisione Propositionum ratione alicujus adjuucti, ac primò de propositione simplici & composita.

EX adjuucto propositiones dividuntur primò in Simplicis, seu Cathégoricas; & Compositas, seu Hypothéticas; secundò in Exponibiles & Exponentes; tertio in Absolutas & Modales: de prioribus hic dicemus, deinde de aliis.

Propositio simplex, seu categorica dicitur, quæ constet uno prædicato, subiecto & copula; ut: omnis avarus est miser. Nihil refert, an plures, paucioresve termini sint ex parte prædicati, aut subiecti, modò per modum unius prædicati & subiecti copula jungantur; ut hæc Horatii simplex est, *Rarò antedentem scelesium deseruit pede pæna claudo*: hæc enim una copula, nempe uno verbo junguntur, immò etiam si integræ propositiones, ut sæpe fit, ex parte prædicati, aut subiecti involvantur, non propterea definit esse simplex propositio; ut illa ejusdem Horatii, *Beatus ille, qui procul negotiis, ut prisca gens mortalium, paternæ rura bobus exercet suis, solutus omni senore*; nam copula est subaudita, cum prædicatio *beatus* involutæ propositiones ad modum unius subiecti junguntur.

Simplex propositio una voce contenta dicitur de primo adiacente, ut illa, *curro*. Si verbum includat prædicatum solum, dicitur de secundo adiacente, ut *Adam peccavit*. Si subiectum, prædicatum & copula distinctis vocibus exprimantur, dicitur de tertio adiacente, ut hæc; *Sol est lucidus*.

Propositio composita est, quæ pluribus simplicibus aliqua particula unitis constat: ut eodem tempore Ahab regnabat in Judæa, & Romulus Romam in Italia condebat: Pythagoras, docuit animas migrare de corpore in corpus, & non esse licitum vesci carnibus. Hæc etiam est composita: *vita & mors in manu linguæ*; duas enim categoricas includit, nempe *mors est in manu linguæ*, & *vita est in manu linguæ*.

Propositio composita quintuplex est, *Conditionalis, Causalis, Copulativa, Disiunctiva, & Discretiva*.

Conditionalis est, cum simplices propositiones uniu-

car conditionali particula *si*: ut illæ Christi: Si quis diligit me sermonem meum servabit: Si non venissem, peccatum non haberent. Ut vera sit, sufficit, unum sequi ex alio, licet sæpe neutrum sit verum, ut in posteriori allata; propriè enim affirmatur utriusque nexus, non alterutra propositio connexa.

Causalis est, quæ duas simplices unit causali particula *quia, eo quod*; ut, superbit, quia dives est: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Falsa est, si antecedens non sit causa consequentis, licet utrumque verum sit; affirmat enim, unum esse causam alterius; ut ista falsa est: homo est rationalis, quia risibilis.

Copulativa est, quæ plures simplices jungit particula *&*: ut illa Ovidii, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipsi vix ea nostra puto*. Aliquando conjunctio non exprimitur, sed subintelligitur, ut in illa Horatii, *Sperantem sanctorum, metuit secundis, alteram sortem lenè præparatam pettus*: ut vera sit, necesse est, omnes simplices esse veras; nam earum conjunctio affirmatur, vel negatur.

Disjunctiva est, quæ simplices unit particula *vel, aut*, ut illa Terentii: *aut amat, aut odit mulier, nihil est terribile*; ut vera sit, sufficit, alterutram debere esse veram, unde falsa est, cum inter duas disjunctivas est medium, ut illa Terentii absolutè falsa est; nam potest mulier nec amare, nec odire. Vera tamen est, ut in pluribus.

Discretiva est, quæ unit duas simplices particula *discretiva, sed, tamen*; ut: non est doctus, sed tamen pius; non splendor natalium, sed virtus nobiles efficit.

§. III.

De Propositione exponibili & exponente.

PROPOSITIO exponibili dicitur, quæ voce simplex videtur, cum re ipsa sit composita; ideoque per compositionem explicatur, quæ dicitur ejus respectu *exponens*.

Quadruplex distingui potest, Exclusiva, Exceptiva, Comparativa, Reduplicativa.

Exclusiva est, cui miscetur particula exclusiva *solum, tantum*; ut: Virtus tantum laudanda est; hanc enim copulativam includit, Virtus laudanda est, & nihil præter virtutem est laude dignum. Particula exclusiva aliquando ex parte prædicati se tenet, & tunc cetera prædicata excludit à subiecto; ut: divitiæ ad usum parandæ sunt. Aliquando se tenet ex parte subiecti, & tunc excludit cetera subiecta à prædicato; ut: solus Deus æternus est.

Exce.

Exceptiva est, quæ afficitur exceptivis particulis *preter*, *nisi*; ut illa Terentii: *imperitus, nisi quid ipsa facit, id rectum putat*, Hanc exponente includit, imperitus id, quod faci, rectum putat, & ab aliis facta recta esse non putat.

Comparativa est, quæ particula comparativa seu expressa, seu implicita afficitur; ut, *amicum perdere est damnum maximum*; hanc enim includit: *amicum perdere damnum est*, & alia iactura non ita damnosæ sunt.

Reduplicativa Proposition est, cuius obiectum particula reduplicante afficitur *quatenus*, *inquantum*, *ut*, *secundum quod*; ut: *Prudens quatenus prudens bonus est*: *Artifex ut artifex non peccat in opere*. Sed notandum, aliquando particulas illa sumi reduplicativè, aliquando specificativè tantum; sumuntur reduplicativè, cum subiectum est propria causa formalis, aut efficiens prædicati; ut: *Prudens quatenus prudens omnia ordinatè agit*: *Ignis ut ignis comburit*; at si subiectum non sit propria ratio prædicati eam tamen aliquo modo includat, puta, quia est eius quædam species, aut proprium subiectum, tunc particula reduplicans sumitur specificativè; ut: *homo quatenus homo sentit*. Id verum est specificativè, nam licet homo non sit propria ratio sentiendi, eam tamen includit at in sensu reduplicativo falsum est, nam homo non sentit, quia homo, sed quia animal. He etiam falsæ sunt in sensu reduplicativo, veræ in sensu specificativo: *Homo ut homo videbit Deum*: *Homo ut homo virtute perficitur*: *Corpus ut corpus corrumpitur*: *Iustus ut iustus peccare potest*.

§. I V.

De Propositione absoluta & modali.

Propositio absoluta dicitur, quæ simpliciter enuntiat Prædicatum de subiecto; ut, *omnis avarus est miser*. Modalis verò dicitur, quæ exprimit modum, quo prædicatum connectitur cum subiecto, ut, *necessarium est avarum esse miserum*; unde in modali propositione duo distinguenda sunt, dictum & modus. Dictum vocatur propositio absoluta in modali inclusa; ut in illa *relata*, *avarus est miser*, est dictum; *necessarium verò est* modus.

Quatuor sunt hi modi: *necessario*, *contingenter*, *possibiliter*, *impossibiliter*; unde quatuor sunt species modalium; ut: *homo necessario est rationalis*; *homo contingenter est bonus*; *homo possibiliter est malus*; *homo impossibiliter est Angelus*.

Por-

Porro hi modi dupliciter exprimi possunt: vel nomine; ut, necessarium est hominem mori: vel adverbio, ut homo necessario moritur. Modalis, in qua modus nomine exprimitur, dicitur esse sensus compositi; coniungit enim subiectum ut jacet cum prædicato; ut illa, possibile est iustum esse malum, innuit fieri posse, ut quis sit simul iustus & malus; et verò modalis, in qua modus adverbio exprimitur, dicitur esse sensus divisi, ut illa, Iustus est possibiliter iniustus, non videtur affirmare fieri posse ut, quis simul sit iustus & iniustus; sed solum, ut quid nunc iustus est fieri possit iniustus amittendo Iustitiam: unde exactè loquendo prima falsa est, posterior vera; attamen utraque melius in usu distinguitur, ne contentio de modo loquendi, & sive quis dicat, possibile esse iustum esse iniustum, sive iustum esse possibiliter iniustum, dicendum, id verum esse in sensu diviso, falsum in sensu composito.

Circa propositiones modales quædam notanda sunt:
1. In modalibus compositis modus semper est prædicatum, dictum verò est subiectum; nam modus enuntiatur de dicto. Nec refert, quòd modus prior sit ordine: non enim in propositionibus semper præit subiectum; nec ordine, sed sensu judicandum est, quis terminus sit prædicatum. Ille, qui de alio dicitur, semper est prædicatum, quocumque ordine proferatur, ut in istis: Lex divina præcipit non occidere: Magnus quæstus est pietas cum sufficientia: Turpe est obsequi libidini. *Non occidere, pietas, obsequi libidini*, sunt subiecta; licet possint ponantur.

2. Modales compositæ videntur omnes esse singulares; hæc enim propositio, quæ est subiectum, se habet ut aliquid singulare, de quo modus prædicatur; ut in illa, Necessè est omne peccatum aut à te, aut à Deo puniri: hæc propositio est velut dictum singulare, de quo necessarium affirmatur.

Attamen attenditur in illis quidam proprius modus universalitatis & particularitatis, quatenus hi modi æquivalent signis universalibus, nam *Necessarium*, æquivaleret *Omni*; *Impossibile* æquivaleret *Nulli*, quia quod necessarium est esse, semper est; quod impossibile est esse, nusquam est. *Possibile* verò & *Contingens* æquivalent signo particulari; quod enim contingens & possibile est, aliquando est, aliquando non est.

ARTICULUS TERTIUS.

De proprietatibus propositionis.

Tres sunt proprietates propositionis, Oppositio, Con-
versio, Equipollentia : de illis agemus tribus Pa-
ragraphis.

§. I.

De Oppositione.

Oppositio definitur affirmatio & negatio eiusdem de
eodem, seu repugnantia inter duas propositiones
eodem prædicato & subiecto constantes : unde duæ con-
ditiones requiruntur ad oppositionem. Prima, ut utra-
que propositio sit eiusdem prædicati, & eiusdem subiecti;
minima enim variatio prædicati, vel subiecti tollit op-
positionem. Defectu huius conditionis, illæ propositio-
nes non sunt oppositæ : Omnis homo non est necessario
albus ; aliquis homo est contingenter albus ; aliquis ho-
mo ægrotat hodie ; nullus homo ægrotabit cras. Secun-
da conditio est, ut una propositio sit affirmativa, & al-
tera negativa ; unde istæ non opponuntur propriè : Om-
nis homo est iustus ; aliquis homo est iniustus.

Oppositio est triplex, Contradictoria, Contraria &
Subcontraria.

Oppositio contradictoria est repugnantia inter duas
propositiones, quarum una est universalis, & altera par-
ticularis, vel utraque singularis ; una affirmativa, & al-
tera negativa ; ut, omnis homo disputat ; aliquis homo
non disputat ; Petrus est iustus ; Petrus non est iustus.

Regula pro contradictoriis est, quod *numquam possunt
esse simul vera, aut simul falsa* ; aliàs idem esset & non es-
set, quod est impossibile.

Oppositio contraria est repugnantia inter duas propo-
sitiones universales, quarum una est affirmativa, & al-
tera negativa ; ut, omnis homo est iustus ; nullus homo
est iustus.

Regula pro contrariis est, quod *numquam possunt esse
simul vera, tene tamen simul falsa*.

Ratio istius regulæ est, quia si duæ universales essent
simul veræ, propositio quoque particularis contenta sub
qualibet illarum esset vera, quæ cum sit contradictoria
alterius contrariæ, sequeretur, duas contradictorias esse
simul veras : ut si istæ sunt veræ, omnis homo currit,
nullus homo currit ; ista etiam erit vera, aliquis homo

non

non currit : quæ cum sit contradictoria istius , omnis homo currit , duæ contradictoriæ erunt veræ . Atque possunt esse simul falsæ , ut patet in istis : omnis homo albus , nullus homo est albus ; cum enim ex contrarietate una affirmet , prædicatum convenire omni subiecto ; altera verò dicat , prædicatum nulli subiecto convenire fieri potest , ut prædicatum conveniat tantum alicui subiecto , & tunc utraque universalis erit falsa .

Oppositio subcontraria est repugnantia inter duas propositiones particulares , quarum una affirmat , altera negat ; ut aliquis homo est iustus , aliquis homo non est iustus .

Regula pro istis , est quod nunquam possunt esse simul falsæ , bene tamen simul veræ ; ut patet in istis , quidam homo est iustus , quidam homo non est iustus ; utroque enim verum est . Ratio istius regulæ est , quia si duæ subcontrariæ essent simul falsæ , earum contradictoriæ essent simul veræ , quæ cum sint contrariæ , darentur duæ contrariæ simul veræ , quod ostensum est supra esse impossibile .

Quidam addunt quartum genus oppositionis , quam vocant *Subalternam* ; & est inter duas affirmativas , vel duas negativas , quarum una est universalis , & alia particularis ; ut : omnis homo loquitur , aliquis homo loquitur ; sed ista non est propriè oppositio , quia non est secundum affirmationem & negationem .

§. I.

De Æquipollentia.

Æquipollentia est , ut vox ipsa indicat , eadem videlicet idemque sensus duarum propositionum ex æquipollentia signorum proveniens ; unde sicut quælibet propositio habet aliquam sibi oppositam , ita & æquipollentem ; si enim addatur particula negativa , propositio sit quæ valens suæ oppositæ ; ut ista : omnis homo est iustus ; si addam particulam negativam *non* , dicendo , non omnis homo est iustus , fiet æquipollens suæ contradictoriæ , aliquis homo non est iustus . Pro huiusmodi æquipollentia traduntur tres regulæ .

Prima regula est . Propositio contradictoria , si ei præponatur negatio , redditur æquivalens suæ contradictoriæ : ut , non aliquis homo est iustus ; idem est ac , nullus homo est iustus .

Secunda regula est . Propositio contraria , si ei præponatur negatio , redditur æquivalens suæ contrariæ : ut , nullus homo disputat ; si postponas particulam negativam ,

nam, dicendo, nullus homo non disputat, æquivalet
isti, omnis homo disputat.

Tertia regula est. Propositio subalterna, si ei præpo-
nas & postponas particulam negativam, æquivalet al-
teri subalternæ; ut ista: aliquis homo disputat, si ad-
jungatur ante & post negatio, dicendo, non aliquis ho-
mo non disputat, æquivalet isti: omnis homo disputat.

Ratio istarum regularum est, quod particula negativa
destruit id, quod post se reperit: unde quando præponi-
tur propositioni universali affirmativæ, destruit ejus uni-
versalitatem & affirmationem, redditque illam particula-
rem negativam; quando verò postponitur signo univer-
sali, tunc relinquit ipsum in sua universalitate, & so-
lum destruit affirmationem. Iste autem regulæ, ut faci-
lius memoria teneantur, hoc versiculo conclusæ sunt.

Præ, contradic: post, contra: præ, postque subalter:

Id est, Si vis reddere propositiones æquipollentes,
negationem præpone contradictoriis: postpone contra-
riis: præpone, & postpone subalternis.

§. III.

De Propositionis Conversione.

CONversio definitur inversio Propositionis, ita ut re-
tenta veritate, ex prædicato fiat subiectum, & ex
subiecto prædicatum; ut: aliquis homo est niger: ali-
quod nigrum est homo. Propositiones convertendæ pos-
sunt esse in quadruplici differentia. Aliquæ sunt uni-
versales affirmativæ; ut: omnis homo est justus. Quæ-
dam universalis negativæ; ut: nullus homo est justus;
Quædam particulares affirmativæ; ut: aliquis homo est
justus; Quædam particulares negativæ; ut: aliquis ho-
mo non est justus. Quælibet suo modo convertitur;
unde.

Triplex est Conversio, scilicet simplex per acci-
dens, & per contrapositionem.

Conversio simplex est mutatio prædicati in subiectum
servata eadem quantitate, id est, universalitate, aut
particularitate; ut: aliquis homo est justus: aliquis ju-
stus est homo.

Conversio per accidens est mutatio prædicati in subie-
ctum variata quantitate, ita ut ex universali propositio
fiat particularis; ut: omnis homo est animal: aliquod
animal est homo.

Conversio per contrapositionem est mutatio prædica-
ti in subiectum mutatis terminis finitis in infinitos.

Terminus infinitus est, qui afficitur particula nega-
tiva:

tiva : ut , non homo . non lapis) Exemplum istius conversionis est : omnis homo est animal ; omne non animal est non homo .

Regulæ conversionum tres sunt , Prima ; Propositiones universalis negativa , & particularis affirmativa convertuntur simpliciter ; ut , nullus homo est Angelus : nullus Angelus est homo ; aliquis homo est justus : aliquis justus est homo .

Secunda regula est . Propositionis universalis affirmativa convertitur per accidens ; ut , omnis homo est animal : aliquod animal est homo . Universalis negativa potest etiam isto modo converti ; ut , nullus homo est lapis : aliquis lapis non est homo .

Tertiâ regula est . Particularis negativa convertitur per contrapositionem , ut aliquis homo non est justus : aliquis non justus non est non homo . Universalis affirmativa etiam isto modo converti potest : ut , omnis homo est animal . omne non animal est non homo . Ceterum ut istæ regulæ facilius memoria teneantur , omnes comprehenduntur duobus versiculis .

FECI simpliciter convertitur , EVA per accid.
ASTO per contrap. sic fit Conversio tota .

In his versiculis nota quatuor vocales istarum trium cum *FECI* , *EVA* , *ASTO* . . Nam per *E* significatur propositio universalis negativa : per *I* significatur particularis affirmativa : per *A* significatur universalis affirmativa : per *O* significatur particularis negativa . juvat istos versus .

Afferit A , negat E , verum generaliter amba .
Afferit I , negat O , sed particulariter ambo .

Sensus ergo priorum carminum est , quod universalis negativa , & particularis affirmativa , quæ designantur per *E* , & *I* , in voce *FECI* , convertuntur simpliciter . Verbo universalis negativa , & universalis affirmativa designatæ per *E* , & *A* , in voce *EVA* , convertuntur per accidens . Demum universalis affirmativa , & Particularis negativa , designatæ Per *A* ; & *O* , in voce *ASTO* convertuntur per contrapositionem .

Circa modales , licet quidam varias & intricatissimas regulas fuisse tradant , secutus tamen expeditiorem viam dico , quod si sint divisæ , id est , si modus exprimitur adverbialiter , ut in illa , homo contingenter est albus eodem modo loquendum est de illis , ac de absolutis . Verbo si sint compositæ , id est , modus , exprimitur nomine

naliter, ut in ista, contingens est hominem esse album, in primis conversio non habet in eis locum, quia modus, qui se tenet ex parte prædicati, nullatenus debet variari. Ex oppositionibus verò sola contradictoria in eis reperitur, quia omnes istæ propositiones sunt quasi singulares; dum enim dico, necessarium est, omnem hominem esse rationalem, idem est ac si dicerem, hæc propositio, homo est rationalis, est necessario vera. In singularibus autem propositionibus sola oppositio contradictoria reperitur.

Cæterum præterea posset in illis attendi alia oppositio proveniens ex modis, qui, ut supra notavi, habent aliquando similitudinem cum signis: *Necessarium* cum *Omni*, *Impossibile* cum *Nulla*, *Possibile* & *Contingens* cum aliquo; undè *Necesse est esse*, & *Impossibile est esse*, sunt contraria: *Possibile est esse*, & *Possibile est non esse*, sunt subcontraria: *Necesse est esse*, & *Possibile est esse*, sunt subalterna, sicut *Impossibile est esse*, & *Possibile est non esse*. At verò *Necessarium est esse*, & *Possibile est non esse*; *Impossibile est esse*, & *Possibile est esse*, sunt contradictoria: undè si apponatur illis particula negativa, juxta prædictas regulas poterunt reddi invicem æquipollentia.

ARTICULUS QUARTUS.

De recto Propositionum Judicio.

Propositionum naturam, divisionem & proprietates nosse non tanti est; at in recto earum Judicio præcipua mentis perfectio, atque omnis sapientiæ summa consistit. Rem tanti usus & fructus tum in scientiis, tum in negotiis ut expendamus, primò videndum, in quo sita sit hæc Judicii rectitudo: deinde qui defectus ab ea nos abducunt; postremo qua via hæc rectitudo possit haberi.

§. I.

In quo sita sit rectitudo Judicii.

Rectum est, quod suæ regulæ concordat; undè rectum Judicium dicitur, quod suæ regulæ conforme est. Porro regula nostri judicii est cognitio rei judicandæ, seu, ut loquitur S. Thomas 1. p. q. 16. a. 2. forma, quam de re intellectus apprehendit; undè rectè judicamus, cum juxta cognitionis, quam de rebus habemus, mensuram judicia nostra temperamus, juxta illud Proverb. 12. *Qui quod novit loquitur, judex est justitia*; inique

quæ verò judicamus, cum vel de re ignota decernimus, vel ultra modum nostræ cognitionis iudicia nostra promovemus; itaque ad rectitudinem iudicii requiruntur. Primò sufficiens examen rei, de qua dicandum est, Secundò commensuratio iudicii cum cognitione rei.

In primis præire debet examen, quo nobis propositio iudicanda ponit innotescere; nam in omni iudicio valet hæc vulgata regula: Qui inaudita parte altera aliquid statuit, etsi æquum statuit, hæc tamen ipse æquum fuit. Unde licet quis verum iudicet, non tamen recte iudicat, si rem esse veram ignorat: ut, si iudicare astra esse in numero pari, fortè id verum est; de re tamen adeo ignota non rectè decernerem. Examen, inquam, sufficiens requiritur, quia æquale omnia non exigunt; quædam enim facilia & obvia sunt, quædam reconditiora & difficilia, quædam maioris momenti alia tanti non sunt, ut nos diutiùs detinere debeant. Imprudens esset, qui de rebus abstrusis, aut magni momenti citò ac leviter decerneret; at morosus, qui facilibus & minutioribus eandem curam impanderet. In agendis sæpe urgens & fugax occasio tempus & locum prolixo examini præripit; at in speculativis nihil cogitante maturam discussionem iudicare: in illis promptior, in istis sedatior, in omnibus æquata rei rationis discussio, qua tunc fas est, postulatur.

Præmissis examine commensuratum cognitioni iudicium est ferendum; non enim æqualem omnium cognitionem etiam matura & diligens discussio nobis præstat. Quædam certa & evidentiâ comperiuntur, alia tantum probabilia, quædam omnino incerta manent. Certis evidentiâ firmum ac constantem assensum debemus, probabilibus temperatum juxta motiva probabilitatis incertis verò nullum unde rectè non iudicat, qui fluctuat in rebus sibi certis & evidentiâ, vel pertinenti adhæret probabilibus, vel incertis assentitur: hoc quidem omnes norunt, sed pauci in usu tenent. Minus Academico, Scepticos, Pyrrhones, qui evidentiâ repugnare profitebantur; mitto Epicureos, quia suam somnia ut veritatis oracula defendebat. Quam multa etiamnum robur ingenti putant certa quæque infirmum. Quam plures, si quid sibi probabilis ratiuncula persuaserit, illic dogma statuunt, cui repugnare nefas existimant! Quanti de rebus omnino incertis confidenter me decernunt!

At nunc dicendum, quo fonte hi defectus in nostris iudiciis profluant.

§. II.

De causis defectuum Judicii.

Quatuor præcipue notari possunt . 1. Vitiosa terminorum perceptio . 2. Præcipitatio Judicii. 3. Præoccupatio . 4. Imaginatio & sensus . De vitiosa perceptione terminorum satis supra diximus , nunc de cæteris aliquid dicendum .

Præcipitatio est Inconsultum de re non satis nota Judicium . Hæc ex duabus causis ferè oppositis oriri solet : aliquando ex levitate ingenii ; interdum ex nimio ejus impetu ; sunt enim levia quædam ingenia , quæ ut linguam , ita & animi sententiam cohibere diu nequeunt , moras maturæ discussionis non patiuntur , itaque aut nullo , aut levi præmisso examine decernunt : hoc vitio juniores passim laborant . At sunt quædam morosa quidem & gravia ingenia , sed nimii , ut ita dixerim , ponderis ; hærent diutius in expendenda propositione ; at semel inclinata non descendunt , sed suo pondere abrepti ruunt ultra metam ; quidquid sibi tantisper persuasere , ut constans dogma propugnant , nec regredi possunt , sed proprio pondere magis ac magis suis decretis infiguntur , conquisitis ac robotatis , quanta pollent mentis vi , rationibus , quibus ea defendant . Hoc vitium sæpe magna ingenia inficit ; nec ferè aliud hæreses ac sectas parere solet .

Præoccupatio , alia est ex parte intellectus ; alia ex parte voluntatis . Præoccupatur intellectus præjudiciis . Sunt autem præjudicia , anticipata quædam judicia , quæ nobis ut certa , aut ætas , aut consuetudo , aut educatio , aut autoritas instillavit : horum pleraque vera esse possunt ; at nonnulla falsa ; itaque viri sapientis est ea nec temerè respuere , nec clausis oculis sequi ; sed ad stateram rationis expendere , ut certa & evidentia ab incertis & obscuris discernantur , aliàs ductum ex illis Judicium periclitatur .

Præoccupatur voluntas suis affectibus , amore , odio , invidia , ira , pertinacia , superbia , &c. his præventæ facilè mentem excæcat , & ad falsa judicia inclinatur : nam cum rectus ordo sit , ut affectus voluntatis regantur judicio mentis , è contra ferè semper accidit , ut potius voluntas ad affectuum suorum normam judicia mentis inflectat . Hoc vitium latè regnat in agendis ; nam , ut verè dixit Aristoteles , *Uti quisque affectus est , talis ei finis videtur* . At serpit quoque in speculativis : afficimur sæpe nescio qua propensione ad aliquas opiniones , ab aliis

abhorremus. Quæ placent, veræ, quæ displicent, falsæ facile videntur. Doctor, ubi sibi existimationem conciliavit; levibus rationibus etiam falsa persuadet; vultu, gestu, verbis durioribus, aut aliquo alio nos offendat, etiam gravibus momentis assensum non obtinet. Quæ pulchre, vividè, patheticè, graviter, expedite dicuntur, vera esse putamos; quæ inornatè, frigidè, timide, difficulter, falsa aut dubia suspicamur. Contra dicendi quoque prurigo, propriarum cogitationum nimius amor, alienarum contemptus, studium vincendi, pudor se retractandi, propensior animus ad aliquos aucthores, iniquior ad alios, novitatis amor, fastidium vetustatis, dum se judiciis immiscent, non mediocriter ea in transversum adigunt.

Imaginatio demum & sensus variè judiciis nostris influunt, quod iis mens sæpe utatur, non ut ministris quorum defectus corrigere debet, sed ut amicis nuntiis, quibus nimium fidei, immò ut regulis, quibus rerum cognitionem metitur; hinc fit, ut homines erga sensibilia propensiores in iudicando sint, erga spiritualia iniquiores. Quod sensum vividè movet, magnum aliquid reputant; quod eo non percipitur, vix aliquid esse putant. Edificiosum, sonorum, picturarum corporum symmetriam stupidi mirantur, honestæ vitæ, virtutis, veritatis pulchritudine vix afficiuntur; morbum, dolorem, mortem hortent; errorem, peccatum, pericula salutis pro nihilo ferè habent; pecuniæ damna lugent; iustitiæ innocentiae gratiæ jacturam vix sentiunt; corpora, potentia maximè solida censent; res spirituale, ut quidam nullissimum apprehendunt, at certo corporeis affectionibus induunt, alioquin nihil penè timeat. Est & hæc fraus imaginationis, quæ fingendi docta, miro quodam cæcitatibus genere laborat, ut scilicet ea quæ sunt, non videat; ea verò, quæ non sunt, videat: nam si vividè elegans, lucida, fecunda sit, speciosos quosdam partem edit, de loco rerum suppositos intuetur. Mens yvana specie delusa hæc idola, ut Ixion nubes; seriò anplectitur, verisimilitudinis coloribus pingit, atque experientia fulcit; hinc nata illa fictitia Philosophiæ systemata, quibus Mundus quidam imaginarius, loco veri supponitur. Hec phantasmata cavere ac vitare, dum veritas quæritur, difficillimum esse merito notavit S. Augustinus lib. de vera Religione cap. 10. Sed de iudiciorum defectibus hætenus; nunc dicendum, qua via possunt vitari, atque restitudo iudicii obtineri.

§. II.

*Sex regulae ad rectum Propositionum Judicium
observandae.*

PRIMA: Cum de propositione judicandum est, ante omnia termini, quibus constat, attentè considerandi sunt; si obscuri & ambigui, definiendi; si confusi ac variis partibus compositi, distinguendi. Videnda, quæ diximus de recta perceptione terminorum.

Secunda regula: Perceptis terminis, si in idea subjekte prædicatum evidenter continetur, de illo constanter affirmandum est; si verò ei manifestè repugnet, constanter negandum. Si in idea totius evidenter pars & aliquid amplius continetur, in idea effectus dependentia à causis; in idea entis oppositio cum nihilo & contra; in idea æqualium exclusio inæqualitatis. Itaque constanter iudicandum, totum esse maius parte: Effectum supponere causam; Causam totalem continere effectum; Nihilum non esse causam essendi, Quod non est, nec sibi nec aliis dare posse esse: Æqualia, si iis inæqualia addantur, non manere æqualia. Innumerae sunt aliae propositiones, tum in moralibus, tum in speculativis, quæ ex ipsis terminis rectè perceptis, aut tantisper explicatis, statim verè judicantur. Hæc dicuntur axiomata, prima principia, propositione per se notæ, quarum cognitio *Intelligentia* vocatur, ex qua, ut ex primo fonte, omnis alia cognitio profluit, & ad quam, ut sit evidens, tandem resolvi debet; undè perceptio terminorum est præcipua omnis iudicii regula, cui proinde primò ac præcipuè insistendum.

Sed observandum, aliquando inter propositionis terminos clarè perceptos relucere connexionem omnino necessariam; aliquando necessariam solum secundum communem naturæ cursum; aliquando verò necessariam ut in pluribus, licet non in omnibus. Connexio omnino necessaria est, cum prædicatum est de essentia subjetti; ut si sit ejus genus, aut differentia, aut modus inclusus in genere, vel differentia: sic in idea hominis continentur necessario animalitas, vita, corporeitas, substantia, quæ ad ejus genus pertinent; nec non rationalitas, quæ est ejus differentia; item modi in his inclusi, ut quòd sit quid finitum, brutis excellentius, Angelis inferius, &c. Connexio verò solum necessaria secundum communem naturæ cursum est, cum prædicatum non est quidem de essentia subjetti, cum naturam tamen ejus conditione connectitur: sic in principis homi-

hominis clarè perceptis continetur, ut sit mortalis; semel extinctus iterum vivere nequeat; ut duobus oculis duabus manibus constet; potest tamen sine his attributis absolutè concipi, immò existere, sed tunc vis naturæ infertur. Connexio demum necessaria solum ut in pluribus est, cum subiectum ex naturali quadam propensione ferri solet ad prædicatum: quæ tamen aliquando etiam secundum ordinarium naturæ cursum deficit: sic omnis mater amat filios: mulieres sunt loquaces, timidae, constantes: viri fortiores, constanteriores, taciturniores: dies æstivi sicci & calidi, vernaes pluviosi & temperati: hiemales frigidi; ita enim communiter evenit, atque semper.

Hinc tres gradus certitudinis distinguuntur. Prima certitudo metaphysica, cum impossibile omnino est subiectum esse, aut concipi sine prædicato: hæc omnino maxima est & assensu firmissimo digna, qua prædicta propositiones propriè dicuntur prima principia. Secunda dicitur certitudo physica, cum prædicatum secundum naturæ cursum non potest non convenire, aut repugnare subiecto: hæc minor est priori, attamen & ipsa firmior licet non tanto, digna assensu. Tertia dicitur certitudo moralis, cum scilicet communiter prædicatum conveniat subiecto, ac potest tamen aliquando non convenire: hæc aliis minor est, nec in omnibus æqualis: mensuratur ergo juxta probabilitatis suæ mensuram et assensum.

Tertia regula: Si perceptis terminis, inter eos non aut pugna evidenter non percipitur, cohibendus est assensus donec ea connexio, aut repugnantia nobis aliundè innotescat ut in illa propositione: Terra est rotunda, non est quadrata: dens ex ipsis terminis aliqua repugnantia, aut connexio inter ideam terræ & rotunditatis; sustinendus ergo assensus, donec aliundè id nobis sit exploratum. Per tres modis hæc connexio vel repugnantia potest innotescere, Ratione, Experientia, Autoritate, quibus statuendæ sunt regulæ.

Propositio nobis innotescit ratione, cum ex aliis evidenter notis deducitur per discursum; tunc enim a nobis petitur assensus, quem antea non merebatur, attamen quadam cautione: undè

Quarta regula: Omnis propositio ex terminis non evidens, si sequatur evidenter ex aliis evidenter notis, & ipsa quoque certa & evidens judicanda est; vero enim non connectitur nisi verum. At si sequatur solum ex probabilibus, & ipsa solum probabilis censenda est. Sic cum peccati non connectitur evidenter poenitentia; attamen hæc connexio evidenter sequitur ex alia propositione

per se nota, nempe ex illa, Deus est justus. Ex hac enim evidenter sequitur, omni benefacto præmium, omni malefacto pœnam ab eo rependendam, proindeque peccatum fore puniendum.

Verum non semper occurrunt propositiones omnino certæ & necessariæ, ex quibus evidenter sequatur ea, quæ nobis judicanda incumbit. Tum recurrimus ad probabiles, quæ scilicet non semper & in omnibus, sed ut in pluribus sunt certæ. Propositionibus ex illis deductus aliquem assensum debemus, at non firmum & constantem sed libratum cum motivi probabilis verisimilitudine; ut hanc mulierem amaturam filios suos, ex nulla propositione necessario vera possum colligere; sed tamen occurrit probabilis communiter vera, nempe, Omnis mater diligit filium; ex ea rectè judicio, probabilius fore, ut hæc quoque suos amatura sit. Sæpe tamen fit, ut utrinque concurrant motiva probabilia; tum rectitudo iudicii exigit, ut semota omni præoccupatione expendantur, atque omnibus ex æquo, & quantum fas est, accurate perspectis, eò potius flectatur statera iudicii, quæ eam major verisimilitudo inclinât; iniquum enim est iis potius assentiri, quæ minus vera videntur. Nec refert, quod fortè quæ nobis minus vera apparent, in se vera sint & e contra; nam veritas rei à nobis assensum non exigit, nisi quatenus nobis nota est: unde non ipsa in se, sed ejus cognitio est regula, quam semper in judicando sequi tenemur, & à qua vitiosè deflectimus. Aliquando in eo probabilitatum concursu motiva ex una parte adeo infirma sunt & pauca; ex alia verò tot & tanta, ut penè vim demonstrationis obtineant; tum dicitur Propriè certitudo moralis, quæ nonnumquam tanta est, ut ad physicam, ac penè metaphysicam certitudinem pertingat, tumque & ipsa firmo & constanti assensu digna est.

Propositio nobis innotescit Experientia, cum sensuum testimonio confirmatur. Huic assensum debemus, sed intra certos fines moderatum; undè peccant, qui vel nullam, vel omnimoda fidem sensibus adhibendam putant: itaque statui potest

Quinta regula: *Quæ sensibus secundum naturam rectè dispositis, clarè, uniformiter, ac distinctè percipiuntur, certa judicari debent*; nam sensus nobis à Deo, qui non fallit dati sunt non modò ad tuendam vitam, ut cæteris animalibus, sed etiam ad informandam mentem: itaque eorum testimonium, secundum naturalem dispositionem, latum verax semper est, nec mentem fallit, nisi cum eo rectè non utitur; undè nemo sanè mentis, abnuet, dari terram, solem, astra, ignem, aquam, animalia, &c; à sole terram illuminari, aliqua corpora deorsum tende-

re, alia sursum, aquam fluere in declive, attenuari vapores, cogi in nubes, distillare in pluvias, & alia huiusmodi, quæ solo sensus testimonio constant.

Verum cavendum, ne mens iudicium ex testimonio sensus latum ulterius promoveat, quam eam ducat evidentia sensus. Hic defectus duobus ferè modis accidit. Primo, cum mens de rebus, quæ sub sensum non cadunt, ex sensibili experientia iudicat; ut si quis iudicaret, animam hominis post mortem aut nihil esse, aut aliquid admodum exiguum & vanum, quia nihil sensibile amplius operatur. Non enim unum ex alio sequitur; nam licet evidens sit, ea esse, quæ sensus nostros movent, non tamen per sensum evidenter habemus, ea non esse, quæ sensum non movent, aut ea magis, minusve esse, quæ magis, minusve sensum movent. Ex hoc defectu, ut præmonui, & sæpius monendum est, manant iniqua nostra de rebus spiritualibus iudicia. Alio modo fertur iudicium ultra sensus evidentiam, cum mens non satis examinata varia sensuum testimonia, sed ex uno, aut paucioribus leviter examinatis præcipitanter iudicat; sic pueri & imbecilles homines Solem patella non maiorem, astra candela accensis equalia iudicant unico visus testimonio contenti, cum tamen vel pluribus visus testimoniis constet, longe maiora esse debere, quam appareant; nam visus experimur, objecta eò minora videri, quò longius distant, & quæ eodem visus testimonio convincimur, Solem esse videri de à nobis remotum, quæ distantia quanta sit, cum rudiores non norint, si determinent, Solem tantulum esse, quæ tantus iis apparet, vel ipso evidenti sensuum testimonio inconfutabili iudicii arguuntur. Peccant eodem modo etiam peccatiores, cum ex aliquibus particularibus, sensu evidenter perceptis, universalem propositionem inferunt, Hoc vitium sæpe fallit in inductionibus & experimentis; quod vitium Hippocrates experientiam fallacem dixit, non vitio sensus, sed præcipitatione mentis, sensuum testimonio non sufficienter utentis.

Itaque sua certitudo sensibus constat, sed cum ratio ut oportet, utitur, scilicet ut testibus veracibus quidem, sed non omnisciiis, ut nuntiis rerum interiora non pertransantibus, sed aliquas à rebus impressiones, easque particulatim, ac variè pro sui & rerum dispositione haurientibus ac referentibus, quas examinare, conferre, colligare, depurare mentis officium est, atque quid in iis evidens sit, quid confusum, quid occultum, quid consonum, quid dissonum, quid magis minusve exploratum, quid ex iis inferendum, quid refutandum, magna diligentia expendere. Sed hic cavenda, quam supra diximus, fraus imaginationis; ne scilicet in ea sensibilibus

impressionum collatione, non se rebus ipsa accommodet, sed res ipsas scis figmentis aptet. Itaque frano rationis regenda est, ne sensuum impressionibus præcurrat, sed eas placidè sequatur.

Propositio nobis innotescit autoritate, cum ab iis, qui eam norunt & veraces sunt, affirmatur. His sanè assensum habemus, sed libratum cum eorum lumine & veracitate; unde iudicium ex auctoritate ductum, ut sit rectum, certa regula dirigi debet, nec promiscuè impendi; itaque sit.

Sexta regula: *Quod nobis constat testimonio alicujus, quod nec falli potest, nec fallere, magis certum judicari debet, quam si nobis in se foret evidens, etiam si id nos omnino superet, immo iis, quæ nobis nota sunt, videatur adversari.* Quod verò constat testimonio eorum, qui quidem falli possunt & fallere, attamen quos in eo facto nec falli, nec fallere aliunde certum est, id itidem certum judicari debet, sed juxta mensuram hujus prioris certitudinis.

Prima pars regulæ evidens est; nam cum nobis consciūsimus, mentis nostræ lumen esse finitum, ac in plerisque deficere, potius æstimare debemus nos falli, quam eum, qui nec falli potest, nec fallere, undè omnia nobis à Deo. qui nec falli, nec fallere potest, revelata certiora debemus judicare, quam si ea evidenter perciperemus, nec ab ea certitudine tantisper dimoveri, et si captum nostrum superent, immo iis, quæ evidenter percipimus, videantur repugnare; non enim repugnant, sed ob luminis nostri tenuitatem connexio illa nos latet. Hoc quidem omnes norunt, at non semper usu tenent; hinc illæ in rebus fidei fluctuationes, præsumptuosæ quæstiones, curiosæ inquisitiones, importunæ anxietates, errores speculativi in hæreticis, qui ex revelatis ea negant, quæ cum aliis aut revelatis, aut sibi notis repugnare censent; errores practici in malis Christianis, qui regulam fidei in agendis deferunt, ut propria iudicia passionibus depravata sequantur.

Secunda regulæ pars respicit auctoritatem humanam, Homines sanè falli possunt & fallere, at non semper id faciunt; itaq; nec semper, nec nunquam illis tutò creditur; examinandum ergo an in ea, quam nobis testantur, propositione fallant, aut fallantur. Falluntur defectu luminis, fallunt defectu sinceritatis: cum ergo aut eorum lumen, aut sinceritas nutant, eorum testimonium jure recusamus; at cum aliquid, quod eorum lumen non fugit, aut superat, referunt, eorumque sinceritas certò nobis constat, tum pro gradu hujus certitudinis propositio certa judicari debet. Itaque, cum multi, quos in mendacio convenisse possibile non est, aut pauci, quorum sinceritas

res suspecta non est, factum aliquod sibi exploratum constanter, æquè certum iudicandum est, ac si propriis oculis illud vidissemus: sic facta Romanorum à contemporaneis historicis narrata, tam nobis certa sunt, quæ apud nos hodie geri videmus. At si factum aut paucis, iisque suspectis, aut à multis sinceris quidem, non contemporaneis, aut certe ab aliquo contemporaneo cuius sinceritas non nutet, edoctis referatur, dubium iudicari debet; sic Græcorum gesta contra Troiam dubia sunt; ea enim ab Homero non contemporaneo, ut Poeta plura fingente cæteri hausere.

Et quidem iudicii ex autoritate humana ducti regulæ in factis ita se habet: at paullo aliter in dogmatibus; fides historiæ præcipuè pendet ex authoris sinceritate minus ex præstantia ingenii; at in dogmatibus authoris pondus non ita ex sinceritate, ut ex lumine testatur, urget, unde in factis fidendum magis viro bono, quam docto; at in dogmatibus, magis viro docto, quam bono licet & bonitatis ratio aliqua habeatur, præcipuè moralibus dogmatibus, quorum iudicium prava voluntas corrumpi, recta iuvare communiter solet. Itaque dogmatibus ex autoritate hominum iudicandis sic procedendum videtur.

Primò. Dogma communiter receptum etiam apud doctos, etsi propterea omnino certum statui non debet, non est tamen convellendum, nisi evidenti ratione refutetur; hic enim generi humano à quolibet privato detur honos, ut homines falli communiter facile non existimet, ac apud se reputet, illum tritum & verum, *Plurimum vident oculi, quam oculus*. Culpandi ergo, qui à communibus sententiis aliqua ratione probabili à se exceptata, etiam fortè non contemnenda, abducuntur: laudandi verò, qui via trita incedunt potius, quam per diverticula, donec sint sufficienter explorata,

Secundò. Dogma à peritis in quavis facultate communiter receptum, ut certum ab imperitis in ea facultate supponi debet; peritis enim in arte credendum est, in ea maiori lumine pollent obusum & frequentem considerationem; at cum periti dissentiant, utrorumque mutat autoritas, dubiumque dogma censendum est, donec rationes ipse expenderit.

Tertiò. Sapientium primæ classis sententiis, etiam minus, aut alterius, ut Sanctorum Patrum, summorum Philosophorum ac Theologorum, multum semper credendum est, nec facile respuendæ sunt, etiam si à nobis non satis capiantur; nam æquitas exigit, sit nos potius quam illa summa ingenia, falli reputemus. Nec placet quod aiunt quidam, non nisi cum alienis oculis

re; nam & oculatum oculatiori magis, quam sibi fidere convenit. At si evidenti ratione, aut certa & fixis explorata experientia falsitatis convincantur, viri modesti est aestimare, eos fortè non ita sensisse, ut vulgò putatur, ac benignus, quantum fieri potest, eorum verba & sensum interpretari. At si expositioni non sit locus, manifestum est, evidentem rationem, aut experientiam cuiusvis hominis auctoritati in scientiis naturalibus esse præferendam; nam & maxima ingenia non omnia vident.

Ex his habetur, quod ante statuimus, generalem regulam iudiciorum esse evidentiam, seu perspicuam rei cognitionem, à qua, ut rectum sit iudicium nostrum, nunquam debet recedere, sed eam exactè sequi. Neque verò ab ea recedimus, dum probabilitatem, aut auctoritatem iuxta iam positas regulas sequimur; licet enim propositio probabili, aut probabiliori ratione fulta, non sit evidenter vera, est tamen evidenter probabilis; proindeque qui eam talem censet, ab eo, quod sibi evidens est, non recedit. Propositio verò auctoritate nixa, licet non sit nobis evidens, attamen si sufficienter nobis constet, eius, qui illam testatur, lumen, & sinceritas, evidenter fide digna est maiori, aut minori, prout magis, aut minus certa nobis sunt hæc duo, quibus assensus ex auctoritate ductus nititur. Sed de Iudicio & Propositione hæcenus.

TERTIA PARS LOGICÆ MINORIS.

De Discursu & Argumentatione,

TERTIA mentis operatio est Discursus, quo ex uno, aut pluribus iudiciis iam notis, aliud ignotum cum his connexionem inferimus. Pars illata, *Consequens*; qua hæc infertur, *Antecedens*; Oratio verò, in qua id fit, *Argumentatio* dicitur. Hæc mentis operatio, ut recta sit, duo supponit, & unum sibi proprium exigit. Supponit primum, ut termini, quibus constat argumentatio, sint clarè ac distinctè percepti; nam sunt eius elementa, quorum vitium in ipsum compositum redundat. Supponit secundò, ut propositiones, ex quibus alia infertur, sint rectè iudicata; sunt enim mensura iudicii de conclusione ferendi, quod proinde rectum non erit, si regula ejus deficiat. At Discursus ut sibi proprium, exigit legitimum nexum conclusionis illatæ cum iis, ex quibus infertur; etsi enim veræ sint præmissæ, non est cernenda vera conclusio, nisi evidenti nexu ex illis sequatur. De recta perceptione terminorum in prima parte egimus; de recto propositionum iudicio in secunda: itaque ad dirigendam hanc tertiam mentis operationem solum superest, ut agamus de recta ratione coniungendi unam propositionem cum aliis, in qua Argumentationis natura consistit. Id exsequendum sex Articulis. Primus erit ille de nexu: seu de Argumentationis in genere, quid sit, quotuplex sit, quæ ejus regula. Secundus de præcipua Argumentationis specie, nempe Syllogismo. Tertius de variis modis & figuris syllogismorum. Quartus de probatione & reductione syllogismorum. Quintus de inventionem mediæ syllogistici. Sextus de fallaciis syllogismorum.

ARTICULUS PRIMUS.

*Quid & quotuplex sit Argumentatio in genere,
& quæ ejus Segula.*

Argumentatio in genere est Oratio, in qua unum ex alio infertur. Porro ex aliquo infertur, quod in eo continetur: unde juxta modos, quibus unum judicium in alio continetur, variae sunt argumentationis species. Tribus autem modis unum judicium continetur in alio. Primo, ut Simile in simili; nam in similibus est eadem ratio, idemque proinde judicium. Secundo, ut Universale in suis particularibus; nam omnia particularia conjuncta continet universale. Tercio, ut particulare sub universali; quod libet enim particulare sub suo universali continetur, ut Homo sub animali.

Hinc tres Argumentationis species distinguuntur, Exemplum, Inductio, Syllogismus, sub quo continentur Enthymema, Sorites, Epicherema, & Dilemma.

Exemplum est Argumentatio, in qua ex simili simile infertur; ut: Vinum, & ebrietas perpiderunt Alexandrum: ergo & teperent, si illis indulgeas. Amor proflanus seduxit Davidem & Salomonem, viros adeo sapientes: ergo & seducet te, si illi impliceris. Hoc argumenti genus præcipue valet in moralibus, & apud plebem; nam exempla trahunt, & rem sensibili quadam specie ob oculos ponunt: unde Christus eo maximè utitur, venerat enim ut abscondita pragentibus & sapientiam revelaret parvulis) ut Matth. 16. *Respiceite volatila cæli, quoniam non serunt, neque metant, neque congregant in horrea; & Pater vester cælestis pascit illos. Nonne vos magis pluris estis illis?*

Inductio est Argumentatio, in qua ex particularibus sufficienter enumeratis universale colligitur; ut: Alexander Magnus vicit ad Granicum, ad Issum, ad Milerum, ad Arbela, &c. ergo ubique victor exstitit. Nec vitiosa est, si partes omnes non enumerantur; unde à singularibus ad speciem ut plurimum deficit inductio, quia singularia omnia non sunt nobis nota: ut si quis lepores omnes esse griseos, colligeret, quia nullos alios vidit; nam & alterius coloris esse possunt nobis invisi, immo in frigidissimis plagis albi exsunt. Hoc vitio frequenter peccant homines; cum enim singula examine latiosum sic, ex paucis particularibus universale statim colligant: ut, injuriam passus ab aliquibus judicibus, statim concludant, omnia tribunalia esse corrupta; quosdam Ecclesiarum ministros vitiosos ubi vident, labem

toti Ordini inurunt. At quod mirum, id in malo communiter, vix in bono contingit; nam si quos in aliquo statu bonos vident, non ideo in genere statum illum laudant. Nihil iniquius his judiciis, at nihil inter homines frequentius. A speciebus ad genus tutior est inductio; nam species omnes facilius nosse possumus: ut, cum colligimus nullum numerum esse infinitum, quia nec par nec impar numerus est infinitus; non enim esse potest nec par, nec impar. Itaque inductione cautè utendum, nec ex particularibus temerè inferendum universale, antequam ea sit accurate examinata, aut certè ex notis constet, eandem currere rationem de ignotis; ut, tuto colligo, lapides omnes deorsum tendere, ex eo quod plures cedere viderim, quia in hoc est eadem omnium ratio; sunt enim omnes terrenæ substantiæ. Hujus generis inductione nituntur axiomata physica: Exploramus experientia plurium particularium connexiones naturales prædicatorum cum subjectis, quæ connexio ubi satis explorata est, fundat physicam certitudinem Axiomatis universalis.

Syllogismus est Argumentatio, in qua ex universalis particulare in eo contentum inferitur; nititur enim his principiis: Quod dicitur de omni, dicitur de quolibet sub eo contento, & Quod negatur de omni, negatur de quolibet sub eo contento; unde in illo ex particularibus non concluditur. Verùm de eo accuratius mox dicemus. Hujus exemplum interim sit: Omne malum est fugiendum; sed peccatum est malum: ergo peccatum est fugiendum.

Enthymema est Syllogismus alterâ præmissarum minus; ut: Peccatum est magnum malum ergo fugiendum. Compendii causa eo frequenter utimur, illam præmissarum, quæ nota & obvia est, subintelligendo. Aliquando una propositione continetur; ut; Christianus secundum Christi legem vivas: ea enim continet hoc Enthymema: Christianus es ergo tibi vivendum juxta Christi legem. Hæ propositiones dicuntur *Sententiae Enthymematicæ*, quæ in sermone graves & elegantes sunt, ut illæ Virgilii, *O passi graviora, debet Deus his quoque penam*: &, *Non ignara mali miseris succurrere disco*.

Sorites est Syllogismus coacervatus, in quo scilicet ex pluribus propositionibus gradatim positis devenitur tandem ad conclusionem; ut: Peccatum offendit Deum, quod Deum offendit, nos ab eo separat; quod nos a Deo separat, summo bono nos privat; quod summo bono privatus, est omnium malorum maximum: ergo peccatum est omnium malorum maximum. Horum argumentorum infrequentior est usus, tum quia mentem onerant tot præ-

positionibus, tum quia fallaciis obnoxia sunt; facile enim inter multas aliqua propositio minùs cohærens inseritur, quæ vitiat nexum argumentationis.

Epicherema est Syllogismus, cujus major & minor alias propositione ipsas probantes continent; ut Qui cupit & metuit, beatus non est, cum nec tutò habeat, quod habet, nec habeat, quod vellet habere: at Divites cupiunt multa, quæ non habent; metuunt ea, quæ habent, amittere: ergo Divites non sunt beati. Latissimè patet hæc augmentatio; nam aliquando tractatus integros implet, qui uno Epicheremate continentur.

Dilemma est Syllogismus, in quo præmissæ disjunctivæ utraque pars subsumitur, atque ad propositum concludendum adhibetur; ut: Si nubas, vel filios suscipies, vel non suscipies; si suscipias, quantus labor! si non suscipias, quis fructus? ergo non nubendum. Hoc argumenti genus importunum magis est, quam validum. In duobus deficere solet. Primò cum inter disjunctionis partes datur medium, tunc enim non concludit; ut illud Socratis jam morituri: Aut morte sensus omnis adimitur, ut in somno, aut anima ad meliora loca migrat; si primum, suaviter quiescam si alterum, feliciùs vivam cum Orpheo, Ulisse, Homero & aliis magnis viris: ergo mori expedit; nam inter utrumque datur medius status, nempe migratio ad vitam alteram, sed ista miseriorem. Secundo deficit Dilemma, cum utraque pars retorqueri potest vice versa, ut in priori illo: Si nubas, aut filios suscipies, aut non: si non suscipias, quis labor? si suscipias, quantus fructus! ergo nubendum.

Regulæ Argumentationis in genere tres sunt. Prima, Ex vero nullo modo sequitur falsum; nam, quod sequitur ex alio, illo posito esse debet: si ergo ex vero sequeretur falsum, posito vero verè, esset, sicque esset verum & falsum, quod est impossibile.

Secunda Regula. Ex falso aliquando sequitur id, quod aliunde verum est; ut ex illa falsa: Omnes Apostoli sunt reprobi, sequitur hæc aliunde vera: ergo Judas est reprobus. Ratio regulæ est, quia in argumentatione antecedens infert quidem consequens, at consequens non infert antecedens; undè positio antecedente poni debet consequens, at non vicissim positio consequente poni debet antecedens, ut posito, quod omnes homines sint docti, necesse est Petrum esse doctum, at posito, quod Petrus sit doctus, non debent propterea omnes homines esse docti. Consequens itaque potest esse aliunde verum, licèt antecedens sit falsum. Hæc regula majoris momenti est, quàm vulgo existimetur; hujus enim inadvertentia plerumque peccamus, dum nos veram rei causam

invenisse putamus, quia veris effectibus ea, quam finimus, concordat; idest, verum esse antecedens, quia verum est consequens: ut, Cartesius principia à se excogitata, vera confidentissimè asserit, quia iis positis, aliqui, qui nunc in mundo videntur, effectus contingerent.

Tertia Regula, seu potius præceptum, Antecedens debet esse notius Consequente; assumitur enim Antecedens, ut nobis illustret Consequens, non illustraret autem, nisi esset notius: itaque in argumentando cavendum, ne in antecedente utamur principiis obscuris, et dubiis, sed perspicuis & certis, aut quæ ex talibus evidenti nexu deducta sint.

Hæc de Argumentatione in genere. Nunc de præcipua & usitatiori ejus specie, nempe Syllogismo, accuratius agendum.

ARTICULVS SECVNDVS:

De natura Syllogismi, ejusque divisionibus in genere.

SYllogismus definitur ab Aristotele lib. 1. Analyt. cap. 1. *Oratio, in qua quibusdam positis (nempe duabus propositionibus) necesse est aliquid sequi (nempe tertiam propositionem) ex eo quod hæc sint posita.* Clariùs definitur potest, Argumentatio, in qua duo extremi termini propositionis affirmativè, aut negative comparantur cum uno Tertio, ut inde concludatur eorum comparatio inter se seu affirmativa, seu negativa: ut enim superiùs diximus, sæpe inter propositionis, de qua ferendum est judicium, terminos clare perceptos nulla connexio, aut repugnantia apparet, atque adeo ipsa ex terminis judicari nequit; tunc quæritur tertius terminus, qui eorum nexum, aut repugnantiam illustret. Nam si alicui tertio termino idem sint duo illi termini, evidenter colligimus, esse idem inter se; si vero unus ex illis terminis sit idem cum illo tertio, at alius non sit idem, evidenter colligimus, non esse idem inter se, juxta hæc duo principia, quibus omnis Syllogismi certitudo continetur: Quæ sunt idem eidem, sunt idem inter se; & : Quorum unum est idem cum aliquo tertio, aliud verò non est idem, ea non sunt idem inter se. Ut proposita questione, an Luna ex se luceat, ex ipsis terminis nullus nexus, nulla repugnantia inter eos apparet; comparo illum cum tertio, nempe *semper lucere*; sic. Quod ex se lucet, semper lucet; sed Luna non semper lucet; inde colligitur, ergo Luna non ex se luceat.

Ex his

Ex his terminis subiectum propositionis illatae dicitur *Minus Extremum*; prædicatum verò dicitur *Maius Extremum*, quia prædicatum ex se latius patet quàm subiectum; Terminus ille tertius dicitur *Medium*. Propositio, in qua Maius Extremum comparatur cum Medio, dicitur *Major*; illa, in qua Minus Extremum comparatur cum Medio, dicitur *Minor*; ea demum, in qua Minus Extremum comparatur cum Maiori Extremo, dicitur *Conclusio*.

Exemplum. Quæritur, an Luna ex se luceat. Sumo tertium terminum *semper lucere*, & sic illius propositionis extrema comparo cum hoc tertio: Quod ex se lucet; semper lucet; atqui Luna non semper lucet: ergo Luna ex se non lucet. Luna est Minus Extremum: *ex se lucere* est Maius Extremum: *Semper lucere* est Medium. Propositio, in qua comparatur *ex se lucere* cum *semper lucere* est Maior: Propositio, in qua comparatur Luna cum *semper lucere*, est minor: Conclusio demum est, in qua Luna comparatur cum *ex se lucere*.

Hinc colligitur hæc regula, *In omni Syllogismo sint tantum tres termini*; omnis enim ars Syllogistica in eo ita est, ut duorum extremorum nexus, aut pugna colligatur ex eorum comparatione cum uno tertio. At cum dico, ut sint tres tantum termini, id intelligendum sensu, non voce; nam hi termini possunt esse complexi, immò sunt aliquando integræ propositiones in aliis involutæ; ut in illo: Qui crudelibus, ac inquietis dominis servit, nec pace, nec libertate fruitur; sed qui agitur passionibus suis, crudelibus & inquietis Dominis servit: ergo qui agitur passionibus suis, nec pace, nec libertate fruitur. Argumentum optimum est, tribus reipsa terminis constans, licet quilibet voces plures, immo propositiones integras involvat.

§. I.

De Divisione Syllogismi in genere.

IN Syllogismo duo distinguenda sunt, Materia & Forma. Materia eius duplex est, remota & proxima: Materia remota sunt termini, proxima sunt propositiones; ex terminis enim fiunt propositiones, ex propositionibus Syllogismus. Forma eius est dispositio artificiosa terminorum & propositionum, quibus constat. Dispositio terminorum est combinatio extremorum cum medio: hæc dicitur *Figura Syllogismi*. Dispositio propositionum est combinatio earum inter se secundum universalitatem & particularitatem, affirmationem aut negationem: hæc

dicitur *Modus Syllogismi*. Hinc variae divisiones Syllogismorum nascuntur.

Syllogismus ratione materiae dividitur in Demonstrativum, Probabilem & Sophisticum. Demonstrativus est, qui constat propositionibus necessario veris. Probabilis est, qui constat propositionibus probabiliter veris: dicitur etiam *Topicus*, id est, localis, quia eruitur ex quibusdam communibus promptuariis, quæ Logici vocant *Locos*. Sophisticus est, qui constat propositionibus apparenter veris, sed reipsa falsis.

Syllogismus ratione formæ dividitur primò in Syllogismum Informem & Formatum. Syllogismus informis est, qui proponitur absque ulla certa dispositione terminorum & propositionum: ut ille: Cum ethnicè vivas, sperare non potes eam salutem, quæ solis christianè viventibus est à Deo promissa; in illa enim propositione includitur integer Syllogismus optimè concludens, hic nempe: Qui ethnicè vivit, non potest sperare salutem à Deo solis Christianè viventibus promissam; atqui tu ethnicè vis: ergo non potes talem sperare salutem. Hi Syllogismi frequentissimi sunt in colloquiis, atque libris Doctrinalibus; gratiores aliis sunt, at fallaciis maximè obnoxii, ideoque ad veritatem exquisitè expendendam minus apti. Syllogismus formatus est, cujus termini & propositiones suo quæque ordine distinctè collocantur. Hi sunt ad claram & distinctam quæstionum explicationem aptissimi: nam vis aut imbecillitas, nexus aut hiatus ratiocinii statim perspicuè in illis cernuntur; unde informibus Rhetores, Philosophi formatis libentiùs utuntur; illi enim decorem & ornatum, isti nudam veritatem quærunt.

Syllogismus formatus dividitur in Compositum & Simplicem. Compositus est, vel qui pluribus constat propositionibus, ut Sorites, Dilemma & Epicherema de quibus supra diximus; vel qui tribus tantum, sed quarum major composita est, & conclusionem totam continet. Syllogismi huius postremi generis sunt tres, Conditionales, Disjunctivi & Conjunctivi.

Exemplum conditionalis Syllogismi. Si avarus semper eget, semper miser est; at avarus semper eget: ergo avarus semper miser est. Duobus modis hi Syllogismi concludunt. Primò ab affirmatione antecedentis ad affirmationem consequentis. Secundò à negatione consequentis ad negationem antecedentis: at vice versa non concludunt; ut ex illa conditionali: Si currit, movetur, concludere possum, Currit, ergo movetur; vel, Non movetur, ergo non currit: at non vice versa: Non currit, ergo non movetur, vel, Movetur, ergo currit.

Ratio.

Ratio huius est, quia propositionis hypotheticæ antecedens semper supponit consequens, at consequens non supponit antecedens; ut in illa: Si est homo, est animal: Homo supponit animal, at animal non supponit hominem; unde posito hominæ ponitur animal, & sublato animali tollitur homo: at non contra posito animali ponitur homo, aut sublato homine tollitur animal.

Exemplum Syllogismi disiunctivi. Vel Sol movetur circa terram, vel terra circa Solem; sed terra non movetur circa Solem: ergo Sol movetur circa terram. Peccat, cum inter extrema disiunctionis datur medium; tunc enim negato uno non sequitur aliud, quia utroque sublato, potest stare medium; ut in illo: Viro deditur, aut fundenda pecunia; aut retinenda; non retinenda: ergo fundenda; vel: Non fundenda: ergo retinenda. Utrumque falsum est: nec fundenda prodigè, nec retinenda avarè; sed rectè dispensanda, quod medium est. Differt hic Syllogismus à Dilemmate, quòd in illo una tantum pars disiunctionis in minori subsumitur; in Dilemmate autem utraque pars, quæ se habet ut medium.

Exemplum coniunctivi. Nemo potest servire Deo & Mammonæ; atqui multi serviunt Mammonæ: ergo multi non serviunt Deo. In Syllogismo coniunctivo à positione unius partis ad negationem alterius concluditur; at non contra; ut non valet: Atqui prodigus non servit Mammonæ, ergo servit Deo, aut contra: Atqui prodigus non servit Deo, ergo servit Mammonæ.

Syllogismus simplex est, qui constat tribus tantum, illisque simplicibus propositionibus; ut: Summum bonum est summè amandum; sed Deus est summum bonum: ergo est summè amandus.

Dividitur 2. Syllogismus ratione formæ in Directum & Indirectum. Directum est, qui concludit servato naturali ordine terminorum conclusionis; ut: Omne vitium est fugiendum; sed luxuria est vitium: ergo luxuria est fugienda. Indirectus est, qui concludit propositionem veram, sed inversam, mutato prædicato in subiectum; ut: Omnis anima rationalis est immortalis; sed nullus Angelus est anima rationalis: ergo aliquid immortale non est Angelus. Verè concludit, sed invertuntur termini conclusionis; nam ita dispositis præmissis hæc conclusio directè sequebatur: ergo aliquis Angelus non est immortalis, quæ est falsa; unde hic Syllogismus dicitur indirectè concludere.

Dividitur tandem 3. Syllogismus ratione formæ in varios Modos & Figuras. Hæc divisio etiam comprehendit Syllogismos complexos; sed quia evidentior est in simplici.

plicitibus, ad quos etiam compositi reduci possunt, ut ad suam regulam: hic solum eam in simplicibus considerabimus.

ARTICULUS TERTIUS,

De variis Figuris & Modis Syllogismorum.

Quatuor sunt possibiles Figuræ syllogismi; at ex illis tres tantum sunt utiles. Figura enim est combinatio extremorum cum medio: at quatuor modis potest concipi hæc combinatio. Primò, cum medium subicitur in majori & prædicatur, in minori. Secundò, cum in utraque prædicatur. Tertiò, cum in utraque subicitur. Quartò, cum in majori prædicatur & in minori subicitur.

Verum hæc quarta figura omnino est violentia, & ut recta fiat, debet reduci ad primam; unde est inutilis, licet probetur Galeno, ideoque *Galena* dicatur. Hujus figuræ exemplum sit: Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia: ergo aliqua substantia est homo. Concludit quidem verè, sed inordinatè admodum & violentè, perturbata dispositione terminorum conclusionis. At eadem veritas, nempe nexus inter hominem & substantiam ordinatè concludetur, reducto syllogismo ad primam figuram, ad quam hæc propositiones connaturaliter tendunt, hoc pacto: Omne animal est substantia; sed omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia.

Dices. Hic syllogismus ordinatissimè concludit: Omnis homo est animal; sed omne animal est substantia: ergo omnis homo est substantia: & tamen est in quarta figura.

Respondeo, esse in prima figura, sed præmissas inverti: nam major est, in qua majus externum, nempe prædicatum conclusionis, comparatur cum medio, quovis tandem loco ponatur. Quæ ergo in præfato syllogismo secundo loco ponitur, est verè major; unde pertinet ad primam figuram, & non ad quartam.

Ratio Verò, cur hæc figura aut perturbatè admodum, aut minimè concludat, ea est. Syllogismus, in quo medium prædicatur & subicitur, concludit vi hujus principii, *Quidquid dicitur de subiecto, dicitur de omni sub eo contento*; & vicissim, *Quidquid negatur de subiecto, negatur de omni contendo sub ipso*; unde ideo majus extremum affirmatur, aut negatur de minori extremo, quia fuit affirmatum aut negatum de medio, sub quo minus extremum continetur, & ideo necesse est, ut majus

ius extremum prædicetur de medio, & medium prædicetur de minori extremo, non vice versa. Id autem non fit, nisi medium subjiciatur in majori, in qua comparatur cum majori extremo, & prædicetur in minori, in qua comparatur cum minori extremo; Si verò prædicetur de majori extremo, & subjiciatur minori extremo, tota vis illationis & principium, quo nititur, funditus corruet, sicque aut nulla, aut admodum perturbata erit illatio.

Rejeda ergo illa quarta, ut nullus usus, tres solum remanent figuræ, quæ hoc versiculo comprehenduntur.

Sub. præd. prima: sed altera his præd. Tertia his sub.

Sensus est. In prima figura Medium subjicitur in majori, prædicatur in minori; ut: Omne vitium turpe est; sed ambitio est vitium: ergo ambitio est turpis.

In secunda figura Medium in utraque præmissa prædicatur; ut: Omne metallum est ductile, sed nullus lapis est ductilis: ergo nullus lapis est metallum.

In tertia figura Medium his subjicitur; ut: Omnis virtus est amanda; aliqua virtus est laboriosa: ergo aliquid laboriosum est amandum.

Modus syllogisticus est dispositio præmissarum inter se secundum universalitatem & particularitatem, affirmationem & negationem. Porro quatuor sunt genera propositionum; Universalis affirmativa, Universalis negativa, Particularis affirmativa, Particularis negativa; quæ designari solent quatuor his vocalibus A. E. I. O. unde sequitur, sub qualibet figura sexdecim modos esse possibiles. Nam invariata dispositiones Medii cum Extremis in præmissis (non enim hic habetur ratio conclusionis) sexdecim possibiles sunt harum quatuor propositionum combinationes, ut consideranti facile patebit. At omnes hi modi non concludunt, pluresque proinde sunt inutiles: ut ergo inutiles ab utilibus secerantur, statuendæ sunt regulæ.

Prima Regula.

Medium in aliqua præmissarum debet supponere distributivè, id est, pro omnibus & singulis suis significatis. Nam terminus universalis particulariter, seu disjunctivè supponens, sumitur tantum pro una parte suorum significatorum. Si ergo sumatur in majori & minori solum particulariter, poterit sumi in majori pro una parte. & in minori pro altera, sicque dividetur in duas partes, quarum uni comparabitur unum extremum: non ergo comparabuntur extrema uni & eidem, in quo tamen sita est omnis ars syllogistica; unde hic

non

non concludit : Omnis arbor est substantia ; aliquis homo est substantia : ergo aliquis homo est arbor .

Sed hic observandum , terminum singularem posse esse medium , licet pro uno tantum supponat ; nam hoc ipso non dividitur in plures partes , sed pro eodem supponit semper , atque adeo æquivalet in hoc termino universali distributo ; sic optimè concluditur : S. Petrus fuit peccator ; S. Petrus est salvatus : ergo aliquis salvatus fuit peccator . Hi syllogismi , quorum Medium est terminus singularis , dicuntur expositorii . At notandum , ita debere esse singularem , ut sit pluribus incommunicabilis ; nam aliàs fortietur amplitudinem æquivalentem termino universali , atque adeo non concludet , nisi distributive sumatur pro omnibus , quibus est communicabilis ; hinc non valet : Pater est Deus ; Filius est Deus : ergo Pater est Filius , quia Deus , licet sit terminus singularis , est tamen communicabilis pluribus personis ; & in majori pro una , in minori pro altera persona sumitur .

Secunda Regula .

Nullus terminus in conclusione distribui potest , nisi distributus fuerit in præmissis , nam extrema eo & non alio modo uniri possunt inter se in conclusione , quo in præmissis unita sunt cum medio ; hæc enim unio illius ratio est : si ergo solum disjunctivè , seu particulariter unita sint in præmissis cum medio , non possunt inter se distributivè , seu universaliter uniri ; ut hic non concludit : Omnis homo est animal ; omnis homo est substantia : ergo omnis substantia est animal ; nam substantia in conclusione sumitur distributivè pro omni substantia , in minori verò solum disjunctivè pro aliqua substantia .

Tertia Regula .

Ex puris particularibus nihil concluditur . Hæc regula sequitur ex duabus primis ; nam si illæ particularis sint affirmativæ , Medium in illis non distribuetur , si ve sit subiectum , si ve sit prædicatum , quia in particulari affirmativa , nec subiectum distribuitur , est enim terminus particularis , nec prædicatum , quia in nulla propositione affirmativa prædicatum distribuitur juxta quartam regulam suppositionis . At si aliqua præmissarum sit negativa , Medium quidem distribui poterit ; sed tunc prædicatum conclusionis non distribuetur in præmissis ; non in affirmativa particulari , quia hæc non

trua

trum terminum distribuit; non in negativa particulari, quia in illa medium, si supponatur distributum, debuit fuisse prædicatum, unde majus extremum potuit solum esse subiectum, quod in ea non distribuitur, utpote affectum signo particulari; ea tamen contra secundam regulam in conclusione distribuetur; nam erit negativa juxta quintam regulam infra tradendam: in omni autem negativa prædicantur supponit distributive,

Quarta Regula.

EX *puris negativis nihil sequitur*. Nam ex eo, quod duo extrema repugnent uni tertio, non sequitur aut uniri, aut repugnare inter se; ut ex illis negativis Nullum corpus est indivisibile; nulla lux corporea est indivisibilis, non potest concludi, lucem non esse corpus, vel esse corpus.

Dices; hic syllogismus rectè concludit: qui non diligit proximum, non diligit Deum; sed avarus non diligit proximum: ergo non diligit Deum; & tamen constet puris negativis.

Respodeo, in hoc & ejusmodi aliis syllogismis, quæ videntur concludere ex puris negativis, aliquam præmissarum esse affirmativam quo ad sensum, licet quo ad verba videatur utraque negativa, ut in præfato major est affirmativa quo ad sensum, & æquivalenter; nam æquivalet isti, qui diligit Deum, diligit proximum; vel, qui est non diligens Deum, est non diligens proximum: vel, si quis non diligit proximum, inde rectè colligitur, eum nec Deum diligere: Porro istæ omnes sunt affirmativæ: vi ergo ejusmodi æquivalentis affirmationis concludere possunt aliquando syllogismi, qui quo ad verba videntur ex negativis, quia non sunt ex purè negativis.

Quinta Regula.

Conclusio syllogismi semper sequitur debiliorem partem. Id est, negativa est, si aliqua præmissarum fuerit negativa; particularis, si aliqua fuerit particularis; nam extrema debent comparari inter se in conclusione eo modo, quo fuerunt comparata cum medio: si ergo unum fuerit negatum de medio, debent negari inter se, sicque sequetur negativa conclusio; si verò in syllogismo aliqua præmissarum sit particularis, vel constabit duabus affirmativis, vel altera negativa; si constet duabus affirmativis, minus extremum conclusionis non potest distribui; non enim distribuitur in affirmativa particulari.

particulari, quia hæc nullum distribuit extremum: non id affirmativa universalis quia hæc distribuit solum subiectum, quam sedem tunc occupare debet medium, aliis nullibi distribueretur: ergo minus extremum non debet distribui in conclusione: ergo conclusio non erit universalis. At si altera præmissarum sit negativa, tunc conclusio erit universalis negativa, quæ utrumque distribuit extremum; at utrumque extremum non potuit distribui in præmissis, quarum altera est negativa, si una sit particularis, nam in illis subiectum propositionis particularis non distribuitur, nec prædicatum affirmativæ: ergo in illis solum duo distribui possunt, subiectum universalis, & prædicatum negativæ; sed medium in alterutra debet distribui: ergo unum tantum ex extremis distribui potest: ergo non potest ex illis concludi universalis negativa, quæ utrumque distribuat extremum, sed tantum particularis negativa.

Dices; hic optimè concludit. Si numerus non est impar, est par; sed binarius non est impar: ergo est par; & etiam illa: Necesse est aut terram moveri circa Solem: aut Solem circa terram; sed terra non movetur circa Solem: ergo Sol circa terram. Et tamen altera præmissarum est negativa, & conclusio affirmativa.

Respondeo, hos & similes syllogismos esse disiunctivos; in disiunctivis autem non concluditur ex comparatione extremorum cum uno tertio, sed ex immediata eorum oppositione, qua fit, ut si verum sit unum non esse, verum sit alterum esse, & contra; unde negatio unius infert affirmationem alterius, non per se et vi negationis, sed per accidens propter adiunctam oppositionem, & tamen in præmissis tacitè includuntur duæ affirmativæ concludentes hanc affirmativam, nempe; si verum sit, propositionis disiunctivæ unam partem non esse, verum erit alteram esse; sed verum est, hanc non esse: ex quibus concluditur, alteram esse.

Sexta Regula.

Termini syllogismi eodem sensu sumantur in singulis propositionibus. Hæc Regula magni momenti & usus est. Eius defectu vulgò peccatur: hinc inter disputandum tot distinctiones adhibentur; alio enim sensu termini in una, ac in altera propositione sumuntur: hoc defectu vitiantur syllogismi, cuius vis consistit, ut concludatur extremorum nexus, aut pugna inter se, ex comparatione ad idem tertium; unde si vel minima variatio irrepit, tota vis argumenti labefactatur. Oliv.

tur hic defectus ex æquivocatione, ex variatione suppositionis, ex ambigua terminorum significatione, atque aliis sensum vocis mutantibus. Afficit sæpius Medium terminum: anxius enim arguentis animus, dum quarit Medium, illud avidè arripit, si vel tantulam connexionem habeat cùm extremis, nec advertit, an una, eademque anfula utrumque jungat: tum major & minor distinguenda, nam in utraque est Medium, & subinde neganda consequentia. At aliquando afficit alterum extremorum: tum altera præmissarum distinguitur, cum conclusione. Exempli proferre nimis longum, usus disputandi ea satis suggeret. Ea regula non spectat quidem modos in particulari, sed supponitur, ut in omnibus servanda; alioquin non concludent.

Ex his regulis, in primis expungendi sunt ex sexdecim cujuslibet figuræ quatuor purè negativi & quatuor particulares ex 2. & 4. Regula; ex aliis octo remanentibus, in prima Figura expungendi sunt duo, quorum minor est negativa, & duo aliorum major est particularis; nam in ea Figura si minor est negativa, conclusio erit negativa, ex 5. Regula: ergo majus extremum distribuetur, per 4. Regulam suppositionis. At non distribuitur in Majori, quæ est affirmativa; nam in ea est prædicatum, quod in affirmativa non distribuitur: ergo distribuetur in conclusione & non in præmissis, contra 2. Reg. At si major est particularis, Medium non distribuet; est enim in ea subiectum. Nec etiam in minori, quæ non potest esse nisi affirmativa, ut iam demonstravimus; est enim in ea prædicatum. Itaque remanent tantum modi quatuor in hac Figura, saltem qui directè concludant.

Ex secunda Figura expungendi sunt omnes affirmativi; quia in illa Medium in utraque præmissa est prædicatum, quod in affirmativa non distribuitur. Item omnes, quorum major est particularis, quia majus extremum, quod est in ea subiectum, non distribuitur, & tamen distribuitur in consequentia, quæ est semper negativa; est enim in ea prædicatum; peccant ergo contra 2. Regulam. Illis exclusis remanebunt tantum quatuor.

Ex tertia Figura expungendi sunt duo, quorum minor est negativa; nam in conclusione, quæ tunc erit negativa, distribuunt majus extremum iuxta 4. Regulam suppositionum, at non distribuetur in maiori, quæ erit affirmativa: est enim in ea prædicatum: remanent ergo sex modi huius Figuræ.

Itaque in omnibus Figuris sunt tantum quatuordecim Modi utiles. Attamen placuit. Dialecticis quatuor modis primæ Figuræ accensere quinque alios indirectos, quo-

quorum vix est aliquis usus. Poterant & accenseri pariter & alii indirecti in aliis Figuris, sed prætermittuntur. Recensentur ergo vulgo novendecim Modi utiles, his quatuor versiculis comprehensi.

1. *Barbara, Celarent, Darri, Ferio, Baralipon,*
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum.
 2. *Cesure, Camestres, Festino, Baroco.* 3. *Darapti,*
Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

Harum vocum tres primæ vocales designant combina-
tionem trium syllogismi propositionum; Vocalis A
significat affirmativam universalem. E universalem ne-
gativam. I particularem affirmativam. O particularem
negativam, iuxta versus,

Afferit A, negat E, sed universaliter ambæ.

Afferit I, negat O, sed particulariter ambo.

Quatuor primæ voces significant quatuor modos directos primæ Figuræ. Quinque sequentes voces alio charactere expressè designant quinque Modos indirectos primæ figuræ. *Baralipton, Celantes, Dabitis*, fiunt ex tribus primis directis inversa solum conclusione: at *Fapesmo & Frisese mortum*, fiunt ex combinatione A. E. & I. O. quæ utraque directè nihil in hac Figura concludit; attamen indirectè, inversis scilicet conclusiones terminis, vere concludit. Quatuor voces *Cesare, Camestres, Festino, Baroco*, designant modos tertiæ Figuræ. Exempla Modorum omnium tum utilium, tum inutilium Tabulæ sequentes exhibent.

Colligitur, primam Figuram esse omnium perfectissimam; nam concludit propositiones omnis generis, idque clarissimè quatuor primis suis modis, qui proinde omnium præstantissimi censentur: at secunda Figura non concludit propositionem affirmativam; tertia verò non concludit universalem.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

TABULA MODORUM
PRIMÆ FIGURÆ

Cum cenfura cuiuslibet.

- a O Mne animal est sensibile ;
 a Omnis homo est animal :
 a Ergo omnis homo est sensibilis.

БМ.

b3

一五

Use

Utilis, quia servat regulas.

- Omne animal est substantia;
- Nullus lapis est animal;
- Ergo nullus lapis est substantia.

Inutilis, quia distribuit in conclusione Majus extremum, quod non est distributum in præmissis contra 2. Regulam.

- Omne animal est sensibile;
- Aliquis homo est animal;
- Ergo aliquis homo est sensibilis.

Da-
ri-
i.

Utilis; quia servat regulas.

- Omne animal est substantia;
- Aliquis lapis non est animal;
- Ergo aliquis lapis non est substantia.

Inutilis distribuit enim majus extremum in conclusione, & non in præmissis contra 2. Regulam.

- Nullum animal est lapis;
- Omnis homo est animal;
- Ergo nullus homo est lapis.

Ce-
la-
rent.

Utilis, quia servat Regulam.

- Nullus homo est lapis.
- Nullum marmor est homo;
- Ergo nullum marmor est lapis.

Inutilis, quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

- Nullum animal est lapis;
- Aliquis homo est animal;
- Ergo aliquis homo non est lapis.

Fe-
ri-
o.

Utilis, quia servat Regulam.

- Nullum animal est lapis;
- Sed aliquod marmor non est animal;
- Ergo aliquod marmor non est lapis.

Inutilis; quia ex puris negativis contra 4. Regulam.

- Aliquod animal est rationale;
- Sed omnis equus est animal;
- Ergo aliquis equus est rationalis.

Inutilis; non enim distribuit medium contra 1. Regulam.

- Aliquod animal est substantia;
- Nullus lapis est animal;
- Ergo aliquis lapis non est substantia.

Inutilis; distribuit enim in conclusione majus extremum, & non in præmissis contra 2. Regulam.

- Aliquis equus est albus;
- Sed aliquis albus est homo;

• Ergo

i Ergo aliquis homo est equus.

*Inutilis, quia est ex puris particularibus contra
3. Regul.*

i Aliquis equus est substantia;

o Aliquis lapis non est equus:

o Ergo aliquis lapis non est substantia.

*Inutilis, quia est ex puris particularibus contra
3. regul.*

e Aliquod animal non est rationale.

a Sed omnis homo est animal:

o Ergo aliquis homo non est rationalis.

*Inutilis, quia non distribuit medium contra 1.
regulam.*

o Aliquis lapis non est animal;

e Nullus homo est lapis:

o Ergo nullus homo est animal.

Inutilis, quia est ex puris negativis.

o Aliquod animal non est rationale;

i Sed aliquis homo est animal:

o Ergo aliquis homo non est rationalis.

Inutilis, quia est ex particularibus.

o Aliquis lapis non est animal;

o Aliquis homo non est lapis:

o Ergo aliquis homo non est animal.

Inutilis, quia est ex negativis.

TABULA MODORUM

SECUNDÆ FIGURÆ

Cum censura eorum.

a **O**mnis homo est animal;

a **O**mnis sensibile est animal:

a Ergo omne sensibile est homo.

*Inutilis, quia non distribuit medium contra 1.
regulam.*

a Omnis homo est rationalis;

e Nullus equus est rationalis:

e Ergo nullus equus est homo.

Utilis, quia servat regulas.

a Omne animal est substantia;

Cam-
es-
tres.

i Ali-

Aliquis lapis est substantia :

Ergo aliquis lapis est animal .

Inutilis , quia non distribuit medium contra 1. regulam .

Omnis homo est animal ;

Aliquis lapis non est animal ;

Ergo aliquis lapis non est homo .

Utilis , quia servat regulas .

Nullus equus est rationalis :

Sed omnis homo est rationalis .

Ergo nullus homo est equus .

Utilis , quia servat regulas .

Nullum animal est lapis ;

Nullus homo est lapis :

Ergo nullus homo est animal .

Inutilis , quia est ex negativis contra 4. regulam ,

Nullus lapis est animal ;

Aliquis homo est animal :

Ergo aliquis homo non est lapis .

Utilis , quia servat regulas .

Nullum animal est lapis ;

Aliquis homo non est lapis :

Ergo aliquis homo non est animal .

Inutilis , quia ex negativis contra 4. regulam .

Aliquis equus est animal ;

Omnis homo est animal ;

Ergo aliquis homo est equus .

Inutilis , quia non distribuit medium contra 1. regulam .

Aliqua substantia est homo :

Nullus lapis est homo :

Ergo nullus lapis est substantia .

Inutilis , quia distribuit majus extremum in conclusione , & non in præmissis contra 2. regulam .

Aliquis equus est animal ;

Aliquis homo est animal :

Ergo aliquis homo est equus .

Inutilis , quia ex particularibus contra 3. regulam .

Aliqua substantia est homo ;

Alquis lapis non est homo :

Ergo aliquis lapis non est substantia .

Inutilis , quia est ex particularibus .

Alquis homo non est lapis ;

Nullum vivens est lapis ;

Ergo nullum vivens est homo .

Inutilis , quia est ex puris negativis .

Aliqua substantia non est rationalis :

Alquis homo est rationalis :

Ergo aliquis homo non est substantia .

Inq.

Inutilis, quia ex puris particularibus.

- Aliqua substantia non est rationalis;
- Sed aliquis homo est rationalis;
- Ergo aliqua substantia non est substantia.

Inutilis, quia est ex particularibus.

TABULA MODORUM

TERTIÆ FIGURÆ

Cum censura eorum.

- **O**mnis animal est sensibile;
- Omne animal est substantia;
- Ergo aliqua substantia est sensibilis.

Utilis, si inferatur consequentia particularis.

- Omne animal est substantia;
- Nullum animal est lapis;
- Ergo nullus lapis est substantia.

Inutilis, quia distribuit majus extremum in conclusione, & non in præmissis.

- Omnis planta est vivens;
- Aliqua planta est fructifera;
- Ergo aliquod fructiferum est vivens.

Utilis, quia servat regulas.

- Omnis planta est vivens;
- Sed aliqua planta non est animal;
- Ergo aliquod animal non est viveas.

Inutilis, quia distribuit majus extremum in conclusione, & non in præmissis contra 1. regulam.

- Nullum animal est lapis;
- Sed omne animal est substantia;
- Ergo aliqua substantia non est lapis.

Utilis, si conclusio sit particularis; nam si universalis sit, distribuitur in conclusione minus extremum, quod non distributum est in præmissis, contra 2. regulam.

- Nullus lapis est animal;
- Nullus lapis est rationalis;
- Ergo nullum rationabile est animal.

Inutilis, quia ex solis negativis.

- e Nullus lapis est rationalis;
- i Aliquis lapis est substantia;
- e Ergo aliqua substantia non est rationalis.

Fe-
ri-
son.*Utilis, quia servat regulas.*

- e Nullus lapis est animal;
- e Aliquis lapis non est homo;
- e Ergo aliquis homo non est animal.

Inutilis, quia ex puris negativis.

- i Aliquod animal est rationale;
- e Omne animal est substantia;
- i Ergo aliqua substantia est rationalis.

Di-
fa-
mis.*Utilis, quia servat regulas.*

- i Aliquod animal est substantia;
- e Nullum animal est lapis;
- e Ergo aliquis lapis non est substantia.

*Inutilis, quia distribuit majus extremum in conclu-
sione non distributum in præmissis.*

- i Aliquod animal est rationale.
- i Aliquod animal est brutum.
- i Ergo aliquod brutum est rationale.

Inutilis, quia est ex particularibus.

- i Aliquod animal est rationale;
- e Aliquod animal non est homo;
- e Ergo aliquis homo non est rationalis.

Inutilis, quia ex particularibus.

- e Aliquod animal non est lapis;
- e Omne animal est substantia;
- e Ergo aliqua substantia non est lapis.

Bo-
car-
do.*Utilis, quia servat regulas.*

- e Aliquod animal non est lapis;
- e Nullum animal est marmor;
- e Ergo aliquod marmor non est lapis.

Inutilis, quia est ex negativis.

- i Aliquod animal non est rationale;
- e Aliquod animal est homo;
- e Ergo aliquis homo non est rationalis.

Inutilis, quia est ex particularibus.

- e Aliquis lapis non est animal;
- e Aliquis lapis non est homo;
- e Ergo aliquis homo non est animal.

Inutilis, quia est ex negativis.

ARTICULUS QUARTUS.

De Probatione & Reductione Syllogismorum.

Proprium est omnis Syllogismi, ut probari possit ejus vis per principia, quibus nititur. Proprium vero est Syllogismi imperfecti, ut ad perfectiorem reduci possit; ac vicissim perfectioris, ut alii ad ipsum reduci possint; ac præterea, ut vocant, ad impossibile. De utraque proprietate aliquid dicendum.

Syllogismus probatur, cum principia, quibus ejus bonitas nititur, proferuntur. Principium Syllogismi affirmativi duplex est: Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: &, quidquid dicitur universaliter de subiecto, dicitur de quolibet contento sub illo. Ut, quod dicitur universaliter de animali, quod sit vivens, de omni contento sub animali vivens dici debet, ut de avo, quadrupede, pisce, &c. Principium Syllogismi negativum est idem duplex: Quorum unum est idem alicui tertio, & aliud non est idem, ea non sunt unum inter se: &, quod negatur universaliter de subiecto, negatur de quolibet sub eo contento.

Proposito itaque hoc argumento affirmativo: omnis virtus est honesta; humilitas est virtus: ergo humilis est honesta. Si negetur bonitas consequentiæ, demonstrari sic potest: Quæ uniuntur uni tertio, uniuntur inter se; sed vides in præmissis humilitatem & honestatem uniri cum virtute; ergo legitimè uniuntur inter se. Vel: quod dicitur universaliter de subiecto, dicitur de quolibet sub eo contento: sed fateris, universaliter dici de virtute, quod sit honesta: item concedis, humilitatem sub virtute contineri: ergo & de humilitate dici debet, quod sit honesta.

Proposito verb hoc argumento negativo: Nullum turpe est bonum; sed avaritia est turpis: ergo non est bona. Si negetur consequentiæ bonitas, ita demonstrari potest: Quorum unum est idem cum aliquo tertio, & aliud non est idem, ea non sunt idem inter se: sed concedis, bonum non esse idem cum turpi, avaritiam esse idem: ergo avaritia & bonum non conveniunt inter se. Vel: quod negatur universaliter de aliquo, negatur de quolibet sub eo contento; sed de omni turpi negatur bonum: ergo negatur de avaritia, quæ est quoddam turpe, ut concedis in minori.

Reductio est duplex, Ostensiva & Reprehensiva, sed ut vocari solet ad impossibile.

Reductio ostensiva est revocatio Syllogismi imperfecti

si ad perfectum. Syllogismus imperfectus dicitur, qui aut indirectè concludit, ut quinque modi posteriores primæ Figuræ vel si directè concludat, minus clarè concludit, ut Syllogismi omnes aliarum Figurarum. Syllogismus perfectus est, qui directè & clarè concludit, ita ut positis præmissis perspicuè videatur illatio; tales sunt tantum quatuor primi modi primæ Figuræ, Barbaræ, Celarent, Darii, Ferio, ad quos proinde cæteri revocari debent, ut sint perfecti.

Hæc reductio fit pauculis immutatis. Quid autem fieri debeat, indicant consonantes vocum illarum barbararum, quibus exprimuntur; nam primò modus imperfectus reduci debere ad illum ex quatuor perfectis, qui simili consonante incipit: ut, Cesare, Camestres, ad Celarent; Darapti, Datifi, ad Darii, & sic de cæteris. Id verò ut fiat, quid immutari debeat, docent Consonantes illæ insertæ post Vocales, S, P, M; nam S denotat propositionem indicatam per Vocale; quæ præit, convertendam esse simpliciter. P denotat esse convertendam per accidens. M denotat mutandum esse situm præmissarum, nempe majorem in locum minoris. In modis Baroco & Brocardo C significat illos modos non posse duci ad perfectos, sed solum ad impossibile. Hæc docent hiversiculi.

S vult simpliciter verti; P verò per accid.

M vult transponi; C per impossibile duci.

Exempli gratia, hic Syllogismus indirectus primæ Figuræ mihi est reducendus ad modum directum.

Omne animal est substantia;

Nullus lapis est animal;

Ergo aliqua substantia non est lapis.

In primis cum sit in Fapesmo, reduci debet ad Ferio, quæ eadem littera incipit. Id fiet si major, quam denotat A, convertatur per accidens, ut indicat P subsequens, & minor, quam denotat I, convertatur simpliciter, ut indicat S subsequens; & demum transponantur præmissæ, ut denotat M. Hoc facto habebis hunc Syllogismum perfectum in Ferio.

Nullum animal est lapis;

Aliqua substantia est animal;

Ergo aliqua substantia non est lapis.

Reductio ad impossibile est, cum negatæ conclusionis assumitur contradictoria, ut combinata cum una præmissarum concludat perfectè contradictoriam alterius præmissæ; sic enim, qui concessis præmissis negavit consequentiam, cogitur contradictoriam unius concessæ concedere, atque adeo concedere duas contradictorias esse veras, quod est impossibile. Quæ autem præmissarum

assumi debeat, docente hi versiculi.

Prima minorem adimit, facit e majore minorem.

Celantes minor est contrad. min. sede majoris.

Majorem servat, variatque secunda minorem.

Tertia maiorem variat, servatque minorem.

Sensus est. In prima figura contradictoria conclusionis negata assumitur in maiorem præmissa; & major Syllogismi in minorem; excipitur Celantes, in quo minor assumitur pro maiore. In secunda Figura major servatur & contradictoria ponitur loco minoris. In tertia Figura minor suo loco servatur, & contradictoria fit major; ut proposito hoc Syllogismo in Festino.

Nullum peccatum est laudabile;

Aliquod odium est laudabile;

Ergo aliquod odium non est peccatum.

Si quis concessis præmissis neget conclusionem, sumam ejus contradictoria: Omne odium est peccatum; ex qua cum maiore suo loco retenta, quia Syllogismus est secunda Figuræ, hunc clarissimum Syllogismum in Celarent conficiam, quo respondentem cogam concedere contradictoriam minoris concessæ.

Nullum peccatum est laudabile;

Omne odium est peccatum;

Ergo nullum odium est laudabile.

Ergo ex te aliquod odium est laudabile, & nullum odium est laudabile, quæ sunt duæ contradictoriæ.

Cæterum si Tirones has reductionum regulas minus capiant, minimè ob id conturbentur; nam vix earum ullus usus est nisi fortè reductionis ad impossibile. Sed cum in disputando negatur conclusio Syllogismi in forma legitima existentis, assumpta contradictoria conclusionis ipso naturali lumine, satis obvia est præmissa, cum qua combinari debet, ut inferatur contradictoria alterius præmissæ concessæ.

ARTICULUS QUINTUS.

De Inventione Medit.

CUM ars Syllogistica in id incumbat, ut extremorum conclusionis nexum, aut pugnam ostendat per medium terminum; operæ pretium est mota quæstione illam invenire, unde eo, quid sit sentiendum circa quæstionem ostendatur, atque propositio ex obscura quæstione fit clara & evidens conclusio. Hoc nunc agemus duplici. Primo dicemus, quia via quærendum sit medium. Secundo, ex quibus locis, seu promptuariis sit eruendum.

§. I.

Qua via querendum sit Medium.

Regulæ, quæ tradi solent de inventionē Medii, acutæ quidem sunt, sed id habent incommodi, ut difficiles sint, & ferè nullius usus. His ergo prætermittis viam fortè minùs subtilem, sed planam tamen & utilem hic aperire tentabimus.

Omnes modi Syllogismorum, ut ostendimus, reducuntur ad quatuor primos primæ Figure: ergo media illorum ad media istorum: itaque præsens consideratio solùm attendet mediis quatuor primorum. Porro licet sint quatuor genera propositionum, quæ venire possunt in questionem, attamen duæ precipuæ sunt, universalis affirmativa, & universalis negativa; nam eæ solùm queruntur in scientiis, quæ sunt de universalibus, & præterea particulares continentur sub suis universalibus; unde his duabus præcipuè attendemus.

Prima regula. Proposita questione, quæ sit universalis affirmativa, querendus pro medio terminus, de quo possit universaliter dici prædicatum propositionis, & qui possit universaliter dici de eius subiecto. Ratio regulæ, quia in universali affirmativa prædicatum dicitur esse in subiecto; at non est eo immediate: aliàs cognito subiecto videretur in eo: ergo debet esse in eo mediante alio termino, in quo sit prædicatum, & qui sit in subiecto, illeque est propriè medium utrumque uniens.

Secunda regula. Ut inveniatur ille medius terminus, percurrenda sunt prædicata superiora subiecto, & subiecta inferiora prædicato: nam si ea attenta mente percurras, reperies tandem aliquod prædicatum subiecti, quod immediate & clarè connectetur cum aliquo subiecto prædicati, ex quibus proinde efficies propositionem per se notam, si materiam patiatur, & ad id valeat lumen tuum, qua propositione evidenter probabis, prædicatum questionis necti cum eius subiecto.

Ut itaque invenias illum terminum medium, attenta mente perlustra prædicata subiecti, definitionem ejus, differentiam, & genus tum proxima, tum remota: attributa tum ipsius subiecti, tum ejus differentię ac generis: eaquæ compara cum prædicato questionis, videndo, an de illis dici possit, donec tandem pervenias ad aliquem terminum ipsi immediate & clarè subiectum, qui erit medium quesitum.

Hic querendi modus est per ascensum: in eo enim à subiecto ascendimus ad prædicatum: at rursus aliud esse

potest per descensum, nempe si per lustras subiecta posita sub prædicato, de quibus scilicet dici potest, ejus definitionem, species sub eo positas tum proximas, tum infimas, donec pervenias ad aliquid, quod dici possit de subiecto quæstionis.

Exemplum. Quæritur, an anima rationalis sit immortalis. Attendo ad ejus definitionem, quod sit principium intelligendi in homine. Considero principium intelligendi esse substantiam spirituales, deinde substantiam spirituales non pendere in sua operatione à corpore, nec proinde in suo esse; postea, quod non pendet in esse à corpore, manere destructo corpore; demum quod manet destructo corpore non destrui per mortem; tandem quod non destruitur per mortem, esse immortale. Ex illis terminis gradatim constitutis assumendus est, vel qui immediatè dicitur de subiecto, vel de quo immediatè dicitur prædicatum, ut efficiatur præmissa per se nota; alia verò præmissa, in qua ille terminus medius comparabitur ad extremum remotius, non erit quidem per se nota, sed assumptis intermediis probari facile poterit, donec reducatur ad per se notam; ut: Quod non destruitur per mortem est immortale; sed anima rationalis non destruitur per mortem: ergo, &c. Major est per se nota. Minor probatur assumpto termino proximè sequente. Quod manet destructo corpore, non destruitur per mortem; atqui anima manet destructo corpore: ergo, &c. Eodem modo probabitur hæc minor, donec pervenias ad ultimum terminum clarè convenientem animæ, qui efficiet tandem propositionem per se notam, & si habebis duas per se notas, ex quibus clarè demonstrabitur quæstio proposita.

Et hæc quidem via tenetur in inventione medii demonstrativi; at in medio probabili liberius excurremus, excogitando quemvis terminum qui, videatur convenire subiecto, & cui prædicatum convenire possit; ut propositio hæc mihi est probabiliter suadenda, *Mors est bonum*. Inspecio, quæ possint dici de morte, quibus ratio boni conveniat, vel de quibus dicitur *Bonum*, & quæ possint aliquo modo convenire *Morti*, & statim occurrit integrum agmen: nam bonum est frui Christo, liberari à miseriis vitæ, eripi à periculo peccandi, adire meliorem vitam; item quod Deus approbat, quod Christus elegit, quod sancti desiderant, est bonum, quæ omnia possunt convenire morti; undè magna copia mediorum suboritur ad probandam propositionem istam; complicando enim terminos sic arguo: Quod facit, ut fruamur Christo, est bonum; sed mors facit, ut fruamur Christo; ergo *Mors est bonum*. Item, Quod eripit à miseriis vitæ, est bonum; sed *Mors*

eripit à miseriis vitæ : ergo est bona . Item , Quod liberat à periculo peccandi , est bonum ; sed Mors liberat à periculo peccandi : ergo est bona . Item , Janua ad meliorem vitam est bona ; sed mors est Janua ad meliorem vitam : ergo est bona .

In inveniendis autem istis mediis non parùm conducit , si percurramus *Genera* , *Differentias* , *Species* , *Proprietates* , *Accidentia* , *Effectus* , *Causas* prædicati & subiecti . Propositiones à nobis probandæ . Item si comparemus illas ad prædicamenta , ad alias res , quæ dicuntur in Philosophia , vel in Theologia . Item ad ea , quæ , audivimus , quæ legimus , quæ experiti sumus , quæ conceduntur , vel ab omnibus , vel saltem ab adversariis , contra quos disputamus , & ad alia ejusmodi , quæ possunt pertinere ad propositam conclusionem ; sic enim fit , ut quasi sponte sua sese offerant diversa media , ex quibus aptiora eligi debent .

Secunda regula pro Propositionibus universalibus negativis est . Ad illas probandas considerandi sunt termini , qui repugnent prædicato conclusionis , & tamen conveniant subiecto ; si enim aliquid repugnat prædicato , quod tamen dicatur de subiecto , profectò prædicatum non erit idem cum subiecto . Ut , volo probare Mortem non esse bonam , debeo cogitare quænam repugnent Bono , quæ tamen conveniant Morti , & statim se offert ingens copia alium rerum ; nam , quod privat , quod est contrarium inclinationi naturæ , quod omnia fugiunt , quod nos separat ab amicis , quod privat omnibus vitæ bonis , quod adimit spatium poenitentiae . non est bonum ; quæ tamen omnia conveniunt morti . Complicando igitur illos terminos sic efformo argumentum . Quod privat vitam , non est bonum ; sed Mors privat vitam : ergo Mors non est bona . Item : Quod est contrarium inclinationi naturæ , non est bonum ; sed Mors est contraria inclinationi naturæ : ergo non est bona . Item : Quod omnes fugiunt , non est bonum ; sed omnes fugiunt Mortem : ergo non est bona , & sic de aliis .

Ad præterea potest , quod omnis propositio universalis negativa potest converti simpliciter ; unde ad illam probandam non solàm ut illa sunt , quæ repugnant prædicato & conveniunt subiecto , sed etiam , quæ repugnant subiecto , & conveniunt prædicato , ut patet in exemplo ; nam , quia bono convenit esse gratum esse conveniens naturæ , quæ omnia repugnant morti , ideo possum sic arguere : Omne bonum est gratum ; sed Mors non est grata : ergo nec bona . Item : Omne bonum convenit naturæ ; sed Mors non convenit naturæ : ergo Mors non est bona .

Tertia regula . Ad probandam utramque præfatam conclusionem possumus etiam procedere ab inconveniente , cogitando pro affirmativis quantum inconvenientia sequetur , si

prædicatum non conveniret subiecto. Et contra præsupponitur, quænam inconvenientia sequerentur, si prædicatum conveniret subiecto. Ut in præfatis exemplis possem considerare, quid sequeretur, si Mors non esset bona, & reperirem eam à Christo nunquam fuisse electam, nec à Sanctis expetitam, nec à Deo amicis suis pro munere immisam; undè sic arguere possem: Si mors non esset bona, non esset à Christo electa; sed est electa à Christo: ergo est bona. Ad probandam autem mortem non esse bonam, possem adhibere inconvenientia, quæ sequerentur, si esset bona: v. g. quodd liceret eam sibi inferre; quodd non esset affectus peccati; quodd vita ipsa esset mala; undè sic argui posset: Si Mors esset bona, liceret eam sibi inferre, atqui id non licet; ergo non est bona, & sic de aliis.

§. II.

*De Locis ex quibus eruntur media
Syllogismorum.*

Locus est sedes, seu promptuarium, ex quo eruitur medium Syllogismi. Decem vulgo assignantur; à Causis, ab Effectibus, à Subiecto, ab Adjunctis, à Contrariis, à Simili, à Nomine, à Definitione, à Divisione, ab Authoritate, quibus tantisper dicendum.

1. Ex loco à causis sumitur medium, dum effectus probatur per causam, vel materiale; ut: Corpus humanum est mortale, quia constat elementis contrariis: vel formale; ut: homo est rationalis, quia constat anima intellectiva: vel efficientem; ut: Auster est ventus calidus, quia spirat è locis, ubi major est ardor Solis: vel finale; ut: malè agis, quia malum finem intendis.

2. Ab effectibus sumitur medium, cum è contra causa probatur per effectum; ut: est ordo in rebus naturalibus: ergo est providentia. Auster est hyeme calidus: ergo spirat à regione calida. Locorum à causis & ab effectibus quædam sunt axiomata. *Qualis causa, talis effectus, & contra; quod est causa causæ, est causa causati; sublata causa tollitur effectus; si effectus est, causa ipsa posita causa necessaria & totali ponitur effectus.*

3. A subiecto sumitur medium, cum aliquid de accidente probatur ex ejus subiecto: ut: sanitas non est stabilis, quia est in subiecto instabili; Prudentia est virtus intellectualis, quia est in intellectu.

4. Ab adjunctis ducitur medium, cum aliquid de re probatur ex iis, quæ illam circumstant; à personis: à loco, à tempore, &c. ut: Petrus perpetuò conversatur cum malis: ergo malis.

5. A

5. A contrariis, cum unum contrarium ponimus, ut aliud destruamus, vel vice versa; ut: est nox; ergo non lucet: Calor rarefacit; ergo frigus addensat: Virtus est amabilis; ergo vitium odiosum. Huius loci sunt axiomata: *Contrariorum contraria est ratio. Opposita non possunt esse simul.*

6. A simili, cum simile à simili probatur; ut: Deus in se confidentem Susanam à calumnia liberavit: ergo & te si eum invoces. Miles pro Rege vitam exponit; cur non & tu pro Deo? Axioma huius loci est, *Similium similis est ratio.*

7. A nomine tribus modis ducitur medium. Primò cum aliquid de re probamus ex nomine illi indito; ut: Sera- phinos Deum ardentius amare, quia ab ardore nomen habent: nam **שרפ** *Saraph* apud Hebræos est ardere; Angelos esse Dei nuntios, eo quod **ἄγγελος** Græcè sit Latinè *Nuntius*. Secundò cum ab Etymologia nomen probamus convenire rei; ut, amat Sapientiam; ergo est Philosophus. Tertiò cum à coniugatis argumentamur; Iustè non agit: ergo non est iustus Homo sum: ergo nihil humanum à me alienum puto; Sæpè ebrius est: ergo ebriosus.

8. A definitione locus est, cum definitio prædicati, aut subiecti adhibetur ad probandum utriusque nexum, aut pugnam; ut: rotundum est, cuius partes æqualiter distant à centro; sed partes terræ æqualiter distant à centro: ergo terra rotunda. Aliquando sumitur integra definitio aliquando solum genus subiecti, tumque dicitur locus; genere; ut: homo est animal: ergo mortalis; aliquando à sola differentia, tumque dicitur locus à differentia; ut: homo est rationalis: ergo capax scientiæ. Huius loci axiomata sunt: *Quod affirmatur de definitione, affirmatur de definito; & quod de ea negatur, itidem & de definito, & vice versa: De quo affirmatur, aut negatur definitio, affirmatur aut negatur definitum, & vice versa.* Et speciatim pro genere: *Quod convenit generi, convenit speciei. Sublatogene tollitur species. Posita specie ponitur genus; at non vice versa.*

9. A divisione locus est, cum ex toto partem probamus aut ex omnibus partibus totum, aut exclusis aliis eam, quæ superest, colligimus, aut aliquid esse in toto, quia est in aliqua eius parte. Huius loci Axiomata sunt, *Si est totum, est pars: ut: existit homo: ergo anima rationalis. Si est in parte, est in toto; ut: est Parisiis: ergo in Gallia. Exclusis partibus omnibus excluditur totum: ut: Paradisus terrestris non est in Europa, non in Africa, non in Asia, non in America, nec videtur esse sub frigidis*

gidis regionibus incognitis : ergo non exstat amplius ,
exclusis reliquis partibus valet consequentia ad ea , quæ su-
pereſt ; ut : Prudentia non eſt in voluntate , non in appe-
titu : ergo in intellectu .

10. Ab authoritate locus eſt , cūm teſtimonium Sapien-
 tium aſſumitur ad quæſtionem probandam . Valet hic lo-
 cus in Theologia , quæ fide & authoritate nititur , mi-
 nus in Philoſophia , licet in ea non contemnendus ; qua-
 tenus eo utendum , diximus 2. p. art. ult.

Hi loci dicuntur Probabiles , & Dialectici , quia præ-
 bent media dialecticis , ſeu probabilibus argumentis . At-
 tamen etiam Demonstrativa , ſeu Analytica argumenta ,
 in quibus ſcilicet cauſæ neceſſariæ , & evidentes nexus ,
 aut pugnæ extremorum quæſtionis inveſtigantur , ex qui-
 buſdam eorum eruuntur ; ut à cauſis , à diſiſione maxi-
 mē verò à definitione , quæ eſt proprium medium demo-
 ſtrationis , ſi clara ſit & propria .

A R T I C U L U S S E X T U S .

De Syllogiſmo ſophiſtico .

Sophiſma eſt Syllogiſmus captioſus , ſeu conſtans ex
 propoſitionibus ita captioſè ordinatis ; ut præ ſe fe-
 rant ſpeciem veritatis , cūm tamen falſæ ſint . Omne au-
 tem ſophiſma decipit vel in forma , vel in vocibus , vel
 in rebus : unde triplex eſt fallacia , ſcilicet formæ , vo-
 cis & rerum . Circa fallaciam formæ nihil dicendum oc-
 currit : nam ſupra ſatis exacte tradidimus regulas diſcer-
 nendi formam legitimam ab illegitima . Circa fallaciam
 vocum & rerum quædam breviter dicemus .

Fallacia vocum eſt , dum quis ut decipiat , abutitur vo-
 cibus , eaſque uſurpat in ſenſu fallaci . Quinque præci-
 pue ſunt modi fallendi in vocibus , Æquivocatio , Am-
 phibologia , Variatio ſenſus compoſiti aut diviſi , Ac-
 centus , & Figura diſtinctionis .

Æquivocatio eſt , dum quis utitur in argumento voce
 æquivoca ; ut ſi quis ita arguat : Aries eſt animal ; ſed
 machina bellica eſt aries : ergo machina bellica eſt ani-
 mal ; nam iſtud nomen *Aries* æquivocè ſumitur pro ani-
 mali , & pro machina bellica , qua antiqui muros deſi-
 ciebant .

Amphibologia eſt , dum quis utitur phraſi ancipitis
 ſenſus , ut ſæpè ſolebant antiqua Gentilium oracula : ſi
 Pyrrho quærenti , an Romanos ſuperare poſſet , reſpon-
 dit Oraculum : *Ajo , te Æacida Romanos vincere poſſe* .
 quæ phraſis æque ſignificat , Pyrrhum à Romanis vin-
 cendum , vel Romanos à Pyrrho ſuperandos .

Fal-

Fallacia sensus compositi, aut divisi est, dum quis arguit à sensu composito ad divisum, vel contra; ut: qui habet potentiam ambulandi, potest de facto ambulare; sed Petrus sedendo habet potentiam ambulandi: ergo sedendo potest ambulare.

Fallacia accentus est, dum quis utitur voce ex accentus diversitate sensum variante; ut: qui occidit, moritur; sed gladius occidit: ergo gladius moritur.

Fallacia dictionis est, dum ab uno genere ad aliud fit transitus ut si quis dicat: omne corpus visibile est coloratum; sed paries est visibilis: ergo paries est coloratus; nam ibi variatur genus masculinum in neutrum. Hæc porro fallacia omnino puerilis est.

In rebus plures fallaciæ contingere possunt; præcipue septem enumerantur. Prima est fallacia antecedentis, seu prædicati; quando scilicet prædicatum variat suppositionem; ut si quis dicat: animal est genus; sed homo est animal: ergo homo est genus. Risibile est proprietas: homo est risibilis: ergo homo est proprietas.

Secunda fallacia est à simpliciter ad secundum quid, & contra, dum quis scilicet arguit ab eo, quod simpliciter verum est, ad secundum quid; ut: Arma sunt restituenda domino; sed iste furibundus est dominus talium armorum: ergo sunt restituenda isti furibundo. Quamvis enim major sit vera simpliciter, non est tamen vera secundum quid; licet enim arma sint absolute restituenda domino, non tamen in aliquo casu, si nempe sit furibundus.

Tertia fallacia est contradictionis, quando scilicet infertur contradictio, ubi nulla est; ut si quis dicat: Æthiops est albus secundum dentes; sed non est albus secundum alia membra: ergo est albus & non albus; ergo in Æthiops contradictoria verificantur; falsum enim est, quod ibi sit contradictio, quia non est albus & non albus secundum idem.

Quarta fallacia est petitio principii, cum scilicet quis aut arguendo, aut respondendo assumit conclusionem probandam pro medio, vel solutione; ut si quis post longam disputationem, in qua probaret, Deum esse in prædicamento, tandem huc devenisset, quod in Deo potest formari conceptus genericus, & differentialis, hanc propositionem ita probaret: Quidquid est in prædicamento, habet conceptum genericum; sed Deus est in prædicamento: ergo habet conceptum genericum. Esset petitio principii, quia probaret ultimam propositionem negatam per id à quo incoepit disputatio.

Quinta fallacia dicitur consequentis, quando quis arguit conversim in his, quæ non convertuntur; ut: Si

Currit, movetur: ergo si non currit, non movetur. Si est homo, est animal: ergo si non est homo, non est animal.

Sexta fallacia dicitur non causæ ut causæ, quando scilicet quis tribuit effectum ei, à quo non causatur; ut si quis dicat: inebriari est malum; sed vinum inebriat: ergo vinum est malum. Et: seditiones sunt malæ; sed propter Evangelium excitantur seditiones: ergo Evangelium, &c. non enim vinum est causa ebrietatis, sed malus ejus usus; nec Evangelium est causa seditionum, sed malitia hominum fidem persequentium, aut Evangelii prætextu Rempublicam turbantium.

Septima fallacia dicitur interrogationis, dum quis de oppositis simul interrogando, unam pro utroque responsionem elicit; ut si quis ita quærat: Virtus & iniquitas estne bona, vel mala; Si enim respondeatur, mala, inferet: ergo virtus est mala.

Sed horum omnium ut jam vix aliquis est usus, ita quoque ipsis non est prolixius inhærendum. Fusiùs de illis egit Aristoteles, quia ejus temporibus vigeant Sophistæ, quorum tota cura occupabatur in excogitandis versutis, quibus incautos vel deciperent, vel implicarent.

A P P E N D I X D E M E T H O D O.

Methodus Gracè, Latinè redditur *Via brevis & expedita*. Eo nomine vocatur apta rerum cognoscendarum dispositio: undè methodus definitur, modus ordinatè procedendi in cognitione veritatis.

Duplex est methodus: Analytica, seu Resolutiva: & Synthetica, seu Compositiva; duobus enim modis proceditur in cognitione veritatis: inventione, & doctrina. Inventione, cum veritatem proprio ingenio quærimus; Doctrina, cum inventam aliis tradimus. Methodus Analytica est modus ordinatè procedendi ad inveniendam veritatem. Dicitur Analytica, seu resolutiva, quia resolvit quæstiones ad sua principia, effectus ad suas causas; composita ad suas partes, particularia ad universalia, sub quibus continentur; nam quæstio per principia innotescit, effectus per causam, compositum per partes, particulare per universale. Methodus Synthetica, seu compositionis, est modus ordinatè procedendi in docenda veritate. Dicitur compositiva, quia modo priori opposito procedit, nempe à principiis ad conclusiones, à causis ad effectus à partibus ad totum, ab universalibus ad

ad particularia, id est, à simplicioribus ad compositiora: utraque ergo idem iter erit, sed opposita ratione. Analytica à rebus ad rerum principia ascendit, Synthetica à principiis jam inventis, ad res explicandas descendit; illa est ut ascensus à valle ad montem, ista ut descensus à monte ad vallem.

Exemplum utriusque methodi. Qui primi Logicam invenere, prius consideraverunt, aliquando benè, aliquando malè nos ratiocinari; inde moti sunt ad investigandam naturam Syllogismi, quam ut cognoscerent, resolverunt Syllogismos in propositiones; rursus illas interminos, ex quibus constant; at qui nunc docent Logicam, vice versa primò agunt de terminis, deindè propositionem ex illis compositam explicant, postremò Syllogismum.

Est & alia methodus arbitraria, seu prudentiæ. Hæc non se rebus ipsis tractandis, sed illas auditorum captui, atque loco, tempori, aliisque circumstantiis accommodat.

Nunc superest, ut methodi regulas, tradamus primò in genere, deindè cujuslibet in particulari.

Quatuor Regule Methodi in genere.

1. **A** Facilioribus, notioribus, proximioribusque semper incipiendum, atque ex iis paullatim & per gradus ad difficiliora, obscuriora & remotiora progrediendum; nam sic fit, ut priora viam aperiant & muniant ad posteriora, & nota veritas facem præferat ad ignotam ei proximè conjunctam illustrandam, hæc ad aliam, sicque succedenter. Hoc ordine servato ex minima veritate clarè percepta, ut ex modico semine, innumeræ aliæ feriatim mira fecunditate pullulant. Sic Socrates rudem puerum ordinatè interrogando ad difficillimarum questionum cognitionem brevi tempore manuduxisse fertur. Sic Geometræ pauca principia, eaque vulgaria & cuique nota ponunt, ex quibus ordinatè tractatis innumeras veritates, easque abstrusissimas perspicue evolvunt.

2. Servetur ordo naturalis rerum, eique artificialis se accommodet, quantum fieri potest; nam sic, una re ex alia quasi spontè sua fluente, mens facile & placidè in earum cognitionem progredietur.

3. Res cognoscenda in omnes partes, atque attributa dividatur beneficio partitionis & abstractionis: atque suo quæque loco distinctè constituantur, fingendo in iis ordinem & connexionem, si re ipsa non sit. Nam pauca facilius, quàm multa, & multa invicem ordinata connexaque, quàm confusa & disparata cognoscimus.

4. Inn-

4. *Inutilia, extraneaque rese entur, insistendo unicè scopo, ad quem tenditur.* Nam mentis attentio inutilibus obstitit, extraneis à proposito abducitur, & dum vagatur per multa, ut viator in campis oberrans, aut nunquam aut serò metam attingit.

Regule tres Methodi Analyticae.

OMnis inquisitio veritatis circa tria ferè versatur; nam vel propositæ quæstionis veritas, aut falsitas quæritur, vel noti effectus causa efficiens ignota, vel compositi confusius noti partes, principia & ex illis fluentes proprietates. In illis quærendis industria mentis plus valet, quàm regulæ. Hæ tamen statui possent.

1. *Attentè videndum, quid quærat, atque ad id unè omnis inquirentis cura intendenda;* nam qui profus nescit, quid quærat, nec inventum agnoscet; qui verbò per multa vagatur, vix ad scopum unquam attinget.

2. *Deinde attendendum ad rem, de qua aliquid quæritur, ejus omnes status, facies, circumstantias explorandas, atque eam in partes, partiumque particulas & attributa dividendo;* nam in eo consistit, & ab eo nomen traxit hæc methodus, quòd rem ipsam exactè dissolvat, ut ejus causas & principia perscrutetur, atque velut ex ejus visceribus eruat. Si sit quæstio, resolvenda est in suos terminos, hi rursus in sua genera & differentias; atque hæc ulterius, quantum necesse fuerit, ut tandem ratio ejus percipiatur. Si sit effectus, multis experimentis ac variis explorandus est; omnes circumstantiæ attendendæ, atque circa illum observandum quidquid possumus. Si sit totum, resolvi debet in omnes partes, ac partium particulas. Hæc divisio plerumque mente fit; at nonnunquam re ipsa. Sic Anatomia cadaver animalis secat, sic Chymia dissolvit metalla & alia gladio ignis. Nec solum effectus & compositum consideranda sunt jam absoluta & perfecta, sed ab ortu ad exitum exploranda; ut: melius animal cognoscet, qui ejus in utero formationem, deinde progressus, tandem exitum & dissolutionem attendet.

3. *Accurate inspicienda sunt singulæ partes, atque inter se conferenda. Et ubi aliqua veritas clara ex hac comparisone ac inspectione elucescere incipit, hæc veluti scintilla fovenda est & promovenda, alias ex ea ordine eruendo, donec ad illam, quam quærimus, perveniamus;* nam, ut jam monui, mira est connexio veritatum, adeo ut ex una rectè tractata innumeræ evolvi possint.

Exem.

Exemplis hæc regulæ illustrabuntur, Proponitur quæstio, an Logica sit speculativa, 1. Attendo, quid quærat, nempe principium clarum hæc extrema connectens, aut dividens. 2. Dissolvo quæstionem in suos terminos, illos rursus in suam definitionem. Speculativum est, quod unicè intendit cognitioni veritatis: Logica est facultas dirigens mentem in cognitionem veritatis: exinde tendendo ad scopum, hanc elicio, totam Logicam tendere ad cognitionem veritatis; ex ea tandem eam, quam quæro, unicè intendere cognitioni veritatis; hæc enim quæstionem solvit & Logicam speculativam esse demonstrat. Alio modo Geometris familiari resolvitur quæstio, videndo quid ex ea sequatur, aut ex quo sequatur: nam si ex ea falsum sequitur, falsa, si ex aliquo vero sequitur, vera erit.

Item quæritur causa efficiens hominis. 1. Attendo quid quæram, principium, à quo productum sit, quidquid hominis naturam constituit. 2. Resolvo hominem in partem, corpus & animam; in anima rationem, in corpore mirum partium ordinem observo. Ex his clarè video, causam efficientem hominis debere esse aliquod intellectuale, ut possit mentem dare, & summè sapiens, ut possit adeo sapienter corporis partes ordinare. 3. Ulterius hanc veritatem promovendo, video, has dotes non competere proximis principiis effectivis hominis, patri & matri, inde concludo, esse hominis altius principium effectivum, nempe mentem ratione sapientissima præditam. In hac methodo regredi possumus à causa cognita ad effectum plenius cognoscendum, aut ad alios similes detegendos; ut à mente illa sapientissima non solum hominem, sed & alias res processisse, atq; gubernari, ut Cœlos, astra, elementa, plantas, &c. quæ omnia rursus examinando, ex illis ampliore divinæ huius mentis cognitionem haurio, atq; vicissim ex ea pleraque circa res humanas & naturales.

Item quærantur principia corporis animalis. 1. Attendo quid quæram, non quæro causam efficientem, non finalem, sed materialem, & formalem. 2. Resolvo compositum illud in suas partes, has rursus in alias, donec ad minimas perveniam, quæ singillatim examinandæ sunt; atque ut plenior sit cognitio, earum prima formatio in aliquo particulari est exploranda, puta, pulli in ovo. Quæ omnia si per te ipsum præstare non potes, consulenda aliorum experimenta, sed ordinatè, quasi si per te ipsum ea faceres.

Quinquæ Regulae Methodi compositivæ.

HÆc, ut dixi, in tradendis iam inventis scientiis observantur. Huius regulæ faciliores sunt.

1. *Utendum terminis claris, ac rectè explicatis & definitis*, nam hi sunt elementa totius scientiæ, undè si obscuri sint, confusi, ambigui, nihil evidens ex iis constructum.
2. *Ex terminis clarè perceptis formandæ propositiones per se notæ, ut sint principia clara docendorum.*
3. *Ex per se notis principiis recta forma combinatis eliciendæ sunt proximiores conclusiones, ex illis seriatiim aliæ; nec inferenda est unquam aliqua propositio, quæ aut per se nota non sit, aut ex aliâ per se nota evidenter deducta; nam secus nihil evidenter concluditur, & quidem non in omnibus præsto sunt tales propositiones. Probabilibus uti aliquando cogimur; at tunc non demonstramus, sed tantisper suademus.*
4. *Quidquid ad genus pertinet, tractetur antequam ad species descendatur; tum gradatim quod pertinet ad proximiores species.*
5. *Digressiones fugienda, Brevitatis magna, sed perspicuitatis major habenda ratio, ut & connexionis, omnia ordinatè disponendo, ac suis nexibus quæque invicem conjungendo; sed hæc fusiùs explicare nihil necesse est. Verùm de Logicæ præceptis hactenus, nunc ad quæstiones pergerendum.*

LOGICA MAJOR.

*Quæstiones, quæ de Rebus Logicis agitari
solent complectens.*

Sus in Scholis obtinuit, ut circa res Logicas pleræque moveantur quæstiones, quæ licet prima fronte subtiles magis, quam utiles videantur, suotamen fructu non carent; nam aliquæ præcepta illustrant, aliæ sua sublimitate mentem acuunt; omnes exercitatum in illis animum ad alias scientias paratiorē efficiunt.

Harum quæstionum quædam Logicam ipsam spectant. aliæ verò res de quibus agit; itaque præmittemus quæstionem præambulam de ipsa Logica, deinde opus in tres partes dividemus, tribus mentis Operationibus correspondentes. In prima de iis disputabimus, quæ ad Apprehensionem pertinent, ut sunt Universalia & prædicamenta. In secunda de Propositione, qua dirigitur Judicium. In tertia de Argumentatione, quæ ad Discursum pertinet. Eadem scilicet partitione usi, quam in Minori Logica observavimus.

QUÆSTIO PRÆAMBULA

De ipsa Logica.

Logica duplex statui solet, Naturalis, & Artificialis, seu Acquisita. Logica Naturalis est Facultas discurrendi à natura indita, qua sine ullis præceptis, etiam imperiti & rudes aliquatenus ratiocinantur. Logica artificialis est facultas usu & studio comparata, præcepta complectens, quibus mens ad rectè ratiocinandum dirigitur. Nam experimur, ut alias facultates innatas ædificandi, pingendi, cantandi, &c. ita & ipsam ratiocinandi vim nobis à natura inditam, esse admodum

modum imperfectas, & nisi artis præceptis juventur, nihil ferè egregium moliri; unde, ut ad opera externa quædam artes inventæ sunt, quibus facultas naturalis perficitur, ut ad ædificandum, pingendum, navigandum, excolendos agros, &c. ita & oportuit artem invenire, cujus præceptis ad rectè ratiocinandum mens adjuvaretur.

Hic de artificiali Logica tantum agimus, circa quam primò quærit, quid sit ejus objectum; secundo, an sit Scientia; tertio, quæ sit ejus divisio in docentem & studentem; quartò, qualis sit Scientia, an speculativa, quinta, an sit necessaria ad alia scientia; sexto, an earum demonstrationes efficiat:

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Objectum Logicae.

OMnis facultas cognoscitur per suum objectum; enim tota sit propter ipsum, talis est, qualem est objectum exigit; unde ab eo specificari dicitur. Ut ergo quid sit Logica innotescat, primò videndum, quid sit ejus objectum. Vocamus autem hic objectum alicujus facultatis id, quod ipsi considerandum obijciatur, seu circa quod versatur; ut objectum visus est color, objectum gustus est sapor, objectum cujusvis scientiæ sunt res circa quas ejus consideratio versatur.

At in objecto duo accuratè discernenda sunt; Materiale & Formale. Objectum materiale est ipsa res, circa quam facultas quælibet versatur. Objectum formale est id, quod in ea re facultas attingit; ut Objectum materiale visus sunt res, quæ videntur; Objectum formale est color, quem in rebus videt. Sic in scientia objectum materiale sunt res, de quibus tractat; Objectum formale est illa propria ratio, quam in illis considerat; ut Medicinæ objectum materiale est corpus humanum, sanabilitas verò est ejus objectum formale; agitur enim de corpore humano, non sub omni ratione, sed ut est per artem sanabile. Ex objecto materiali & formali fit unicum integrum objectum, quod objectum attributionis vocatur quia ad illud referuntur omnia, de quibus agit scientia; ut corpus sanabile est objectum medicinæ; Ens mobile est objectum Physicæ. Vocatur etiam *Subiectum scientiæ*, quod ejus disputationibus subijciatur: nonnumquam, *Materia circa quam*.

Præterea inter objectum & facultatem sæpe aliquod mediat, cujus ope illud attingit; ut inter visum & colorem mediat, lux; cujus ope color à visu percipitur.

inter

inter scientiam & objectum mediant principia , quibus
objecti cognitio habetur . Illud medium dicitur *Ratio* ,
sub qua . His ita constitutis .

In primis certum est , rationem , sub qua Logicæ esse
principia , quibus conclusiones suas illustrat ; ut : *Quæ
sunt eadem inter se* , sunt eadem inter se ; & : *Quod dicitur
de omni* , dicitur de quolibet sub eo contento , &c. princi-
pia enim sunt veluti quædam lux irradians conclusiones ,
ideoque se habent in scientiis , ut lux in visione : So-
lùm difficultas esse potest de objecto materiali , at major
de objecto formali , circa quod tres sunt præcipuæ sen-
tentia .

Prima Nominalium , qui censent , voces esse objectum
Logicæ . Sed illa ferè obsolevit ; non enim de vocibus ,
sed de rebus per eas significatis agunt scientiæ ; licet u-
tantur vocibus loco rerum , ut computator utitur calcu-
lis ad numerandas pecunias . Planè Medicina non est de
hac voce *morbis* , sed de re per eam significata .

Secunda Sententia tres mentis operationes , ut dirigi-
biles à Logicæ , censet esse ejus objectum . Ea est pluri-
um recentiorum .

Tertia Ens rationis directivum operationum mentis
assignat pro objecto formali Logicæ : ita Thomistæ , ac
plerique alii .

P R I M A C O N C L U S I O .

Objectum materiale Logicæ sunt res omnes à nobis
cognitæ .

Probatur . Objectum materiale facultatis discurrendi
est ipsa discursus materia , ut patet ex terminis , sed res
omnes cognitæ sunt materia discursus , de omni enim re
cognita discurremus : ergo sunt objectum materiale fa-
cultatis discurrendi , quæ est Logicæ .

Dices . Objectum materiale scientiarum realium non
est objectum materiale Logicæ ; sed res cognitæ sunt ob-
jectum materiale scientiarum realium : ergo non sunt ob-
jectum materiale Logicæ .

Resp. Transeat major , (nam eadem materia potest
pertinere ad diversas scientias) & distingo minorem :
Res cognitæ sunt materia scientiarum realium , eo mo-
do , quo Logicæ , nego ; sub alio modo , concedo : Res
enim cognitæ sunt materia scientiarum realium , præcisè
ut cognosci possunt ; sunt verò materia Logicæ , quate-
nus artificiosè disponi possunt in modum Definitionis ,
Propositionis , Syllogismi , &c .

SECUNDA CONCLUSIO.

Objectum formale Logicae est Ens rationis directum trium mentis operationum.

Per illud Ens rationis intelligo artificiosam dispositionem, quam ratio facit in rebus cognitis, dum ordinat in modum prædicati, subiecti, generis, speciei, definitionis, divisionis, propositionis, syllogismi &c. ut enim ars pingendi colores artificiosè disponit ut repræsentent, atque adeo colores sunt obiectum materiale hujus artis; dispositio verò colorum obiectum formale: ita Logicae proprium munus est, res cognitæ artificiosè disponere in modum claræ definitionis, in syllogismi, &c. quò facilius à mente possint percipi: undè res cognitæ sunt eius obiectum materiale: dispositio verò illa artificiosa, seu forma definitionis, syllogismi, &c. est eius obiectum formale. Hæc dicitur. Ens rationis, quia non est in rebus, sed solum in mente eam apprehendente, & res ita ordinate. Dicitur etiam secundà intentio, quia res afficit, non ut sunt in se, sed ut sunt in mente. Hac adeo plura explicatione vides, quam immeritò quidam, ut Thomæ impugnent, dicant eos habere pro Logicae obiecto Chimæras! non enim Chimæras hic fingimus, sed res proponimus, quam quilibet in se ipso quotidie experitur. Nam cum Syllogismum facis quid aliud facis, quam illum artificiosum ordinem inter propositiones & terminos.

Conclusio sic explicata est S. Thomæ, cuius verba describere non pigebit; nam eam non mediocriter illustrant. Ens inquit 4. Metaph. lect. 4. est duplex, ens nature, & ens rationis. Ens rationis propriè dicitur de illis cunctis intentionibus, quas ratio adinvenit in rebus consideratis, ut est intentio generis, differentie, prædicati, &c. quæ quidem non inveniuntur in rebus, sed consideratione rationis consequuntur: & ejusmodi **ENS RATIONIS** propriè **SUBJECTUM LOGICÆ**. Et in Proemio Ethicæ: Ordo, inquit, quadrupliciter ad rationem comparatur; est; enim quidam ordo, quem ratio non facit, sed illam considerat, sicut est ordo rerum naturalium: alius est, quem ratio considerando facit in proprio actu, cum ordinat conceptus suos ac invicem: tertius ordo est quem ratio facit in operibus voluntatis: quartus ordo est quem ratio nostra facit in rebus exterioribus, ut in arca, domo, navi &c. Ordo, quem ratio considerat, sed non facit, pertinet ad Philosophiam naturalem. Ordo, **QUEM RATIO CONSIDERANDO FACIT IN PROPRIO ACTU**

ACTU, pertinet ad Philosophiam rationalem (id est Logi-
cam.) Ordo autem actionum voluntatis pertinet ad mora-
lem Philosophiam. Ordo demum, quem ratio facit in re-
bus exterioribus, pertinet ad Artes mechanicas.

Probaturs conclusio ratione. Obiectum formale Logicæ
est forma definitionis, propositionis, syllogismi, &c.
sed hæc forma est ens rationis: ergo ens rationis est obie-
ctum formale Logicæ. Major non negatur ab Adversa-
riis, & si negent, sic demonstratur: Obiectum forma-
le Logicæ est id, quod ab ea propriè attingitur in obie-
cto materiali, ut patet ex definitione objecti formalis;
atqui res omnes, quæ sunt materiale obiectum Logicæ,
atinguntur ab ea præcisè, quatenus ex iis formari
possunt syllogismi, definitiones, &c. ergo ejus obiectum
formale est forma definitionis, syllogismi, &c. Minor
verò probatur ex dictis: Artificiosa dispositio non ex-
sistens in ipsis rebus, sed in illis apprehensa per ratio-
nem est ens rationis, id est, existens in sola cognitione
rationis: atqui forma syllogismi, definitionis, &c. est
artificiosa dispositio apprehensa per rationem in rebus
cognitis: ergo est ens rationis. Major evidens est ex ipsis
terminis. Minor patet experientia; formamus enim
syllogismum, aut definitionem, dum res à nobis cogni-
tas artificiosè disponimus iuxta Logicæ præcepta; unde
syllogismus à S. Augustino dicitur *artefactum rationis*:
porro cuiusvis artefacti forma est dispositio materiæ,
qua constat secundum regulas artis; ut forma domus est
artificiosa dispositio lapidum & lignorum.

Confirmatur. Obiectum formale Logicæ est id, ad quod
ejus omnis cura, omniaque præcepta tendunt; atqui
omnis cura, omnia præcepta Logicæ ad id tendunt,
ut sciamus rectè obiecta disponere in modum prædica-
ti subiecti, generis, differentiæ, syllogismi, &c. quò
mens faciliùs ea cognoscat: ergo hæc artificiosa disposi-
tio iure illi tribuitur ut obiectum formale; unde aliæ
scientiæ Reales dicuntur, quòd de rebus agant: Logica
verò Rationalis, quòd agat de ordine in rebus à ratione
facto.

Respondent Adversarii, artificiosam illam dispositio-
nem non esse ens rationis apprehensum in rebus cogni-
tis, sed ens reale inhærens ipsis actibus mentis; ut,
formam syllogismi esse ordinem actuum mentis, quo-
rum priores tertium inferunt.

Sed hæc responsio repugnat evidenti experientiæ;
nam dum formo syllogismum, non ipsum mentis actum
dispono, sed tres ideas rerum invicem comparo & ordi-
no, ut illis sic dispositis mens mea assentiatur extremo-
rum coniunctioni, propter unionem cum medio; &
cum

cum desin o, non actum meum, qui simplex est, & pono, sed rei definiendæ genus & differentiam.

Replicant, dispositionem obiectorum fieri à Logica, ut per eam mentis operationes dirigat, proindeque illæ ut dirigendas per se intendi à Logica ut proprium obiectum; dispositionem verò obiectorum ut medium ad illud.

Sed contra. Obiectum Logicæ est id, in quo totum ejus artificium consistit & consummatur; atqui totum Logicæ artificium consummatur in recta dispositione obiectorum: ergo est obiectum Logicæ. Declaratur Minor. Obiectis rectè dispositis mens naturaliter, & absque ullis aliis regulis rectè fertur in obiectum; ut propositionibus per se notis in forma legitima juxta regulas Logicæ dispositis, mens non eget præceptis, ut assentiatur conclusioni, sed ipsa rei evidentia necessario inclinatur: ergo tota ars Logicæ unicè versatur circa dispositionem obiectorum.

Deinde quod commune est omnibus scientiis, non est obiectum Logicæ, sed solum id, quod est ipsi proprium, atqui dirigere mentem est commune omnibus scientiis, eam enim illustrant & perficiunt, at Logicæ proprium est, ut cum cæteræ eam dirigant per cognitionem proprii obiecti, Logica id præstet per artificiosam omnium obiectorum dispositionem: ergo non ipsa directio mentis, sed artificiosa obiectorum dispositio est proprium Logicæ obiectum. Fateor tamen, directionem illam esse finem Logicæ, atque eam id habere præ cæteris, ut generaliter in omnibus mentem dirigat.

Dices. S. Thomas supra relatus dicit, obiectum Logicæ esse *ordinem, quem ratio facit*, non in obiectis, sed in proprio actu.

Resp. S. Thomam ibi sumere actum ut includit obiectum; nam in præcedenti loco satis expressè docet, ordinem illum fieri in rebus consideratis, atque id patet ex experientia. Attamen quia non fit in rebus, ut sunt in se, sed ut sunt in actu rationis eas considerantis, dicitur quodam modo fieri in ipso actu rationis.

Collige ex dictis, eos nobiscum sentire re ipsa, sed hoc differre, qui dicunt, Orationem Logicalem artificiosam esse obiectum Logicæ, hæc enim formaliter est finis rationis modo à nobis explicato,

Soluntur Objectiones.

Objectiones ex duplici capite procedunt; aliæ con-
cedunt, Operationes intellectus esse obiectum Logi-
cæ.

Logica: alia vero, Ens rationis non posse esse illius obiectum.

Obi. ex primo capite, Definitio, divisio, & argumentatio sunt obiectum Logica, atqui hæ sunt ipsissima operationes intellectus: ergo operationes intellectus sunt obiectum Logica. Probatur minor; nam definitio nihil aliud est, quam actus, quo definitio; divisio, actus quo divido, &c.

Resp. Distinguo Maiorem: argumentatio (& idem dicendum de definitione & divisione) est obiectum Logica; argumentatio effectiva, nego; argumentatio effectiva, concedo. Similiter ad Minorem distingo: argumentatio est operatio intellectus; effectiva, concedo; effectiva, nego.

Explicatur solutio. Sæpe nomen operis effecti tribui solet actioni, qua tale opus fit; sicut *pictio* vocatur non solum imago facta, sed etiam actio pictoris imaginem formantis: in hoc igitur sensu argumentatio dicitur non solum oratio, in qua sic propositiones disponuntur ut una aliam inferat; sed etiam actus intellectus, quo fit talis oratio. Attamen distinctionis gratia actum argumentantem vocamus *argumentationem effectivam*; orationem vero per talem actum formatam vocamus *argumentationem effectam*. Hoc posito dicimus, obiectum Logicae esse, non quidem argumentationem effectivam, id est, actum, quo arguimus; sed argumentationem effectam, id est, orationem, in qua propositiones sic ordinantur, ut una ex aliis sequeatur; neque enim Logica sollicita est de inspicienda natura & proprietatibus illius actus, quo argumentamur (id enim magis ad Animasticam spectat) sed tota ejus cura est in examinanda natura, proprietatibus, & regulis illius orationis, quæ per mentis actum formata dicitur *argumentatio*; quæque formaliter consistit in dispositione, quam ratio percipit in rebus cognitis. Alii vocant actum argumentantem *argumentationem formalem*, orationem vero per actum mentis formatam vocant *argumentationem obiectivam*, sed in idem redit.

Instabis, Argumentatio effecta, seu illa oratio, in qua unum ex alio infertur, non est obiectum Logica: ergo nulla solutio, Probatur subsumptum: Illa argumentatio est obiectum Logica, quæ facit scire; sed talis oratio non facit scire: ergo non est obiectum Logica. Probatur minor. Ens rationis non potest facere scire; sed talis oratio est tantum ens rationis: ergo non potest facere scire. Minor à nobis conceditur, maior verò probatur: Ens rationalis non potest producere ens reale, sed scientia est ens reale: ergo non potest

test produci ab ente rationis, proindeque ens rationis non potest facere scire.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem, nego maiorem. Ad eius probationem, distinguo maiorem: ens rationis non potest facere scire, per modum causæ generantis scientiam, concedo; per modum conditionis sine qua non, nego: licet enim illa dispositio artificialis, quam vocamus *ens rationis*, & in qua formaliter consistit argumentatio, non causat scientiam, attamen est conditio, sine qua res ipsæ, ex quibus fit syllogismus, non causarent scientiam; sicut licet figura gladii non sit causa vulneris, attamen est conditio, sine qua ferrum non vulneraret.

Dices. Licet ex rebus in modum syllogismi dispositis nullum ens rationis, nulla forma syllogistica resultaret, attamen darentur adhuc Logica: ergo talis forma, & tale ens rationis non est obiectum Logicæ.

Resp. Argumentum implicare in terminis; nam forma syllogistica essentialiter consistit in eo, quod dispositionem illa in rebus concipiamus, sicut imago essentialiter consistit in eo, quod sit quædam artificialis dispositio in coloribus; unde sublato ente rationis, implicat dari res in modum syllogismi dispositas.

Urgebis. Instrumentum scientiæ non potest esse obiectum scientiæ; sed forma syllogistica non est nisi instrumentum sciendi; ergo non est obiectum Logicæ.

Resp. Distinguo maiorem: Instrumentum scientiæ non potest esse obiectum scientiæ, principalioris, concedo; scientiæ instrumentalis, nego. Porro Logica est scientia instrumentalis, ideoque vocatur ab Aristotele *Organum*, idest, *instrumentum*: unde non mirum, si eius obiecta sint instrumenta sciendi. Sicut instrumentum artis equestris, scilicet frænum, est obiectum alterius artis, scilicet frenofactoriæ.

Objicies 2. Finis Logicæ est ipsius obiectum; sed operationes intellectus sunt finis Logicæ: ergo sunt ejus obiectum. Probatur minor; nam ad hoc tendit Logica, ut dirigat operationes intellectus.

Resp. Distinguo maiorem, Finis proximus est obiectum Logicæ, concedo; finis remotus, nego. Et ad maiorem: operationes mentis sunt finis Logicæ proximus, nego; finis remotus, concedo; primatia enim cura Logicæ est tractare de entibus rationis, scilicet de syllogismo, propositione, definitione. &c. eaque mediante cognitione dirigit operatione Intellectus; unde syllogismi, propositiones & alia huiusmodi entia rationis sunt primarius finis & obiectum proprium Logicæ; operationes vero intellectus sunt tantum finis remotus.

Insta-

Instabis. Sic se habet Logica ad actus mentis, sicut Moralis ad actus voluntatis; atqui obiectum Moralis non est dispositio, quam ratio facit in actibus voluntatis, sed potius ipsi actus voluntatis: ergo nec dispositio illa artificiosa, quam Logica facit, erit obiectum Logicae, sed potius ipsi actus mentis.

Resp. Transeat major, & nego minorem; nam formaliter loquendo actus voluntatis non sunt obiectum formale Moralis, sed potius moralitas ipsa, seu, ut ita loquar, *ens morale*, quod in illis reperitur, ut insinuat Divus Thomas supra relatus, & a nobis ostendetur initio Moralis; attamen quia operationes voluntatis sunt subiectum & materia ordinis moralis, ideo totum illud conjunctum ex operatione & moralitate, dicitur obiectum moralis scientiae: at verò operationes intellectus, propriè loquendo, non sunt materia, in qua recipitur dispositio logicalis: non enim forma syllogistica recipitur in actu, quo discurre, sed apprehenditur in rebus a me cognitis: unde operationes mentis non possunt propriè dici obiectum Logicae etiam materiale.

Dices. Quare igitur D. Thomas 3. Poster. dicit, actus mentis esse propriam materiam Logicae?

Resp. D. Thomam loqui de materia dirigibili, non verò de materia cognoscibili; nam Logica non est cognoscere naturam actuum mentis, sed solum illos dirigere, præbendo syllogismos, & definitiones, quibus procedant ad cognoscendas veritates.

Obj. ex secundo capite. Obiectum Logicae est aliquid reale: ergo non est ens rationis. Probatur antecedens: Specificativum Logicae debet esse aliquid reale: sed obiectum Logicae est ejus specificativum: ergo debet esse reale. Minor certa est; nam omnes facultates specificantur ab obiectis. Major verò probatur: Specificativum entis realis debet esse reale; sed Logica est ens reale: ergo specificativum ejus debet esse reale.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego majorem. Ad ejus probationem, distingo majorem: Specificativum entis realis debet esse reale; specificativum intrinsecum & per modum partis constituentis, concedo, specificativum extrinsecum & per modum obiecti terminantis, nego, Explicatur distinctio: Dupliciter aliquid potest specificare aliud, id est, dare illi speciem. Primò intrinsecè & per modum constitutivi: ut anima dat speciem homini per modum intrinseci & partis constituentis; & generaliter forma cujuslibet rei specificat illam intrinsece & constitutivè. Secundò, per modum termini extrinseci, ad quem res illa ordinatur. Sic generaliter omnis habitus, omnis virtus, omnis scientia

speciem desumit ab obiecto suo ut ab aliquo extrinseco, ad quod terminatur. Dicimus ergo, quod licet id, à quo primo modo, intrinsecè scilicet & constitutivè, specificatur ens reale, debeat esse aliquid reale: attamen id, à quo specificatur secundo modo, scilicet extrinsecè & terminativè, non semper est ens reale, Manifestum est autem, Logicam hoc secundo tantum modo specificari ab obiecto.

Instabis. Ordo realis debet habere terminum realem; sed Logica dicit ordinem realem ad suum obiectum: ergo obiectum debet esse quid reale.

Resp. Distinguo majorem: Ordo realis debet habere terminum realem: ordo prædicamentalis, concedo; ordo realis transcendentalis, nego. Quid sit ordo prædicamentalis & transcendentalis, dicetur infra, Interim ordo prædicamentalis est relatio quædam adventitia rei ad positionem alterius, ut nato filio, resultat in parte relatio paternitatis; & hæc relatio exigit semper terminum realem. Ordo transcendentalis est ipsa rei entitas, in quantum ordinatur ad aliud, ut oculus ad colores, & scientia ad suum obiectum. Dicimus exgo, transcendentalem hunc ordinem posse terminari etiam ad ens rationis, ut patet in actu, quo formo chimæram, quo fingo fabulas, quo cupio mortem, quo tracto de ente rationis; hic enim actus mera entia rationis respicit, & tamen realis est.

Urgebis. Id, quod respicitur à scientia, debet habere proprietates; sed ens rationis non habet proprietates: ergo non potest respici à scientia; probatur minor: nam istæ proprietates vel essent reales, vel rationis; non sunt reales, alias essent nobiliores ente rationis; non sunt etiam entia rationis, aliàs idem esset proprietas sui ipsius: ergo nullæ sunt.

Resp. Nego minorem. Ad probationem respondeo, has proprietates esse entia rationis: at nego propterea, idem esse proprietatem sui ipsius. Nam sub ente rationis plura sunt entia, in quibus unum est proprietas alterius: ut oppositio, conversio, æquipollentia sunt proprietates propositionis.

Obj. 2. Ens fictitium non potest esse obiectum Logicæ; sed ens rationis est quid fictitium: ergo non est obiectum Logicæ, Probatur minor: Cognoscere in rebus, quod non est in ipsis, est fingere: sed ens rationis consistit in, eo, quod cognoscatur in rebus id, quod non est in rebus: ergo est quid fictitium.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo majorem: Fingere est cognoscere in rebus, quod non est in ipsis; cognoscere gravis, sine ratione & fundamento con-

concedo: cognoscere cum ratione & fundamento, nego: his enim cognitio non censetur fictio, sed artificiosa & ratione plena dispositio. Et pariter ad minorem distinguo: Ens rationis in eo consistit, ut aliquid cognoscatur in rebus, quod non est in ipsis; actualiter, concedo; quod non est ipsis fundamentaliter, nego: res enim, licet in se non sint dispositae in modum v. g. syllogismi, tamen ita exigunt ordinari, quando concipiuntur, ut esse discurremus.

Instabis. Intellectus errat faciendo entia rationis: er-
ro sunt mera figmenta. Probatur antecedens: Concipe-
re rem aliter, ac sit in se, est errare; sed intellectus,
faciendo ens rationis, concipit rem aliter, quam sit in
se, v. g. concipit rem esse prædicatum, vel subiectum,
tamen neutrum sit à parte rei; ergo intellectus, fa-
ciendo ens rationis, errat.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo
majorem: Errare est concipere rem aliter, quam sit in
se, ex parte rei intellectæ, ita ut rem ipsam concipiamus
esse in ipsa, quod non est, concedo; aliter, ex parte
modi intelligendi, ita ut quemdam ordinem tribuamus
his rebus in intellectu nostro, quem non habent in se
ipsis, nego. Solutio est D. Thomæ 1. p. q. 85. art. 1. Pa-
tet autem, quod ens rationis non sit, in quantum rem
concipimus esse in se id, quod non est, v. g. Petrum esse
rationalem, sed solum in quantum attribuimus aliquem
ordinem rebus à nobis cognitæ, quem non habent in se-
ipsis; unde faciando ens rationis non erramus, sed so-
lum ordinamus ac disponimus ea, quæ ex seipsis non
sunt invicem ordinata.

ARTICVLVS SECVNDVS.

An Logica sit scientia.

Constat igitur, quid sit obiectum Logicae; nunc qua-
ritur, an Logica tendat in istud obiectum scientifi-
ce, quid vera scientia; Ut autem difficultas clarè pro-
batur.

Nota, quinque esse Virtutes intellectuales, scilicet
Intelligentiam, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam,
et ceteras. Virtus enim intellectualis est; qua perficitur
intellectus ad veritatem attingendam: his autem quin-
que mens nostra perficitur circa veritatem, sicut appeti-
tur per virtutes morales, Iustitiam, Temperantiam, &
ceteras, per virtutem, perficitur circa bonum. Intelligentia est
habitus perficiens intellectum circa prima principia per se
nota. Sapientia est notitia rerum per causas sublimio-
res.

res. Scientia est notitia rerum per quascumque causas certa, & evidens, seu cognitio per demonstrationem acquisita; unde sapientia est scientia quædam sublimior. Prudentia est recta ratio agibilium, id est, habitus rectificans rationem circa ea, quæ sunt à nobis agenda. Ars est recta ratio factibilium, id est, habitus rectificans mentem circa opera facienda, v. g. circa naves, domos, horologia, &c. Quæritur ad quid ex istis pertineat Logica? Quidam putant, esse artem; alii esse scientiam propriam tantum. Communior sententia est, eam esse veram: ita censent omnes Thomistæ cum S. Thoma plerisque in locis, quæ referre necesse non est.

C O N C L U S I O.

Logica est verè, ac propriè Scientia, seu Sapientia.

Probatur. Scientia est cognitio certa & evidens per demonstrationem acquisita; sed Logica est cognitio certa & evidens per demonstrationem acquisita: ergo est scientia. Probatur minor: nam Logica non tradit undè regulas discurrendi, sed eas demonstrativè probat, rationem illarum evidentem reddit, & scientificè de illis disputat, v. g. quòd definitio debeat constare genere & differentia; quòd solum tres termini possint esse in syllogismo, &c. ergo Logica est cognitio per demonstrationem acquisita.

Undè esto Rhetorica & Grammatica sint tantum artes quæ nudas regulas tradunt, præcipuè Grammatica, non tam ratione, quam usu constantes, attamen Logica suas regulas probat & demonstrat. Rhetor enim querit ordinem sermonis, quo res plausibiles & verosimiles efficiantur. Grammaticus verò querit congruitatem sermonis, quæ potius ex usu, quam ex ratione attenditur: sed Logica veritatem ipsam querit, ideoque demonstratione, quæ veritatis interpres est, sua præcepta, quantum potest, ostendit & communit.

Obj. 1. Objectum Logicæ, scilicet Ens rationis propriè ac simpliciter loquendo, non est scibile: ergo Logica non est scientia. Probatur antecedens; Quod non est simpliciter ens non est simpliciter scibile: sed ens rationis non est simpliciter ens: ergo non est simpliciter scibile. Minor constat, quia Ens rationis non est, nisi umbra entis. Major suadetur: quia scibilitas fundatur in ente: ergo quod non est simpliciter ens, non est simpliciter scibile.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego maiorem. Ad ejus probationem distinguo. Scibilitas fundatur

nam in ente, præsuppositivè, concedo; commensurativè, nego. Sensus est: ut aliquid sciri possit, debet quidem habere aliquam entitatem; nam de nihilo nihil scitur. Attamen scientia, quæ de aliquo habetur, non commensuratur semper ejus entitati, ita ut tanta sit, quanta est illa entitas, sed commensuratur principiis, ex quibus suas derivat conclusiones; undè circa res minimas maximæ, ac certissimæ habentur scientiæ, ut de lineis, ac numeris; contra de maximis rebus aliquando aut nulla, aut incerta habetur cognitio, ut de individuis. Itaque Logica est scientia, eaque certissima, licet sit de aliquo minimæ entitatis; quia procedit ex principiis evidentissimis.

Instabis. Ens secundum quid non est simpliciter verum: ergo non est simpliciter scibile.

Resp. Distinguo antecedens: Ens secundum quid non est simpliciter verum, veritate transcendentali, transeat; veritate formali, nego. Solutio amplius patebit in Metaphysica. Interim veritas transcendentalis est ipsa rei entitas, ut comparata ad intellectum: Veritas formalis est ipsa cognitio intellectus, ut conformis suo objecto. Patet autem, quod de minimo ente possumus habere cognitionem ipsi simpliciter conformem, ac proinde de quolibet ente datur simpliciter veritas formalis.

Urgebis. Scientia est solum de rebus certis, & necessariis; sed ens rationis est incertum, & nullo modo necessarium: ergo de illo non est scientia. Major adeo certa est, ut Socrates, cum Cratillo & Heraclito, putans omnia continuo motu variari, negaverit posse haberi scientias de rebus; Plato verò, ut salvaret scientiam, recurabat ad ideas æternas & immobiles. Minor probatur: Quod sit à nobis, non est quid certum & necessarium: sed ens rationis sit à nobis: ergo non est certum & necessarium.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Scientia est de rebus certis & necessariis, quantum ad connexionem prædicatorum essentialium, concedo; necessariis quantum ad existentiam, nego. Et ad minorem: Ens rationis non est certum & necessarium, quantum ad existentiam, concedo; quantum ad connexionem prædicatorum essentialium, nego. Explicatur Solutio: Res, de quibus agunt scientiæ, non debent esse necessariae quantum ad existentiam, id est, necessario existere, ut patet in morbis, de quibus agit Medicus; in virtutibus, de quibus agit Moralis; in motu, de quo agit Physicus, quæ omnia modo existunt, modo non existunt; sed solum debent esse necessariae quantum ad connexionem prædicatorum essentialium,

id est, habere quædam prædicata, quæ ita ipsis conveniant, ut non possimus concipere rerum istarum essentias quin illis hæc prædicata conveniant. Ideoque semper verum est ejusmodi prædicata convenire talibus rebus, ut semper verum fuit, morbum consistere in deordinatione humorum, & disponere ad mortem; Virtutes consistere in quadam mediocritate per rationem taxata; Syllogismos constare extremis cum uno tertio comparatis; Definitionem debere esse clariorem definito. Circa ejusmodi notiones & prædicata necessario rebus convenientia occupantur scientiæ, & Logica inter cæteras, quæ non disputat de Syllogismo, qui hodie fit, vel cras, sed de regulis necessario servandis ad formandos Syllogismos, & de proprietatibus necessariò ipsis convenientibus.

Obj. 2. Modus sciendi, & instrumentum scientiæ non est scientia; sed Logica est modus sciendi, & instrumentum scientiarum: ergo non est scientia. Probatur maior; ut enim dicit Aristoteles, *Absurdum est querere simul scientiam, & modum sciendi.*

Respondeo. Nego maiorem; nam sicut in artibus una potest esse instrumentum alterius, ita una scientia potest esse instrumentum aliarum. Ad Aristotelem respondeo, solum velle, quòd illa scientia, quæ est modus sciendi, prius debet addisci, quàm aliæ, & tamen adhuc dici posset, quòd Logica non est tam instrumentum, & modus sciendi, quàm scientifica notitia instrumentorum, & modorum sciendi.

Instabis. Logica aliquando conficit Syllogismos probabiles, imò & sophisticos: ergo non est scientia.

Resp. Distinguo antecedens: Conficit Syllogismos probabiles & sophisticos: per modum habitus inclinantis ad assentiendum conclusioni probabili, vel sophisticæ; nego; per modum applicantis suas regulas materiæ probabili, aut sophisticæ, concedo. Logica enim solum tradit scientificè regulas benè argumentandi in omni materia, & quamlibet datam materiam disponit in modum syllogismi. Cæterum per accidens est, quòd illa materia inferat conclusionem, probabilem, vel fallacem; neque de hoc curat Logica, neque ad assentiendum ipsi movet intellectum, undè ex hoc non amittit rationem scientiæ.

Urgebis. Logica dicitur ars: ergo non est scientia.

Resp. Distinguo antecedens: Dicitur ars, propriè dicta & mechanica, nego; ars liberalis, & similitudinaria, concedo. Logica enim dicitur ars, in quantum sicut ars propriè dicta disponit materiam externam, & lapides, vel ferrum, ita Logica disponit res cognitivas. Ita D. Thomas 1. 2. q. 53. ar. 3.

ARTICULUS TERTIUS.

De divisione Logica in Docentem & Utentem.

EX præmissis constet, quid sit Logica; definiri enim potest, Scientia entis rationis directivi operationum mentis. Nunc agendum est de vulgata ejus divisione in Docentem & Utentem.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica rectè dividitur in Docentem & Utentem.

Probatum. Facultas benè discurrendi non solum scientificè tradit regular ad rectè argumentandum, sed etiam eas ad usum redigit, benè definiendo, dividendo, & argumentando: ergo rectè dividitur in Docentem, quæ tradit, & explicat regulas; & Utentem, quæ eas applicat ad opus; nam, ut ait D. Thomas, Vfus est applicatio rei ad opus, 1. 2. q. 19. a. 1.

Circa hanc conclusionem nota, quod præcepta Logicæ possunt triplici materiæ applicari, scilicet demonstrativæ, probabili, & sophisticæ, scilicet captiosæ. Aliquando enim demonstrativè disputamus, id est, per principia certa & evidentia; aliquando solum probabiliter; & aliquando captiosè, & cum fallacia. Hinc aliqui grandem questionem movent, utrum in omni sita materia usus præceptorum propriè pertineat ad Logicam utentem.

SECUNDA CONCLUSIO.

Usus præceptorum logicalium in materia topica, seu probabili, & sophistica propriè pertinet ad Logicam: ita omnes cum D. Thoma 4. Metaph. lect. 4.

Probatum. Logica conficit syllogismos topicos & sophisticos, quando libuerit, & in omni materia: ergo usus in talibus syllogismis pertinet ad Logicam. Probatum antecedens, Siquidem tales syllogismi procedunt per media facillima & communissima, quorum etiam locos & fontes suppeditat Logica, ideoque qui scit regulas Logicæ, statim potest ejusmodi syllogismos conficere; unde dicit Aristoteles, *Dialecticum disputare probabiliter de omni ente*.

T E R T I A C O N C L U S I O.

IN materia demonstrativa, saltem logicali, Logica potest dici utens.

Probatur. Logica, conficiendo suas demonstrationes, utitur quoque suis præceptis: ergo in materia demonstrativa, saltem logicali, habet usum.

Conclusionem istam quidam Thomistæ negant, quod velint, usum debere omnino distingui à doctrina logicali; unde quando Logica, explicando & definiendo demonstrationem, servat regulas bonæ definitionis & divisionis, dicunt talem actum esse potius doctrinam, quam usum: sed quæstio est solum de nomine. Melius dicitur, quod idem actus potest esse simul doctrina & usus: doctrina quidem, in quantum tradit aliqua præcepta; usus verò, quatenus tradendo illa servat regulas alibi præscriptas. Cæterum an Logica possit dici utens in materia demonstrativa aliarum scientiarum, idest, an Logica conficiat syllogismos aliarum scientiarum, vel solum dirigat præscribendo regulas, dicemus art. 6

Q U A R T A C O N C L U S I O.

Logica Docens & Utens non sunt duo habitus realiter distincti, sed tantum duo munera ejusdem habitus: ita ut eadem facultas sit, quæ regulas explicat, & illas ad usum redigit. Conclusio est communis inter Thomistas, & alios, quam insinuat D. Thomas 4. Metaph. cet. 4.

Probatur ejus principis. Usus & Doctrina regularum logicalium pertinent ad eundem habitum: ergo Logica docens & utens est idem habitus. Probatur antecedens: Actus subordinati, quorum unus oritur ab alio, & non addit novam difficultatem, pertinent ad eundem habitum: sed usus in Logica oritur ex doctrina, ut patet, ipsique subordinatur, nec novam addit difficultatem: ergo usus & doctrina in Logica spectant ad eundem habitum. Major est D. Thomæ 2. 2. q. 28. art. 4. & patet inductione. Sic amor Dei & Proximi spectat ad eandem charitatem: sic vincere nimios timores, & frænare temerarias audacias, spectat ad unicam virtutem fortitudinis: sic Deum colere, adorare, precari, sacrificare, &c. pertinet ad unicam virtutem religionis, &c. Minor verb probatur: Si usus regularum logicalium adderet difficultatem supra doctrinam, vel ea oriretur ex parte materiæ, quæ resisteret, ut in arte fabрили ferrum resistit,

fit, ideoque opus est speciali industria ad ipsum tractandum; vel ex parte potentiae executivæ, quæ esset alia à potentia scientiæ, ut in musica; nam Musicus mente scit regulas, & gutture eas exsequitur, ideoque nova industria indiget ad erudiendam vocem; sed ex neutro capite oritur difficultas in usu regularum logicalium: ergo ex nullo. Declaratur minor: nam in primis materia logicalis non resistit; res enim cognitæ possumus ordinare, prout placuerit, ex una conficiendo prædicatum, ex alia subiectum, absque eo quod resistant. Deinde eadem potentia est, scilicet intellectus, quæ & scit regulas Logicæ, & eas discurrendo redigit ad usum.

Obji. 1. Instrumentum distinguitur à re, cuius est instrumentum; sed Logica utens est instrumentum docentis: ergo distinguitur ab illa. Major constat, quia nihil potest esse instrumentum sui ipsius. Minor verò probatur: Logica utens est instrumentum omnis scientiæ; sed Logica docens est scientia: ergo Logica utens est instrumentum docentis.

Resp. Distinguo maiorem: Instrumentum propriè dictum, concedo; instrumentum impropriè dictum, nego. Logica autem non dicitur propriè instrumentum scientiarum, sed potius facultas cognoscitiva & factiva instrumentorum sciendi; nam propriè instrumenta sciendi sunt syllogismi, definitiones, & alia ejusmodi, unde sicut ars fabrilis utitur malleo à se facto ad fabricandum alium malleum, ita Logica utitur regulis syllogismi ad considerandam naturam syllogismi. Adde præterea, non esse inconveniens in instrumentis istis spiritualibus, quod idem quodammodo sit instrumentum sui ipsius; nam definitio definit se ipsam, & argumentatio arguit de ipsa, & sermo loquitur de se ipso; cuius radix est, quia ratio reflectitur supra se ipsam, ideoque omnia, quæ sunt in ratione, sunt etiam supra se reflexiva. Potest igitur Logica esse quodammodo sui ipsius instrumentum, nec modò illis scientiis, sed etiam sibi deservire, quatenus explicat suum objectum per syllogismos, quos ipsa facit.

Instabis. Logica utens non est scientia: ergo distinguitur à docente, quæ est scientia.

Resp. Distinguo antecedens: Logica utens non est scientia; reduplicativè ut utens, concedo; specificativè, nego. Id est, ille habitus, quo utimur regulis Logicæ, non habet, quid sit scientia formaliter ex ipso usu; attamen etiam usus ad illum pertinet habitum, quæ aliunde est species scientiæ. Sic charitas reduplicativè, ut amat Proximum, non est virtus Theologica ex ipso Proximo; sed tamen etiam amor Proximi pertinet ad charitatem, quæ aliunde est species virtutis Theologi-

ca, eo quod scilicet respiciat Deum.

Urgebis. Usus non potest esse actus scientiæ: ergo non pertinet ad Logicam docentem, quæ est scientia, sed ad novum habitum. Probatur antecedens: quia actus scientiæ est scire, non verò uti.

Resp. Distinguo antecedens: Usus non potest esse actus scientiæ, primarius, concedo; secundarius, nego. Nam usus scientiæ est quasi quædam diffusio & propagatio scientiæ; undè, nisi offerat novam difficultatem, pertinere potest ad habitum scientiæ.

Dices. Logica docens & utens habent diversos fines, cum finis docentis sit cognitio regularum, finis verò utentis constructio syllogismorum: ergo sunt diversi habitus.

Resp. Distinguo antecedens: Habent diversos fines subordinatos, concedo; non subordinatos, nego; si quidem constructio syllogismi subordinatur cognitioni syllogismi, ideoque possunt pertinere ad eundem habitum.

Obji. 2. Logica docens & utens differt definitione: ergo differt quidditate: Definitio enim explicat naturam & quidditatem rei; undè ubi est duplex definitio, est etiam duplex quidditas & natura.

Resp. Distinguo antecedens: Differt definitione adæquata & totali, nego; inadæquata & partiali, concedo. Sæpe enim fit, ut unica res habens duplex munus, definiatur duplici definitione inadæquata, quarum quælibet explicat unum munus; ut, si quis definiret charitatem Dei, Amorem, quo Deus diligitur super omnia: & charitatem Proximi, Amorem, quo Proximum propter Deum diligimus sicut nosmetipsos, essent duæ definitiones inadæquate, & una res definita. Ita se habet res in præsentia: Facultas discurrendi, seu Logica, licet sit unus habitus, habet duo munera, ideoque definiri potest dupliciter sic: Logica docens est Facultas speculativa syllogismorum; Utens est Facultas constructiva syllogismorum.

Instabis. Consideratio prudentialis, qua quis discurret, quid in negotio expediat; & usus prudentialis, quo quis exsequitur id, quod secundum virtutem judicat expedire, spectant ad duos habitus, ex S. Thoma 1. 2. q. 57. ar. 6. ergo etiam consideratio, & executio syllogismorum spectant ad duos habitus.

Resp. Nego paritatem; nam in moralibus executio novam, immò maximam affert difficultatem; plures enim sunt sortes in consultando, & ignavi in exsequendo, undè alia requiritur virtus ad benè consultandum, & alia ad benè exsequendum. At verò in logicalibus co-

ta difficultas est in sciendis regulis, & vix ulla in exse-

quendo. Urgebis. Etiam quis perfectè callens regulas Logicæ non ita promptus est ad conficiendos syllogismos, & per usum scientiæ, se quotidie acquirere novam facultatem ergo & novum habitum.

Resp. Distinguo antecedens: Quis sciens regulas patitur difficultatem, quam per usum tollit; ex defectu materiæ, quæ non ita promptè succurrit, concedo; ex parte applicationis regularum ad materiam, nego & nego consequentiam. Difficultas enim illa se tenet non ex parte regularum applicandarum, sed ex penuria materiæ, quam ita promptam non habet. Sæpe autem disputando acquirit facilitatem, quia per exercitium memoria fit promptior ad ministrandam materiam.

ARTICULUS QUARTUS.

An Logica sit scientia speculativa.

Constat, quid & quotuplex sit Logica; nunc examinandum est, qualis sit, & primò an practica, vel speculativa. Scientia speculativa est, quæ unicè ad cognitionem veritatis tendit: Scientia practica, quæ hanc cognitionem ad opus extendit. Vtrique veritatem quærit, sed illa propter se, ista propter opus; undè illa scit, ut sciat; ista scit, ut operetur. Sed quia scire, ipsaque speculatio est quoddam opus, non censetur scientia practica ex eo, quod tendat ad opus, quod sit speculatio, aliàs omnis scientia esset practica, quia omnis tendit ad speculandum. S. Thomas 1. p. q. 14. a. 01. assignat discrimen scientiæ practicæ à speculativa ex tribus; 1. ex objecto, si sit res operabilis, seu, ut ita dicam, practica; ut res morales; 2. ex modo, si procedat compositionè, descendendo ad particularia & circumstantias, usque suas regulas applicando; ut Medicina non solum in genere morbos considerat, sed in particulari, in tali & circumstantia; 3. ex fine, si finis non sit sola cognitio veritatis, sed opus ab ea diversum & ad eam non ordinatum; undè Geometria, licet figuras construat, non definit esse speculativa; quia illas construit, ut speculetur. His ita positis,

Tot sunt sententiæ, quot modis quæstio solvi potest. Quidam censent, Logicam esse totam practicam. Hæc sententia communis est inter Recentiores extra D. Thomæ scholam. Quidam, esse totam speculativam; ita Thomistæ, Scotistæ, & plures alii. Quidam hoc in ne-

gotio utuntur iudicio Salomonis; eam enim dividunt in duas partes, quarum una sit speculativa, & altera practica. Quidam demum fatentur, esse simplicem qualitatem; dicunt tamen, in sua simplicitate continere rationem speculativi simul & practici, ut communiter dicitur de Theologia; sed hi nimium ancillam scientiarum effecerunt, cum illi tribuant, quod solius Theologiz scientiarum reginæ proprium est.

PRIMA CONCLUSIO.

Logica non est partim speculativa, partim practica.

Probatur Logica, ut & omnis scientia, est unica simplex qualitas: ergo non potest dividi in partes, quarum una sit practica, & alia speculativa. Consequentia patet. Antecedens verò probabitur in Metaphysica, ubi in genere ostendemus, quamlibet scientiam esse unum simplicem habitum, nec componi ex pluribus partibus.

SECUNDA CONCLUSIO.

Logica non est eminenter practica & speculativa. Conclusio est D. Thomæ, qui 1. p. q. 1. ar. 4. aperte asserit, in scientiis naturalibus alias esse speculativas, & alias practicas, ita ut formalitas speculativi & practici in illis separetur, in Theologia verò simul uniatur.

Probatur. Objectum, finis, & principia scientiarum naturalium non possunt esse simul practica & speculativa: ergo scientia naturalis non potest utrumque in se ipsa unire: Consequentia patet. Probatur antecedens: Scientiæ naturales respiciunt res limitatas, in quibus utraque ista formalitas practici & speculabilis nequit simul colligi; siquidem proprium solius Dei est, ut sit simul prima veritas, ac proinde speculabilis; & prima regula morum, ac proinde congruum scientiæ practicæ objectum.

Confirmatur. Quæ sunt unita in superioribus, sunt divisa in inferioribus: ergo quamvis ratio practici & speculativi uniatur in Deo & in Theologia, attamen dividitur in aliis objectis & scientiis inferioribus.

TERCIA CONCLUSIO.

Logica est tota speculativa. Ita censet S. Thomas 1. 2. q. 57. a. 3. ad 3. *In speculabilibus*, inquit, est aliquid per modum operis, ut constructio syllogismi; & quicunque habitus speculativi ad ejusmodi opus ordinantur, dicuntur per similitudinem artis. Et 2. 2. q. 4. a. 2. *In speculabilibus*

libus alia rationalis scientia est dialectica, & alia demonstrativa. D. Augustinus 8. de Civ. Dei c. 4. annumerat Logicam inter speculativas scientias.

Probatur conclusio ratione. Facultas speculandi est tota speculativa; sed Logica est Facultas speculandi: ergo est tota speculativa. Major patet ex terminis; quid enim erit speculativum, si facultas speculandi non sit speculativa? Minor non est minus evidens: nam apprehendere, judicare, discurrere, est speculari; Scientiæ enim in tantum objecta sua speculantur, in quantum hæc faciunt; sed Logica est Facultas rectè apprehendendi, judicandi, discurrendi, ut patet omnes ejus partes & regulas intuenti: ergo est facultas speculandi.

Confirmatur. Objectum, principia, modus procedendi, finis demum Logicæ sunt speculativa: ergo est ex omni parte speculativa. Declaratur antecedens quoad singulas partes. Primo, Objectum Logicæ materiale sunt res omnes cognitæ; formale verò est dispositio rerum in modum definitionis, syllogismi, &c. atqui res cognitæ sunt aliquid speculativum, dispositio verò illa est ens rationis, quod totum consistit in cognitione, idest, speculatione: ergo objectum Logicæ est totum speculativum. Secundo, principia Logicæ sunt principia, quibus nititur omnis recta speculatio: ergo sunt speculativa. Tercio, modus procedendi Logicæ non descendit ad circumstantias, sed respicit syllogismos & definitiones ab illis abstractas: ergo est speculativus. Quarto demum, finis Logicæ est dirigere mentem, ut rectè speculetur: ergo est speculativus; undè dicitur *Modus sciendi*, cujus proinde finis est scire & fugare ignorantiam. Ex Aristotele autem 1. Metaph. c. 1. Scientia illa propriè dicitur speculativa, cujus finis est scire & fugare ignorantiam.

Adde summam affinitatem Logicæ cum Metaphysica, quæ est perfectissimè speculativa; nam vulgò, etiam ab Adversariis, magna pars eorum, quæ pertinent ad Logicam, tractatur in Metaphysica; & quæ ad istam pertinent, in Logica: ergo utraque agit de rebus purè speculativis,

Respondent Adversarii, Operationes mentis, ut sunt definire, dividere, discurrere; posse duobus modis spectari. Primo, ut præcisè contemplantur objecta; & hoc modo sunt meræ speculationes. Secundo, ut artificiosè fiunt ex præceptis Logicæ; & hoc modo induunt rationem Operis practici. Porro Logica eas respicit hoc secundo modo; undè est de re practica, proindeque practica. Hæc responsio est unicum adversariæ sententiæ fundamentum.

Sed facilè dissolvitur. Speculatio veritatis non exuit
ratio-

rationem speculationis, nec induit rationem operis practici, ex eo, quod rectius & certius tendat ad veritatem; atqui Logica dirigit operationes mentis, ut rectius, ac certius tendant veritatem: ergo ut diriguntur à Logica, non exuunt rationem operis speculativi, nec induunt rationem operis Practici. Minor negari non potest; hic enim est proprius finis Logicæ. Major verò est evidens ex terminis; nam ex eo, quod rectior & certior sit speculatio, hoc ipso est perfectius speculativa: ergo non extrahitur à ratione speculationis, sed in ea perficitur.

Reponunt. Speculatio prout regulatur à prudentia, ut laudabiliter fiat, induit rationem operis practici. Quidni & induet, cum à Logica regulatur, ut artificiosè fiat?

Sed contra. Latum discrimen est; nam speculatio non regulatur à prudentia intra genus speculationis, sed intra genus moris, quatenus est opus imperatum voluntate, quod in bonum, aut malum finem ordinari potest; sub qua ratione à proprio genere & fine extracta induit rationem operis practici; At regulatur à Logica intra proprium genus speculationis, ut certò & rectè speculationis finem assequatur, nempe cognitionem veritatis; undè respicitur à Logica formaliter sub ratione speculationis.

Soluntur Objectiones.

Obj. 1. Aristoteles & D. Thomas, dividendo scientias speculativas, Logicam omittunt: ergo non eam agnoscunt ut speculativam.

Resp. 1. Retorquendo argumentum; nam iidem enumerando scientias practicas, Logicam inter eas non recensent; itaque pari ratione illam non habent ut practicam.

Resp. 2. In his locis, quæ referent Adversarii, Aristotelem solum dividere scientias principales; undè Logicam, quæ est solum ministra speculativarum, ut ait D. Th. omittit. Adde, quòd, teste Laertio, Aristoteles duplicem fecit Philosophiæ partem: Actionis unam, Contemplationis alteram: Contemplativam verò divisit in Physicam & Logicam.

Obj. 2. Objectum Logicæ est quid practicum: ergo & Logica. Probatur antecedens. Objectum practicum, ex Aristotele, est *aliquid contingens operabile à nobis*; sed objectum Logicæ est *aliquid contingens operabile à nobis*: ergo est practicum.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo

maorem: Objectum practicum est contingens operabile a nobis; operatione, quæ non sit speculativo actualis, concedo; operatione, quæ sit ipsa speculatio actualis, nego. Eius autem rationis, quod est objectum Logicæ, sit per operationem, quæ est pura speculatio; sit enim cognoscendo, imò totum in cognitione & speculatione consistit.

Obji. 3. Scientia, quæ tendit ad opus, est practica: sed Logica tendit ad opus: ergo est practica.

Resp. Distinguo maiorem: Scientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, nego: ad opus extra intellectum, concedo: & distinctione applicata minori, nego consequentiam. Opus enim, quod sit intra intellectum, est speculatio; nam juxta pervulgatum & verum Axioma, *Intellectus extensione sit practicus*, id est, dum se extendit ad regulandas actiones aliarum facultatum: at intra se nihil molitur præter cognitionem veritatis; unde ex eo, quod scientia tendat ad opus intra intellectum factum, non est censenda practica, sed magis ex hoc ipso speculativa; nam *speculativa scientia finis est actio in mente*, ut dicit S. Basiliius Hom. 1. Hexam.

Inflabis. Opus intellectus potest esse praxis: ergo scientia, quæ tendit ad opus intra intellectum, potest esse practica. Probatur antecedens: Praxis est executio regularum & applicatio illarum ad usum; sed opus intellectus potest esse executio & applicatio regularum: ergo potest esse praxis.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo maiorem: Praxis est executio & applicatio regularum practicarum, concedo; speculativarum, nego: siquidem applicatio regularum speculativarum est potius speculatio quædam. Regulæ autem logicales non sunt practicae, id est, operis cuiusdam faciendi; sed sunt speculativæ, id est, sunt regulæ benè speculandi.

Urgebis. Actus intellectus potest esse executio regularum etiam practicarum: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: Actus prudentiæ est actus intellectus, sed actus prudentiæ est executio regularum practicarum: scilicet regularum moralium: ergo actus intellectus potest esse executio regularum etiam practicarum.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distinguo maiorem: Actus prudentiæ est actus intellectus, solius, nego; ut habet adjunctam voluntatem, & se extendit ad ipsam regulandam, concedo. Prudentia enim est virtus perficiens intellectum in ordine ad voluntatem, & ad benè vivendum; unde actus ejus est practicus, quia habet adjunctam voluntatem, & tendit ad aliquid extra intellectum; sed Logica perficit intellectum in ordine ad

ad se tantum, & ad bene specularandum.

Dices. Etiam syllogismus non fit ab intellectu solo sed ut habet adjunctam voluntatem; nemo enim nisi velit, efficit syllogismum: ergo nulla est allata disparitas.

Resp. Distinguo antecedens: Syllogismus fit ab intellectu, ut habet adjunctam voluntatem, purè applicantem ad opus, concedo; specificantem ipsum opus, nego. Id est, ut intellectus argumentetur, debet quidem applicari à voluntate, attamen voluntas ipsa non dat speciem syllogismo; nam, sive bona, sive mala voluntate argumentemur, modò servemus regulas, syllogismus erit bonus; undè syllogismus non dependet à voluntate, nisi applicativè. Hoc autem non impedit, quin sit opus merè speculativum; omnis enim speculatione dependet hoc modo à voluntate; nihil enim possumus speculari, nisi velimus.

Repones. Quidam syllogismi sunt praxes: ergo Logica ordinatur ad praxim. Probatur antecedens: Syllogismus operativus, quem facit omnis, qui deliberat de aliquo faciendo, & de quo dicit Aristoteles, *Peccatores paralogizari*, id est, malè argumentari; *bonos vero lenè argumentari*, est merè practicus: ergo saltem respectu illius Logica erit practica.

Resp. Syllogismos operativos non esse logicales, sed prudentiales; constant enim bona intentione, tanquam majore, bona deliberatione, tanquam minore, & bona electione, tanquam consequentia; undè non pertinent ad Logicam, sed ad prudentiam; ideoque vir bonus, etsi Logicæ sit nescius, syllogismos illos optimè efficit.

Obji. 4. Syllogismus, etiam logicalis, ordinatur ad aliquid practicum: ergo est practicus. Probatur antecedens: Syllogismus ordinatur non solum ad scientias speculativas, sed etiam ad practicas: ergo ordinatur ad aliquid practicum.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distingo: Syllogismus ordinatur ad scientias practicas, reduplicativè ut practicæ sunt, & aliquid operantur, nego; præcisè ut scientiæ sunt, & aliquid speculantur, concedo. Scientia enim practica primò speculatur, deinde procedit ad operationem: Logica, & syllogismus ipsi deserviunt tantum ad primum munus, nempe ad specularandum; quòd verò illam speculationem ultra referat ad opus, est extra jura Logicæ, nec de hoc curat.

Obji. 5. scientia speculativa debet sistere intra sui obiecti speculationem; sed Logica non sistit intra sui obiecti speculationem: ergo non est speculativa. Probatur

sur

tur minor: nam Logica ordinat speculationem suam ad objecti perfectionem; ideo enim discimus regulas argumentandi, ut de facto argumentemur.

Resp. Transeat major, (non enim est de ratione scientiæ speculativæ, saltem instrumentalis, qualis est Logica, ut non ordinet suum objectum ad aliud) & nego minorem. Ad probationem distinguo: Logica ordinat speculationem sui objecti ad ejus perfectionem, & ipsa est exercita ejusdem objecti speculatio, concedo; quæ sit praxis, nego. Nam ipsa perfectio syllogismi est quædam actualis ejus speculatio, cum fiat speculando: scientia autem non definit esse speculativa ex eo, quod suam speculationem referat ad aliquid aliud, quod sit etiam speculatio.

Instabis. Actualis perfectio syllogismi, esto sit quædam speculatio, non est tamen speculatio regularum Logicarum: ergo erit earum praxis.

Resp. ex dictis, perfectionem syllogismi non esse quidem regularum speculationem, sed speculativam earum executionem: unde nego consequentiam.

Hic notabis, hanc quæstionem satis celebrem esse tantum de nomine: Adversarii vocant *Practicum*, quidquid sit secundum regulas: inde dicunt Logicam Practicam, sed minus recte; sunt enim & regulæ quædam recte speculandi, idest, speculativæ. Nos rectius *Practicum* dicimus, quod non sistit intra fines speculationis, sed eam refert ad alium finem, sicque Logicam non esse Practicam. At, inquis, cur tot argumenta in quæstione nullius rei? Parendum fuit mori recepto, nec tamen sine fructu; nam hæc saltem illustrent notionem practici & speculativi.

ARTICULUS QUINTUS.

An Logica sit necessaria ad alias scientias.

Diximus, qualis, sit Logica in seipsa; dicendum nunc qualis sit comparata ad alias Scientias, ac primò an illis necessaria.

Notandum 1. Necessarium duobus modis dici: Necessarium *simpliciter*, & Necessarium *secundum quid*, Necessarium *simpliciter* dicitur, sine quo res esse non potest; sic oculus est necessarius ad videndum, gratia ad salutem: Necessarium *secundum quid* dicitur, sine quo res haberi potest, at non ita faciliè; sic equus est necessarius ad longum iter, vestis & domus ad vitam, perspicilla Seni ad videndum.

Notandum 2. Scientiam duobus modis haberi posse, in statu

statu perfecto, & in statu imperfecto. Scientia in statu perfecto est plenior ac perfecta cognitio conclusionum de objecto, ita ut possint resolvi ad principia per se nota, & contra impugnantes defendi. Scientia in statu imperfecto est cognitio parta per aliquam facilem demonstrationem, quæ nec tam exacta est, ut ad difficiliora penetret; nec tam certa, ut possit demonstrationum, quibus nititur, bonitatem evidenter defendere: hoc posito.

Tres sunt sententiæ; duæ extremæ, una media. Prima censet, Logicam esse utilem, at non necessariam ad Scientias perfectè habendas. Secunda, esse simpliciter necessariam ad Scientias etiam in statu imperfecto habendas. Tertia media, esse necessariam simpliciter ad Scientias in statu perfecto habendas, at non, in statu imperfecto.

PRIMA CONCLUSIO,

Logica non est simpliciter necessaria ad Scientias in statu imperfecto acquirendas.

Probatur. Facultas naturalis sufficit ad faciles demonstrationes cognoscendas; sed per eas acquiritur aliqua Scientia, saltem imperfecta; ergo per solam facultatem naturalem sine Logica artificiali potest acquiri Scientia imperfecta. Minor certa est, quia cognitio per demonstrationem acquisita est Scientia. Major patet experientia; quia enim Logicæ expers solo lumine naturali pleraque ex certis principiis non deducit, aut sibi e posita clarè non percipit? Et sanè cum aliarum artium opera pleraque ab hominibus fiant sine arte, ut cantare, ædificare &c. mirum, si homo opus sibi connaturalissimum, nempe discurrere, non nisi malè semper faceret, si Logicæ artem non didicerit.

Confirmatur. Saltem prima demonstratio Logicæ habetur ante Logicam acquisitam: ergo aliqua cognitio demonstrativa acquiritur sine Logica acquisita.

Dices. Ut quis etiam imperfectè sciat, debet reflexiva cognitione advertere, bonam esse consequentiam suæ demonstrationis; atqui hæc reflexiva cognitio est rudimentum quoddam Logicæ acquisitæ: ergo sine Logica acquisita nullus, etiam imperfectè, scire potest.

Resp. Ad hanc reflexivam cognitionem sufficere Logicam naturalem; neque enim quævis cognitio bonitatis consequentiæ est Logica acquisita, sed ea solum, quæ habetur ex regulis & principiis Logicæ attentius consideratis. At si contendant Adversarii, hanc tantulam cognitionem jam esse Logicam acquisitam, quæstio solum erit de nomine.

S E C U N D A C O N C L U S I O.

Logica est necessaria simpliciter ad Scientias in statu perfecto acquirendas.

Racenset S. August. lib. 2. de Ordine, c. 3. *Disciplina, inquit, disciplinam, quam Logicam vocat, hæc docet discere, hæc sola scientes facere potest.* Et Plato, *sine ea, inquit, verum perfectè attingi non potest.* Ejus defectu antiquos Græciæ Philosophos, licet magni essent ingenii, in multis errasse notat Aristoteles.

Probatur. Ad Scientias perfectè habendas, simpliciter necessarium est perfectè discurrere; atqui mens humana sine cognitione exactiori naturæ & principiorum discursus, quæ est ipsissima Logica acquisita, non potest perfectè discurrere: ergo nec sine Logica Scientiam perfectam habere. Major constat ex terminis: Minor verbò suadeturtum ex imperfectione mentis humanæ, tum quia qui perfectè discurret, debet scire, demonstrationes suas leges servare, atq; niti principiis certis & evidentibus boni discursus: ergo debet nosse has leges & hujusmodi principia.

Confirmatur. Qui non scit perfectè se scire, perfectè non scit; sed sine Logica perfectè non scimus, nos scire: ergo nec perfectè scimus. Probatur Minor. Logica est scientia perfecti discursus: ergo qui ea caret, perfectè non scit se scire.

Idem probat Galenus contra Erasistratum hoc dilemmate. Vel quodlibet sequitur ex quolibet, vel non: Si non sequitur, opus est arte discernente, quid sequatur, & quid non: Si sequitur, ex eo quod corvus sit niger & cygnus albus, sequitur quod Erasistratus sit stultus.

Objic. Plures didicere Scientias perfectè sine Logica, ut Hippocrates Medicinam, Ægyptii Mathematicas, Hebræi & Chaldæi Scientias omnes: ergo ad eas non est simpliciter necessaria. Immo Logicam, præcipuè Aristoteles, plerique SS. Patres ut noxiam inculpant; ad quod spectat illud à S. Ambrosio, ut fertur, dictum: *A Logica Augustini libera me Domine.*

Resp. Antiquos illos Logicæ ignaros non fuisse, quamvis etiam aliis, quàm nos, formulis haberent: unde Sap. 9. inter Sapientiæ partès illa censetur, quæ *scit versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum.* Vel si qui minus Logicam noverant, ii alias habuere Scientias perfectè satis quantum ad documenta, & experimenta; at non quantum ad certitudinem & rectitudinem formæ: unde in plerisque decipi poterant vitioso syllogismo, & deceptos notat jam relatus Aristoteles. Porro SS. Patres

Lo-

Logicam inculcant quo ad abusum, qui familiaris est Hæreticis ad impugnandam fidem. Et sanè ut in August. adhuc infideli Logicæ peritia fidei molesta fuit, ita in eodem jam fideli veritatem contra Hæreticos non mediocriter adjuvit.

Instabis. Etiam nunc Geometræ parùm de Logicæ regulis curant, & tamen nulli acrius demonstrant, aut evidentiùs suadent: ergo Logica non est absolutè necessaria ad perfectam scientiam.

Resp. Geometriam ex facillimis principiis fluere, atque inde habet, quòd acrius demonstrat etiam minùs habito respectu ad regulas; & tamen nec ipsa omni ex parte perfectè habetur sine regularum notitia: nec insignes Geometræ confendi sunt Logicam prorsus ignorasse. Fateor tamen, rerum suarum evidentia vehementiùs illectos ad regulas formæ minùs attendisse; sed inde plures in eam scientiam defectus irrepperunt, ut notat Author egregii Operis de Arte cogitandi 4. Part. 4. & 9. ex quo Logicæ necessitas magis confirmatur.

Urgebis. Logica est scientia; sed acquiritur perfectè sine se ipsa: ergo aliæ scientiæ possunt etiam acquiri perfecte sine Logica.

Resp. 1. Nego paritatem: nam Logica est facultas benè discurrendi, quam ut aliquis addiscat, non est necesse, ut eam priùs teneat, siquidem nemo debet præscire, quæ addiscit; at verò aliæ scientiæ non docent benè discurre, undè, ut quis in illis benè discurrat, debet priùs tenere facultatem benè discurrendi, scilicet Logicam; ideoque Aristoteles dicit, *Absurdum esse, querere simul scientiam & modum sciendi*.

Resp. 2. Quibusdam etiam gradibus Logicam præsupponi ad se ipsam; nam Logica naturalis juvat ad artificialem imperfectam, & artificialis imperfecta conducit ad perfectam.

Repones. Sine Logica fieri potest demonstratio perfecta: ergo & acquiri scientia perfecta.

Resp. 1. Distinguo antecedens; in materia facili, concedo; in materia difficili, nego. Non autem aliquis censetur perfectè sciens, eo quòd habeat demonstrationem perfectam de rebus facilioribus.

Resp. 2. Distinguo idem antecedens: sine Logica potest fieri demonstratio perfecta in se, concedo; perfecta respectu demonstrantis, nego. Ad hoc enim requiritur, ut Demonstrator possit clarè ostendere bonitatem consequentiæ, quod sine Logica fieri nequit.

Dices. Ergo omnes aliæ scientiæ dependent à Logica, ac proinde nobilior est cæteris.

Resp. Distinguo antecedens: dependent à Logica, quan-

quantum ad materiam, nego; quantum ad formam syllogisticam, concedo. Quia verò forma syllogistica est solum quædam forma instrumentalis, & materia est præcipuum in scientiis, ideo non dicuntur dependere à Logica, tanquam à principaliori inter scientias, sed ut à ministra necessaria.

ARTICULUS SEXTVS.

*An Logica conficiat Demonstrationes
aliarum Scientiarum.*

Divisi sunt Authores, etiam Thomistæ. Quidam censent, quamlibet Scientiam suas conficere demonstrationes, sub directione tamen Logicæ. Alii, Logicam solum efficere omnes omnino demonstrationes, atque alias scientias solum suppeditare materiam, ex qua fiant. Fortè utraque sententia conciliari potest. Itaque.

In syllogismo Demonstrativo tria sunt distinguenda, 1. Materia, ex qua constat, nempe termini, & propositiones. 2. Forma, seu dispositio illius materiæ in modum syllogismi. 3. Assensus, quo mens adhæret præmissis, atque propter eas conclusioni. His positis.

PRIMA CONCLUSIO.

Demonstrationes aliarum Scientiarum quantum ad cognitionem materiæ non pertinent ad Logicam.

Probatur. Scientiæ cognitio non fertur extra illius obiectum; sed materia aliarum scientiarum est extra obiectum Logicæ: ergo ejus cognitio non pertinet ad Logicam. Minor certa: Obiectum enim Logicæ est ens rationis; materia verò aliarum scientiarum sunt entia realia, Major verò demonstratur: Scientia est essentialiter cognitio obiecti: ergo si scientiæ cognitio ferretur extra proprium obiectum, ferretur essentialiter extra propriam essentiam, quod est impossibile.

SECUNDA CONCLUSIO.

Assensus, quo mens adhæret præmissis, & propter eas conclusioni in materia aliarum scientiarum, non est effectivè à Logica, sed à scientia, cujus est talis materia.

Probatur. Assensus ille est actualis cognitio materiæ aliarum scientiarum, sed talis cognitio non pertinet ad Logicam: ergo nec ille assensus. Major est per se nota: nam essenti propositioni nihil aliud est, quam eam

ut

ut veram agnoscere. Minor vero in præcedenti conclusione demonstrata fuit.

Confirmatur. Si Logica eliceret assensus demonstrativos in materia aliarum scientiarum, sola esset scientia, & aliæ superfluerent: dantur enim, ut intellectum perficiant, & determinent in assensum suarum conclusionum; at nemo dicet, solam Logicam esse scientiam, & alias esse superfluas: ergo non illa, sed aliæ proprios assensus eliciunt.

TERTIA CONCLUSIO.

Forma Syllogistica, etiam in materia aliarum scientiarum, efficitur à Logica; unde omnis demonstratio, quantum ad formam, est à Logica, vel naturali, cum sit absque respectu ad regulas, vel acquisita, cum sit artificiosè & habito respectu ad regulas.

Sic censet S. Tho. Opusc. 70. q. 5. ar. 1. ubi ait, proprium esse Logicæ, ut ministret omnibus scientiis instrumenta sciendi: Porro forma syllogistica est instrumentum sciendi; unde Logica dicitur *Organum* & *ministra* scientiarum, quòd ejus munus sit materias earum artificiosè disponere, ut ab illis rectè & facilè cognosci possint.

Probatur ratione. Forma syllogistica fit ab illo habitu, cujus est ordinare materiam in modum syllogismi: atqui solius Logicæ est ordinare res cognitæ in modum syllogismi; ergo forma syllogistica fit à sola Logica. Major constat ex terminis. Minor duo dicit. Primb, ad Logicam pertinere, ut ordinet res cognitæ. Secundò, id non pertinere ad alias scientias. Primum constat ex definitione Logicæ: est enim Facultas rectè discurrendi id est, rectè disponendi quamlibet materiam in formam discursus. Secundum verò, in quo solo esse potest difficultas, sic suadetur: Eius solius habitus est ordinare, cujus est illuminare & inclinare intellectum ad ordinandum; nam habitus dicuntur efficere opera, in quantum determinant & inclinant potentias ad illa efficienda; ut ars ædificandi in tantum ædificat, in quantum determinat & inclinat artificem ad ædificandum; sed aliæ scientiæ non illuminant, nec inclinant intellectum circa ordinem syllogisticum, est enim extra objectum, & principia illarum; ergo non efficiunt illum ordinem.

Respondent Adversarii, ordinem syllogisticum duobus modis spectari posse, ut cognoscendum, & ut efficiendum: primo modo pertinere ad solam Logicam; ac secundo modo posse pertinere ad alias scientias, quæ attenden-

tendo ad regulas Logicæ ordinentur ex earum præscripto
bus syllogismos.

Sed contra. Efficere formam syllogisticam est eam co-
gnoscere: est enim ens rationis, cujus totum est cogno-
scere; unde mens illam efficit, cum inter propositiones &
terminos ordinem à regulis præscriptum apprehendit;
atque alix scientiæ non juvant intellectum ad cogniti-
onem ordinis syllogistici, sed Logica sola: ergo nec il-
lam efficiunt.

Confirmatur. Alix scientiæ non efficiunt id, quod
supponunt; sed supponunt ordinem syllogisticum jam à
Logica inductum in suis principiis: ergo illum non effi-
ciunt. Major est per se nota. Minor declaratur. Alix
scientiæ acquiruntur, quatenus intellectus adjutus à Lo-
gica principia earum per se nota in modum demonstra-
tionis disponit, ex qua elicit notitiam primæ conclusio-
nis, quæ est primum illius scientiæ rudimentum; perfici-
untur vero, quatenus intellectus conclusiones ex his
primis demonstrationibus elicitas rursus ordinando juxta
regulas Logicæ alias conclusiones elicit, & sic succeden-
ter ergo alix scientiæ & in ortu, & in progressu suppo-
nunt formam syllogisticam ab intellectu Logicæ habitu
adhibito factam; unde dicuntur habitus per demonstratio-
nem acquisiti, id est, per propositiones ordinatas in mo-
dum syllogismi.

Obji. 1. D. Thomas expressè dicit 4. Metaph. lect. 4.
quod in parte demonstrativa sola doctrina pertinet ad Logicam;
quæ vero tales doctrinæ pertinet ad alias scientias: ergo alix
scientiæ conficiunt syllogisticam utendo regulis Lo-
gicæ.

Resp. D. Thomam, ut ex textu constat, non loqui
de usu, qui consistit in confectioe formæ syllogisticæ;
sed de alio usu, qui consistit in subministratione medii.
Licet enim Logica subministret media syllogismorum
probabilium, attamen non suggerit aliis scientiis media
demonstrationum; sed quælibet scientia habet sua media
& sua principia, quibus probet propriam conclusionem.

Obji. 2. Conficere formam syllogisticam nihil aliud est,
quam cognoscere objecta in modum syllogismi disposita;
sed quælibet scientia cognoscit sua objecta in modum syl-
logismi disposita: ergo conficit formam syllogisticam.

Resp. Distinguo Majorem: Conficere formam syllogi-
sticam est objecta in modum syllogismi disposita cognosce-
re; cognitione, quæ sit ordinativa talium objectorum,
concedo; cognitione, quæ sit tantum apprehensiva ve-
ritatis rerum in modum syllogismi dispositarum, nego.
Et ad Minorem: quælibet scientia cognoscit sua objecta
in modum syllogismi disposita; cognitione ordinativa ta-
lium

lium objectorum, nego; cognitione solum apprehensiva veritatis objectorum in modum syllogismi dispositorum, concedo: & nego consequentiam. Explicatur: in quolibet syllogismo demonstrativo duæ sunt cognitiones, scilicet cognitio ordinis syllogistici, & cognitio veritatis rerum in modum syllogismi dispositarum. Prima cognitio est propriè confectiva formæ syllogisticæ, & pertinet ad Logicam, cuius est illustrare, formare, & facilitare intellectum, ut apprehendat & cognoscat in rebus ordinem syllogisticum. Secunda cognitio, scilicet veritatis rerum in modum syllogismi ordinatarum, non est confectiva formæ syllogisticæ, sed solum apprehensiva veritatis objectorum; & hæc pertinet solum ad alias scientias.

Obji. 3. Si Logica conficeret demonstrationes aliarum scientiarum, sola esset scientia; consequens est falsum ergo & antecedens. Probatur sequela: Quia pertinet ad scientiam, conficere demonstrationes: ergo si sola conficit, sola est scientia.

Resp. Distinguo maiorem; Si sola Logica conficeret demonstrationes aliarum scientiarum, quantum ad formam syllogisticam, disponendo solum materiam, nego, si conficeret, quantum ad ipsos actus, concedo. Demonstratio enim propriè dicitur pertinere ad illam scientiam, quæ elicit ipsos actus, per quos adhæremus veritati rerum in modum syllogismi ordinatarum; non vero ad illam, quæ solum disponit & præparat materiam demonstrativam, ut sit congruum objectum habitus scientifici.

Et hæc sufficiant circa quæstionem præambulam de natura Logicæ: quæ enim aliqui præmaturè disputant circa Ens rationis in communi, ad Metaphysicam, ut ad proprium locum, remittimus.

PRIMA PARS LOGICÆ MAJORIS.

*De Ente rationis , prima mentis
Operationem spectante .*

Uæ ad præcepta , primam Operationem mentis dirigentia , pertinebant , satis accuratè in Logica Minori explicuimus . Nunc expendendæ sunt quæstiones , quæ circa res , eam spectantes , moveri solent . Porro hæc prima Operatio versatur circa terminos , & res singulares . Terminorum autem alii singulares sunt , alii universales . De singularibus nihil disputandum occurrit : de his enim non sunt scientiæ . Ad universales itaque terminos quæstiones omnes agitari solitæ referuntur . Porro in Terminis universalibus duo spectari possunt ; primò universalis , ac varia ejusmodi ; secundò rerum universalium distributio in decem suprema genera , quæ *Categoriæ* , seu *Prædicamenta* dicuntur . Itaque hanc partem in duas Disputationes dividimus . Prima erit de Universalibus . Secunda de Prædicamentis .

DISPUTATIO PRIMA

De Universalibus .

TRACTATUS universalium inscribi solet *Isagoge Porphyrii* , quod primus illum præmiserit Porphyrius permodum introductionis , seu *Isagoges* ad prædicamenta Aristotelis . Fuit autem Porphyrius natione Phœnix ; religione primò quidem Christianus , sed deinde Apostata ; Professione Philosophus ; secta Platonicus , Plotini discipulus .

Philos. R. P. Gendin . Pars I.

H Ius .

lus, Origenis verò condiscipulus. Vixit sub Diocletiano circa annum 280. Multa scripsit, quædam impiè contra fidem, quam ejuraverat, & quæ a Sanctis Patribus confutata sunt, quædam superstitiosè de Magia & Sacrificiis; aliqua eruditè de Philosophia. Inter alia verò hunc Tractatum de Universalibus, seu de Quinque vocibus, qui in Scholis explicari solet. Itaque 1. Dicemus de Universalibus in communi 2. De iisdem in particulari. 3. De proprietatibus Universalium.

QUÆSTIO PRIMA

De Universalibus in communi.

UNiversale, ut vox ipsa indicat, est *unum versum alia*, idest, respiciens multa. Porro tribus modis unum potest respicere multa, ut causa, ut repræsentatio, ut natura: hinc triplex Universale, in causando in repræsentando, in essendo. Universale in causando est una causa multos & varios effectus respiciens, ut Deus Sol, &c. Universale in repræsentando est unum multa repræsentans, seu significans; ut Idea domus in artifice plures domos repræsentat: vox *Animal* plures res significat eo nomine designatas. Universale in essendo est unum aptum inesse multis, seu unum aptum prædicari de multis, ut natura humana est in multis individuis, ac de illis dicitur. Prima definitio essentiam Universalis, altera proprietatem explicat.

Hic solum agimus de Universali in essendo & prædicando. Porro Universale, ut omne concretum, duo importat, formam, & subiectum, seu Universalitatem, & rem, cui convenit universalitas. Itaque 1. discutiendum, quibus rebus conveniat universalitas. In quo statu illis conveniat, an è parte rei, vel per intellectum. 3. Qua mentis Operatione fiat universalitas. 4. Quotuplex sit Universale. 5. An Universale sit genus ad quinque Universalia.

ARTICULUS PRIMVS.

An natura sint universales.

TRes sunt Sententiæ. Prima Nominalium, qui non res ipsas, sed voces solas universales esse contendunt: unaque scientias, alii, esse de solis vocibus, seu
no.

nominibus. Hinc *Nominales* dicti sunt. Hujus Sectæ Author est Guilielmus Ocamus Minorita, aut potius restitutor: nam & ante illum fuere *Nominales*, quos Ocamo antiquior S. Anselmus acrius perstringens lib. 1. de Incarnat. Verbi c. 2. *Dialectici*, inquit, *nostritemporis*, immo *Dialecticæ Hæretici*, non nisi statum vocis (alii legunt statum) substantias universales esse dicunt. Huc referri potest Stoicorum opinio, amentis conceptiones esse universales, non res ipsas conceptas (id enim etiam *Nominales* concedunt) volunt enim voces exteriores esse *Universalia* arbitraria, at conceptiones interiores esse *Universalia* naturalia.

Secunda sententia fuit Platonis. Censuit, dari res universales, sed separatas à singularibus, nempe Ideas æternas & immutabiles, seu formas archetypas & primævas, quarum participatione singularia exsistebant. Harum Idearum duas posuit impressiones, alteram in materia, alteram in mente nostra. Ex impressione Idearum in materia, dixit, causari multitudinem individuum, ut ex impressione sigilli in variis ceræ partibus causantur multæ similes imagines. Ex impressione verò Idearum in mente, causari in nobis rerum scientiam. Hanc impressionem dixit factam menti, antequam corpori uniretur, sicque nos omnium scientiam innatam habere: at nobiles illos characteres obnubilari immersione animæ in materia; nec apparere, nisi cum per studium hæ veluti sordes carnis discutiuntur, ut obducta pulvere imago, eo excusso, apparet: Hinc dixit, nihil nos de novo addiscere, sed oblita in mentem revocare, ac proinde scientiam esse *remm scientiam*.

Tertia Sententia est Peripateticorum, quam ut explicemus.

CONCLUSIO PRIMA.

Non solum dantur conceptiones & voces, sed etiam res & naturæ universales illis correspondentes.

Ita censuit Aristoteles: nam 1. Periherm. c. 5. dividit res in: *singulares* & *universales*: ac passim statuit, sensum versari circa singularia; intellectum verò circa universalis, & lib. de Prædicam. Substantias alias *Universales* esse, alias *Singulares*.

Probatur ratione. *Universale* est unum in multis; atqui natura voce universalis significata est una in multis: ergo est universalis. Major est definitio *Universalis*. Minor probatur: Illud est in multis, quod verè affirmatur illis inesse; atqui non ipsa conceptio, aut vox, sed natura concepta & voce significata verè affirmatur inesse.

se multis : ergo natura ipsa est in multis. Major patet ex terminis. Minor declaratur : Dum dico, Petrus est essentialiter homo, Paullus est essentialiter homo, verè affirmo unum aliquid de illis multis ; vera enim est utraque propositio, & in utraque idem Prædicatum de multis affirmatur ; atqui illud unum non est mea conceptio ; falsum enim est, quòd Petrus sit essentialiter mea conceptio : non est itidem nomen : nam falsum est, quòd Petrus sit essentialiter nomen : ergo est ipsa natura humana à me concepta, & hoc nomine *Homo* significata ; undè si à me quærat, quid sit homo ; dico, esse Animal rationale, quæ definitio non voci, aut conceptioni, congruit, sed ipsi rei.

Confirmatur. Objecta scientiarum sunt universalia, atqui non voces, aut conceptiones considerantur à scientiis, sed res ipsæ ; ut, cum Physicus demonstrat, terram esse rotundam, non id & demonstrat de voce, aut conceptione ; quæ figura caret, sed de re concepta & significata : ergo res ipsæ sunt universales.

Respondent Nominales, Voces & conceptus materialiter sumpta non prædicari de multis, nec considerari à scientiis ; sed formaliter, ut supponunt pro rebus, atque hoc modo esse universalia.

Sed ea responsio nostram confirmat sententiam ; nam ex illa sequitur, voces & conceptus non esse universalia, nisi repræsentativè, res verb, quæ illi subsunt, esse universales entitativè ; nam differt vox singularis ab universali, quòd illa rem singularem, ista rem pluribus communem significet ; undè vox est universalis, quia supponit pro re universali.

Replicant, voces esse universales, non quia significant unum commune multis, sed immediatè multa singularia.

Sed contra. Cum dico, Petrus est homo, affirmo immediatum significatum istius vocis de Petro ; sed non affirmo, Petrum esse multa singularia : ergo vox *Homo* immediatè non significat multa singularia, sed naturam communem multis singularibus.

Obj. Omnis natura existens est singularis ; existentia enim non est, nisi singularium : ergo nulla natura est universalis.

Resp. Distinguo antecedens : natura existens est singularis ; ratione differentie individualis, qua contrahitur, concedo ; ratione sui, nego. Et pariter ad consequens, natura non est universalis ; ut contracta in individuo, concedo ; ut considerata præcisè secundum se & cum abstractione ab individuis, nego.

Instabis. Natura considerata cum præcisione ab indi-

viduis non est substantia in re, sed conceptio quædam mentis nostræ: ergo non res ipsæ, sed conceptiones rerum sunt universales.

Resp. Distinguo antecedens: est conceptio objectiva, concedo; est conceptio formalis, nego. Duobus enim modis dicitur conceptio, Formalis, & Objectiva: Conceptio formalis est actus mentis, quo concipio. Conceptio objectiva est res concepta, quæ tali actu percipitur. Natura abstracta non est id re actus mentis, sed res à mente percepta sub modo abstractionis: & hæc propriè est universalis; undè si Nominales nomine *conceptionis* intelligant rem ipsam ut conceptam, ac solùm velint, naturas non esse universales, ut in se existunt sed ut in mente concipiuntur, atq; hoc sensu solas conceptiones esse universales, ut nobiscum convenient, verbis solùm differunt; nam infra dicemus, naturam non esse universalem à parte rei, sed solùm in intellectu; undè quæstio videtur de nomine.

CONCLUSIO SECUNDA.

Naturæ universales non existunt extra singularia; sed sunt ipsæ singularium naturæ, quæ à singularitate per mentem abstractæ induunt modum universalitatis, ut infra explicabimus.

Probatur. Essentia rei non est extra rem; sed naturæ universales sunt de essentia singularium: ergo non sunt extra singularia. Major constat ex terminis: essentia enim constituit rem, immo est ipsa res essentialiter. Minor demonstratur: Quod prædicatur essentialiter, est de essentia; sed naturæ universales prædicantur essentialiter de singularibus; hæc enim est vera, Petrus est essentialiter homo: ergo sunt de essentia singularium.

Ex his collige, Ideas Platonis, si essent, non possent dici Universales in essendo, quia non essent in multis: sed solùm in causando & repræsentando, quia essent causæ & exemplaria multorum.

Obji. Scientiæ sunt de rebus universalibus & immutabilibus; sed dantur scientiæ: ergo dari debent naturæ originales, universales, & immutabiles, circa quas versentur: ergo Idææ separatæ à rebus.

Resp. Distinguo Majorem: Scientiæ sunt de rebus universalibus & immutabilibus; quoad connexionem prædicatorum essentialium, seu quoad essentiam, concedo; quoad existentiam, nego. Id est, scientiæ in ipsis rebus mutabilibus, & singularibus non respiciunt existentiam, & accidentia particularia, sed prædicamenta quædam necessaria, quorum connexio cum essentia est immu-

tabilis, universalis, & perpetua: ut, licet hoc corpus generari & corrumpi sit aliquid singulare & mutabile; attamen immutabiliter & universaliter verum est, omne corpus, quod corrumpitur, constare partibus dissolubilibus. Et hoc modo scientiæ dicuntur esse de universalibus, & perpetuis, non quod sint de naturis re ipsa separatis à singularibus, sed quia naturas singularium corruptibilium considerant sub modo quodam universali, & invariabili. Sed id iterum explicabimus infra, qu. 3. art. 1.

Quæres, an re vera Plato posuerit has Ideas, ut substantias in se extra singularia existentes.

Resp. videntur ita censuisse; nam ob id eum impugnat passim Aristoteles, quem aut Platoni palam imposuisse, aut ejus mentem non percepisse vix credibile est. S. Thomas inclinatur in eam partem, 1. p. q. 34. a. 1. & 4. Eum tamen gravissimi authores, ut S. August. ita explicant, ut per ideas suas, non alias intellexerit, quam quæ sunt in Mente Divina. Sicut enim artifex habet in mente ideam operis faciendi, ita supremus Mundi Opifex ab æterno gerit in mente sua ideam creaturarum omnium, ut docent Theologi; unde Boetius de Deo inquit:

..... *Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, simulque ab imagine sermans.*

Istæ autem Ideæ vocantur *Mundus archetypus*, de quo dixit D. Joannes, *Quod factum est in ipso vita erat*, id est, intelligibiliter, ac proinde vitaliter, in Deo præexistebat ab æterno. Et D. Paulus ad Hebr. 10. hunc Mundum idealem & archetypum vocat *secula invisibilia*; Fide, inquit, *intelligimus optata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent*; id est, cum invisibili modo in mente Dei existerent, initio temporum in suo esse naturali condita sunt. Ex quo sequitur, naturas rerum triplicem habere statum; scilicet *Idealem* in mente Dei, *Naturalem* in rerum natura, & *Intelligibilem* in mente humana. Naturæ in primo statu, scilicet ideali, sunt superuniversales, & super singulares; in se ipsis singulares; in mente humana sunt universales.

ARTICULVS SECVNDVS.

An natura sit formaliter universalis à parte rei.

TRibus modis natura spectari potest, ut notat S. Thomas de Ent. & Ess. c. 4. Primo ut in singularibus contrakta,

ut in Petro & Paulo. 2. Ut est in conceptu mentis & singularibus abstracta: ut Geometra Triangulum speculatur ab omnibus, qui existunt triangulis abstractando 3. secundum se præcisè, idest, secundum prædicata essentialia, quæ ubique & semper ei conveniunt: ut, dum considero, Triangulum esse Figuram planam tribus lineis comprehensam, cujus tres anguli duobus rectis æquales sunt; hæc enim prædicata omni Triangulo, tum in re, tum in mente conveniunt. Hoc posito.

Tres sunt sententiæ. Prima est Scoti: vult ille, naturam esse secundum se Universalem, atque adeo etiam à parte rei; nec proinde fieri, sed solum detegi & observari ab intellectu ejus universalitatem. Secunda opinio tenet, esse universalem, ut est à parte rei in pluribus similibus; eam ea similitudine censet constitui universalem. Tertia sententia sequenti conclusione continetur.

C O N C L U S I O,

Natura nec secundum se, nec ut existit in rebus, est formaliter universalis, sed solum in intellectu.

Ita Thomistæ omnes, ac ferè cæteri præter Scotistas. Sic docet ubi que S. Thomas: Opusc. 35. *Universale*, inquit, est solum in anima, & nulli modo in rebus. Et de Ent. & Essent. c. 4. *Ratio speciei accidit naturæ humanæ, ut est in intellectu*. Et 1. p. q. 85. a. 2. ad 2. *Natura, cui accidit intentio universalitatis, non est nisi in singularibus; sed intentio universalitatis est in intellectu*. Hinc illud tritum Aristotelis effatum, *Universale aut nihil esse, aut posse*; idest, aut nullibi esse, aut in solo intellectu esse; nam, ut rectè notat S. Joannes Damascenus lib. 1. de Fide cap. 11. *Re ipsa Petrus consideratur à Paulo separatus. Communio verò & conjunctio ut unum, ratione, intelligentiaque spectatur. Mente enim intelligimus, Petrum & Paulum esse ejusdem naturæ, & unam habere naturam communem*.

Probatur ratione. Universale est unum in multis; atqui natura à parte rei non est una & eadem multis sed singula in singulis: ergo à parte rei non est universalis. Probatur Minor: Natura rei est idem cum re ipsa, est enim ejus essentia; sed quælibet res in se existit divisa. distinctaque ab aliis, ac sibi, ut ita dicam, propria: ergo natura ejus non est una, & eadem cum natura alterius, sed ab ea divisa, & distincta.

Confirmatur. Natura Petri (& sic de aliis) est corpus & anima Petri invicem conjuncta; quid enim aliud est? atqui Petrus habet proprium corpus, propriamque animam, ab anima & corpore aliorum distincta, ut evidens

dens est : ergo natura ejus in re distinguitur à natura alterius hominis. Hæc ratio est S. Th. Opusc. 4. c. 6.

Resp. Scotus ; Naturam Petri non distingui quidem à Petro realiter , distingui tamen formaliter in re ; atq; ita , licet Petrus sit res distincta à Paulo , esse tamen in Petro formalitatem alienam , nempe naturam humanam , quæ non est distincta formaliter à natura Paulli .

Sed contra (præter quam implicat in terminis , naturam Petri esse ideam realiter cum Petro , & tamen ab eo distingui formaliter actu in re , ut ostendemus in *Metaphysica* , ubi fictitiam illam Scoti distinctionem confutabimus :) Esto humanitas Petri non sit actu formaliter idem cum Petro , attamen divisione Petri à Paulo etiam ipsa humanitas Petri constituitur distincta ab humanitate Paulli : ergo nulla responsio . Probatur antecedens : Re integrè ab alia divisa , dividitur quoque quidquid est idem cum re : alias esset & non esset re ipsa divisa ab alia ; sed fatente Scoto , humanitas Petri est idem re ipsa cum Petro : ergo divisione Petri à Paulo humanitas ipsa Petri dividitur & distinguitur ab humanitate Paulli . Ecce planè miranda Scoti subtilitas , ut concipiat , Petrum ut Petrum esse in re divisum à Paulo , & tamen hominem , qui est idem cum Petro , non distingui formaliter actu ab homine , qui est Paullus : equis enim lucem meridiana clariùs non percipit , non solum Petrum esse distinctum à Paulo , sed etiam hominem Petrum ab homine Paulo , atq; ita esse duos homines distinctos , duas humanitates , duo composita ex anima & corpore ?

Replicat Scotus , Naturam Petri esse quidem divisam à natura Paulli , & hominem Petrum ab homine Paulo ; sed per accidens ratione differentię numericæ , at non per se & formaliter ; ideoque nihilominus esse formaliter unum hominem à parte rei .

Sed contra . Esto hæc divisio non oriatur ex ipsa natura , sed ex eo , quod sit in diversis individuis , quod ei est accidentale ; attamen re ipsa natura divisa est in Petro & Paulo : ergo non est re ipsa una in illis . Sicut qui per accidens moritur , re ipsa mortuus & non vivus est . Unde ut quis absurdè colligeret , Petrus non est per se mortuus , sed casu , gladio , aut febre : ergo est per se vivus ; ita absurdè colligit Scotus , Natura Paulli non est per se divisa à natura Petri , sed solum ratione differentię numericæ , quæ ei accidentalis est : ergo est per se una , & eadem in Petro & Paulo .

Probatur 2. conclusio . Natura , ut dixi , tribus modis spectari potest : Secundum se , ut in individuis , ut in intellectu ; atqui universalitas ei non convenit secundum se , nec ut in individuis : ergo solum in intellectu . Probatur

batur

batur Minor, & in primis quod universalitas ei non conveniat, ut est individuus: nam ex eo potius fit singularis; adjungitur enim illi differentia individualis. Quod vero nec conveniat ei secundum se, sic demonstratur: Quod convenit naturæ secundum se, convenit omni habenti naturam; sed universalitas non convenit omni habenti naturam: non enim Petrus est universalis, licet sit homo: ergo universalitas convenit naturæ secundum se. Minor est evidens. Major probatur: Quod convenit naturæ secundum se, convenit ei essentialiter & universaliter, proindeque dicitur de omni; sed quod dicitur de omni, dicitur de quolibet sub eo contento: ergo quod convenit secundum se naturæ, convenit omni sub ea contento, id est, talem naturam habenti; ut, quia ignis est per se calidus, quilibet ignis est calidus.

Confirmatur. Existentia non est nisi singularium, juxta commune Axioma; sed natura à parte rei existit: ergo à parte rei singularis est: ergo non est à parte rei universalis. Hæc enim duo invicem repugnant.

Itaque Natura ipsa est universalis contra Nominales; non in re, sed in mente; nam dividitur in re per divisiones singularium: Mens vero illam præscindens ab iis divisionibus, unum ad ea conceptum objectivum format, qui non est ipsa actio animæ, sed ipsa natura mente percepta, seu in esse intelligibili, In hoc statu universalis est, quia est unum respiciens multa. Unum quidem, quia jam præcisa est à differentiis numericis eam dividuntibus in re. Respicit tamen multa, quia est ipsa multorum natura menti objecta, quæ de singulis verè affirmatur: Sic Artifex cui plurium similium domorum ædificatio incumbit, unam formam domus mente concipit, omnibus ille in re communicandam. Si domos illas consideres jam constructas, multæ sunt propriis formis distinctis constantes. At in mente artificis una idealis domus est, hoc solo multiplex, quod una in mente, in re tamen in plurius existat.

Soluntur Objectiones.

Obji. 1. Aristoteles divisit res, id est, naturas in universales & singulares: ergo dantur in rebus naturæ universales.

Resp. Distinguo consequens: dantur in rebus naturæ universales; secundum statum quo existunt in re, nego; secundum statum, quem habent in mente, concedo. Fatemur, ipsas res esse universales; solum negamus, id eis competere à parte rei.

Obji. 2. Natura est formaliter una in multis à parte rei
ergo

ergo & universalis. Probatur antecedens: Quod non dividitur formaliter; est unum formaliter; sed natura Petri à parte rei non est formaliter divisa à natura Pauli: ergo est una formaliter à parte rei. Probatur Minor. Divisio formalis est divisio specifica, sicut materialis divisio est divisio numerica; sed Petrus & Paulus actu in re non sunt divisi specificè: ergo non sunt divisi formaliter.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: quod non dividitur formaliter, est formaliter unum; unitate similitudinis & conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Et pariter ad consequens; natura est una in Petro & Paulo. unitate conformitatis, concedo; unitate entitatis, nego. Id est, natura Petri est similis & conformis naturæ Pauli, nec enim dissimiles sunt, ut Petrus & Leo; at sunt tamen duæ distinctæ & ab invicem divise entitates; proindeque non sunt una entitas in multis, sed multæ in multis.

Aliter distinguere potest, sed in idem redit: sunt unum unitate negativa, concedo: positiva, nego. Unitas positiva est una entitas indivisa in se; Unitas negativa est negatio alicujus divisionis ex aliquo capite provenientis. Itaque natura Pauli non est eadem, sed distincta entitas à natura Petri; proindeque non sunt positivè unum. At tamen negant eam diversitatem, quæ est inter Hominem & Leonem; sicque dicunt unum negativè.

Instabis. Unitas est negatio divisionis; unum enim est, quod divisum non est; sed ille naturæ negant divisionem formalem & specificam: ergo sunt unum formaliter.

Resp. Distinguo Majorem: Unitas est negatio divisionis omnimodæ, concedo; divisionis alicujus tantum, seu ex aliquo capite provenientis, nego. Unitas enim est unum indivisum in se; proindeque ex quocumque capite divisio accadat, tollitur unitas; ut ex quacumque causa mors accadat, tollitur vita.

Urgebis. Divisio numerica, quæ sejungit naturam Petri à natura Pauli, non destruit unitatem specificam; ergo remanet nihilominus natura specificè nam in Petro & Paulo. Probatur antecedens. Unitas non tollitur, nisi per divisionem sibi oppositam; sed divisio individualis non opponitur unitati specificæ; sunt enim diversi ordinis: ergo per eam non tollitur.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo minorem: divisio numerica non opponitur unitati specificæ; directè, concedo; indirectè, nego; nam divisæ re, dividuntur omnia, quæ sunt in ea. Porro gradus superiores includuntur in inferioribus: ut in Petro includitur homo, includitur animal, includitur substantia, &c.

Va.

Vndè ad divisionem numericam Petri à Paulo ex consequenti, & indirectè dividuntur omnes gradus superiores, nempe specifici, & generici: sicque Petrus & Paullus sunt duo homines distincti, duo viventia distincta, duæ substantiæ, &c. Itaque non sunt positivè una natura specifica, sed duæ naturæ humanæ similes undè nascente Petro nascitur novus homo, novum animal, nova substantia, ab iis, quæ jam erant distincta & divisa; atque ita in re tot sunt naturæ humanæ, quot sunt Homines.

Repones. Unitas similitudinis sufficit ad universalitatem; sed natura à parte rei, etsi divisa sit individuis, est tamen una unitate similitudinis: ergo est universalis à parte rei. Probatur major: Ad universale sufficit unitas, quæ major esse non potest in natura; sed inter individua non est possibilis major unitas, quàm similitudinis: ergo illa sufficit.

Resp. Distinguo Majorem: sufficit unitas similitudinis ad universalitatem, fundamentaliter, concedo; formaliter, nego. Vt enim ad universale in causando non sufficit congeries plurium causarum particularium inter se similium, sed requiritur una causa multos respiciens effectus; ita ad universale in essendo non sufficit congeries plurium naturarum similium, sed requiritur una natura respiciens multa inferiora. Ad probationem distingo Minorem: non est possibilis major unitas in natura, quàm unitas similitudinis; à parte rei concedo; per intellectum, nego; nam in intellectu natura fit perfectè una modo superius explicato.

Dices. Saltem Natura Divina est una perfectè in pluribus suppositis, nempe in tribus personis: ergo est universalis à parte rei.

Resp. Distinguo antecedens: est una in pluribus, pluralitate relativa, concedo; pluralitate individuali, qualem exigit natura specifica, ut sit universalis, nego. Non enim tres personæ sunt tria individua naturæ divinæ, quia secundum naturam sunt unum omnimodè; sed solum sunt tria supposita habentia eandem numero naturam, proindeque summè singularem. At de his Theologi.

Obji. 3. Dantur à parte rei genera & species: sed genera & species sunt aliquid universale: ergo datur universale à parte rei.

Resp. Distinguo majorem: Dantur à parte rei genera & species; materialiter, concedo; formaliter, nego. Hæc, naturæ illæ, quæ denominantur genera & species, v. g. animal & homo, sunt quidem à parte rei; at tamen formalitas generis & speciei non convenit illis secundum quod sunt à parte rei.

Instabis. Petrus & Equus à parte rei sunt distincti, spe-

specie : ergo datur à parte rei species .

Resp. Distinguo: sunt distincti à parte rei specie materiali, concedo; formali, nego . Id est, natura illa, quæ fit per intellectum, species est diversa in Petro & Equo; at in illis non est formaliter distincta species, quia ante mentis actum non est propriè species .

Urgebis. Petrus à parte rei non est unus cum Equo etiam unitate speciei formalis: ergo distinguitur ab Equo unitate speciei formalis .

Resp. Nego suppositum, quod scilicet detur species formalis à parte rei; unde Petrus & Equus neque sunt unum neque differunt à parte rei specie formali .

Obj. 4. Omnia individua definiuntur unica definitione: ergo natura omnium individuorum in illis una est .

Resp. Distinguo consequentiam: Ergo natura non est in omnibus individuis; secundum rem, nego; secundum rationem, concedo . Natura enim non definitur, nisi prius sit in intellectu definiente; unde ut definiatur unica definitione, sufficit, quod sit una in ratione .

Instabis. Natura definitur, ut est à parte rei: ergo si definiatur unica definitione, erit una à parte rei .

Resp. Distinguo antecedens: Natura definitur, ut est à parte rei, quoad rem definitam, concedo; quoad statum, quem habet à parte rei, nego . Id est, natura quæ definitur, eadem est, quæ est à parte rei; attamen non habet eundem modum in definitione, quem habet à parte rei; nam definitio explicat naturam præcisam ab omnibus individuis, nec tamen à parte rei natura existit ab individuis præcisa, sed in illis inclusa .

Urgebis. Objecta scientiarum dantur à parte rei; sed objecta scientiarum sunt universalia: ergo universalia dantur à parte rei .

Resp. 1. Objecta scientiarum non esse universalia formaliter, sed tantum materialiter .

Resp. 2. Distinguo: Objecta scientiarum dantur à parte rei; secundum realitatem suæ entitatis, concedo; secundum statum universalitatis, nego . Solutio patet ex dictis .

Objicies ultimò . Natura, v. g. humana, non est per se & essentialiter singularis: ergo est per se & essentialiter universalis .

Resp. Naturam secundum se neque singularem, neque universalem esse, sed indifferentem ad utrumque statum: unde ut existit in individuis, induit statum singularitatis; ut verò est intellectu, induit statum universalitatis .

Instabis. Intellectus non potest facere suum objectum: sed universale est objectum intellectus: ergo non potest fieri ab illo: ergo universale debet dari extra intellectum .

Resp.

Resp. Distinguo majorem: Intellectus non potest facere suum objectum; *quantum ad substantiam*, transeat; *quantum ad modum aliquem*, nego. Nihil enim prohibet, naturas, quando obijciuntur intellectui, aliquam modificationem ab illo recipere, v.g. modificationem præcisionis, abstractionis, comparisonis, & universalitatis.

ARTICULUS TERTIUS.

Qua mentis operatione natura universalis efficitur.

Antequam solvatur quæstio, notanda in primis distinctio Universalis Metaphysici & Universalis Logici. Universale Metaphysicum est Vnum abstractum à multis, seu, Natura sine individuis menti representata; nam cum, ut superius demonstravi, natura per differentias numericas in individuis dividatur & multiplicetur, remotis per intellectum differentiis, tum natura pura, atque ab illis præcisa, ut unum aliquid percipitur: remota enim causa removetur effectus. Sic circulus æneus & circulus ferreus duo sunt circuli; at dum mens in illis attendit præcisè naturam circuli, quod sit figura, una linea æqualiter centro circumfusa comprehensa, jam unam simplicem notionem circuli format, qua omnes circuli possibiles comprehenduntur. Natura circuli, ut aliarum rerum, sic concepta dicitur Universale Metaphysicum. Universale quidem, quia est unum aliquid simplex, pluribus tamen communicabile; Metaphysicum verò, quia maximè pertinet ad Metaphysicam naturas sic abstractas considerare. Hoc modo scientiarum objecta dicuntur Universalia: considerantur enim præcisa à singularibus. Universale verò Logicum est Vnum respiciens multa, seu comparatum ad illa, ut superius ad sua inferiora: unde Universalitas Logica differt ab universalitate Metaphysica, quod hæc præcisè consistat in abstractione à pluribus, nullo habito respectu ad ea; at Universalitas Logica ei addit respectum ad plura, ut ad inferiora. Cujus ratio est, quod Logica maximè versetur in artificiosa rerum dispositione, per modum generis, speciei, individui; nec universalitatem consideret, nisi ut mens videre possit, qui gradus in re sint superiores, qui inferiores, qui generici, qui specifici, qui individuales, qui possint subire rationem predicati, qui rationem subjecti, sic quod intelligi nequit sine comparatione naturæ superioris ad inferiora: itaque in eo respectu consistit universalitas Logica. Porro quia naturæ abstractæ fundant hujus-

huiusmodi respectus, inde Vniversale Metaphysicum dicitur esse fundamentum Vniversalis Logici.

PRIMA CONCLUSIO.

Natura fit universalis Metaphysicè per mentis abstractionem, qua separatur à conditionibus, eam ad aliquid singulare determinantibus.

Probatur conclusio. Vniversale Metaphysicum est unum abstractum à pluribus: hæc enim est eius definitio, sed hoc ipso, quod per mentem natura abstrahitur a suis singularibus, fit unum quid à pluribus abstractum, ut supra explicuimus: ergo per illam abstractionem fit universalis Metaphysicè.

Verum duplex est abstractio. Alia intellectus agentis, alia intellectus possibilis, quæ etiam dicitur *præcisio*. Intellectus agens (ut id obiter dicamus, in libris de Anima fufius explicandum) est facultas illa mentis, quæ ex speciebus imaginatione residentibus, atque res singulares repræsentantibus, elicit alias species sublimiores, ipsarum rerum naturam ab omni singularitate præcisam repræsentantes. Intellectus possibilis est ea facultas, quæ naturas sic repræsentatas percipit; undè Abstractio intellectus agentis est actio, qua elicitur ex singularibus species universalis, naturam ab illis præcisam repræsentans. Abstractio verò intellectus possibilis est actio, qua natura sic repræsentata, percipitur. Hic subtilis movetur questio, an natura fiat universalis per priorem abstractionem; an ad id requiratur etiam posterior:

Dicendum, fieri per priorem abstractionem. Nam hoc ipso, quod natura separatur ab individuis, fit universalis Metaphysicè; atqui per abstractionem intellectus agentis separatur ab individuis; repræsentatur enim ab illis præcise: ergo fit universalis Metaphysicè. Verum hæc questio non ita pertinet ad Logicam:

Quæres, quod identidem dictitari solet, quid sit abstrahi à conditionibus individualibus & materialibus, quidve sint hæ conditiones.

Respondeo, Conditiones individuales esse quædam accidentia, siue realia, siue sola ratione distincta, quæ non sunt de essentia naturæ, sine quibus tamen nunquam existit. Præcipua est differentia numerica, qua natura unius individui à natura alterius distinguitur. Dicitur à Scoti *Hæreditas*, quia per eam natura constituitur hæc singularis. Res ipsa est idem cum natura, attamen non est de eius essentia: nam concipio perfectè circulum, licet non cogitem de hoc, vel illo circulo, Differentiam numericam sequitur existentia, deinde determinatio ad certum tempus,

pus, ad certum locum, Postremo conjunctio variorum
videntium, quibus vel individuum designari solet, ut
hæc lineamenta, hæc patria, hoc nomen proprium, &c.
vel quibus afficitur, ut vitium, virtus, sanitas, ægritu-
do, respectu individui humani. Hæ conditiones dicun-
tur materiales, quia ferè accidunt formæ, ex eo quòd sit
in materia: itaque natura dicitur abstrahi à conditioni-
bus individuantes & materialibus, cum mente percipi-
tur præcise secundum prædicata sibi essentialia, nullo ha-
beto respectu ad hæc, quæ illi accidunt; ut existit à par-
te rei; ut cum apud me reputo, an Virtus sit voluptati
preferenda, Virtutem secundum suam præcisè definitio-
nem considero, non hanc, vel illam virtutem, quæ in
Petro, aut Joanne existit, tali tempore, tali loco, tali-
bus conjuncta circumstantiis, ægritudini, sanitati, scien-
tiæ, &c. seu, ut duobus verbis dici solet, considero vir-
tutem ut abstrahit ad hoc & nunc; id est, ab hac singuli-
tate, ab hoc tempore, loco; existentia & aliis, quæ à
parte rei illi accidunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

UT natura fiat Universalis Logicè, non sufficit ab-
stractio, sed requiritur ejus ad inferiora per men-
tis facta comparatio.

Conclusio non recipitur ab omnibus: sunt enim, qui
putant, naturam abstractione fieri universalem etiam Lo-
gicè. Est tamen S. Thomæ q. 7. de Potent. a. 11. *Relatio*
inquit, Universalitatis intellectus advenit, conside-
rando ordinem ejus, quod est in intellectu, ad res, quæ sunt
extra intellectum, id est, naturæ abstractæ ad inferiora, à
quibus abstrahit. Et Opusc. 56. Natura fit universalis, qua-
terea cognoscitur ut participabilis ab inferioribus.

Probatur ratione. Universale Logicum est Unum res-
piciens multa, superius inferiora; atqui natura præ-
cisè ex vi abstractionis non respicit inferiora, sed solum
ad ea comparatur: ergo non est universalis Logicè.
Major constat ex dictis, & confirmatur præterea: Omne
universale Logicum, ut dicemus, vel est Genus, vel
species, vel Differentia, vel Proprium, vel Accidens;
atqui hæc omnia important respectum superioris ad in-
feriora, ut constat definitione terminorum: ergo uni-
versale Logicum est unum respiciens multa, ut superius
inferiora, Minor verò declaratur. In eo consistit abstra-
ctio, ut natura præcise secundum se consideretur absque
ullo ordine ad inferiora; comparatio verò in eo, ut in-
telligatur ordo quidam inter naturam sic consideratam,
& inferiora ejus: ergo non per abstractionem, sed per
com-

comparationem habet respectum ad inferiora.

Verum duplex est comparatio. Vna simplex dicitur, quæ fit per simplicem apprehensionem, qua percipitur ordo illè naturæ ad inferiora; altera dicitur composita, quæ fit per Judicium, quo actu affirmamus naturam de inferioribus. Sunt qui ad universale Logicum hanc requirant; sed sufficit prima. Universale enim Logicum non est natura actu prædicata de pluribus, sed prædicabilis, undè universalia dicuntur prædicabilia: ergo non requiritur, ut actu prædicetur: sed solum ut concipiatur ut superior & prædicabilis.

Obijci possunt plura S. Thomæ loca, in quibus dicit, naturam fieri universalem per solam abstractionem. 1. 2. q. 46. a. 1. *Quod abstrahitur, inquit, à materia individuali, fit universale.* Idem dicit Opusc. 56.

Sed dicendum, S. Thomam loqui de Universali Metaphysico; aut saltem de Logico solum fundamentaliter; nam universale Logicum in habitudine naturæ ad inferiora consistere probat Opusc. 56.

Obji. 2. Si natura existeret realiter separata ab individuis, qualem finxit Plato, esset formaliter universalis: ergo hoc ipso, quod per intellectum separaretur ab individuis, fit universalis per intellectum.

Resp. Transeat antecedens; (non enim admittimus, ideas illas Platonicas fore universales, saltem in essendo; etiam si darentur) & nego consequentiam. Ratio est, quia si natura existeret realiter separata ab individuis, diceret realem respectum superioritatis ad illa. At verò ex eo, quod abstrahatur ab individuis per rationem, non continuo illa respicit per rationem, sed magis ab illis recedit.

Instabis. Natura abstracta dicit relationem rationis ad sua inferiora: ergo est formaliter universalis. Logicè. Probatur antecedens: Natura multorum dicit relationem ad multa; sed natura abstracta, ut natura humana, est natura multorum: ergo dicit relationem ad multa.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distingui majorem: Natura multorum dicit relationem ad multa, si ad illam comparetur, concedo; si ab illis penitus abstrahatur, & nullatenus respiciat ipsa, nego. Natura autem ex vi abstractionis non respicit inferiora, sed potius ab illis recedit; undè mirum non est, si pro tali statu nullam dicat relationem ad illa.

Urgebis. Natura abstracta licet non sit relata ad inferiora, est tamen referibilis ad illa: ergo est universalis etiam Logicè. Probatur consequentia: Verba in definitionibus posita non dicunt actum, sed solum aptitudinem, ut fert axioma: ergo ut natura sit universalis Logicè non exigit, ut sit actu relata, sed solum referibilis ad individua.

Resp.

Resp. Nego consequens. Ad probationem respondeo, quod, quando actus est differentia essentialis rei, definitio debet ipsum exprimere, & non tantum aptitudinem. Discrimen autem universalis Logici à Metaphysico est, quod universale Metaphysicum dicit naturam abstractam à pluribus, ac proinde referibilem ad multa; sed universale Logicum dicit naturam respicientem multa, seu relationem naturæ ad individua, ut superioris ad inferiora; unde non sufficit, quod natura sit referibilis; sed exigitur, quod sit relata ad multa.

Dices. Universale, etiam Logicum, definitur Unum aptum esse in multis: ergo non requiritur, ut actu respiciat multa.

Resp. Nego consequens. Quamvis enim ad universale Logicum non requiratur, ut natura sit de facto in pluribus, sed solum aptitudinaliter, attamen requiritur, quod in ea concipiamus actualem ordinem ad multa, non tanquam ad ea, quibus insit, sed saltem in quibus esse possit, quantum ex se est. Porro hic respectus non concipitur sine aliqua ejus ad inferiora comparatione.

Obji. 3. Natura abstracta non est singularis: ergo est formaliter universalis; non enim videtur dari medium.

Resp. Distinguo consequentiam: est universalis; Metaphysicè & fundamentaliter, concedo; Logicè, nego. Solutio patet ex dictis; nam inter singulare & universale Logicum, mediat universale Metaphysicum, quod est fundamentum Logici.

Instabis. Posito fundamento resultat relatio: ergo si natura abstracta habeat fundamentum universalitatis Logicæ, habebit continuo hanc universalitatem.

Resp. Distinguo antecedens. Relatio resultat posito fundamento; solo, nego; posito fundamento simul & termino, concedo; unde esse nequit quamdiu fundamentum abstrahit à termino. Cum igitur natura abstracta non respiciat terminum universalitatis Logicæ, sed magis ab eo remota & præcisa sit; quantumvis habeat aliquod fundamentum universalitatis Logicæ, illam tamen verè non habet.

Obji. 4. Quod est prædicabile de multis, est universale; sed natura abstracta est prædicabilis de multis: ergo est universalis. Probatur minor. Natura, quæ realiter est in multis, potest prædicari de multis; sed natura abstracta ut humana, realiter est in multis individuis: ergo potest prædicari de illis.

Resp. Distinguo minorem: Natura abstracta est prædicabilis de multis; fundamentaliter & remotè, concedo; formaliter & proximè, nego; nam antequam natura illa abstracta ab individuis prædicetur de illis, oportet eam con-

concupere superiorem & participatam ab illis, ac proinde comparare ad individua; unde inter abstractionem & actualem prædicationem mediat comparatio, cui proinde convenit constituere naturam universalem.

A R T I C U L U S Q U A R T U S.

De Divisione Universalium.

HAc de re jam diximus in *Minori Logica*; nam quæ de Terminorum universalium divisione, ac definitione ibi statuimus, eadem referri possunt ad Naturas ipsas universales. Verum quia hæc divisio in disputationem vocari solet, hic nobis defendenda est.

C O N C L U S I O.

Universale rectè & adæquatè dividitur in quinque species universalium, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium & Accidens.

Probatur. Universale est Vnum aptum inesse multis; sed quinque modis unum potest esse in multis; ergo quinque sunt species universalium. Probatur minor: Quod est in multis, vel in illis est ut quid essentialiter, vel ut quid essentialiter adjunctum. Si sit ut quid essentialiter, tribus modis in eis esse potest. 1. Ut tota eorum essentia, & sic est Species; ut, homo, respectu & Petri & Joannis. 2. Ut pars essentialiter, qua res convenit cum aliis, & sic est Genus; ut, Animal, respectu hominis & equi. 3. Et pars essentialiter, qua ab aliis speciebus discernitur, & sic est Differentia; ut rationale, respectu hominis. Si verò sit adjunctum essentialiter; vel ei adjungitur necessario, & sic est Proprium, ut calor respectu ignis; vel ei contingenter inest, ut morbus, aut sanitas homini, & sic est Accidens. ergo quinque modis Vnum multis inesse potest, ut Species, ut Genus, &c.

Obji. 1. Quidquid inest multis, vel est essentialiter, vel accidentale: ergo dantur solum duo universalia.

Resp. Nego consequens: Quod enim prædicatur essentialiter, est triplex, scilicet Genus, Species, & Differentia: Quod verò prædicatur accidentaliter, est duplex, scilicet proprium & accidens, ut mox explicavimus.

Obji. 2. Genus dividitur in genus supremum, ut substantia; & genus infimum, ut animal; & genus medium seu subalternum, ut vivens: ergo sunt plus quam quinque universalia.

Respond. Hæc omnia genera uno modo inesse multis, nempe ut quid essentialiter incompletum & commune: unde

referuntur ad unum universale, nempe genus in communi.

Obji. 3. Sunt decem prædicamenta: ergo & decem universalia.

Resp. Nego consequens: omnia enim prædicamenta pertinent ad unicum universale, scilicet ad genus; prædicamenta enim sunt suprema rerum genera.

Obji. 4. Individuum prædicatur de multis, ut de Petro Paulo, Joanne, &c. ergo est universale.

Resp. Distinguo antecedens: Individuum prædicatur de multis; quoad secundam intentionem individualitatis concedo; quoad naturam intentioni subjectam, nego; itaque individuum duo importat, naturam individualement, & secundam intentionem à mente huic naturæ attributam. Evidens est, naturam individualement uni tantum convenire, ut naturam individualement Petri, soli Petro; unde non est universalis, sed singularis; at secunda intentio, quæ huic naturæ tribuitur à mente, multis talibus naturis attribui potest.

Instabis: Ergo hæc secunda intentio est sexum quoddam universale.

Resp. Nego consequens: ejus enim universalitas reducitur ad speciem, aut ad accidens. Ad speciem quidem, si comparetur ad hanc & illam individualitatem; nam individualitas in communi est quædam species secundæ intentionis, sub qua continentur hæc & illa individualitas. Ad accidens verò, si comparetur ad naturas individuales; nam quod intellectus tribuat Petro & Paulo secundam intentionem individui, hoc ipsis accidentale est, unde sicut Album est accidens reale continens sub se hoc & illud album; ita individuum est accidens rationis sub se continens hoc & illud individuum.

Definitiones cujusque universalis jam prælibatæ sunt in *Minori Logica*, atque infra expendentur, cum de singularibus agemus.

ARTICVLVS QVINTVS.

An universale sit genus ad quinque Universalia.

ET si quinarium universalium numerum vulgò omnes admittant, sunt tamen qui velint solum genus & speciem esse propriè universalia, cætera verò impropriè & analogice; sicque nolunt contineri sub Universali, ut sub proprio genere, nam species univoce genus participare debent. Sit tamen.

CON-

C O N C L U S I O.

UNiversale in communi est propriè genus ad quinque universalia.

Probatur. Genus est, quòd prædicatur de multis specie differentibus in quid incompletè; sed universale in communi prædicatur de quinque universalibus, tanquam de specie differentibus in quid incompletè: ergo est genus ad illa. Probatur minor: Prædicatur enim per modum termini quidditativi, exprimentis, in quo ista quinque essentialiter conveniant; siquidem in hoc conveniunt, quòd sint universalia, seu unum aptum inesse multis.

Obji. 1. Genus debet prædicari univocè; sed universale non prædicatur univocè respectu quinque universalium: ergo non est genus ad illa. Probatur minor; Universale est unum in multis; sed esse unum in multis non convenit univocè quinque universalibus: ergo universale non convenit univocè, &c. Probatur minor: Esse in multis essentialiter, & esse in multis accidentaliter, non est esse in multis univocè; sed genus, species, & differentia sunt in multis essentialiter; accidens verò est solum in multis accidentaliter: ergo esse in multis non convenit univocè quinque universalibus.

Resp. Nego minorem. Ad probationem nego maiorem. Adejus probationem distingo: esse in multis essentialiter, & esse in multis accidentaliter, non est esse in multis univocè; quantum ad entitatem, quæ est in multis, concedo; quantum ad intentionem universalitatis, nego. Id est, illud, quod respicit multa, ut eorum essentia, & illud quod respicit multa, ut quid adventitium, non conveniunt univocè quantum ad entitatem; attamen possunt convenire quantum ad universalitatem. Universalitas enim exigit præcisè, ut aliquid respiciat multa, tanquam superius sua inferiora: Porro tam accidens, quam genus, vel differentia, respiciunt multa, ut superius sua inferiora; undè universalitas dicitur univocè de accidente & de aliis universalibus; sicut esse prædicatum convenit univocè Deo & creaturis, substantiæ & accidenti dum enim dico, Pater Æternus est Deus, homo est justus, homo est animal; *Deus justus, animal*, conveniunt univocè in relatione prædicati, quamvis quantum ad entitatem sint maxime diversa, & nullo modo univoca.

Obji. 2. Si universale esset genus ad quinque universalia, sequeretur, genus esse speciem, quia poneretur sub universali in communi, tanquam species sub suo ge-

genere; sequeretur etiam, speciem esse genus; nam universale esset quedam species generis, & alia ejusmodi absurda: ergo, &c.

Resp. Distinguo: Sequeretur, genus esse speciem; sub eodem respectu, nego; sub diverso respectu, concedo, nam genus respectu universalis in communi est quedam species Universalis; respectu verò propriarum specierum est genus. Neq; mirum est, quod ista entia rationis reciprocè sese denominent, & includant; ita ut quod uno modo est genus, alio modo sit species, vel contra; nam etiam predicatum potest esse subiectum, & subiectum predicatum; definitio potest esse definitum; demonstratio potest se ipsam demonstrare; & sic de aliis entibus rationis.

Instabis. Saltem sequeretur, speciem ut subicibilem generi esse universalem, quod infra rejicimus! Probat sequela: Quod subicitur universali est universale ergo si species subiciatur universali ut generi, ut subicibilis generi est universalis.

Resp. Nego sequelam formaliter sumptam. Ad probationem distingo antecedens: Quod subicitur universali est universale; formaliter ex eo, quod subiciatur, nego; aliundè; ex eo quod scilicet habeat inferiora sub se, concedo. Sicut enim homo non est animal formaliter; ex eo quod subicitur animali ut generi; sed potius contra, ideo subicitur animali ut generi, quia aliundè est animal; ita species non est universalis; ex eo formaliter quod habet universale pro genere, sed potius quia aliundè est universalis, nempe per respectum ad sua inferiora, ideo subicitur universali, ut generi. Imò, si consideretur species præcisè ut subicibilis universali ut generi, exindè potius denominatur quid particulare; ex eo enim habet, quod sit pars eorum, quæ sub communi genere universalium continentur.

QUÆSTIO SECUNDA.

De universalibus in particulari.

Consideravimus quæstione præcedente. Universalia in communi, nunc secuti methodum compositionis de quolibet in particulari agemus. Primò quidem de Genere; Deinde de Differentia; Postea de Specie: Postremò de Proprio & Accidente.

A R.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Genere.

Circa genus duo disputari possunt. Primò, utrum rectè definiatur. Deinde quomodo prædicetur de specie. Vtrumque explicabimus duplici Paragrapho.

§. I.

Utrum definitio generis, à Porphyrio tradita, sit bona.

Genus sumitur præcipuè tripliciter. Primò pro stirpe familiæ, ut aliquis dicitur de genere Sacerdotali, de genere Regali, de genere Gigantum. Secundo pro patria, ut Plato dicitur genere *Atheniensis*, & Aristoteles genere *Stagirites*, & D. Paullus genere *Tharsensis*. Tertio sumitur genus magis propriè & Philosophicè pro natura communi pluribus speciei differentibus: siquidem species duplici formalitate constat; altera, qua convenit cum aliis rebus; altera, qua differt ab illis: ut, species humana constat animalitate, & rationalitate: per animalitatem convenit cum aliis animantibus, piscibus, avibus, quadrupedibus; per rationalitatem verò differt ab illis. Formalitas illa, seu notio communis, in qua plures species conveniunt, dicitur genus. De illo quaeritur utrum rectè definiatur à Porphyrio.

CONCLUSIO.

Genus optimè definitur Vnum aptum inesse multis specie differentibus, & prædicari de illis in quod incompletè.

Probatur. Hæc definitio rectè explicat, quid sit genus ergo est bona. Probatur antecedens: In primis enim assignat, in quo conveniat cum aliis universalibus per illas particulas, *Vnum aptum inesse multis, & prædicari de illis*: hoc enim cæteris Universalibus commune est. Cæteræ assignant id, in quo differt ab aliis; & quidem dum dicitur, *prædicari in quid*, differt à proprio, accidenti & differentia, quæ prædicantur *in quale*: dum dicitur, *prædicari de multis specie diversis*, differt à specie, quæ prædicatur de multis numero differentibus: particula etiam, *incompletè*, distinguit genus à specie, quæ prædicatur per modum essentiae completæ.

Ex hac definitione colliges, cur genus dicatur natura

perfectibilis, contrahibilis & potentialis. Dicitur *perfectibilis*, quia potest perfici per differentias supervenientes. Dicitur *contrahibilis*, quia est aliquid vagum & indifferens ad plures species; per differentiam verò ad unam determinatur. Dicitur *potentialis*, quia est in potentia ad recipiendas differentias; sic animal perficitur & ad speciem humanam determinatur per rationale.

Obji. 1. Definitio illa convenit aliis à definito: ergo non est bona. Probatur antecedens: Convenit enim enti; siquidem ens est unum aptum inesse multis specie differentibus & prædicari de illis in quid.

Resp. Nego antecedens, Ad probationem distingo: Ens est unum aptum, &c. unum imperfectè & unitate analogà, concedo; perfectè & unitate univoca, nego: Siquidem, ut dicemus in *Metaphysica*, ens est analogum suis inferioribus, ideoque non est genus: nam genus, sicut & alia universalìa, debet univocè prædicari.

Obji. 2. Prædicari in quid, seu substantivè, est nobilius, quàm prædicari in quale, seu adjectivè: ergo non convenit generi, sed potius differentiæ. Probatur consequentia: Perfectiori debet competere nobilior modus prædicandi; sed differentia est perfectior genere: ergo debet ei convenire nobilior modus prædicandi, non verò generi.

Resp. Nego consequens. Ad probationem, concessa majore, distingo minorem: Differentia est nobilior genere; secundum rem, concedo: secundum modum concipiendi, nego. Genus enim concipitur ut prima & fundamentalis notio rei, cui differentiæ concipiuntur superadditæ: ut, in homine primò concipio gradum animalis, ut fundamentalem notionem, qua homo cum cæteris animalibus convenit; cui concipio adventre rationalitatem, per quam diversificatur ab aliis. Ex quo patet, genus esse nobilius ex modo concipiendi, quàm differentiam; & esse ut fundamentum primum naturæ specificæ; unde mirum non est, si exprimat & prædicetur nobiliore modo, scilicet substantivè: fundamento enim convenit, ut aliis subsistat.

Dices. Genus prædicatur de multis etiam numero differentibus, ut animal de Petro & Paulo; ergo male dicitur, prædicari de multis specie diversis.

Resp. Distinguo antecedens: Genus prædicatur de multis numero differentibus; immediatè, nego; mediatè, concedo, Genus enim immediatè prædicatur de speciebus, atque illis mediantibus de individuis,

Quæres primò, in prefata definitione quid sit definitum, utrum secunda intentio generis, seu generetas; vel

vel natura habens talem genereitatem; vel compositum ex utroque.

Quidam hic magnam disputationem movent, sed minus necessariam. Facile enim expediri potest, advertendo, Genus hic definiri per modum termini concreti. Terminus autem concretus, ut in *Minori Logica* observavimus, tria dicit; Formam, Subiectum, & conflatum ex utroque. Porro cum illud conflatum duas res adeo diversas importet, nequit unica definitione definiri. Necesse est igitur, ut dum definitur aliquod concretum, definitio cadat principaliter vel supra formam, vel supra subiectum habens formam. Diximus autem in *Logica Minore*, nomen concretum, licet significet subiectum & formam, principaliter tamen & formaliter significare formam; subiectum vero tantum materialiter & per modum substrati. Cum ergo definitio explicatius tradat; quod nomen confuse significat, sicut nomen concretum principaliter significat formam, subiectum vero minus principaliter & solum per modum substrati: ita definitio concreta principaliter cadit supra formam, subiectum vero importatur materialiter tantum & per modum substrati.

Atque ut applicetur hæc doctrina, quæ est D. Thomæ 5. *Metaph. lect. 9.* dum definitur Philosophus, Contemplator rerum per causas altiores; dum definitur Iustus, qui reddit unicuique, quod suum est; dum definitur Rex, Supremus belli pacisque arbiter; in his definitionibus id, quod principaliter explicatur, & directius importatur, non est subiectum, v.g. homo habens præfata munera; sed ipsa forma, scilicet Philosophia, Iustitia, & regia dignitas. Unde similiter, dum definitur genus Unum aptum inesse multis specie diversis, & prædicari de illis in quid incompletè, definitum principale est ipse status universalitatis, scilicet secunda intentio genereitatis; natura vero habens talem statum non importatur, nisi per modum substrati, non vero per modum explicati in tali definitione.

Dices. Natura est id, quod prædicatur de multis, non vero generalitas; dum enim dico, homo est animal; non prædico genereitatem, sed naturam habentem genereitatem: ergo natura est, quæ definitur in præfata definitione.

Resp. Distinguo antecedens: Natura est id, quod prædicatur, præcisè ratione sui, nego; ratione status genereitatis, concedo; & nego consequentiam. Sicut enim Rex est, qui gubernat, sed tamen ratione dignitatis regiae; ita natura quidem prædicatur de multis, non tamen ratione sui præcisè sed ratione genereitatis. Unde fit in definitione Regis, dignitas regia est principale defini-

aitum, homo vero habens hanc dignitatem non ingreditur definitionem, nisi per modum substrati; ita generalitas est principale definitum in prællata generis definitione; natura verò non definitur per illam, nisi ratione generalitatis, cui subternitur.

Quæres secundò. Quomodo genus definitur in abstracto;

Respondeo, definiri Universalitatem naturæ potentialis pluribus specie differentibus communis. Similiter differentia in abstracto definitur, Universalitas naturæ specierum distinctivæ. Et species, Universalitas naturæ completæ. Et proprium, Universalitas naturæ accidentalis, necessario tamen essentiam consequentis. Et deum accidens, Universalitas naturæ accidentalis contingenter advenientis. Siquidem, ut notat Divus Thomas Op. 48. tractatu de enunciatione cap. 1., cum formæ accidentales definiuntur in concreto, proprium illarum subiectum ponitur loco generis, gradus verò communis ponitur loco differentiæ: & contra, cum definiuntur in abstracto, gradus communis ponitur loco generis, & subiectum proprium loco differentiæ. Vtrumque patebit familiari exemplo: Si velim definire crispum in concreto, dicam, esse capillum contractum; in qua definitione, capillus, qui est subiectum istius crispitudinis, tenet locum generis; contractus verò tenet locum differentiæ. At si velim definire crispitudinem in abstracto, dicam, esse contractionem capillorum. Similiter, si definiatur grypus in concreto, dicetur nasus recurvus, in abstracto verò curvitas nasi. Similiter claudus in concreto dicetur tibia curva, in abstracto verò curvitas tibiæ, &c.

§. I I.

Utrum genus predicetur de specie ut totum, vel ut pars.

Genus duobus modis ad speciem comparari potest. 1. Ut totum potentiale, eam sub se continens. 2. Ut pars actualis, eam componens, atque adeo in ea contenta; nam Animal est aliquod totum superius, sub quo continentur variae species, homo, equus, leo, &c. ut partes, in quas dividitur. At rursus Animalitatis est quædam pars hominis: homo enim animalitate & rationalitate constituitur ut partibus, non quidem Physicis, seu realiter ab invicem distinctis, sed Metaphysicis & Logicis, seu sola mentis præcisione distinctis. Homo enim non est ex Animalis & Rationalis, ut ex duabus rebus terrestres, sed ut ex duobus inadæquatis conceptibus tertius

conceptus. Quæritur, sub qua ex his duabus ratione genus prædicetur de specie.

C O N C L U S I O.

Genus non prædicatur de specie, quatenus est pars in ea contenta, sed quatenus est totum eam continens.

Probatur ratione S. Thomæ Opusc. de Ent. & Essent. cap. 3. Nulla pars directe prædicatur de toto; sed genus, ut genus, directe prædicatur de specie: ergo non prædicatur ut pars. Minor constat: prædicari enim indirecte est prædicari in casu obliquo, ut cum dico, homo constat anima & corpore; prædicari verò directe est prædicari in casu recto, ut cum dico, homo est animal: manifestum est autem, genus hoc secundo modo dici de specie, & non primo. Major verò sic demonstratur: Quod directe prædicatur de aliquo, dicitur esse idem eum illo; nam in prædicatione directa unum dicitur esse aliud, ut homo est animal; Atqui dici non potest, partem esse idem cum toto; non enim est verè totum, sed pars totius: ergo non potest directe prædicari de illo; unde hæc falsæ sunt, homo est anima, manus est digitus,

Respondebis, partem Physicam non prædicari posse de toto, benè tamen Metaphysicam: hæc enim est realiter idem cum toto.

Sed contra. Si pars Metaphysica possit prædicari directe de toto, hæc erit vera, homo est animalitas; in ea enim pars Metaphysica prædicatur de toto; at hæc falsa est; non enim homo est animalitas, sed habens animalitatem: ergo nec pars Metaphysica potest dici de toto.

Atque inde confirmatur conclusio. Nam hæc vera est, Homo est animal; hæc verò falsa, Homo est animalitas, & tamen utrobique de homine ratio generica prædicatur; ac in secunda præcisè ut pars, in prima ut totum; Animal enim est habens animalitatem: ergo genus verè non prædicatur de specie, ut pars præcisè, sed ut induit rationem totius.

Obij. Quod prædicatur incompletè, prædicatur ut pars, & non ut totum, ut evidens est ex terminis; sed genus prædicatur incompletè, ut constat ex ejus definitione; ergo prædicatur ut pars, & non ut totum.

Resp. Distinguo minorem: genus prædicatur incompletè ex parte hujus, quod explicat, concedo; ex parte hujus, quod significat, nego. Id est, genus in sua significatione totam speciem includit, at eam totam non explicat; ut, animal significat totum hominem, (est enim id, quod habet animalitatem) at non explicat totum.

taliter quid sit homo, sed solum genericam ejus perfectionem; Hoc sensu dicitur prædicari incompletè.

Instabis. Nullum totum componit; sed genus, ut genus, componit speciem; ergo genus, ut genus, nullo modo est totum.

Resp. Distinguo majorem; Nullum totum componit, sub ea ratione, qua est totum, concedo, sub ea ratione, qua est pars, nego. Porro genus est quidem totum ex parte hujus, quod significat, & sic non componit; homo enim non componitur ex habente animalitatem, sed est ipse, qui illam habet; at genus non exprimit totam speciem, sed solum aliquam ejus perfectionem; & sic ratione hujus inadæquatæ perfectionis, quam exprimit, dicitur componere.

Infertur 1. cum S. Thoma de Ente & Essent. c. 3. hæc tria, Genus, Speciem, Differentiam, significare quidem totam essentiam, sed solum speciei esse, ut eam completè exprimat. Nam genus solum exprimit id, quod commune habet cum aliis speciebus; Differentia id, in quo differt; at Species utrumque; undè genus vulgo dicitur *Totum perfectibile*; Differentia *Totum perfectivum*; Species *Totum perfectum*.

Infertur 2. etiam Accidens & Proprium prædicari ut Tota; ut cum dicitur, ignis est calidus, homo est doctus, *calidus* & *doctus*, etsi exprimant solum adjuncta quædam hominis & ignis, attamen etiam rem ipsam, cui adjunguntur, significant: calidus enim est, qui habet calorem; & doctus, qui habet doctrinam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Differentia.

GENUS dividitur per Differentias, cum quibus constituit species rerum; undè secuti methodum compositionis, postquam de Genere dictum fuit, nunc dicendum de Differentia ejus comparte, postea de Specie ex utroque composita. Differentiam divisit Porphyrius in *communem*, *propriam*, & *propriissimam*. Differentia communis est, quæ attenditur secundum accidentalialia: sic homo sanus differt ab ægro, Gallus ab Italo, sedens ab ambulante, &c. Differentia propria est, quæ attenditur secundum proprietates: ut oculi cærulei differunt à nigricantibus, capillus crispus à fluente, Differentia demum propriissima est, quæ attenditur secundum essentialia rei; ut, rationalitas distinguit hominem à bruto, non per modum accidentis; aut proprietatis, sed per modum essentialis constitutivi. Hoc tertio modo sumpta differen-

tia est, quæ constituit hoc secundum universale, de qua dicendum 1. Quid sit 2. Quotuplex sit 3. Quæ sint inferiora, per quæ constituitur in ratione universalis.

PRIMA CONCLUSIO.

Differentia rectè definitur Vnum aptum inesse multis, ac de illis prædicari in quale quid.

Declaratur conclusio. Hæc definitio explicat, quid commune cum aliis universalibus habeat Differentia, quidve sibi proprium. Commune illi cum aliis est, tu sit unum aptum inesse multis, atq; prædicari de illis; differt autem, quod prædicetur in quale quid, idest, adjectivè quidem, essentialiter tamen: Genus enim & species prædicantur in quid, idest, substantivè; Proprium autem & accidens tantum in quale, idest, adjectivè & nullo modo essentialiter; at sola Differentia in quale quid.

Præter hanc definitionem quatuor alia tradidit Porphyrius. Prima est: Differentia dicitur id, quo species excedit suum genus. Secunda; Differentia est, quæ dividit ea, quæ sunt sub eodem genere. Tertia: Differentia est, qua differunt à se singula. Quarta: Differentia est, qua una specie distinguitur a balia. Istæ omnes definitiones sunt veluti explicationes prioris à nobis explicatæ, nec aliquid difficile continent.

SECUNDA CONCLUSIO

Differentia alia dicitur suprema, alia infima, & alia media, seu subalterna: quæ divisio applicari etiam potest generibus & speciebus.

Explicatur. Differentia suprema est, quæ nullam supra se agnoscit; ut, corporeum & spirituale sunt suprema differentia, dividentes substantiam. Differentia infima est, quæ nullam infra se agnoscit, ut, rationalitas & irrationalitas respectu animalis. Differentia subalterna, seu media est, quæ mediat inter supremam & infimam, ut, sensibile & insensibile sunt differentia subalterna substantiarum. Similiter genus supremum est, quod nullum supra se agnoscit, ut substantia. Genus infimum, quod nullum infra se agnoscit, ut animal: Genus subalternum, quod mediat inter infimum, & supremum; ut, vivens inter substantiam & animal. Tandem species suprema est, quæ nullam supra se agnoscit, sed immediate ponitur sub supremo genere; ut, spiritus & corpus sunt species suprema substantiarum. Species infima est, quæ nullam interiorem agnoscit; ut, homo est species infima
ani

animalis. Species subalterna est, quæ inter utramque mediat; ut, animal dicitur species viventis.

Vbi observandum, eandem naturam posse esse simul & speciem subalternam, & genus. Speciem quidem subalternam, in quantum continetur sub genere alio; Genus vero, in quantum sub se continet inferiores species: sic animal respectu viventis est species; respectu vero hominis, leonis, & equi est genus.

TER T I A C O N C L U S I O.

Differentia non constituitur universalis per respectum ad speciem, sed per respectum ad inferiora speciei.

Probatur. Differentia constituitur in ratione universalis per illa, de quibus prædicatur in quale quid, tanquam de inferioribus; sed differentia prædicatur in quale quid de individuis speciei, tanquam de inferioribus: ergo constituitur universalis per respectum ad individua speciei. Probatur minor: Sic enim *rationalis* v. g. non prædicatur in quale quid de hac & illa rationalitate, sed de illo & isto homine.

Dices. Differentia prædicatur in quale quid non solum de individuis, sed etiam de specie; ut quærenti, quale animal sit homo? respondetur, rationalis: ergo constituitur universalis etiam per respectum ad speciem.

Resp. Distinguo antecedens: Differentia prædicatur in quale quid de specie; ut de suo æquali, concedo; ut de suo inferiori, nego. Et nego consequentiam. Rationalis enim non prædicatur de homine, tanquam de suo inferiore, sed tanquam de suo æquali; omnis enim homo est rationalis, & omnis rationalis est homo: unde nequit constitui Universale per ordinem ad illum, sed solum per ordinem ad individua sub homine contenta, respectu quorum est quid superius.

Quæres, quomodo Genus differentias includat, ac superior differentia inferiores, inferiorque superiores & genus.

Resp. in primis genus non includere actu differentias; ut, animal actu non includit rationale, aut irrationales aliàs de quo diceretur genus, diceretur & differentia; itaque includit eas solum potestate, ut sub se contentas, non in se. Animal enim dicit id, quod habet animalitatem, quod potest esse vel rationale, vel irrationale. Eadem ratione differentia superior non continet actu inferiores; ut sensitivum, quæ est differentia superior, non continet actu rationalitatem; nam hæc differentia constituit animal, proindeque in eo est actu: sed Rationalitas, ut ostendi, non continetur actu in

animali : ergo nec in sensitivo . At subtiliter quaestio est , an differentia superior actu contineatur in inferiori , ut sensitivum in rationali . Verum dicendum , non contineri actu formaliter . Nam differentia inferior formaliter actu id dicit solum , quo species differt ab aliis ; sed una species non differt ab aliis secundum superiores differentias ; immo in illis omnes species conveniunt , ut sensibilitate omnia animalia : ergo differentia inferior non includit actu formaliter superiores . Deinde differentiae inferiores seipsis differunt ; at si differentiae hominis & equi v.g. includerent actu formaliter sensibilitatem , non differrent à seipsis ; nam secundum se in aliquo convenirent , proindeque differentiarum aliae essent differentiae , & harum aliae in infinitum : ergo idem , quod prius . Ex quo sequitur , differentiam inferiorem non includere genus , nam eadem est ratio de eo , ac differentia generica .

Attamen cum differentia superior & inferior in natura specifica non sint res distinctae , ut superius diximus , identice & materialiter se includere dici possunt . Et hoc sensu loquitur Aristoteles , dum aliquando innuit differentiam inferiorem includere superiorem .

Dices . Inferius includit superius : ergo differentia inferior superiorem .

Res . id intelligendum de inferiori directe posito sub superiori , ut Homo sub animali , Petrus sub homine directe ponitur ; at non de eo , quod solum indirecte sub alio ponitur . Porro differentiae inferiores solum indirecte ponuntur sub superioribus .

ARTICULUS TERTIUS.

Unde sumatur Genus & differentia.

Cum rei origo quaeritur , ea duplex assignari potest , proxima & remota . Ut quaerenti , cur Petrus quarta quaque die male se habeat , si dicas , quia febris quartana laborat , causam dices , sed proximam ; at si dicas , quia humor ejus melancholicus corruptus , quatrduanis inducis reparatus , tunc effervescens corporis temperiem labefaciat , donec subsideat , causam radicalem aperies . Hic itaque quaeramus tum proximum , tum remotum principium Generis , & Differentiae , idque insubstantis , si ve corporeis , si ve spiritualibus , tum etiam in accidentalibus ; nam & haec constant genere & differentia .

PRIMA CONCLUSIO.

Genus & differentia proximè sumuntur à tota rei essentia, sed diversè considerata; nempe genus ab aspectu secundum id, quod in ea est potentiale & commune; differentia verò secundum id, quod in ea est actualius, ac magis determinatum. Ita censet S. Thomas 2.2. q. 67. a. 5. aliisque in locis.

Probatur prima pars. Genus enim & differentia significant totam essentiam, etsi totam non exprimant, ut supra diximus. Animal enim non solum corpus hominis importat, sed & animam: & similiter rationale non dicit solum animam, sed hominem ex anima & corpore compositum. Itaque à tota essentia proximè sumuntur.

Probatur verò secunda pars. Genus est conceptus communis & potentialis: determinatur enim per differentias, atque ab illis perficitur, & actualius fit. Differentia verò est conceptus determinativus & actualior; aliquam enim perfectionem adjungit generi: ergo Genus fundatur in essentia spectata sub communiore & potentialiori ratione; Differentia verò in ea spectata sub ratione actualiori & magis determinata.

Explicatur magis utraque pars. Res omnes veluti quibusdam gradibus ad ultimam suam perfectionem descendunt unde in illis sunt quædam communiore rationes imperfectiores, aliæ perfectiores, quibus communiore determinantur; ut ratio entis communis admodum est & imperfecta: ratio substantiæ aliquid perfectionis explicat, atque entis adjuncta illud ad certum gradum determinat; ratio viventis adhuc perfectior est, ac determinatior; ratio sensitivi addit maiorem perfectionem, atque itidem aliquid determinatius: rationalitas verò aliquid perfectissimum, ac itidem maximè determinatum importat. Cum itaque in hominis essentia hæ rationes omnes contineantur, si secundum priores & communiore rationes spectetur, tum fundat gradus communes, ac proinde genericos; si secundum posteriores, fundat gradus differentiales, quorum ultimus est propria hominis differentia.

SECUNDA CONCLUSIO.

In substantiis spiritualibus non est querenda alia radix generis & differentiæ, præter totam entitatem. Ita S. Th. Opusc. 42. c. 5. & de Ent. & Essent. c. 5.

Probatur. Hæ substantiæ sunt formæ simplices, quarum proinde natura resolvi nequit in partes, quarum

una sit radix differentiae, alia radix generis: ergo earum essentia est tum proximum, tum remotum, seu potius unicum principium sui generis, suaeque differentiae, prout tamen diversè spectatur modo jam explicato. Vt genus in Angelis sumitur ab eorum essentia spectata secundum communem gradum spiritualitatis; differentia verò ab eadem, ut tali modo perfectiori, aut imperfectiori spiritualis est.

TERTIA CONCLUSIO.

IN substantiis materialibus genus radicaliter sumitur à materia, differentia verò à forma: ita S. Thomas qu. unica de spiritualibus creaturis, a. 1. ad 24. aliisque in locis.

Probatur. Genus sumitur ab essentia secundum id, quod est in ea potentiale & commune; differentia verò ab ea secundum id, quod in illa est proprium, actuale, & determinativum; atqui materia est prima communis potentia; forma verò est primus actus perficiens, ac determinans materiam ad certam essendi rationem: ergo illa est radix generis, hæc verò radix differentiae.

Con. firmatur. Primum in uno quoque genere est causa ceterorum; atqui materia est prima potentia, forma verò primus actus: ergo, &c. Minor supponitur ex Physica. Major verò est Axioma commune, quod licet quidam inficientur, attamen verissimum est; nam res ordinatae sunt: ordo autem consistit in dependentia prioris à posteriori: dependentia demum in causalitate fundatur: itaque ut servetur ordo, primum in genere debet esse causa eorum, quæ illo posteriora sunt. Atqui hoc videre est inductione: sic Primum eas, Deus scilicet, omnium aliorum causa est; prima bonitas, omnis fons bonitatis; prima veritas, omnium veritatum causa. In corporeis prima corpora, scilicet simplicia, sunt causæ aliorum, quæ eorum mixtione fiunt: primum calidum, scilicet ignis, est causa omnis caloris in mixtis. In viventibus, quæ prima pars vivit, scilicet cor, est causa omnis vitalis motus. In intellectu primæ cognitiones, nempe principiorum, sunt causæ aliarum cognitionum. In voluntate, prima volitio, nempe amor ultimi finis, est causa omnium volitionum. In virtutibus prima virtus, nempe prudentia, est causa ceterarum virtutum. In passionibus prima, scilicet amor, est omnium aliarum causa. In politicis prima autoritas, nempe regia, est causa aliarum. In ipsis artificialibus subordinatis, ut in horologio, prima rota alias omnes movet: ergo in omnibus ordine quodam dispositis, quod est primum, est aliorum cau-

Unde sumantur Genus, & Ar. III. 201
causa; causa, inquam accommodatè, idest, vel finalis, vel efficiens, vel formalis, vel materialis, semper tamen in suo ordine prima & radicalis.

QUARTA CONCLUSIO.

IN accidentibus genus desumitur ex modo afficiendi substantiam; & differentia ex habitudine ad propria principia cujuslibet accidentis: ita D. Thomas in fine Opusc. de Ente & Essentia.

Explicatur. Accidens est, quod inhæret substantiæ, ut dicetur in prædicamentis; undè juxta novem modos afficiendi substantiam, ibidem recensendos, dividitur accidens in novem genera, seu prædicamenta. Dicimus ergo, ex accessu ad istos modos prædicamentales desumi Genus in accidentibus, utpotè ex eo, quod habent communius; Differentiam verò ex principiis propriis cujuslibet accidentis, scilicet ex subjecto proprio, quod afficit; ex objecto, quod respicit; ex termino, ad quem ordinatur, &c. Cum enim essentia accidentalis dependeat ab hujusmodi principiis, oportet, ut ipsis commensuretur; ideoque diversitas accidentium debet attendi secundum diversitatem talium principiorum. Sic scientiæ habent differentiam ab objecto, circa quæ versantur; relationes à terminis, quos respiciunt; virtutes à nobis, ad quæ ordinantur; morbi à partibus, quas afficiunt aut à causis, à quibus procedunt, &c. Quia tamen effectus accidentium sunt nobis notiores, quàm propria eorum principia, ideo in definitione sæpe utimur differentiis ab eorum effectibus de promptis: sic albedo definitur, Color disgregativus visus, sic calor definitur, Qualitas similiarium congregativa; Frigus, Qualitas dissimiliarium congregativa.

ARTICULUS QUARTUS.

De Specie.

EX genere & differentia fit Species, de qua proinde hic nobis agendum est. Speciei nomen tribus modis sumi solet, 1. Pro pulchritudine, quæ definitur ex Aristotele, Proportio partium cum suavitate coloris. In hoc sensu, dixit Propheta: *Specie tua, & pulchritudine tua, intendè prospere, procede & regna*, idest, *formositate tua*. 2. Species sumitur pro repræsentatione, seu similitudine: sic in libris de anima dicitur, intellectum intelligere per species, idest, per similitudines rerum ipsi impressas. 3. Sumitur Species à Logicis pro natura com-

I 5 ple.

pleta, quæ sub genere collocatur & de individuâ prædicatur, ut tota eorum essentia. De specie sic sumpta duo hic explicanda occurrunt. 1. Quid sit. 2. Quomodo sit universalis; nam quod duplex sit, jam constat ex dictis articulo secundo, ubi eam divisimus in supremam, infimam, & mediam, seu subalternam.

PRIMA CONCLUSIO.

Species rectè definitur Vnum aptum inesse multis numero differentibus, & prædicari de illis in quid completè, idest, per modum prædicati substantivi essentialis, totam rei essentiam exprimentis.

Declaratur. In illa definitione in primis explicatur, in quo species conveniat cum aliis universalibus, dum dicitur *unum aptum inesse multis*. Cæteræ particulæ ostendunt, in quo species ab illis differat; siquidem solius speciei est prædicari de multis numero differentibus in quid completè.

Hæc tamen definitio videtur competere soli speciei infimæ; undè hæc alia communior traditur à Porphyrio, Species est, quæ directè & immediatè collocatur sub genere; hæc enim competit omnibus omnino speciebus. Ex quo vides, speciem esse quid medium inter genus & individua: sicut iudex inter regem & populum: subicitur enim regi, sed præest populo; sic species subicitur generi, sed præeminet individuâ. Itaq; in specie distinguendus est duplex respectus, *subiicibilitatis* ad genus, & *superioritatis* ad individua, qui sunt quasi invicem oppositi; quorum proinde unus non est proprietas alterius: sicut subici regi, & præesse populo, sunt respectus oppositi, quorum unus non est proprietas alterius.

SECUNDA CONCLUSIO.

Species non constituitur formaliter universalis per respectum subiicibilitatis ad genus, sed per respectum superioritatis ad individua; unde species reduplicativè ut subicibilis, non est universalis. Hæc conclusio vix negari potest, & si qualiter sentiant, quæstio videtur esse solum de nomine. Quis enim intelligere possit, esse eo formaliter speciem esse universalem, quod sit inferiori genere?

Probatur. Universale est unum respiciens multa, ut superius sua inferiora: atqui species reduplicativè ut subicibilis generis non respicit multa tanquam inferiora, sed unum tanquam superius: ergo ex illa parte non est universalis: sicut nec iudex potest dici superior, quæ
tenet

tenus respicit regem, cui subicitur, sed solum quatenus respicit populum, cui præest.

Obi. Quod subicitur generi est universale: ergo species ut subicibilis generi est universalis. Probatur antecedens: Quod enim subicitur generi, non est singulare & individuum: ergo est universale.

Resp. Distinguo antecedens: Est universale, reduplicativè ut subicitur generi, nego; aliundè, concedo. Ut enim iudex, qui immediatè sub rege collocatur, licet sit superior respectu populi, attamen non habet superioritatem ex eo, quod subicitur regi, sed ex eo, quod præest populo: sic species licet sit universalis, non tamen id habet eo, quod sit sub genere, sed ex eo, quod sit superior ad individua. Ad probationem, dicendum, quod species, quatenus est sub genere, est universalis fundamentaliter & metaphysicè, non vero formaliter & logicè.

Instabis. Universale est, quod prædicatur de multis: sed species ut subicibilis prædicatur de multis: ergo ut subicibilis est universalis. Probatur minor: nam species quatenus subicibilis prædicatur de illa & ista specie subicibili; possum enim dicere, species humana est subicibilis species leonina est subicibilis.

Respondeo, sophisma esse fallaciæ, ut vocant, *Accidentis*, in quantum transit à natura, quæ subicitur ad ipsum statum subicibilitatis; nam species subicibilis potest dupliciter sumi. Primb pro natura, quæ subicitur generi, & hanc dicimus, non esse universalem, quatenus subicitur generi. Secundò pro subicibilitate, & talis subicibilitas potest sine dubio induere rationem universalis, in quantum prædicatur de illa & ista subicibilitate: undè potest distingui minor: Species ut subicibilis prædicatur de multis; si species sumatur pro subicibilitate, concedo; si pro ipsa natura specifica, cui hæc subicibilitas tribuitur, nego: sed de hac subicibilitate non procedit conclusio, sed solum de natura subiecta generi.

Querunt hic aliqui, an dentur species infimæ. Constat, aliquas dari. Certè circulus est species infima figuræ; nam plures circuli specie distinctiungi non possunt; magnitudine aut materia varii esse possunt, at essentia circuli in omnibus eadem existit. Porro quæ species rerum naturalium sint infimæ, hæc quæstio Logicos non spectat; ut, an species Canum, Aquilarum, Equorum sint infimæ, vel subalternæ, quæ alias sub se contineant, ut Canis Catulum & Molossus. De specie humana, esse infimam, constat: nam quod dici posset, sub ea Faunos, Satyros, Centauros, ut à nobis specie distin-

Res contineri, hujusmodi aut fabulosa figmenta sunt, aut hominis monstra, non aliæ species. Quod verò refert S. Hieronymus, Satyrum S. Antonio occurrisse, sui que generis homines exstare affirmasse, dici potest, Dæmonem fuisse sub hac spectri forma.

At inquies, an non potest Deus alios homines specie a nobis diversos condere?

Respondeo, id ad nos non pertinere. Unum constat, non condidisse, sicque re ipsa humanam speciem esse incommensurabilem; sed hæc discutere ad Logicam non attinet.

Quæres quid sit Individuum?

Respondeo, esse correlativum speciei; sicut subditus est correlativum superioris. Unde definitur, Quod ultimo speciei subicitur: vel, Quod de uno tantum prædicatur, ut Petrus; Socrates, Plato, &c. Attamen in individuo tria distinguenda sunt, scilicet nomen, individualitas, & natura individualitate affecta, ac nomine singulari designata. Dum ergo dicitur, individuum prædicari tantum de uno, intelligendum est de natura individualitate affecta, ut natura Petri; hanc enim, constat, de uno tantum prædicari. Ceterum individualitas ipsa & nomen possunt pluribus tribui; nam hoc nomen *Petrus* repetitis impositionibus pluribus hominibus tribuitur; & individualitas in comuni dicitur de hac & illa individualitate.

Aliam definitionem individui tradit Porphyrius, nempe, Individuum est, cujus collectio proprietatum ita est in uno, ut non sit in alio. Hæ autem Proprietates individuales sunt septem, istis versiculis comprehensæ.

Forma, figura, locus, tempus cum nomen, sanguis, Patria, sunt quæ non habet unus & alter.

Per formam intelligitur complexio. Per figuram, lineamenta vultus. Per locum, ea terræ pars, in qua quis natus est. Per tempus, momentum, quo quis formatus est, vel in lucem editus. Per nomen, proprium cuiuslibet vocabulum. Per sanguinem, familia & parentes. Per patriam, provinciam, in qua natus. Ista omnia simul uncta non competunt eidem individuo.

ARTICULVS QVINTVS.

*Utrum Genus possit salvari in unica Specie.
& Species in unico Individuo.*

Utramque difficultatem junximus, quia ex eodem principio utraque resolvitur. Loquimur autem non de universalitate generis & speciei, sed de natura generica & specifica, utrum scilicet natura, quæ unicam ha-

Utrum genus possit, &c. Ar. V. 205
habet speciem, possit dici generica; & quæ unicum ha-
bet individuum, specifica.

C O N C L U S I O.

Genus non potest salvari in unica specie, benè ta-
men species in unico individuo: seu, naturæ habens
unicum individuum potest dici specifica, habens verb
unicam speciem nequit dici generica.

Conclusio est D. Thomæ 1. post. lect. 12. Vbi ait, posse
reperi aliquam speciem, quæ non habet nisi unicum indivi-
dum; non tamen aliquod genus, quod non habeat plures dif-
ferentias & species. Vnde Aristoteles 4. top. c. 3. Si, in-
quit, generis non sit altera species, (id est, si genus non
habeat duas saltem species) manifestum est quod omnino
non erit genus.

Probatur ex discrimine, quod est inter naturam gene-
ricam & specificam. Natura generica essentialiter dicit
aliquid potentiale & commune; verb natura specifica
dicit solum aliquid actuale ex genere & differentia con-
stans; sed natura communi non est in unica specie; na-
tura verò actualis potest esse in unico individuo: ergo
genus non salvatur in unica specie, benè tamen species
in unico individuo. Major constat: Genus enim dicitur
ex eo, quod sit quid comune; in quo plura conveniunt;
unde generale idem est, ac commune: species verò dicitur
ex eo, quod hanc generis communitatem addita differen-
tia determinet, & ad aliquam specialem naturam contra-
hat; unde speciale idem est, ac particulare. Minor etiã
patet: Nam communitas intelligi nequit respectu unius
tantum, sed necessario requirit plura; at verò natura
actualis perfectè reperitur in quolibet individuo, v.g. to-
ta natura humana, quantum ad omnem suam actualita-
tem, reperitur in quolibet individuo.

Confirmatur 1. Genus est totum potentiale, species ve-
ro totum actuale; sed totum potentiale non salvatur re-
spectu unius speciei, totum verò actuale salvatur respectu
unius individui: ergo, &c. Probatur minor: Totum po-
tentiale in unica specie non habet nisi unicam partem sue
potentialitatis: ergo non salvatur in ratione totius po-
tentialis in unica specie: at verò totum actuale reperitur
in unico individuo, v. g. omnes partes actuales naturæ
humanæ reperiuntur in quolibet homine, scilicet anima-
litas & rationalitas: ergo salvatur in ratione totius actua-
lis in quolibet individuo.

Confirmatur 2. ex testimonio naturæ: Cùm enim Mun-
dus sit *Liber Dei*, ut (dicebat Beatus Antonius) Deus
autem verax sit; oportet; hominum sententias ad Divi-
num

num illum codicem examinare. Videmus autem, plures species non habere nisi unicum individuum, imò naturam non multiplicare individua, nisi ut conservet speciem; undè in rebus incorruptibilibus non est nisi unum individuum, ut unus Sol, una Luna, & in qualibet specie Angelorum unus Angelus: at verò nullum est genus, quod non habeat plures species: ergo signum est Speciem, quantum ad perfectionem specificam, totam esse in uno individuo; Genus verò; quantum ad perfectionem genericam, non esse in unica specie.

Objicies. Tota natura generis reperitur in unica specie, ut tota natura animalis in unico homine: ergo genus salvari potest in unica specie.

Resp. Distinguo antecedens: Tota natura generis reperitur in unica specie; secundum entitatem, concedo; secundum rationem naturæ communis & totius potentialis, nego. Et similiter ad consequentiam: ergo genus salvatur in unica specie, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem, quam essentialiter requirit natura, ut, genus, nego.

Instabis. In specie salvantur partes definitionis; sed genus est pars definitionis: ergo salvatur in unica specie.

Resp. Distinguo majorem, ut supra; In specie salvantur partes definitionis; quantum ad entitatem, concedo; quantum ad communitatem genericam, nego. Quamvis enim tota entitas animalis sit in quolibet homine, attamen non habet communitatem genericam, nisi extendi possit ad alias species.

Urgebis. Post diem Judicii remanebit solus homo ex omnibus animalibus sed tunc animal non amittet rationem generis: ergo genus salvabitur in unica specie.

Resp. Post Judicium, licet re ipsa non sit futura, nisi unica species humanam, attamen plures aliæ animalium semper erunt possibiles; undè animal retinebit semper, quòd sit natura ex se communis multis speciebus, proindeque generica.

Dices. Etiam species est totum superius pluribus communicabile: ergo nequit salvari in unico individuo.

Resp. Argumentum verum esse de specie ut universalitaterum reduplicativè ut species non dicit hac universalitatem, sed solum ut natura completa, contrahens genus additione differentiae; undè patet disparitas: cum enim genus, quatenus genus, significet aliquid commune, sine multis intelligi non potest; at verò cum species solum dicat naturam perfectam ex genere & differentia, illa multa minimè exigit, ut dicatur Species: an verò illa postulet, ut sit universalis, nunc discutiendum est.

ARTICULUS SEXTUS.

An species, habens unicum tantum individuum, possit fieri universalis.

Quæstio procedit de natura, quæ ita unicum habet individuum, ut plura in re habere non possit, qualem supponimus esse Angelicam, de qua proinde præcipue procedit difficultas: nam in doctrina D. Th. Angeli omnes specie differunt, ita ut impossibile sit, dari duos Angelos ejusdem speciei. Cæterum natura, quæ licet unicum habeat individuum, plura tamen habere potest, sine controversia fieri potest universalis, ut natura Phœnicis, si tamen verum sit unicum esse Phœnicem, qui sibi superstes ex propriis cineribus iterum nascitur. Hæc quæstio exercitii gratia liberalius tractari solet in Schola D. Thomæ, quam ut intelligas.

Nota ex Cajetano 1. p. q. 13. a. 9. duobus modis naturam posse esse multis communicabilem, ac proinde universalem. 1. Secundum rem & rationem, cum nempe re ipsa potest inesse multis. 2. Secundum rationem tantum, cum scilicet re ipsa quidem multis inesse nequit, ex modo tamen concipiendi apprehenditur à nobis ut quantum est de se multis communicabilis. Nec mirum, naturam concipi ut multis communicabilem, quæ tamen re ipsa communicabilis non est; plura enim rebus conveniunt ex modo concipiendi, quæ illis, ut sunt in se, non conveniunt. Sic attributa divina ratione distinguimus, quæ tamen in re non distinguuntur. Sic naturam hominis à singularitate abstrahit intellectus, quæ tamen in re abstracta non est. Cujus ratio est, quod mens nostra sæpe rem inadæquatè, aut modo ipsi non proprio apprehendit. Plura autem convenire possunt rei, inadæquatè & modo sibi non proprio intellectæ, quæ illi, ut adæquatè & modo sibi proprio existit, non conveniunt.

Hoc posito quærimus, an natura, quæ unicum habet individuum, qualem supponimus Angelicam, possit apprehendi ut communicabilis multis quantum est ex se, atque ita fieri universalis. Negant plerique, affirmant vero Thomistæ cum S. Thoma.

CONCLUSIO.

Natura angelica, licet unum tantum habere possit individuum, attamen per rationem, & ex modo, quo à nobis concipitur, potest fieri universalis.

Probatur ratione D. Thomæ. Universale est unum
com

communicabile multis; sed natura angelica ex modo concipiendi est una communicabilis multis; ergo ex modo concipiendi est universalis. Probatur minor: Natura, quæ concipitur à nobis sine singularitate, est ex modo concipiendi communicabilis multis; sed natura angelica concipitur à nobis sine singularitate; ergo ex modo concipiendi est communicabilis multis. Minor patet. Ut enim docet D. Thomas 1. p. q. 13. a. 9. natura angelica [sic ut & aliæ formæ simplices] eodem modo concipitur à nobis, quò consuevimus concipere naturas corporeas, idest, considerando naturam specificam sine individuis & ab omni singularitate præcisam. Major verò probatur Remota causa, removetur effectus; atqui natura angelica non prohibetur communicari pluribus ex parte sui, sed ex parte individui & singularitatis: ergo hoc ipso, quod est præcisa à suo individuo & à singularitate, remanet, quantum est de se, communicabilis multis. Major est axioma receptum. Minor verò est D. Thomæ quasi de spiritualib. creaturis art. 8. ad 4. Sicut, inquit, *habere sub se multa individua ex hoc, quòd est albedo; sed ex hoc, quòd est in hoc (idest, alligata huic subjecto) ita natura hujus Angeli non prohibetur esse multis ex hoc, quòd est natura in tali ordine rerum, quòd pertinet ad rationem speciei; sed ex hoc, quòd non est nata recipi in aliquo subjecto, quòd pertinet ad rationem individui.* Et præterea probatur ratione: Omnis forma, quantum est de se, est communicabilis pluribus, ut dicit D. Th. 1. p. q. 3. a. 2. ad 3. & 1. Metaph. lect. 5. unde quòd non communicetur, non est defectu sui, sed defectu recipientis; atqui natura angelica est forma: ergo si consideretur secundum se præciso individuo, est de se communicabilis pluribus: ac proinde ex parte sui non prohibetur esse in pluribus, sed solum ex parte individui.

Explicatur magis hæc ratio, & simul aperitur fundamentum conclusionis & solutionis objectionum. Humanus intellectus pro hoc statu alligationis ad corpus est omnino assuetus naturis corporeis ut objecto sibi connaturali, ut dicit D. Thom. 1. q. 84. a. 1. & aliis in locis, unde sicut Rusticus divertentem ad se Regem, licet noverit esse Regem, non tamen excipit modo regio, sed modo rustico: (est enim incapax aulicæ illius elegantia, qua solent Reges à politioribus excipi) ita pariter, licet noverimus Angelos esse incorporeos, attamen eos apprehendimus eodem modo, quo consuevimus corporata intelligere, idest; abstrahendo naturam à singularitate, seu considerando naturam specificam sine individuo. Hæc autem natura Angelica sic apprehensa sine individuo libera est ab omni singularitate, cui veluti alligata.

atur; ideoque sic sumpta incipit indifferens esse ut sit in uno, vel pluribus, saltem quantum est de se & ex modo concipiendi; unde sic sumptam possumus comparare ad suum individuum, sicut comparamus alias naturas corporeas ad sua individua, id est, tanquam aliquid superius, & quantum est de se prædicabile de multis, si darentur. Si autem re ipsa non habeat exercitium talis communicabilitatis, hoc non est defectu sui, sed defectu illorum multorum, quæ non sunt possibile. Cæterum ita à nobis intelligitur, ut si illa multa non repugnarent, posset ipsis de facto communicari & de illis prædicari quod sufficit, ut dicatur ex modo concipiendi & secundum rationem universalis.

Res exemplo declarari amplius potest. Vnus pater tres habet filios; duo ei moriuntur: Relatio patris, licet ad unicum superstitem filium terminetur, ex se tamen apta est plures filios respicere, etiam illos, qui mortui sunt; quia tamen naturaliter impossibile est mortuos reviviscere, ideo illos actu non respicit, non defectu sui, sed defectu ipsorum, quia amplius non sunt. Ita pariter natura Angelica, semel præcisa ab individuo, de se non est amplius alligata uni, sed ex modo concipiendi communicabilis pluribus, licet talis communicatio in re non exerceatur nisi in uno, quia plura non sunt possibile.

Respondebis. Vt natura Angelica sit universalis, non sufficit, ut ex parte sui sit communicabilis, si de facto non possunt concipi multa individua, saltem possibile, quibus communicetur.

Sed contra. Vt natura Angelica sit absolutè universalis, sufficit, quantum est de se & ex modo concipiendi esse communicabilem; licet defectu individuorum, quæ non sunt possibile, non habeat in re exercitium illius communicabilitatis: ergo nulla responsio. Probatur antecedens tum ratione, tum exemplo. Ratione quidem, quia universale non est unum respiciens multa, ut in re posita; sed unum, quantum est de se, communicabile multis: ergo ut natura sit universalis, sufficit, quantum est de se multis esse communicabilem, licet per accidens non habeat exercitium illius communicabilitatis, defectu illorum multorum, quæ non sunt possibile. Exemplo verò: sic enim virtus Dei dicitur absolutè & actu infinita, quamvis non possit producere effectum actu infinitum; quia non repugnat defectu virtutis in Deo, sed defectu creaturæ, cui repugnat infinitudo: ergo à pari natura Angelica dicetur absolutè universalis, saltem secundum rationem, si ex parte sui, & ex modo concipiendi sit communicabilis pluribus, licet defectu illorum plurium non possit habere exercitium suæ communicabilis.

cabilitatis, quia quod de facto non communicetur, non est defectu illius, sed defectu individuorum, quæ non sunt possibilia: sicut oleum Elisæi fluere desit non defectu divinæ virtutis illud continuò augentis, sed defectu vasorum, in quibus reciperetur.

Confirmatur argumento ad hominem. Illa natura, quantum est de se, & ex modo, quo à nobis concipitur, est communicabilis pluribus, de qua rationabiliter dubitatur, utrum habeat de facto plura individua; sed de natura Angelica, ut à nobis concipitur, rationabiliter dubitatur, utrum habeat plura individua: ergo quantum est de se, & ex modo nostro concipiendi est communicabilis pluribus individuis. Major est certa: si enim naturæ Angelicæ, etiam ut à nobis concipitur, repugnet ex parte sui habere multa individua, absurdum esset dubitare, utrum de facto habeat plura individua. Minor verò patet ex ipsis Adversariis; nam in Theologia questionem movent, an natura Angelica possit habere multa individua, & quidam ex ipsis affirmant, posse habere; quidam verò cum D. Thoma id negant: ergo naturæ Angelicæ, ut à nobis concipitur, non repugnat habere plura individua.

Soluntur objectiones.

Obj. 1. Natura divina concipitur à nobis etiam ad modum rerum corporearum, ut insinuat D. Thomas 1. p. q. 13. art. 59. & tamen propterea non est universalis etiam secundum rationem: ergo à pari, licet natura Angelica concipiatur à nobis ad modum rerum corporearum, non erit propterea universalis.

Resp. Nego consequentiam & paritatem: Disparitas est, quod natura divina præfendi nequeat à singularitate, saltem implicita, siquidem in omni ejus conceptu involvitur essentialiter singularitas: Deus nam essentialiter est supremum omnium entium, cui proinde repugnat habere socium, aliàs non esset supremum entium; & ideo quomodocumque à nobis concipiatur, repugnat ipsi communicari pluribus. At verò Angelus potest præfendi ab omni prorsus singularitate, quia singularitas Angelus non est de ejus primario conceptu, sed de secundariis tantum; seu, ut loquitur D. Thomas supra relatus, non consequitur Angelum ex parte naturæ specificæ, sed ex modo individuandi. Adde præterea, quod Deus, cum sit actus purissimus, non potest habere rationem generis, aut speciei, ut sæpè repetit D. Thomas; nec proinde fieri universalis.

Instabis. Multi dubitaverunt, essentialiter plures Dii, vel unus: ergo signum est, quod unitas & multitudo non

includitur in natura divina, ut à nobis concipi-

Resp. Idem prorsus esse dubitare, an sint plures Dii, unus; & dubitare, sit ne aliquis Deus, vel nullus. Qui enim plures Deos asserit, nullum Deum ponit; pluralitas Deorum nullitas Deorum est, ut optimè ait Athanasius orat. cont. Idol. Deus enim essentialiter significat supremum Mundi Monarcham; undè sicut, si plures in regno supremos Principes ponit, Monarchiam destruit; ita qui plures in Mundo Deos asserit, veritatem tollit: & ideo Gentiles, qui plures Deos ponebant, ipsa veritate victi, unicum supra omnes alios collocant, qui omnium Pater & Dominus esset, ac proinde unus verè Deus; adeo unitas est de conceptu Dei etiam imperfectissimè cogniti. Hinc præclarè Tertullianus notat, antiquos in suo Jove Deorum patre testimonium pro nostro reddidisse.

Dices. Quare ergo D. Thomas 1. p. q. 13. art. 9. dicit; unum secundum rationem esse aliquid communicabile multis.

Resp. D. Thomam solùm velle, quòd Deus est aliquid communicabile multis secundum rationem, non quantum ad naturam ipsam rectè & Philosophicè intellectam, sed solùm quantum ad nomen & grammaticaliter; saltem quantum ad errorem Gentilium. Licet enim nomen *Deus* sit commune, ideoque habeat plurale: atamen natura per illud nomen significata essentialiter est singularis, ita ut si velimus eam concipere communem, à singularitate saltem implicitè præcisam, eam totaliter destruamus, ut jam dictum est. At verò natura Angelica, licet concipiatur à nobis sine ulla prorsus singularitate, sed tantùm præcisè quatenus est natura spiritalis, non destruitur propterea, quia singularis non est, quatenus est natura, sed ex solo individuandi modo.

Obij. 2. Universale est unum communicabile multis; sed natura Angelica non est communicabilis multis: ergo nec universalis.

Resp. Distinguo minorem: Natura Angelica non est communicabilis multis; secundum rem, concedo; secundum rationem, nego. Licet enim pro illo statu, rem habet à parte rei, & ut alligata est uni individuo, quo totaliter existit, non sit communicabilis multis, tamen secundum rationem, seu prout à nobis concipitur, est indifferens ex parte sui ad unum, aut plura individua.

Instabis. Natura Angelica, etiam secundum rationem, non est communicabilis individuis impossibilibus; sed

sed illa plura sunt impossibilia : ergo non potest illis communicari.

Resp. 1. Illa plura individua esse quidem impossibilia physicè & in re ; esse tamen possibilia logicè & in ratione ; quamvis enim repugnet naturæ Angelicæ propter naturam quem habet in re , plura de facto habere individua quia existit modo rebus spiritualibus proprio , id est , in principio multiplicationis ; attamen , ut est in nostro intellectu , est communicabilis pluribus , quia non eodem modo concipimus modo proprio naturis spiritualibus ; sed alia à modo rerum corporalium , quæ sunt pluribus communicabiles . Sicut enim non ens à nobis apprehensum per modum entis recipit entitatem quandam rationis ; ita natura in re incommunicabilis , concepta ad modum naturarum pluribus communicabilium , recipit quandam communem rationem .

Resp. 2. Distinguo majorem : Natura Angelica non potest communicari individuis impossibilibus ; absolute , & secundum rem concedo ; conditionatè & secundum modum concipiendi , nego . Licet enim non possimus dicere , Natura Gabrielis habet in re plura individua quod est communicari pluribus absolute ; attamen possumus dicere , Natura , quæ est in Gabriele , ea modo à quo à nobis concipitur abstracta ab individuo , est in se differens ad plura , & ita respicit Gabrielem , ut plura alia respiceret , si darentur .

Urgebis . Ex hac solutione sequitur , naturam Angelicam esse solum conditionatè universalem . Probatum est tecedens ; nam eo modo est universalis , quo communicabilis pluribus ; atqui non est communicabilis pluribus , nisi conditionatè : ergo nec universalis , nisi conditionatè .

Resp. Nego subsumptum . Ad probationem , distinguo majorem : Natura Angelica eo modo est universalis , in se est communicabilis ; ex se , concedo ; quo est communicabilis ex parte individuum , nego . Et ad minorem : Natura Angelica non est communicabilis pluribus , nisi conditionatè , distinguo : ex parte sui , ita ut defectus actualis communicationis oriatur ex ipsa , nego , ex parte individuum , ita ut talis defectus oriatur ex individuo , quæ non sunt possibilia , concedo : & nego consequentiam .

Explicatur solutio aperto exemplo . Quis neget , Deum absolute esse infinite participabilem , quamvis nulla creatura ipsum infinite possit participare ; Quia scilicet defectus , qui impedit infinite communicationis exercitium , non se tenet ex parte Dei , sed ex parte creaturæ ; ita patet , ergo riter dicimus : naturam Angelicam , ab individuo absolute communicabilem , esse de se absolute communicabilem pluribus ; quod

de facto communicari non possit, non oritur ex parte
 ipsius, sed ex parte individuorum, seu ex modo indi-
 cendi, qui ei à parte rei competit.

Ex quocumque capite tollatur terminus univer-
 salis, tollitur universalitas; sed illa multa sunt ter-
 mini universalitatis: ergo ex quocumque capite repu-
 gnat, tollitur universalitas.

Confirmatur: Nam eodem argumento supra urgeba-
 tur contra Scotum, quod licet per accidens natura esset
 una à parte rei, non erat amplius una in multis: ergo
 ex quocumque capite non possit communicari mul-
 tis, non est universalis.

Nego subsumptum. Ad probationem distinguo
 terminum: Terminus universalitatis, saltem quæ est tan-
 tum secundum rationem, & modum concipiendi, sunt
 tria; absoluta & in re nego; conditionata & in ratio-
 nem concedo; nam universale secundum rationem tan-
 tum, differt ab universale secundum rem & rationem,
 secundum id respiciat plura actu, vel possibiliter existen-
 tia; universale autem secundum rationem tantum, plura
 conditionata & ex modo concipiendi non repugnantia;
 quod idem est, logicè possibilis; seu ut dicit Joan-
 nes S. Thoma, universale secundum rationem tantum,
 est in se respicere unum, ut, quantum est de se, sit ca-
 ut plura respiciendi multa, si darentur.

Ad confirmationem respondeo, nos rectè processisse
 contra Scotum: Cum enim unitas sit de intrinseco conce-
 ptus universalis, ex quocumque capite tollatur, tollitur
 universalitas; at verò multitudo in re & absoluta non est
 constitutivo universalis secundum rationem, sed so-
 lutè multitudo conditionata & non repugnanter connota-
 ta ex parte naturæ, seu possibilis Logicè.

Obij. 2. Natura Angelica non potest concipi sub ratio-
 nem, sed sibi repugnante, sed communicari multis repugnat na-
 turæ Angelicæ; ergo non potest concipi ut communicabi-
 le multis.

Resp. Jam datis solutionibus: Communicari multis
 repugnat naturæ Angelicæ: secundum rem, concedo;
 secundum rationem nego. Vel absolutè, concedo; con-
 ditionatè, nego. Vel repugnat communicari multis, de-
 fectu sui, nego; defectu illorum multorum, concedo.
 Demonstrationes patent ex dictis.

Ad creaturam. Ei, quod est essentialiter immultiplicabile,
 repugnat, etiam secundum rationem, communicari mul-
 tis; sed natura Angelica est essentialiter immultiplicabi-
 le; ergo repugnat ei communicari multis etiam secun-
 dum rationem. Major patet: Nam quod est de essentia,
 per rem sequitur, & si ab ea removeretur, non esset
 præ-

præcisio, sed destructio. Minor vero probatur: Quod essentialiter caret principio multiplicationis, est essentialiter immultiplicabile sed natura Angelica essentialiter caret Principio multiplicationis: ergo est essentialiter immultiplicabilis. Probatur minor: Principium multiplicationis individualis est materia, ex nobis in Metaphysica sed Angelus essentialiter caret materia: ergo essentialiter caret principio multiplicationis.

Resp. Nego minorem. Ad probationem, nego iterum minorem. Ad ejus probationem, distinguo maiorem. Materia est principium multiplicationis, realis & absolutæ, concedo; Multiplicationis conditionatæ & secundum rationem, nego: Itaque principium multiplicationis realis & absolutæ est materia, qua, sine dubio, caret Angelus: & ideo non est multiplicabilis absolutè & realiter sed principium multiplicationis conditionatæ & secundum rationem est cognitio alicuius naturæ ad modum rerum materialium, & cum præcisione à singularitate. Cum ergo Angelus possit concipi ad modum rerum materialium, & cum præcisione ab omni singularitate, mirum non est, si concipiatur ex modo intelligendi communis pluribus, ac proinde ut universalis, saltem secundum rationem.

Obji. 4. Et simul urgebis contra datam solutionem Angelus non potest abstrahi à singularitate: ergo non modo potest fieri universalis. Probatur antecedens. Quod est essentialiter singulare, non potest abstrahi à singularitate; sed Angelus est essentialiter singularis: ergo non potest abstrahi à singularitate. Probatur minor: Irreceptibilitas in materia est causa singularitatis; atqui Angelus essentialiter est irreceptibilis in materia: ergo essentialiter est singularis.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, distinguo maiorem: Irreceptibilitas in materia est causa singularitatis in materia, concedo: singularitatis in ratione, nego. In ratione enim magis attenditur modus cognoscendi, quam realis status obiecti cogniti; unde singularitas secundum rationem sumitur non ex eo, quod natura in se ipsa sit immultiplicabilis sed magis ex eo, quod concipiatur modum proprio rerum immultiplicabilium.

Addi potest solutio ex Joanne à S. Thoma præcedens: Causa singularitatis est irreceptibilitas, ut est individuativa suppositi, concedo; ut est constitutiva species, nego. Explicatur: Irreceptibilitas dupliciter sumi potest. Primo ut pertinet ad constitutionem speciem naturæ immaterialis. Secundo ut affert in tali natura specialem modum individuandi. Hoc secundo modo

quasi singularitatem individui sub specie; sed primo modo ab illa abstrahit; unde licet concipiamus naturam Angelicam ut irreceptibilem, non est necesse statim concipere ut singularem. Sicut licet materia sit suo modo causa individuationis in rebus corporeris, non est necessarium, ut cum primum intelligimus rem materiale, eam intelligamus, ut individuatam: quia materia non solum individuat, sed etiam pertinet ad naturam specificam, et ideo sub isto secundo modo potest considerari cum abstractione à primo.

In istis. Quod opponitur proprietati Angeli, non potest attribui Angelo; sed universalitas opponitur proprietati Angeli: ergo non potest attribui Angelo. Major constat: Nam quamvis possumus concipere rem præciue à sua proprietate, non possumus tamen aliquid proprium repugnans de re affirmare; ut possum quidem concipere ignem sine calore, non tamen possum frigus de igne affirmare. Minor verò probatur: Singularitas est proprietas naturæ Angelicæ; sed universalitas est opposita singularitati: ergo universalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ.

Resp. Distinguo minorem. Universalitas opponitur proprietati naturæ Angelicæ; universalitas tam secundum rem, quam secundum rationem, concedo; universalitas secundum rationem tantum, nego. Proprietas enim naturæ Angelicæ est, quod sit singularis secundum rem, et proinde solum opponitur universalitas secundum rem, et non esse de facto in multis à parte rei: hoc autem non impedit, quin secundum rationem possit esse universalis. Et declaratur aperto exemplo. Sic enim simplicitas & unitas indistinctio in re est proprietas & attributum Dei, et tamen distinctio & divisio secundum rationem tribuitur nobis Deo, dum ejus attributa per intellectum distinguimus: sicut ergo simplicitas secundum rem compatitur distinctionem rationis in Deo; ita in Angelo singularitas secundum rem compatitur universalitatem & communicabilitatem secundum rationem.

Obi. ultimò. Multitudo illa, quæ ex modo concipiendi convenit naturæ Angelicæ, est merè fictitia, nullum habens in natura illa fundamentum: ergo non sufficit ad universalitatem. Probatur antecedens; Natura Angelica potius fundamentum & radix multiplicationis & singularitatis: ergo sine fundamento fingitur in ea multitudo. Confirmatur. Natura habens unicam speciem non potest, etiam ex modo concipiendi, esse communis multis fieri generica: ergo etiam species habens unicum individuum non potest concipi, ut communicabilis pluribus, et fieri universalis.

Resp.

Resp. Nego antecedens. Multitudo enim illa non est fictitia, sed conditionata, imò quasi possibilis per rationem, & ex modo concipiendi. Ad probationem, distinguo, natura Angelica est potius fundamentum singularitatis, si concipiatur modo sibi proprio, ut cognoscitur ab Angelis ipsis, concedo; tunc enim concipitur cum sua singularitate & individuatione: si concipiatur ad modum rerum corporearum, ut à nobis cognoscitur, nego; tunc enim, sicut concipitur ad modum naturæ corporeæ, ita easdem fundat intentiones logicales, quia fundare consueverunt ipsæ naturæ corporeæ; atque id totum à simili illustrari potest in Deo, qui etsi in se simplex sit, suoque modo conceptus nullam distinctionem, etiam rationis, fundet; quia tamen à nobis nostro modo cognoscitur, id est, per analogiam ad creaturas, easdem distinctiones conceptum fundat, quas & in ente creato solemus observare.

Ad confirmationem, nego paritatem. Disparitas est, quia nullum est fundamentum concipiendi naturam in unica specie existentem, ut communicabilem pluribus speciebus, benè tamen naturam in unico individuo, quantum est de se communem pluribus; quia hoc ipso quòd natura specifica abstrahitur à sua singularitate, quantum est de se, est indifferens ad plura; at verò hoc ipso, quòd natura aliqua concipitur in unica specie, vel sine ulla specie, non concipitur propterea capax plurium differentiarum, & ut communis pluribus speciebus.

Profundiorè adhuc rationem disparitatis affert Joannes à S. Thoma: Quia genus communicatur differentiis & speciebus per modum potentiae: species verò communicatur individuis per modum actus. Actus autem est de se communicabilis, sui que diffusivus; Potentia verò non est communicabilis nisi ratione actus; undè natura potentialis, quæ concipitur sine differentiis, non concipitur ut communicabilis, quia ab ipsis emendicat communicabilitatem; at verò natura specifica hoc ipso, quòd non concipitur restricta per singularitatem, concipitur ut communicabilis.

Dices. Non possumus concipere naturam Angelicam aliter, quàm sit in se: ergo nec ad modum rerum corporearum. Probatur antecedens; nam concipere rem aliter, quàm sit in se, est errare.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: Concipere rem aliter, quàm sit in se, est errare; si aliter se teneat ex parte rei cognitæ, concedo; si solùm ex parte modi cognoscendi, nego. Solutio est D. Thomæ 1. p. q. 85. art. 1. ad 1. Explicatur ex ipso Sancto Doctorè; Intellectus esset quidem falsus, si intelligeret rem

alter esse in se, quam sit in se; ut si intelligeret Angelum in se ipso esse corporeum & realiter multiplicabilem; verò non est falsus, licet alius sit modus rei in intelligendo, quam sit in essendo, ita ut v. g. res intelligatur cum præcisione, vel cum abstractione, vel cum distinctione, vel cum relatione prædicati, subjecti, universalis, &c. Quæ tamen omnia non competunt ei, ut est in se, sed adveniunt secundum quod est in ratione nostra; sic absq; falsitate distinguimus Deum à suis attributis; hominem dividimus in genus & differentiam; naturam præcudimus à singularibus: sic attribuimus Petro relationem subjecti, quam non habet in se, &c. Luculentius exemplum habetur in privationibus & negationibus, de quibus ita loquimur, ac si essent vera entia: dicimus enim, tenebras occupare aerem, mortem esse terribilissimum omnium terribilium; & tamen constat, mortem & tenebras nihil esse in se ipsis, quamvis illa concipiamus, & de iis disputemus, quasi essent vera entia. Quidnè ergo à pari licebit concipere naturam Angelicam ad modum naturæ corporeæ, ipsique attribuire universalitatem, sicut consuevimus attribuire naturis corporeis, licet in se incorporea sit & minimè secundum rem communicabilis? Sed de his plus, quam satis.

ARTICULUS SEPTIMUS.

De Proprio & Accidente.

Pauca quæri solent de istis duobus Universalibus; unde sub uno titulo ea breviter explicanda suscipimus.

Proprium igitur quatuor modis sumi solet. Primò pro eo, quod convenit soli, sed non omni; ut, soli hominè competit esse Christianum, esse Medicum, esse Philosophum; sed non omni homini ista conveniunt. Secundò pro eo, quod convenit omni, sed non soli; ut, esse bipedem convenit omni homini, sed non soli. Tertio pro eo, quod convenit omni & soli, sed non semper; ut dormire & vigilare convenit omni & soli animanti, sed non semper. Quartò demum Proprium dicitur, quod convenit omni, soli & semper; ut, ignem esse calidum incommo, homini esse admirativum, &c. hoc posito:

PRIMA CONCLUSIO.

Quartum Universale, quod Proprium dicitur, est, quod convenit omni, soli, & semper, unde alia

Philos. R. P. Gaudin. Pars I.

K

tria

tria non pertinent ad hoc universale, sed ad quintum, nempe ad Accidens.

Probatur ratione D.Th. Opusc. 48. Proprium enim est, quod causatur ex principiis essentialibus, & ad illa consequitur: Sicut ergo res non potest spoliari sua essentia, ita nec sua proprietate: & sicut quælibet res habet specialem essentiam ab omnibus aliis distinctam, ita & proprietates sibi soli convenientes: ergo proprietas debet convenire omni, soli & semper.

Dices. Esse dormitivum & vigilativum prædicatur de homine in quale necessariis, nec tamen prædicatur de illo solo: ergo ut aliquid sit proprietas, non est necessarium, ut conveniat soli rei.

Resp. esse dormitivum & vigilativum non prædicari de homine, ut homo est, sed ut est animal; unde non sunt Proprietates hominis, sed animalis, cui conveniunt omni, soli & semper. Species enim supremæ & subalternæ habent suas proprietates, uti species infimæ: ut proprietates corporis sunt tres dimensiones, in longum; latum & profundum: Proprietates viventis sunt movere se ipsum ab intrinseco, nutrire se, augere se, & generare sibi simile: Proprietates animalis sunt esse dormitivum, vigilativum, loco motivum, visivum, auditivum, &c. Sicut ergo species superiores includuntur in infimis, ut vivens in animali, animal in homine; ita quoque proprietates specierum superiorum conveniunt speciebus infimis, ut homini conveniunt proprietates corporis, proprietates viventis, proprietates animalis, & proprietates hominis.

Observandum est autem, duplicem distingui proprietatem, aliam Physicam & realem; aliam Logicam & attributalem. Proprietas Physica & realis est accidens reale consequens essentiam; ut, calor summus consequitur ignem, sensus consequitur animal, risibilitas consequitur hominem. Proprietas Logica, seu attributalis, est quædam notio per rationem solum distincta ab essentia, & ipsam ex solo modo intelligendi consequens: sic infinitudo dicitur proprietas essentiæ divinæ; mortalitas dicitur proprietas viventis corporei, non habere contraria dicitur proprietas substantiæ, &c. non quod ista sint aliquid distinctum à rebus, quarum dicuntur proprietates; sed quia sunt quædam notiones secundaria, quas intellectus noster distinguit ab essentia, & ipsi attribuit, veluti appendices ejus.

Quæres, per quid Proprium constituitur in ratione universalis?

Respond. constitui per respectum ad inferiora speciei, v.g. risibile est universale respectu individuorum spe-

speciei humanæ, Petri, Paulli, Joannis, &c. Ratio est, quia de illis prædicatur in quale necessario, tanquam de suis inferioribus.

Quantum spectat ad Accidens, aliud dicitur Physicum, aliud Logicum. Accidens Physicum est ens in alio subsistens; ut pulchritudo, pallor, rubor, &c. sunt accidentia Physica vultus, in quo subsistunt, tanquam in suo subjecto; De illis accidentibus Physicis agemus in prædicamentis. Accidens verò Logicum paullo latius sumitur pro omni eo, quod non est cum essentia necessario conjunctum: sic etiam privationes dicuntur accidentia Logica, ut cæcitas dicitur accidens oculi, tenebræ accidens aeris, &c. ipsæ etiam denominationes extrinsecæ dicuntur accidentia Logica; ut videri & non videri respectu parietis, sciri & nesciri respectu objecti: Et generaliter omne, quod non est cum essentia necessario conjunctum, dicitur accidens Logicum. His positis:

SECUNDA CONCLUSIO.

Accidens Logicum rectè definitur illud, quod potest adesse & abesse salva rei essentia. Intellige de absentia vel reali, ut pallor & rubor possunt abesse realiter à vultu; vel de absentia Logicali & secundum rationem, ut nigredo & albedo possunt abesse ab Æthiope & Cycno: possumus enim per intellectum remove nigredinem ab Æthiope, & albedinem à Cycno sine essentiæ præjudicio.

Probatur conclusio. Accidens est unum prædicabile de multis in quale contingenter; sed illud solum, quod potest adesse & abesse salva rei essentia, prædicatur de illa in quale contingenter: ergo accidens est, quod potest adesse & abesse salva rei essentia. Probatur minor: Contingens enim est, quod potest esse & non esse: ergo illud solum prædicatur de essentia contingenter, quod potest ab illa abesse & illi adesse sine ejus destructione. Obji. Albedo non potest negari de Cycno, nec nigredo de Æthiope: ergo accidens non potest adesse & abesse à subjecto. Probatur antecedens: nam hæc falsæ sunt, Cycnus non est albus: Æthiops non est niger.

Resp. Distinguo antecedens: Non potest negari absolute, concedo; non potest negari sine destructione essentiæ, nego. Quamvis enim ista propositio, Æthiops non est niger, sit falsa; ista tamen vera est, Æthiopes remota omni nigredine remanet semper homo; nam nigredo in Æthiope est solum aliquid consequens ad complexionem ejus, & ad tractum, in quo habitat; unde si variatur complexio, & habitatio, variatur iste nativus

color, non solum in hominibus, sed etiam in animalibus; ut Æthiopum familiæ translatae ad temperatiores regiones paulatim albescunt; & animalia mutato tractu, vel vivendi consuetudine, demutant colores: sic lepores inter nives Alpinas albescunt, & palumbes, cuculi, feles, & alia animalia, dum cicurantur, nativos colores exuunt.

Instabis. Essentia & mors sunt accidentia; sed essentia non potest abesse salva rei essentia, nec mors adesse sine essentia destructione: ergo falsum est, accidens posse adesse & abesse sine subjecti corruptione.

Resp. Transeat major, (non enim videtur mors esse accidens, sed corruptio ipsius rei) & distingo minorem non possunt adesse & abesse salva rei essentia; in esse Physico, concedo; in esse Metaphysico, nego. Seu, quod idem est, salva rei essentia quantum ad actualitatem existendi, concedo; quantum ad veritatem prædicatorum essentialium, nego. Sive enim moriantur, sive vivant, semper verum est, hominem esse animal rationale; ac proinde mori, vel existere, est merum accidens respectu essentia humanæ.

Colliges, quantum Universale rectè definiri, Vnum aptum inesse multis, ac de illis prædicari in quale necessario; idest, per modum termini adjectivi essentiam necessario consequentis. Quintum verò, Vnum aptum inesse multis, ac de multis prædicari in quale contingenter; idest, per modum termini adjectivi non necessario essentiam consequentis. Vtraque definitio ex dictis clara est.

QUÆSTIO TERTIA.

De Proprietatibus Universalium.

DVplex assignari solet proprietas universalium, Perpetuitas scilicet & Prædicabilitas. Ex hoc enim, quod universale sit in multis, sequitur, esse prædicabile de multis; nam prædicari sequitur ad esse; Et ex hoc, quod natura universalis sit præcisa a singularibus, sequitur, eam abstrahere ab existentia, quæ non est nisi singularium; ac proinde abstrahere ab omni tempore, quod est mensura existentia; & sic esse quodammodo perpetuam, idest, ad nullum tempus alligatam. De utraque ista proprietate breviter agemus duobus articulis.

ARTI.

ARTICULUS PRIMVS.

An & quomodo Universalia sint perpetua.

SANCTUS Thom. in 1. Dist. 31. a. 1. notat, esse tripliciter sumi. Primò pro existentia; sic dicimus, quòd vivere viventibus est esse, idest, existere: & quòd singularia modò sunt, modò non sunt; idest, modo existunt, modò non existunt. Secundò, esse sumitur pro rei quidditate & essentia; hoc sensu Aristoteles dicit, quòd definitio explicat esse rei, idest, essentiam. Tertiò, esse sumitur pro illa identificatione unius cum alio, quæ exprimitur per verbum est; ut dum dicimus, bis tria sunt sex; homo est animal rationale, &c. Hoc posito.

Queritur, utrùm naturæ universales sint ab æterno tribus istis modis. Primò quantum ad existentiam, utrùm scilicet semper existant. Secundò, quantum ad essentiam, an scilicet earum essentia sit æterna. Tertiò, quantum ad identificationem prædicatorum essentialium, an scilicet propositiones de illis formatæ sint æternæ veritatis.

PRIMA CONCLUSIO.

NATURÆ universales non existunt ab æterno. Probat: Universalia non existunt, nisi in singularibus, ut homo in Petro & Paulo; sed singularia non sunt æterna: ergo nec ipsæ naturæ universales existunt ab æterno. Major patet ex dictis q. 1. a. 2. Minor verò certa est, & de fide, & defendetur in Physica contra antiquos Infideles, qui ponebant Mundum ab æterno.

SECUNDA CONCLUSIO.

ESSENTIÆ universalium, seu naturæ universales, quoad esse essentia, non sunt perpetuæ positivè extra Deum, sed solum negativè; ita ferè omnes contra Scotum, qui rerum essentiis aliquod esse positivum ab æterno tribuit, sed diminutum, nempe esse cognitum à Deo.

Conclusio supponit, quid sit perpetuum negativè, & perpetuum positivè. Illud dicitur positivè perpetuum & æternum, quod se extendit ad omnia tempora, & ad omnes durationes; sic Deus dicitur perpetuus positivè, quia ambit omnes durationum differentias. Illud dicitur negativè perpetuum & æternum, quod abstrahit

ab omni tempore; sic veritates scientiarum dicuntur perpetuæ & æternæ, quia abstrahuntur ab omni differentia temporis; ut ista veritas, *Iustitia est virtus*, dicitur æterna; quia non enunciat virtutem de *Iustitia* pro aliqua temporis differentia, sed abstrahendo ab omni tempore, & ab omni *iustitia* particulari, quæ est, vel fuit, vel erit; ita explicat D. Thomas 1. p. q. 6. art. 7. ad 2. Hoc prænotato.

Probatur prima pars. Naturæ universales (ut natura humana) nullum habent *esse* positivum extra Deum, quo se extendant ad omnia tempora: ergo non sunt positivè æternæ. Probatur antecedens: vel illud *esse* positivum esset productum, vel improductum. Non potest esse improductum est. Si autem sit productum à Deo, incipit; nam productio rerum, ut docet Fides, incæpit in tempore.

Dices. *Quiditas*, sive essentia creaturæ, cognita est ab æterno à Deo: ergo habuit *esse* cognitum ab æterno.

Resp. *Esse cognitum* est tantum denominatio extrinseca, nihil ponens in re extra Deum; undè ex hoc, quod Deus cognoverit omnia in re extra Deum; undè ex hoc, quod Deus cognoverit omnia ab æterno, non sequitur, illa fuisse extra Deum, sed solum idealiter in Deo, in quo, ait D. Th. q. 1. de pot. 1. 5. *non sunt aliud, nisi creatrix e contra*, quæ est omnium naturarum idea & primum exemplar.

Probatur secunda pars. Perpetuum negativè dicitur, quod ex se non est determinatum ad aliquam temporis differentiam, sed ab omni tempore abstrahit; atqui naturæ universales abstrahunt ab omni tempore; abstrahunt enim ab omnibus, quæ non sunt de essentia, tempus autem non est de essentia, sed accidens; ut, non est de essentia circuli, ut sit hodie, vel cras: ergo sunt perpetuæ negativè. Eodem modo dicuntur esse *ingenerabiles* & *ubique*, nempe negativè, quia abstrahunt ab omni loco & ab omni existentia, circa quam versatur generatio & corruptio.

TER T I A C O N C L U S I O.

Propositiones in materia essentiali & universalis, cum scilicet genus, aut differentia, aut proprium de speciei predicatur, sunt æternæ veritatis.

Probatur. Illa veritas est æterna, quæ abstrahit à tempore? sed veritas huiusmodi propositionum abstrahit à tempore: ergo est æterna. Major est evidens; nam quod abstrahit à tempore, id iam nec incipit, nec desinit. Minor declaratur: Veritas propositionis consistit in connexionem, seu identitate prædicati cum subiecto; nam si præ-

prædicatum sit idem cum subiecto, verè affirmatur de eo atqui in materia essentiali identitas prædicati cum subiecto abstrahit à tempore : ergo & veritas huiusmodi propositionum abstrahit à tempore. Major est evidens. Minor declaratur : Essentia rerum, ut jam ostendimus abstrahunt à tempore; sed in materia essentiali prædicatum propositionis est de essentia subiecti, ut evidens est ex terminis : ergo ejus connexio, seu identitas cum subiecto, abstrahit à tempore; ut in istis, Bistria sunt sex, Homo est animal rationale, connexio prædicati cum subiecto est essentialis; atque proinde abstrahit ab omni accidente, sicque à tempore, quia rei accidit, ut sit in tempore.

Explicatur ampliùs: Duobus modis prædicatum potest uniri cum subiecto. Primò per se, ut homo per se est animal rationale; non enim id ei per aliud convenit, sed ex se ipso talis est. Secundò per accidens, ut aliquid ex aliundè conveniens; ut homo per se non est Medicus, aut Philosophus, sed ex eo, quòd has facultates acquisivit. Connexio prædicatorum secundi generis manifestè pendet à tempore, nam fit per actionem, quæ non nisi in tempore perficitur; at connexio prædicatorum primi generis non pendet ab aliqua actione, sed ab ipsa rei essentia. Cum itaque res nec esse, nec concipi possit sine essentia sua, nec esse, nec concipi potest sine identitate huiusmodi prædicatorum essentialium cum ipsa: immo clarè concipimus necessariam, ac proinde æternam existentiam in huiusmodi essentis, ut uniantur cum his prædicatis essentialibus; undè, ut dicit S. Augustinus, licet Mundus non esset, Temper verum fuit & erit, Bistria esse sex; Sex se habere ad tria, sicut duodecim ad sex.

Hoc sensu dicuntur scientiæ esse de rebus æternis & perpetuis; nam versantur in huiusmodi veritatibus contemplandis, quæ à tempore abstrahunt, nempe in dignoscendis prædicatis essentias rerum constituentibus, aut consequentibus; ut Geometra naturam trianguli, & ea, quæ illi essentialiter & necessario conveniunt, demonstrat; undè quod sit figura tribus lineis comprehensa, quòd in ea tres anguli sint æquales duobus rectis; quòd si in eo anguli sint æquales, latera quoque erunt æqualia &c.

Hinc colliges veritatem illius Axiomatis, *Quod est per se tale, est semper tale*; nam quod rei per se convenit, ei convenit ex sua essentia, proindeque abstrahendo ab omni tempore.

Dices. Etiam propositiones contingentes sunt æternæ veritatis, ut illæ Antichristus erit, Mundus incendio peribit

ribit; ut veræ enim ab æterno à Deo cognitæ sunt. Resp. non esse veras ex se ipsis, sed ex voluntate Dei, qui sic voluit; at quòd bistria sint sex, verum semper fuisset, etsi Deus nihil extra se producere voluisset. Deinde non sunt veræ pro æterno, sed pro tempore futuro: at naturales sunt veræ & ab æterno, & pro æterno; & ideo simpliciter dicuntur æternæ veritatis.

Obji. Contra conclusionem. Veritas, cum sit aliquid positivum, supponit *esse* aliquid positivum; sed essentia rerum non habent ab æterno *esse* positivum: ergo nec propositiones de illis formatæ habent ab æterno veritatem.

Resp. Distinguo majorem: Veritas supponit aliquid positivum, objectè, concedo; positivum in rerum natura existens, nego. Id est, veritas, saltem, affirmationis, non est nisi de objecto positivo; nam de mera negatione nihil affirmari potest; at non requiritur, ut illud objectum positivum sit actu positum in rerum natura; ut cum dico, Lineæ à centro ad circumferentiam circuli ductæ sunt æquales, loquor quidem de re aliqua positiva, & non de mera negatione; at, ut mera propositio vera sit, non est necesse, rem hujusmodi actu esse positam in rerum natura.

Instabis. Veritas propositionis exigit identitatem & nexum inter prædicatum & subiectum; sed ille nexus & identitas non est ab æterno in propositionibus necessariis: ergo nec veritas. Probatur minor: Nexus & identitas extremorum exigit, ut sint extrema; sed extrema non sunt æterna: ergo nec eorum nexus.

Resp. Nego minorem in sensu supra explicato. Ad probationem distingo majorem: nexus & identitas extremorum supponit extrema, eo modo, quo ille nexus est, concedo; alio modo, nego. Id est, ut extrema in re positivè uniantur, necesse est, extrema esse posita à parte rei; at ut uniantur solùm objectivè & ex propria essentia, satis est, ut extrema sint objecta realia possibilis, quorum unum in suo conceptu aliud includit. Porro non dicimus, in re ab æterno extra Deum fuisse naturas suis prædicatis essentialibus unitas; sed solùm unitas objectivè, quatenus eas intellectus concipere nunquam potuit absque tali unionem.

Dices. Ergo essentia rerum habent ab æterno aliquid esse objectivum, sicque incidimus in sententiam Scoti.

Resp. Distinguo: habent *esse* objectivum positum in re extra Deum, ut vult Scotus, nego; possibile in re & ideo aptum objici intellectui, sive divino, sive creato, concedo. Itaq; illud *esse* objectivum, illaque identitas objectiva nihil est aliud, quàm ipsa natura rei possibilis in sua

sua essentia includens quædam prædicata, sine quibus nec
esse, nec intelligi potest, quæ proinde semper de ea verè
affirmari possunt, at nunquam negari; ut: ab æterno
fuit homo possibilis, & ille homo ab æterno fuit idem,
ac animal rationale possibile; sicque ab æterno verum
fuit, quòd homo est animal rationale, proindeq; fuit
identitas inter hominem, & animal rationale.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Prædicabilitate Universalium.

Triplex vulgò distingui solet prædicatio, Materialis,
Identica, & Formalis. Prædicatio materialis dici-
tur, cum prædicatum re ipsa est eadem res, ac subiectum,
sed ratione omnino diversum; ut cum dico: Animalitas
est rationalitas, id verum esse materialiter dicitur, nam
in homine eadem res est animalitas & rationalitas; at for-
maliter id falsum est, nam rationalitatis notio alia est
omnino à notione animalitatis. Prædicatio identica est,
cùm prædicatum est idem re & ratione cum subiecto, ut
Petrus est Petrus, Ensis est gladius. Prædicatio formalis
dicitur, cùm prædicatum nec omnino idem, nec omnino
diversum est à subiecto, sed prædicatum quidem sub se
continet subiectum, subiectum verò in se continet prædi-
catum; ut: homo est animal, *animal* enim sub se continet
hominem, homo verò in se continet animal. Hic agitur
de prædicabilitate formali Universalium.

Porrò duobus modis prædicatum exprimi potest. 1. Per
modum termini concreti; ut: Album est coloratum. 2.
Per modum termini abstracti; ut. Albedo est color. His
positis.

PRIMA CONCLUSIO.

IN substantiis genus & species debent prædicari de suis
inferioribus in concreto; undè hæc prædicatio est
propriè generis de specie, homo est animal; at non ista,
humanitas est animalitas. Et hæc est speciei de indivi-
duo, Petrus est homo; at secus ista, Petreitas est hu-
manitas.

Probatur. Genus & species debent exprimi, ut naturæ
in suo ordine completæ; atqui in substantiis, dum sumun-
tur in abstracto, exprimuntur, ut aliquid completum in
ordine substantiæ: ergo debent exprimi in concreto,
Major est evidens; aliàs enim dimidiatè solum prædica-
rentur. Minor verò declaratur: Dum naturæ substantia-
les exprimuntur in abstracto, excludunt suppositum, in

K 5

quo-

quo sunt, & à quo habentur; ut: *Humanitas* non dicit suppositum, quod habet humanitatem, sed solam naturam, qua tale suppositum est homo; atqui suppositum est de ratione substantiæ, est enim id, quo natura completè subsistit, proindeque quo completur in ratione substantiæ; ergo in abstracto exprimuntur, ut aliquid incompletum in genere substantiæ; undè, ut infra dicemus, abstracta substantialia non ponuntur in prædicamento substantiæ, quia non significantur, ut aliquid subsistens, proindeque ut substantiæ perfectæ; sed ut id, quo res subsistens determinantur ad talem substantiæ modum; ut *humanitas* non dicit id, quod est homo, sed quo modo in specie humana constituuntur, & ideo per modum partis metaphysicæ significatur.

SECUNDA CONCLUSIO.

E Contra in accidentibus genus & species debeat prædicari in abstracto; undè ista propriè est generis de specie, *Albedo* est color; at secus ista, *Album* est coloratum.

Probatur. Genus & species debent id solùm exprimere, quod est de se essentia rei, non verò quod est ipsi extraneum; aliàs non essent prædicata purè essentialia; atqui natura accidentis in abstracto significata purè exprimit ejus essentiam, in concreto verò importat aliquid extraneum essentiæ: ergo debent prædicari in abstracto. Major est evidens. Minor declaratur: Accidens in concreto dicit naturam accidentis cum subjecto, cui inhæret; in abstracto verò naturam illam sine subjecto; ut, *Album* dicit non solùm albedinem, sed etiam subjectum, quod habet albedinem; *Albedo* exprimit solam essentiam albedinis; atqui subjectum non est de essentia accidentis, est enim aliquid substantiale, proindeque ad aliud genus pertinens: ergo accidentia in abstracto significata purè exprimunt id, quod eis essentiale est, in concreto verò important aliquid extraneum naturæ accidentis.

Dices. Sic se habet *humanitas* ad animalitatem, sicut homo ad animal, & *album* ad coloratum, sicut albedo ad colorem: ergo ubique est prædicatio generis de specie.

Resp. Nego antecedens: Quia, ut dictum est *humanitas* significat naturam substantialiter incompletam; *Album* verò significat aliquod unum per accidens; significat enim duas essentias accidentaliter unitas, scilicet essentiam subjecti & essentiam accidentis, genus autem & species debent significare essentiam simplicem & in suo ordine completam.

Instabis. Ista prædicatio est vera, humanitas est animalitas: ergo est generis de specie.

Resp. Nego consequens: Neque enim omnis prædicatio est propriè generis de specie; nam præterea requiritur, ut genus & species efferantur ut naturæ in suo ordine completæ: humanitatis autem & animalitas significat tantum aliquid incompletum in linea substantiæ.

TERTIA CONCLUSIO.

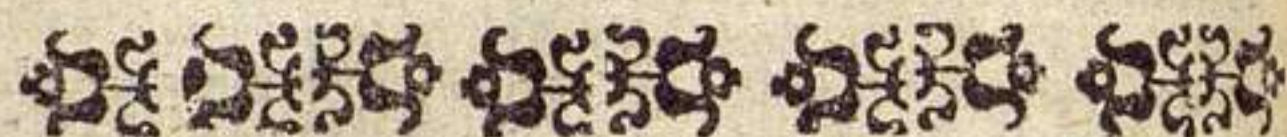
Differentia, proprium, & accidens prædicari debent in concreto de suis inferioribus. Patet conclusio: prædicantur in quale, & per modum alicujus adjectivi: ergo & in concreto. Probatur consequentia: nam omne adjectivum est concretum.

Quæres, utrum natura in actuali prædicatione retineat universalitatem? Ut dum dico, Petrus est homo, utrum homo applicatus Petro sit adhuc universalis?

Resp. affirmative: Tum quia exercitium proprietatis non destruit essentiam, sed prædicatio est exercitium proprietatis universalium: ergo non destruit universalitatem. Tum quia universale prædicatur de particulari tanquam superius de inferiori: ergo remanet semper superius, ac proinde universale.

Dices. Si homo, dictus de Petro, retinet adhuc universalitatem, sequitur, quod Petrus est universalis. Probat sequela per hanc regulam: *Quando aliquod prædicatur de alio; quidquid dicitur de predicato, dicitur de subiecto*: ergo si universalitas dicitur de homine, dum prædicatur de Petro, dicetur etiam de ipso Petro:

Resp. Nego sequelam. Ad regulam dico, eam intelligendam esse de prædicatis realibus & absolutis; non verò de secundò intentionalibus, ut magis infra dicetur.

DISPUTATIO SECUNDA

De Predicamentis.

PXplicuimus quot modis unum dicatur de aliquo, tanquam superius de inferiore; nunc ea, quæ dicuntur de alia, distribuenda sunt in quasdam classes & universalissima genera, quæ vocantur *Predicamenta*, seu *Categorie*: nam *Κατηγορίαι* Græcè, idem est ac Latinè *accuso*, & extensè *prædico*, *Predicamenta* definiuntur, suprema genera eorum, quæ prædicantur de prima substantia; seu, series rerum prædicabilium sub uno primo genere ordinatarum. Totam autem disputationem dividimus in tres partes: Prima ferit de quibusdam præambulis, seu, ut vocant, de Antepredicamentis: Secunda & præcipua de prædicamentis: Tertia demum, veluti pedisequa de Postpredicamentis. Ita enim divisus est Tractatus ab Aristotele, qui primus ejus author exstitit, & ab eo suæ Logicæ exordium fecit.

Fuit Autem Aristoteles (ut aliquid de tanto Viro dicamus) natione Macedo, Patria Stagyrites, corporis forma minimè insignis, ingenio supra hominem sublimi. Platonis primo per viginti annos discipulus exstitit: deinde Alexandri Magni per decem annos præceptor: postmodum tredecim annos docuit Athenis in Lycæo, ubi sectam Peripateticam, seu à loco, qui *Deambulatorium* dicebatur, seu quod ambulando doceret, ita nuncupatam instituit. Accusatus autem, quod de Diis & Religionibus malè sentiret, spontè profugus severitatem Areopæa, in Socrate eadem de causa expertam, declinavit. Obijt in Chalcide annos natus 63. Multa scripsit in omni Philosophiæ parte, quorum magna pars periit, quamvis plurima adhuc remanserint: Olim à Patribus Ecclesiæ, præcipuè Justino Martyre, & Gregorio Magno, summis odiis exagitatus est, veluti præcipuus Fidei hostis, & de Divinis malè sentiens: Aristotelis enim character est, omnia, etiam Divina, velle humana ratione metiri, periculosa certè in divinis rebus mensura: undè de statu hominis post mortem omnino siluit; quia nihil certi es

ratione habere poterat, & dum perlegisset libros Moyſis, fertur dixiſſe, *Barbarus ille benè loquitur, ſed nihil probat*, Mirabatur enim divinam ſacræ Scripturæ energiam; ſed tamen fidem ei negabat, quod non ratione probet ea, quæ dicit, ſed ſub ſola Dei authoritate intellectum capivet; ideoq; Plato, qui magis ſapit doctrinam Hebræorum, & ex ejus principiis multa deducit, libenterque traditionibus & revelationibus acquieſcit, ſemper à Patribus Eccleſiæ prælatus eſt Ariſtotele. Cæterum modò Ariſtoteles à D. Thoma purgatur, illustratus, & ut aliquis dixit, penè baptizatus, tanto interpreti debet, quod nunc ex omnibus antiquis in Schola ſolus auditur, tanto conſenſu, ut exceptis iis, in quibus contra fidem apertè ſenſit, ejus authoritatem ſerè omnes recipiant; unde ſcitè Mirandulanus: *Sine Thoma mutus eſſet Ariſtoteles*.

QUÆSTIO PRIMA

De Antepredicamentis.

Ariſtoteles, antequam de Prædicamentis agat, quatuor præſtat. 1. Definit Univoca, Æquivoca, & Denominativa. 2. Duas aſſert Divisiones, unam terminorum, aliam rerum. 3. Duas Regulas, ſeu Axiomata ſtatuit. 4. Dividit Ens in decem Prædicamenta. Hæc vulgo *Antepredicamenta* dicuntur, quæ breviter exponemus.

ARTICULVS PRIMVS.

De primo Antepredicamento, ſcilicet de Univocis, Æquivocis, Analogis, & Denominativis.

Prælibavimus aliquid in Logica minore de terminis, ſeu de nominibus univocis, æquivocis, & analogis, nunc agendum eſt de rebus per talia nomina ſignificatis, Terminum enim, ſeu potius nomina illa, ſolent dici *univoca univocantia, æquivoca æquivocantia, analogia analogantia*; contra verò res per iſta nomina ſignificatæ dicuntur *univoca univocata, æquivoca æquivocata, analogia analogata*; de quibus omnibus ſigillatim hic agemus.

Univoca ergo, quæ Græcis *Synonyma* dicuntur, ſunt, quorum nomen commune eſt, & ratio per nomen ſignificata ſimpliciter eadem; Sic leo, bos, equus, & homo uni-

univoca sunt respectu animalis : quia eodem modo participant id , quod per istud nomen significatur . Hæc definitio clara est ; solum observandum est , quod ista vox *Ratio* non solum hic , sed etiam persæpe alibi sumitur pro quidditate , seu essentia , quæ per nomen significatur .

Æquivoca , quæ Græcis *Homonyma* dicuntur , sunt , Quorum nomen commune est , & ratio per nomen significata simpliciter diversa ; unde æquivoca in sola voce conveniunt , in re prorsus differunt ; sic piscis , fidus & animal domesticum æquivoca sunt respectu nominis *Canis* ; sic etiam *Robur* æquivocum est , respectu quercus , & respectu fortitudinis .

Notandum autem , quod Aristoteles sub æquivocis comprehendit etiam Analoga , quæ appellat *æquivoca à consilio* , (pura enim æquivoca vocat *æquivoca à casu*) quamvis claritatis gratia soleant distingui , & proprio nomine appellari : unde .

Analoga sunt , quæ media inter univoca & æquivoca , nec omnino idem sunt , nec omnino diversa , sed inter se quodammodo proportionata : unde dicuntur Ea , quorum nomen commune est , ratio verò per nomen significata simpliciter quidem diversa in illis , secundum quid tamen eadem , idest , per aliquam proportionem , vel habitudinem ; est enim *Analoga* Græcis , quod proportio Latinis , adnotante Quintiliano lib. I. Sic pulsus , urina , medicina , cibus , & animal dicuntur *sana* analogicè , quia nec omnino differunt , nec omnino conveniunt in sanitate : differunt , quia diversimode illam respiciunt ; conveniunt , quia hæc omnia dicuntur sana ab eadem sanitate ; nam animal dicitur sanum , quod habeat sanitatem ; pulsus & urina dicuntur sana , quia illam significant ; medicina , quia illam causat ; cibus , quia illam conservat & juvat .

Analoga sunt duplicis generis , scilicet analoga attributionis , & analoga proportionalitatis . Analoga attributionis dicuntur , quæ idem nomen sortita sunt ex habitudine ad unum principale , cui attribuuntur ; unde definiuntur , Ea , quæ sunt idem secundum terminum , diversa verò secundum modum , quo illum respiciunt . Id patet in exemplo *Sani* , quod dicitur à sanitate , quæ quidem principaliter reperitur in animali ; cætera verò dicuntur sana , quod respiciant sanitatem animalis . Similiter *Divinum* desumitur à Divinitate , quæ principaliter attribuitur Deo ; cætera verò , quæ Deum respiciunt , dicuntur Divina à Divinitate , quæ est in Deo . Sic Mundus dicitur Divinus , quia à Deo factus ; Caritas dicitur Divina , seu Theologica , quia respicit Deum ;

Deum; Scriptura sacra dicitur Divina, quia à Deo inspirata est; Sacerdos dicitur Divinus, quia Deo ministrat; Lex dicitur Divina, quia à Deo lata est. Ubi videmus in ista analogia cætera analogata denominari ab uno principali, quod respiciunt. Vocatur *famosius* & *principalius analogatum*; cætera dicuntur *minus principalia analogata*; ut natura Divina est principalius analogatum respectu istius nominis *Divinum*, & animal respectu istius nominis *Sanum*. Nomen analogum simpliciter sumptum stat seu supponit pro famosiori analogato, ut communiter dicitur; ut *Sanum* simpliciter sumptum significat animal, ut dum dico, sanum est, quod adæquatur in humoribus.

Analogia proportionalitatis sunt, quæ diversa, cum sint, conveniunt tamen, non per habitudinem ad unum principale; sed proportionem quadam inter se; unde definiuntur, Ea, quorum nomen commune est ratio verò per nomen significata simpliciter quidem diversa, proportionaliter tamen eadem, idest, similis secundum quandam proportionem. Sic *Principium* proportionem quadam dicitur de corde, de fonte, de puncto: nam ut à corde vita incipit, sic rivus à fonte, & linea à puncto. Sic *Ridere* dicuntur fortuna, cum favet prata, cum floribus ornatur; homo, cum lætus est. Sic *Rex* dicitur analogicè de rege hominum, de rege apum, de Aquila respectu avium, de Leone respectu ferarum, non quòd ista respiciant regem hominum, sed quia eo modo se habent in multitudine sui generis, sicut Rex in multitudine hominum. Ejusmodi analogia frequenter utitur Scriptura sacra, dum res Divinas nobis proponit per metaphoram & proportionem ad creaturas. Sic Deus dicitur aliquando irasci, pacari, quiescere, surgere, sedere, descendere, &c. in quantum producit aliquos effectus proportionatos illis, quos produciunt homines irati, pacati, quiescentes, surgentes, &c. ut dum punit, dicitur iratus; dum parcit, dicitur pacatus; dum cessat ab opere externo, dicitur quiescere, &c.

Quæres, quid analogiam induxerit?

Resp. tres præcipuè causas analogiæ esse, scilicet rationem, necessitatem, venustatem. Ratio quidem induxit analogiam, quia, quæ respiciunt aliquid, meritò denominantur ab eo; ut domus, suppellex, comitatus, arma, satellitum, &c. meritò *regia* dicuntur, eo quòd ad regem pertineant.

Necessitas etiam: cum enim in quibusdam linguis sit penuria nominum, unica vox ad plura aliquatenus similia significanda debuit transferri: & hæc præcipuè causa est, cur in lingua Hebræa tot sint æquivoca & analogia; quia
cum

cum Hebræis pauca nomina sint , necesse est eandem vocem plura significare : Sic vox **אֵין** *ain* significat oculum fontem , scintillam , aspectum , superficiem . Inde tanta varietas versionum , multiplicesq; sacrae Scripturae sensus litterales , qui licet inter se diversi appareant , attamen textui concordant .

Tertia causa analogiae est venustas sermonis : cum enim intellectus noster proportionibus delectetur , gaudet expressionibus metaphoricis & analogicis , quibus una res per aliam similem ob oculos ponitur , saepe majori energia significationis . Sic negotium eleganter dicitur *matrum* , quando praesto est , ut expediatur : dentes dicuntur *molares* , qui cibos atterunt , ut mola triticum : virtus dicitur *solida & robusta* , quae peccandi occasionibus labefactari non potest : homo dicitur *clarus* , qui inter alios ob dignitatem suam notior est , &c.

Denominativa tandem dicuntur , quae ab aliqua forma nomen habent solo vocis casu diversum , ut à Grammatica dicitur *Grammaticus* , à Philosophia *Philosophus* , & hoc modo substantia denominatur ab aliis praedicamentis ; ut à quantitate , quanta , à qualitate , qualis ; à relatione , relata , &c.

ARTICULUS SECVNDVS.

De reliquis Antepredicamentis : Ubi etiam de conditionibus requisitis , ut aliquid sit in predicamento .

SECUNDUM Antepredicamentum duas continet divisiones . Prima : Eorum , quae dicuntur , quaedam complexa sunt , ut , homo albus ; quaedam incomplexa , ut , homo . Secunda divisio est : Eorum , quae sunt , quaedam dicuntur de subiecto (idest , praedicantur de aliquo inferiori sibi subiecto) quae tamen non sunt (idest non inhaerent) in subiecto : ut homo dicitur de Petro , nec tamen inhaeret Petro . Quedam verò sunt in subiecto , nec tamen dicuntur de subiecto : ut virtus Petri est in Petro , nec tamen de aliquo sibi inferiori subiecto praedicatur , quia est aliquid singulare . Quedam verò sunt in subiecto & dicuntur de subiecto , ut scientia in communi est in hominibus ut in subiecto , & dicitur de hac & illa scientia . Quedam verò nec sunt in subiecto , nec de subiecto dicuntur : ut Petrus & quaelibet singularis substantia .

Tertium Antepredicamentum duas continet regulas . Prima est , *Quidquid dicitur de predicato , dicitur de subiecto .*

illo; nam prædicatum debet includi in subiecto, ut verè de eo dicatur; itaque omnia, quæ conveniunt prædicato, debent includi in subiecto: ut, quia *animal* dicitur de homine, quidquid convenit animali, convenit homini. Hoc verò intelligendum de his, quæ conveniunt prædicato primo-intentionaliter, seu secundum rem; non verò secundo-intentionaliter, seu per rationem; nam non est idem modus concipiendi prædicatum & subiectum; illud ratio nostra concipit ut superius, hoc ut inferius; undè licet animal sit genus, homo tamen genus non est. Hac regula sæpe utitur S. Thomas, quam sic exprimit, *Semper prius includitur in posteriori*. Secunda regula hæc est; *Duorum generum non subalternatim positorum distinctæ sunt differentie, ut scientia & animal non constituuntur per easdem differentias; at verò in generibus subalternatim positis nihil prohibet easdem esse differentias*. Ratio regulæ est, quia differentia superior includitur in speciebus inferioribus, ut vitalitas in planta, animali, & homine; ideoque planta, animal, & homo differunt v. g. à lapide per vitalitatem.

Quantum Antepredicamentum est divisio entis incomplexi in decem prædicamenta, quæ sunt, Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs & Habitus. Hanc rerum divisionem Architectas Tarentinus primus excogitasse fertur, quam amplexus Aristoteles celebriorem effecit, undè jam pene omnium usu recipitur.

Probari autem potest hac ratione. Prædicamenta sunt suprema rerum genera; sed decem sunt suprema rerum genera: ergo sunt decem Prædicamenta. Probatur minor. Quidquid est, vel est in se ipso subsistens, vel est in alio: Si est per se subsistens, ut homo, lapis, Angelus, dicitur *Substantia*: Si autem est in alio, dicitur *Accidens*. Substantia habetur pro unico universalissimo genere & prædicamento; cùm enim ea sit ejus notio, ut in se & per se subsistat, sitque prima essendi basis, cui varietas accidentium incumbit, id videtur eodem modo, ac proinde univocè convenire omnibus substantiis, at verò accidens exprimit aliquid magis vagum, confusum, & analogum: undè rursus dividitur in novem suprema genera. Quidquid enim accidit substantiæ, vel eam extendit, & sic est *Quantitas*; vel eam refert ad aliud, & sic est *Relatio*; vel eam qualificat & in se modificat, & sic est *Qualitas*; vel connotat aliquid extrinsecum, & si quidem connotet ipsum, ut principium à quo est, erit *Actio*; si ut subiectum, in quo est, erit *Passio*; si ut mensuram durationis, erit *Quando*; si ut mensuram extensionis localis, erit *Ubi*; si per modum certæ cujusdam coa-

coaptationis partium locati ad locum, erit *Situs*; si per modum ornamenti superadditi, erit *Habitus*.

Dices. Sunt solum quinque universalia: ergo debent esse tantum quinque prædicamenta.

Resp. Nego consequentiam. Nam Universalia sunt modi, quibus unum respicit multa, ut superius inferiora: Prædicamenta verò sunt suprema genera rerum prædicabilium. Licet autem sint solum quinque modi respiciendi multa tanquam inferiora, attamen sunt decem suprema genera rerum prædicabilium, sicut supra dictum est.

Instabis. Sunt solum duo genera rerum: quidquid enim est, vel per se subsistit, vel in alio; seu vel est accidens, vel substantia.

Resp. Accidens subdividi in novem suprema genera, quæ simul juncta cum substantia constituunt decem prædicamenta.

Quatuor autem sunt conditiones requisitæ, ut aliquid ponatur in prædicamento.

Prima, *ut sit ens reale*. Nam hic solum dividimus entia realia: undè entia rationis non pertinent ad prædicamenta; sed si vollemus dividere ens rationis, ipsumque coordinare in suas species, oporteret condere alia prædicamenta ipsi propria.

Secunda, *ut sit ens per se unum*; idest, ut dicat unam essentiam, non verò aggregationem plurium essentiarum; undè nomina complexa non ponuntur in prædicamento, verb. grat. homo albus, quia non significant unam essentiam. Ratio hujus conditionis est, quia, quod non dicit unam essentiam, non habet unicum genus, nec proinde poni potest sub uno prædicamento. Propter hanc conditionem concreta accidentalia, si sumantur quantum ad omnia, quæ dicunt, non sunt in prædicamento, ut Medicus, Albus, Musicus, &c. quia important duas essentias, subjecti scilicet & accidentis; ut, *Medicus* dicit hominem & medicinam, licet solum formaliter exprimat medicinam: attamen si ejusmodi concreta sumantur quasi substantivè & pro suo formali significato tantum, idest, pro sola forma accidentali, sic poni possunt in prædicamento: In hoc sensu Aristoteles aliquando exprimit prædicamenta accidentalia in concreto, ut *Quantum* *Qualis*, &c. sumendo scilicet *Quantum* & *Quale* substantivè, pro ipsa quantitate & qualitate, sicuti fieri sæpe solet, præcipue in lingua Græca.

Tertia conditio est, *ut sit ens completum*. Partes enim non sunt propter se, sed propter totum, undè reducuntur ad prædicamentum sui totius, ut Caput, Cor, Pedus, &c. reducuntur ad prædicamentum animalis. Propter

hanc conditionem abstracta substantialia, ut anima-
 & humanitas, non sunt directè in prædicamento;
 significant naturas substantiales per modum partis,
 sine supposito, quod tamen est completam naturæ
 substantialis.

Quarta conditio est, *ut sit ens finitum*. Ens enim infi-
 nitum comprehendit, imò superexcedit omnia prædica-
 menta, utpotè cum contineat totam plenitudinem essen-
 tiae, cujus prædicamenta sunt solùm quidam particulares
 modi; undè sicut totum non capitur sub parte, ita neq;
 infinitum sub aliquo prædicamento. Quidam tamen
 negant hanc conditionem; sed de ea infra dicetur ube-
 rius.

Addi præterea potest, id, quod penitus in prædica-
 mento debere esse genus, vel speciem; nam prædicamen-
 tum est coordinatio specierum sub uno primo genere; un-
 de nulla directè ponuntur in prædicamento, quæ directè
 ponuntur sub genere; ideoque differentiæ non ponuntur
 in prædicamento directè, sed solùm à latere, quatenus di-
 stinguunt genera, & constituunt species. Propter hanc etiam
 rationem æquivoca & analogia excluduntur à prædica-
 mento, quia non habent rationem generis & speciei.

QUÆSTIO SECUNDA.

De Prædicamento Substantiæ.

Prædicamenta partim ad Logicam pertinent, partim
 ad Metaphysicam. Ad Logicam spectant, ut sunt
 prima genera, seu series prædicabilium. Vt verò sunt
 omnia dividenda ens in communi, spectant ad Meta-
 physicam: undè Logicus solùm debet examinare in præ-
 dicamenti rationem generis, & speciei, seu ordinem &
 compositionem ipsorum: Metaphysicus verò debet expli-
 care ipsam quidditatem prædicamenti; Nos tamen secuti
 consuetum morem, utrumque hinc simul præstabimus,
 quoque Logici simul & Metaphysici munere fungemur.
 Incipiendo ergo à substantia, circa eam tria querimus.
 Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Substantia .

Substantia duobus modis sumitur . Primo pro cuiusque rei essentia; & in hoc sensu divagatur per omnia prædicamenta , omne enim prædicamentum est aliqua essentia . Secundo ut significat specialem quemdam essendi modum; quo sensu constituit speciale prædicamentum ; quod ut magis explicetur .

Nota , duplicem esse modum essendi , in se scilicet , & in alio ; Scilicet ut videmus in arboribus , quasdam habere satis roboris , ut se ipsas sustineant , ut Quercum , Pinum , Platanum , &c. quasdam vero debiliores esse , ideoque ut sustineantur egere fulciri ab aliis , ipsisque adhærere , ut sunt Hedera , Pifa , &c. Ita in entibus , quasdam subsistunt in se ipsis , utpotè perfectiora , neque indigent fulciri ab alio , & ideo dicuntur *Substantia* , ut Homo , Lapis , Angelus , &c. quasdam verò , utpotè debiliora , indigent fulciri ab aliis , ipsisque adhærere , & ideo dicuntur *Accidentia* , ut Sanitas , Virtus , Pulchritudo , Frigus , &c. si enim tollas subiectum , in quo sunt , subsistere amplius non possunt ; ut , pereunte homine , simul cum eo perit ejus pulchritudo , robur , calor , &c.

Ex his apparet , substantiam habere duplex munus : primò enim subsistit in seipsa ; secundo subsistat accidentibus . Sicut corpus lucidum duo habet munera ; Primum lucet in seipso ; secundo illuminat alia : ut innotescat quid sit substantia , quæritur , per quod existis duobus muneribus essentialiter constituatur .

Quidam dicunt , substantiam essentialiter constitui per hoc , quòd subsistat accidentibus . Alii per hoc , quòd subsistat in se . Quidam demum tenent , in neutro essentialiter consistere , sed in negatione essendi in alio .

CONCLUSIO.

Substantiæ constitutivum non est negatio essendi in alio neque subsistere accidentibus , sed subsistere in seipsa ; ita S. Th. 2. cont. Gent. c. 25.

Probatur prima pars . Negatio non constituit ens positivum , ut patet ex terminis ; nam negatio non ponit aliquid , sed tollit ; atqui substantia est ens positivum , ut de se evidens est : ergo non constituitur per negationem essendi in alio .

Di.

Res. Esse in se est mera negatio essendi in alio: ergo ratio pertinet ad constitutivum substantiæ.

Resp. Nego antecedens. Nam si esse in alio est quid constitutivum; à fortiori esse in se: hoc enim perfectius est. Sed esse in se, connotat quidem negationem, sed per se solum non constituitur.

Probatur simul secunda & tertia pars. Substantia constituitur per id, quod est in ea primum & radix aliorum; cui subsistere in se est primum in substantia: subsistere accidentibus est quid secundarium ex eo priori connotans: ergo non istud, sed illud constituit substantiam. Major est propria notio constitutivi cujusque minor verò est evidens: ideo enim substantia subsistit accidentibus, quia subsistit in se, ut sol illuminat, quia in se lucet; & columna sustentat tectum, quia in se firma stat.

Colligitur ex his, substantiam rectè definiri: Ens per se subsistens; sicut contra Accidens, Ens existens in alio; quæ definitiones ita intelligendæ sunt, ut substantia, cui debetur esse in se; Accidens verò cui debetur esse in alio. Cæterum, quod actu substantia existat per se, &c. accidens existat in alio, non est de essentia utriusque, quia actualis existentia non est de essentia creaturæ: ita D. Thomas in 4. dist. 12. quæst. 1. ad 2. Descriptivè autem substantia definitur id, quod subsistit accidentibus, quia subsistere accidentibus est quid secundarium in ea, consequens ex eo, quod subsistat per se.

Obj. 1. Substantia dicitur quasi *sub aliis stans*: ergo subsistere aliis est constitutivum substantiæ.

Resp. Nego consequens. Non enim rei nomen semper sumitur ab essentiali constitutivo, sed ut plurimum a fortioribus proprietatibus: ut, Lapis dicitur à *ledendo*; Vinum à viribus, quas auget: Sol eo quod sit sol & unicus: Luna, quasi *luminum una*, eo quod lucet in se lucem superiorum siderum; & tamen patet, quod ejusmodi non constitui essentialiter per id, à quo nomen habent. Quamquam etiam dici possit, substantiam à *substinendo* esse dictam.

Instabis. Humanitas Christi est substantia; sed Humanitas Christi non subsistit per se: ergo subsistere per se non constituit substantiam. Probatur minor. Humanitas Christi subsistit per suppositum Divinum: ergo non subsistit per se.

Resp. Distinguo minorem: Humanitas Christi non subsistit per se, prout *per se* excludit suppositum; cuius fit, concedo; ut excludit subiectum, in quo fit, nego. Non est autem contra rationem naturæ substantia.

tialis, ut sit in alio tanquam in supposito, seu persona habente ipsam; sed solum ut sit in alio, tanquam in subiecto fulciente. Suppositum autem vocamus id, quod habet naturam, seu cuius aliqua natura est; subiectum verò id, in quo accidens est, & à quo fulcitur. Pater autem, quòd licet humana Christi natura non sit sui ipsius, vel proprii suppositi, sed Verbi Divini, & secundæ Personæ Trinitatis, à qua assumpta est per incarnationem, attamen non est in alio, tanquam in subiecto, undè dicitur subsistere per se eo modo, quo alie substantiales naturæ: idest, per exclusionem subiecti, cui inhæreat.

Dices. Ut Natura Christi diceretur per se subsistere, saltem deberet subsistere per propriam personalitatem; ergo non potest dici per se subsistens.

Resp. Nego maiorem. Ut enim natura substantialis dicatur completè per se subsistens, sufficit, quòd habeat personalitatem sibi propriam, vel appropriatam. Humanitas autem Christi habet personalitatem Divinam appropriatam, ut in omnibus gerat vices propriæ personalitatis; undè tam potest dici substantia per se subsistens, quam quælibet alia natura humana.

Obi. 2. Quantitas in Eucharistia non est in alio, tanquam in subiecto; & tamen propterea non dicitur substantia, sed accidens: ergo substantia non est id, quod per se subsistit; & non in subiecto.

Resp. Distiuguo antecedens: Quantitas in Eucharistia non est in alio, tanquam in subiecto, actu, concedo; appetitudo & exigitivè, nego. Licet enim, remota substantia panis in Eucharistiæ Mysterio, quantitas non sit amplius actu in subiecto, sed à Deo miraculosè conservetur sine subiecto; semper tamen exigit conaturaliter subiectum, ita ut nisi divinitus conservaretur, periret remota substantia panis; & ideo semper est accidens, quia accidens est quod exigit inhærare subiecto; substantia verò id, quod exigit esse in se ipso, & non in alio, ut dictum est ex D. Thoma.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quotuplex sit substantia.

Aristoteles divisit substantiam in Primam & Secundam. Primam substantiam vocat individua; ut Petrum, Paullum, Socratem, &c. Secundas substantias vocat genera & species; ut hominem, animal, vivens, &c. undè idem est, ac si divideretur substantia in singularem & universalem; ideoque ita divisio non est viciosa.

us, actualis in membra realiter distincta, sed ejusdem rei
diversos status, diversasq; considerationes. Dicit au-
tem Aristoteles, secundas substantias prædicari de pri-
mis, tanquam de subiecto; pro cuius intelligentia.

Nota, quod subiectum est duplex, scilicet subiectum
Physicum, & subiectum Logicum. Subiectum Physicum
est, cui inhæret aliquod accidens; ut, Homo respectu
scientiæ est subiectum Physicum, quia scientia inhæret
homini. Subiectum verò Logicum est, de quo aliquid
prædicatur; ut, Petrus est subiectum Logicum hominis;
nam de Petro prædicatur homo. Contingit autem, quæ-
dam prædicari de subiecto, licet non inhæreant illi ut
subiecto Physico; ut notat Aristoteles c. 2. de Prædicam.
Unde in hoc sensu secundæ substantiæ dicuntur prædica-
re de prima, non quod ei inhæreant ut subiecto Physico,
sed quia identificantur cum illa; ideoque prima substan-
tia dicitur earum subiectum, non quidem Physicum, sed
Logicum.

Quæres, cur Aristoteles vocat individua primas sub-
stantias; genera verò & species solum secundas substan-
tias?

Resp. Ex eodem Aristotele: Quia individua sunt ma-
ximæ substantiæ: cum enim substantia duo dicat, subsi-
stere in se, & subsistere accidentibus, utrumque principa-
liter convenit individuis; nam individua primò & per se
subsistent accidentibus, non enim homo in communi æ-
quat, vel currit, vel studet, sed hic homo in singu-
lis, & præterea individua per se principaliter subsistunt;
genera enim & species non subsistunt nisi in individuis,
in quibus identificantur, ut species humana in Socrate,
in Platone.

Circa divisionem substantiæ quæritur, quæ res fiat
ejus prædicamento, & præcipuè an substantia Divina.
 hæc difficultas celebris est, quam ideo sequenti paragra-
pho diligentius discutiendam suscipimus.

6. U N I C U S.

*Quæ Substantia sint sub hoc prædicamento; præcipuè,
an Deus ipse.*

Quantum ad substantias creatas, in primis certum
est, corporeas, ut elementa, lapides, plantas,
animas, & homines, poni sub prædicamento substantiæ.
In corporibus cœlestibus quidam dubitant propter Ari-
stotelem, qui dicit quid corruptibile & incorruptibi-
le differre genere; Cum igitur cœli vulgò habeantur

tur incorruptibiles, videntur ii non posse poni sub eodem genere cum substantiis corruptibilibus; sed intelligendus est, vel de genere Physico, idest materia, quæ in cœlis, & in substantiis sublunaribus est diversæ rationis, ut dicemus in 2. Parte Physicæ; vel de genere subalterno, non verò de genere supremo, ita ut sensus sit, corpora cœlestia esse alterius generis à sublunaribus, quamvis ista duo genera proxima contineantur sub aliquo superiore, scilicet substantiæ corporeæ in communi: sicut animal & planta differunt genere, & tamen continentur sub genere viventis in communi.

De Angelis plures dubitarunt, sint ne in prædicamento substantiæ: cum enim sint entia simplicia, idest, non componantur ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes sine ullo corporis commercio, non videntur componi ex genere & differentia, ut sentit Durandus. Genus enim sumitur à materia, & differentia à forma; undè ubi non est materia, non videtur habere locum compositio generis & differentiæ. Sed jam ferè apud omnes constat, illos propriè contineri sub prædicamento substantiæ; sunt enim veræ substantiæ, finitæ, completæ, accidentibus subsistentes, in quibus genus desumitur ab essentia secundum id, quod est in ea potentiale; & differentia à forma secundum id, quod est in ea actuale; non enim sunt actus puri, sed potentialitate permixti. Et licet sint perfectiores: rebus corporeis, possunt tamen convenire univocè cum illis in ratione substantiæ, sicut homo, licet formicis & vermibus longè præcellat, convenit tamen cum illis univocè in ratione animalis. Tota igitur difficultas est circa Divinam substantiam.

C O N C L U S I O.

Deus non continetur sub prædicamento substantiæ.

Sic censet S. Thomas 1. p. q. 3. a. 5. & aliis in locis. Idem docent SS. Patres. S. Dionysius, cum dicit, *Deum esse potius supersubstantiam, quàm substantiam*, Clemens Alexand. l. 5. Stromatum c. 5. *Deus, inquit, neque genus, neque species, neque individuum est.* Et Author libri de Cognitione veræ vitæ, inter opera S. Augustini, recensitis prædicamentis, *Ab his omnibus, inquit, proprietas summæ substantiæ evidenti ratione excluditur.* Et ipse S. Augustinus lib. 4. Confession. c. 16. dolet, quod ante conversionem putaret, Deum in prædicamento contineri.

Pro-

Probatur ratione. Quod non constat genere & differentia non est in prædicamento; sed Deus non constat genere & differentia: ergo non est in prædicamento. Major certa est apud omnes: Nam prædicamenta sunt suprema genera; ideoque quod non est sub genere, non est sub prædicamento. Minor probatur: Actus purissimus non constat genere & differentia; sed Deus est actus purissimus: ergo non constat genere & differentia. Minor certa est. Probatur major; Actus purissimus non constat natura potentiali & actuali; sed genus est natura potentialis, & differentia est natura actualis: ergo actus purissimus non constat genere & differentia. Minor patet ex dictis supra. Major constat ex ipsis terminis; nam in actu purissimo ne vestigium quidem potentialitatis apparere potest; potentialitas enim est veluti umbra actus, undè sicut lux purissima est, quæ caret omni umbra, ita purissimus actus, qui caret omni potentialitate. Argumentum est ex D. Thoma 1. p. q. 3. art. 5. Opusc. 42. cap. 3.

Respondebis, Deum non componi secundum rem ex genere & differentia, benè tamen secundum nostrum modum concipiendi.

Sed contra. Etiam ex modo concipiendi Deus est actus purissimus: ergo etiam ex modo concipiendi non est compositus ex genere & differentia. Probatur antecedens: Siquidem concipimus Deum cum exclusione omnis potentialitatis: ergo concipimus ipsum, ut actum purissimum. Probatur antecedens: Potentialitas est imperfectio; sed concipimus Deum cum exclusione omnis imperfectionis: ergo etiam cum exclusione potentialitatis.

Dices, nos quidem concipere Deum cum exclusione potentialitatis Physicæ, non tamen cum exclusione potentialitatis Metaphysicæ.

Sed contra. Etiam potentialitas Metaphysica est imperfectio: ergo non possumus Deum concipere cum potentialitate Metaphysica. Probatur antecedens; Quid enim intelligunt adversarii per *potentiam Metaphysicam*? sine dubio illam, quæ tendit ad actum Metaphysicum, & per illum perficitur: Est autem actus Metaphysicus, qui perfecit, non quidem per modum formæ determinantis materiam, sed per modum actualitatis completantis & terminantis essentiam; atqui tendere ad talem actum, & perfici per ipsum, denotat aliquam imperfectionem, scilicet non esse perfectum in ordine Metaphysico: ergo etiam potentialitatis Metaphysica est aliqua imperfectio. Deinde Deus debet concipi à nobis ut actus purissimus in ordine Metaphysico: ergo & line potentialitate Metaphysica.

Repones, Potentialitatem Metaphysicam in eo solum consistere, quod distinguamus duos conceptus, quorum unus determinatur & perficitur per alium; ideoque dicitur esse in potentia Metaphysica ad illum.

Sed contra. Non possumus tales conceptus per alios perfectibiles attribuere Deo: ergo nulla responsio. Probatur antecedens: Vt enim docent Theologi, cum tribuimus aliquem conceptum Deo, v. g. conceptum substantiæ, debemus ipsum attribuere remotis imperfectionibus, & prout dicit ultimam actualitatem suæ lineæ; alias enim talis conceptus Deo tribui non posset; atqui conceptus potentialis & ulterius perfectibilis non dicit ultimam actualitatem suæ lineæ, ut de se patet: ergo Deo tribui non potest. Verum de his operis Theologi.

Confirmatur 1. Quæ sunt in prædicamento substantiæ, debent univocè convenire in ratione substantiæ; sed Deus non convenit univocè in ratione substantiæ cum creaturis: ergo non est cum illis sub prædicamento substantiæ. Major certa est: Prædicamentum enim est genus, quod debet esse univocum. Minor probatur: Univoca sunt, quæ eodem modo participant rationem nomine aliquo significatam; atqui ratio substantiæ, seu subsistere per se, non eo modo convenit Deo, quo creaturis; ergo non convenit univocè cum illis in ratione substantiæ. Probatur Minor. Deus subsistit, quatenus essentialiter est ipsum *esse* plenissimum; Creatura verò, non quatenus est ipsum *esse* essentialiter, sed quatenus est essentia, cui debetur esse in se, & tenuis quædam participatio ac velut umbra esse divini; unde in scriptura Deus dicitur ipsum *esse*, creatura verò *tanquam nihilum* & *quasi non esset coram eo*; ergo non eodem modo subsistit, ac Deus. Ratio est s. Thomæ 1. p. q. 3. art. 5.

Respondebis, diversitatem non tollere univocationem, & ideo, quamvis substantia creata sit diversa à Divina, posse tamen convenire cum ea univocè.

Sed contra. Licet diversitas, quæ attenditur secundum differentias additas rationi genericæ, ut secundum rationalitatem & irrationalitatem respectu animalis, non tollat univocationem; bene tamen quæ provenit ex ipsa ratione communi; sed Deus & creatura differunt in ipsa ratione communi substantiæ, ut mox ostendimus: ergo non conveniunt univocè in ratione substantiæ.

Confirmatur 2. Ens infinitum non continetur sub prædicamento; atqui Deus est ens infinitum: ergo non continetur sub prædicamento, Probatur major: Ens in-

fini-

entium non continetur sub aliqua entis parte; sed prædicamenta se habent ad ens in communi, ut partes ad totum, quod dividunt: ergo ens infinitum non continetur sub prædicamento. Major evidens est; nam ens infinitum dicit totam entis plenitudinem: si ergo esset sub aliqua entis parte: totum esset sub parte, quod implicat. Minor verò constat: quia prædicamenta dividunt ens in varios essendi modos, sub ente ut sic, ut partes sub toto, contentos.

Objicies. Illud ponitur sub prædicamento substantiæ, cui convenit definitio substantiæ; sed Deo convenit definitio substantiæ: ergo ponitur sub prædicamento substantiæ. Probatur minor: Substantia prædicamento definitur, Ens per se subsistens; sed Deus est ens per se subsistens: ergo definitio substantiæ convenit Deo.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo: Deus est ens per se subsistens; modo à creaturis diverso, concedo; eodem ac creaturæ modo, nego. In definitione enim substantiæ creatæ ens per se subsistens non significat id quod essentialiter in se existit, sed existentia non est de essentia creaturæ; sed significat essentiam, cui convenit esse in se, superaddito quod sit; at Deus dicitur per se subsistere, quia est essentialiter ipsum esse; unde alio modo est ens per se subsistens, ac creatura; proindeque per se subsistere non convenit univocè Deo & creaturæ. Solutio est S. Thomæ 1. p. q. 3. a. 5. Quam alii aliter exponents dicunt, substantiam creatam existere solum virtualiter; Deum verò existere actualiter: quia substantia creata est solum susceptiva existentiae; sed substantia Divina est ipsa existentia & subsistentia.

Ex his colligitur, quòd licet conceptus, nomen, & definitio substantiæ tribuantur Deo; attamen non ipsi tribuuntur, nisi ut emendata & depurata ab omni popularitate, quam ducunt in Creaturis. Conceptus enim substantiæ, ejusque definitio in Creaturis significat aliam specialem modum essendi, contrahibilem per differentias, à quibus perficitur & actuatur; at verò applicatus Deo, non sumitur pro aliquo speciali modo essendi, sed pro tota plenitudine entis, seu pro ipso purissimo & nullo modo perfectibili per differentias superadditas: quo modo non potest habere rationis gradus generici respectu Dei, uti habet respectu creaturarum.

Respondabis. Non repugnat, Deum componi ex genere & differentia: ergo nec poni in prædicamento. Proinde antecedens: Compositio rationis non repugnat; L 2 Deo;

Deo ; sed compositio ex genere & differentia est tantum rationis : ergo compositio ex genere & differentia non repugnat Deo . Probatur major : Deus non est magis simplex , quàm unus ; sed distinctio rationis non repugnat ejus unitati : ergo nec compositio rationis ejus simplicitati .

Resp. Nego antecedens . Ad probationem nego majorem . Ad ejus probationem nego paritatem ; Nam distinctio rationis fundatur in eminentia Divinæ naturæ , quæ licet unica sit , æquivalet tamen infinitis perfectionibus ; undè meritò per rationem distinguitur in varia attributa ; at verò composito rationis fundatur in permixtione potentialitatis , & proinde in imperfectione : siquidem genus est natura potentialis & imperfecta , per differentiam perfectibilis ; undè compositio ratio rationis Deo repugnat .

Urgebis . Compositio est distinctorum unio : ergo si datur in Deo distinctio rationis , dabitur & compositio .

Resp. Distinguo antecedens : Compositio est unio distinctorum ; sese mutuò excludentium , concedo ; sese mutuò includentium , nego . Compositio enim est ex partibus : est autem de ratione partis , ut compartem excludat . Porro quæ per mentem in Deo distinguuntur , senthilominus includunt ; non enim ratio ita in eo distinguit sapientiam à bonitate , quin in ipso sapientiæ conceptu *implicite* , ut ajunt , includatur ; sed de his Theologi .

Dices . Genus includit differentias , ut animal rationalitatem , & tamen componit cum illis compositione rationis : ergo licet in Deo unius conceptus includat alium , poterit cum illo componere Metaphysicè , & per rationem .

Resp. Distinguo antecedens : Genus includit differentias ; in potentia , concedo ; actu , nego . Ut autem aliquid possit componere cum alio , sufficit , quod non includat illud actu ; at verò in Deo unus conceptus includit etiam actu omnes alios , saltem *implicite* , quamvis illos non exprimat , ut conceptus essentiæ actu includit conceptum existentie ; undè in Deo non potest dari compositio etiam Metaphysica per rationem ; sed de his plusquam satis pro captu Logici .

Quantum verò pertinet ad Christum , licet Scotus videatur negasse poni in prædicamento ; etiam ratione naturæ humanæ , alii tamen affirmant ; Christus enim cum conveniat cum aliis hominibus in specie humana , convenire itidem debet in supremo genere speciei humanæ , scilicet substantia : ergo quatenus homo ponitur in prædicamento substantiæ .

Dices. Christus est Deus; sed Deus non ponitur in prædicamento: ergo nec Christus.

Resp. 1. Argumentum non esse in forma; nam variatur suppositio; Christus enim in maiore supponit pro eo, ut subsistit in natura divina; in conclusione verò ut subsistit in natura humana.

Resp. 2. Distinguo maiorem: Christus est Deus; ratione naturæ Divinæ, concedo; ratione naturæ humanæ, nego; & concessa minore, distinguo consequens: ergo Christus non ponitur in prædicamento; ut Deus est, seu ratione naturæ Divinæ concedo; ratione naturæ humanæ, nego.

Instabis. Sola natura non ponitur in prædicamento, sed etiam ipsum suppositum; atqui suppositum Christi est secunda Persona Divina: ergo vel Christus nec quidem ut homo ponitur in prædicamento, vel etiam Persona Divina est in prædicamento, ac proinde Deus.

Resp. Naturam poni in prædicamento, ut tamen completam per suppositum; unde suppositum per se & ratione sui non ponitur in prædicamento, sed solum completam substantiam, ut possit poni in prædicamento. Solutio sumitur ex D. Thoma 3. p. q. 2. art. 3. ad 3.

Urgebis: Ergo suppositum Divinum saltem reductivè ponitur in prædicamento. Probatur consequentia: Complementum ejus quod ponitur in prædicamento, reductivè pertinet ad prædicamentum; sed suppositum Divinum est complementum substantiale naturæ, quæ ponitur in prædicamento, scilicet Humanitas Christi: ergo reductivè pertinet ad prædicamentum.

Resp. Nego consequentiam. Ad probationem distinguo maiorem: complementum naturæ, quæ ponitur in prædicamento, reductivè pertinet ad prædicamentum; complementum essentialiter ordinatum ad talem naturam, concedo; complementum non ordinatum ad talem naturam, sed solum supernaturaliter se extendens ad illam perficiendam, nego. Suppositum autem Divinum non ordinatur ad naturam humanam, sed solum se extendit supernaturaliter ad illam perficiendam; unde non debet propterea ad prædicamentum reduci cum ea, sed saltem eo modo, quo partes & modalitates reducuntur ad prædicamentum.

Dices. Suppositum Divinum facit omnia, quæ faceret suppositum creatum respectu naturæ humanæ in Christo; sed suppositum creatum reductivè pertinet ad prædicamentum substantiæ: ergo & Divinum.

Resp. Distinguo maiorem: Suppositum Divinum facit omnia, quæ faceret suppositum creatum; quantum ad ea, quæ non important imperfectionem, concedo;

quantum ad ea, quæ important imperfectionem, nego. Reduci autem ad prædicamentum, importat imperfectionem. Ideo enim suppositum creatum reducitur ad prædicamentum substantiæ, quia est aliquid incompletum, & modus quidam substantialis: id verb non convenit supposito divino; unde suppositum divinum quantum ad hoc, quod est reduci ad prædicamentum, non supplet vices suppositi creati.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Substantiæ, & coordinatione hujus Prædicamenti.

SEx proprietates substantiæ referuntur ab Aristotele, quæ ut breviter explicentur, notandum est, eas non esse proprietates physicas, sed solum attributales; id est, non esse aliquid realiter distinctum à substantia, sed solum esse quasdam notiones secundarias, quæ attribui solent substantiæ.

Prima proprietas substantiæ est *non inherere subjecto*, siquidem in hoc differt ab accidente; & hæc proprietas convenit tam primis, quam secundis substantiis.

Secunda proprietas est *non habere contrarium rigoris sumptum*: nam contraria sunt, quæ ab eodem subjecto se expellunt: unde, sicut substantia non est in subjecto, ita nec potest aliam expellere à subjecto; attamen rationem contrariarum qualitatuum nihil vetat substantias inter se pugnare, ut ignis pugnat cum aqua ratione frigoris & caloris, humiditatis & siccitatis.

Tertia proprietas est *non suscipere magis, aut minus*: licet enim quædam substantiæ sint digniores aliis, ut Angeli hominibus, & homines brutis; eadem tamen substantia non est modò magis, modò minus substantia; sicut idem calor est modò major, modò minor.

Quarta proprietas, quæ videtur magis exacta, est *esse subjectum contrariorum*; siquidem cum substantia sit subjectum & basis accidentium, potest suscipere accidentia contraria; ut: Cœli suscipiunt diversos motus, Angeli diversas inclinationes, Elementa diversas qualitates, &c.

Quinta proprietas est *predicari univocè de inferioribus*: & hæc convenit solum secundis substantiis, quæ prædicantur de primis.

Sexta demum proprietas est, *esse hoc aliquid*; id est, aliquid per se subsistens, & substantivè expressum, ad differentiam accidentium, quæ solum significant quale, & exprimuntur adjectivè.

Porro

Porro prædicamentum substantiæ ita ordinari potest
 supremum genus est substantia creata incommuni, quæ
 dividitur in spirituales & corporeas. Substantia spi-
 ritualis, seu spiritus dividitur in varias species Ange-
 lorum: corpus vero dividitur in incorruptibile, ut
 sunt cœli; & corruptibile, ut sublunaria. Corpus in-
 corruptibile dividitur in cœlos & astra; cœli in va-
 rias sphæras, & astra in planetas & stellas fixas sub-
 dividuntur. Corpus autem corruptibile dividitur in sim-
 plex & mixtum. Corpus simplex dividitur in quatuor
 elementa. Corpus verò mixtum in inanimatum, ut sunt
 lapides; & animatum, ut sunt plantæ. Corpus anima-
 tum, seu vivens, dividitur in insensibile, ut sunt ar-
 bores; & sensibile, ut est animal. Corpus sensibile,
 seu animal, dividitur in rationale, seu hominem; &
 irrationale. quod rursus dividitur in varias animantium
 species, de quibus in Physica.

QUÆSTIO TERTIA

De Quantitate.

PRIMUM accidens, quod immediatè afficit substantiam
 corpoream, est Quantitas, qua etiam mediante cæ-
 tera suscipit accidentia; undè post substantiam de quan-
 titate dicendum. 1. Quid sit. 2. An à substantia realiter
 distincta sit. 3. Quotuplex sit. 4. Quæ sint ejus proprietates.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Quantitas.

IN substantia quantitate affecta quinque observantur. 1.
Extensio partium in ordine ad se, id est, distributio in
 varias partes, quarum una est extra aliam. 2. *Extensio*
in ordine ad locum, seu occupatio certi. 3. *Impenetrabili-*
tas, qua scilicet substantia extensa ita sibi suum vindicat
 locum, ut aliam in eo admittere secum nequeat. 4. *Divisi-*
bilitas in partes. 5. *Mensurabilitas*, ut panni quantitatem
 palmis, viæ longitudinem passibus metimur. Hæc omnia
 sine dubio substantiæ conveniunt ratione quantitatis; nam
 substantiis quantitatis expertibus non competunt, ut An-
 gelis, quos nemo dixerit extendi in partes, diffundit in
 loco, expellere ab eo corpora, &c. Itaque in eorum ali-
 quo essentiam quantitatis consistere oportet: nunc quæri-
 tur, cui horum id numeris competat.

Varie sunt sententiæ. Quidam censent, essentiam quantitatis constitui per extensionem localem. Alii per impenetrabilitatem. Alii per divisibilitatem in partes. Alii per mensurabilitatem.

C O N C L U S I O.

Essentia quantitatis consistit in extensione partium: cætera vero ejus sunt attributa; undè essentialiter definitur, Accidens extensivum substantiæ in partes.

Sic censet S. Thomas, qui præfatam definitionem tradit Opusc. 47. & 4. contra Gentiles c. 69. *Positio*, inquit, *quæ est ordo partium in toto, in ratione*) id est, *essentia*) *quantitatis includitur*.

Probatur ratione. Constitutivum rei, seu essentia ejus dicitur, quod est primum in re & radix eorum omnium, quæ illi conveniunt; atqui extensio in partes est primum in quantitate, & radix aliorum, quæ ei conveniunt: ergo est ejus constitutivum, seu ejus essentia. Declaratur minor: Nam prius est habere partes: quam eas in loco esse, alias à loco expellere, &c. idque radix est aliorum; ideò enim quantitas implet locum, quia partes habet, quibus illum occupet; ideò alias quantitates à loco expellit, quia eum suis partibus implet; ideò dividitur in partes, quia illis constat ideò mensurabilis est, quia extenditur in partes: ergo extendi in partes prius est in quantitate, & aliorum radix.

Confirmatur, Essentia rei est, qua intellecta res sitim intelligitur; atqui seclusis omnibus aliis, ubi primum in re intelligitur extensionem in partes, eam esse quantam clarè percipimus; ut numerum, motum, tempus esse quanta intelligimus, non quod locum propriè occupent, aut impenetrabilia sint propriè, sed quia extenduntur in partes: ergo extendi in partes est essenziale constitutivum quantitatis.

Addet tandem, corpus Christi in Eucharistia esse cum propria quantitate; & tamen in hoc sacramento non extenditur localiter, est enim totum in qualibet particula specierum: non potest actu dividi, non enim dividitur divisis speciebus: nec itidem mensurari, nam in minimo totum est: nec demum exercet ibi impenetrabilitatem, cum sit in eodem loco, ac quantitas panis: ergo non hæc omnia sed sola extensio in partes constituit quantitatis essentiam.

Respondent Adversarii, Christi corpus hæc omnia habere in Eucharistia, non quidem in actu exercito, sed apitudinaliter & radicaliter.

Verùm hæc responsio ad nostram redit sententiam:
nam

nam hæc radix extensionis localis, impenetrabilitatis, divisibilitatis, quam radicem solam retinet Corpus Christi in Eucharistia, & ob quam etiam in ea dicitur suam habere quantitatem, licet actu cætera non habet, alia non est, quàm extensio in partes, quatenus scilicet etiam in Eucharistia caput est distinctum à pectore & à brachiis, licet in eodem loco existant.

Obji. 1. Varias D. Thomæ autoritates, in quibus dicit quantitatem consistere in divisibilitate, aut in mensurabilitate.

Resp. D. Thomam iis in locis, vel solum describere quantitatem per suas proprietates; vel intelligendum esse de mensurabilitate & divisibilitate radicali, quæ nihil aliud est, quàm ipsa extensio partium in se ipsis.

Obji. 2. Substantia sine quantitate habet partes integrantes: ergo extensum esse in partes non est essentialiter constitutivum quantitatis.

Resp. Distinguo antecedens: Substantia sine quantitate habet partes radicales & potentiales, concedo; actuales, nego. Ostendemus enim in quarta parte Physicæ q. 7. substantiam sine quantitate esse indivisibilem, nec ullas habere partes, nisi radicaliter.

ARTICULVS SECVNDVS.

An Quantitas realiter à Substantia distinguatur.

Negant Nominales. Epicurei etiam negasse videntur: nam in Atomis, quas ut primordiales substantias habet, nihil nisi extensionem & figuram agnoscunt. Cartesius expressius censet, extensionem esse corporeæ substantiæ essentiam.

C O N C L U S I O.

Quantitas à substantia realiter distinguitur. Sic censuit Aristoteles 7. Metaph. text. 8. *Longitudo, inquit, latitudo & profunditas quantitates quedam sunt, sed non substantia. Quantitas enim non est substantia.* Idem docet S. Thomas 3. p. q. 77. art. 2. & cum eo communiter Theologi ac Philosophi.

Probatur 1. ratione. Quantitas est accidens reale: ergo realiter à substantia distinguitur. Consequentia est evidens: nam accidens reale est res addita substantiæ, ipsique inhærens. Probatur antecedens; & in primis quòd sit quid reale constat: non enim est negatio,
L 5 non

non mera denominatio extrinseca, non ens rationis; sed aliquid positivum in re existens. Quod verò sit accidens, suadetur primò, quia inter novem prædicamenta accidentalia reponitur ab omnibus. Secundò etiam ratione: Accidens est, quod non dat *esse* simpliciter, sed solum *esse* secundum quid; sed quantitas non dat *esse* simpliciter, sed solum *esse* secundum quid: ergo est accidens. Probatur minor: Quantitas dat extendi in partes: atqui *extendi* est *esse* quoddam secundarium; nam *extendi* supponit, rem esse, quæ extendatur: ergo quantitas dat solum *esse* secundum quid.

Illustratur hæc ratio à pari. Extendi non magis est esse simpliciter, seu subsistere in se, quàm moveri; calere, lucere; ut enim clarè concipimus prius corpus esse debere in se, quàm moveatur, aut luceat, aut caleat; ita pariter corpus prius esse aliquid in se subsistens, quàm extendatur: ergo sicut moveri, calere, lucere, non sunt ipsa rei substantia, sed accidentia ab ea distincta, eique addita; ita & extendi. Undè sicut corpus non censetur mutari essentialiter, cum magis, aut minus lucet, aut movetur; ita nec rarefundo magis, quàm antea extenditur.

Confirmatur contra Cartesium. Quod clarè intelligitur non intellecta substantia, non est essentia substantiæ, ut evidens est ex terminis; atqui Mathematicus clarè intelligit, & ut rem per se notam supponit, fluxu puncti generari extensionem in longum, quam vocat *Lineam*; fluxu lineæ generari extensionem in longum & latum, quam vocat *Superficiem*; ac demum fluxu superficiæ aliam generari extensionem in longum, latum & profundum, quam vocat *Solidum*: nec tamen hæc omnia ut res subsistentes clarè apprehendit, sed ut meras dimensiones ab omni subjecto abstractas: ergo essentia substantiæ non est extensio. Et urgetur amplius: Si essentia substantiæ esset extensio; variorum specierum extensionum essent variorum specierum substantiarum, nam omnes essentialiter sunt extensiones; atque ita linea & superficies essent specierum substantiæ, quod nec ipse Cartesius admittit. Nec dicas, extensionem in longum & latum non sufficere ad constituendam substantiam, nisi tertia, nempe in profundum, illis accedat; nam extensio in profundum dicit tantum novum modum dimensionis, non verò aliquid magis per se subsistens, quàm aliæ extensiones: ergo non constituit substantiam.

Probatur 2. Conclusio. Quæ separantur, distinguuntur realiter; sed in mysterio Eucharistiæ quantitas panis separatur ab ejus substantia; hæc enim non manet, illa remanet: ergo realiter distinguuntur.

Ref.

Respondent Nominales, non manere quantitatem panis, sed solum quantitatem accidentium panis.

Sed contra. Non potest esse alia quantitas accidentium, & alia quantitas substantiæ; nam vel illa quantitas accidentium penetrari potest à quantitate substantiæ, vel non. Si non: ergo substantia panis non potest esse in eodem loco cum suis accidentibus; quod tamen falsum est, non panis ante consecrationem, & eius accidentia in eodem loco erant. Si verò quantitas accidentium penetrari potest à quantitate substantiæ: ergo accidentia Eucharistica non impediunt, quin aliqua substantia possit intra illa locari, quod tamen falsum convincit experientia.

Respondent Cartesiani, res philosophicas non debere probari ex mysterio fidei: quia hæc ratio nostra non capit, non potest in argumentum trahere.

Sed contra. Mystera fidei & sunt & supponi debent verissima: ergo quidquid necessario ex illis deducitur, verissimum est censendum; ex vero enim nunquam sequitur falsum, immò ad nullam certiore regularum nostra ratiocinia possumus conferre. Ut enim nautæ antiqui & incertos in mari cursus dirigunt inspiciendo certissimas siderum vias, atque ex illis errores suos deprehendunt & emendant; ita naturales discursus dirigere ac corrigere debemus, eos, quantum fas est, ad divinas fidei veritates conferendo: ut merito Pythagoras dixerit, *Divina oracula multum ad Philosophiam conducere*.

Obij. Intellecta trina dimensione, intelligitur corpus, immò corpus definitur, quod est extensum in longum, latum & profundum: ergo extensio est essentia substantiæ corporeæ.

Resp. Distinguo antecedens: Intelligitur corpus: Mathematicum, concedo; Physicum, nego. Equidem Mathematici vocant corpus, quòd trina dimensione consistat; verum illud corpus non habent pro substantia, sed pro nuda quantitatis specie: undè dicunt, procreari ex fluxu superficiei. Porro fluxus ille non ingenerat nobis ideam substantiæ, sed solum dimensionis.

Instabis. Nec Physicus ipse aliud intelligit per corpus, nisi aliquid extensum in longum, latum & profundum: ergo hæc extensio est corpus Physicum.

Respondeo. Nego antecedens; nam Physicus per corpus intelligit substantiam exigentem quidem hanc trinam dimensionem, sed quæ sit aliud ab ea: Corpus enim physicum est agendi, ac patiendi principium, atque aliis affectionibus præditum, quæ ad nudas ejus dimensiones referri nequeunt: undè Physicus intelligit,

his dimensionibus subesse quædam substantialia principia, quæ substantiam corpoream constituent, atque sint actionum, passionum, affectionumque, quas in rebus naturalibus cernimus, principia, sicci, calidi, frigidi, humidi, motus, vegetationis, sensus, &c. Verùm de his amplius in Physica.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quotuplex sit Quantitas.

Quantitas duobus modis vulgò sumi solet. 1. Propriè, pro extensione dimensionum. 2. Metaphoricè, pro præstantia virtutis. Prior solis rebus corporeis convenit, & hoc constituit Prædicamentum. Altera verò dicitur etiam de rebus Spiritualibus, de qua S. Augustinus lib. 6. De Trinit. c. 8. *In his, inquit, quæ non mole magna sunt, sed virtute, hoc est majus esse, quod melius esse.*

Hæc autem quantitas virtutis, seu perfectionis attenditur tripliciter. 1. Quantum ad præstantiam naturæ. 2. Quantum ad durationem esse. 3. Quantum ad virtutem agendi. Quos tres modos complexus est D. Augustinus cum ait lib. de Fide ad Petrum cap. 1. *Æqualitatem* (quæ est proprietas quantitatis) *intelligi de Personis Divinis, in quantum nullam ipsarum aut præcedit æternitate, (id est; duratione) aut excedit magnitudine.* id est, præstantia naturæ) aut superat potestate, id est, agendi virtute.

Quantum verò ad quantitatem dimensionum, divisi sunt Authores in assignandis ejus speciebus. Huic discordiæ locum fecit Aristoteles, qui plures species quantitatis enumerat in Logica, quas rejicit in Metaphysica, ubi tradit exactiorem quantitatis divisionem. Referemus hic species omnes, siue proprias, siue improprias: in sequentibus vero articulis discutiemus, quæ habendæ sint propriæ, & quæ impropriæ. Divisio autem quantitatis desumi debet ex ejus definitione, quæ dicitur *Accidens extensivum substantiæ in partes, seu extensio partium in se ipsis*; ideoque juxta varios modos extensionis in partes erunt variæ species quantitatis.

Quantitas itaque in communi dividitur in permanentem & successivam.

Quantitas permanens est extensio in partes simul existentes: sic linea, superficies, extensæ sunt in partes, quæ simul sunt in toto. Quantitas successiva est extensio in partes successivè fluentes; sic dies extenditur in horas, quæ non simul sunt, sed sibi succedunt.

Quant.

Quantitas successiva dividitur in Tempus & Oratio-
nem. Tempus est successio continua motus, seu potius
mensura hujus successionis. Oratio verb hic sumitur,
non ut in Logica minore pro voce significativa, sed pro
voce, aut sono quovis pluribus partibus, quarum alia
aliis breviores, aut longiores sunt, sibi succedentibus
composito: ut dum pronuntiamus *Dominus*, hic sonus
tribus patribus brevibus constat; at *Mortalis* tribus lon-
gioribus morulis componitur, Itaque tempus est exten-
sio successiva continua: Oratio verb est extensio suc-
cessiva quidem, sed constans partibus ab invicem di-
stinctis: ut Cantilena non uno sono continuo tractu
prolato constat, sed pluribus sonis distinctis, ac sibi
succedentibus, quorum alii breviores, alii protractio-
res sunt. Sub oratione continentur omnes sonitus vo-
ces, tum sonoris instrumentis modulati, ut plectro,
cithara, fistula, organis. Sic sumpta oratio definitur.
Vox aggregata ex pluribus distinctis sonis, eam men-
surantibus & sibi succedentibus.

Quantitas permanens dividitur in permanentem con-
tinuam, & permanentem discretam; seu in quantita-
tem *Molis*, & quantitatem *Multitudinis*. Quantitas per-
manens continua, seu *Molis*, est extensio in partes simul
existentes, ac invicem unitas: ut lineæ partes simul
sunt & uniuntur. Quantitas permanens discreta est ex-
tensio in partes simul existentes, sed ab invicem dis-
junctas. hæc dicitur *Numerus*, sub quo variae species
Numerorum continentur.

Quantitas permanens continua dividitur in Lineam,
Superficiem & Solidum, seu Corpus. Linea est exten-
sio permanens continua in longum tantum. Superfi-
cies, Extensio in longum & latum. Solidum, seu Cor-
pus, Extensio in longum, latum & profundum.

Ubi nota, quod etiam supra diximus, corpus duo-
bus modis sumi. 1. *Physicè*, pro substantia, cui con-
venit extensio illa in longum, latum & profundum.
2. *Mathematicè*, pro illa ipsa nuda extensione in lon-
gum, latum, & profundum. Hic corpus sumitur hoc
posteriore sensu; nam si sumeretur pro ipsa substan-
tia, non posset annumerari inter species quantitatis,
cum substantia sit alterius prædicamenti.

Dices, Divisio vitiosa est, cujus una pars aliam in-
cludit; sed in hac divisione corpus includit extensio-
nem in latum & longum, quæ est Superficies; hæc ve-
ro includit extensionem in longum, quæ est Linea: er-
go vitiosa est.

Resp. Distinguo majorem. Divisio vitiosa est, cu-
jus partes se includunt; formaliter sumptæ, concedo;
mate-

materialiter solum præsuppositivè, nego. Et ad minorem, Corpus includit Superficiem, & Superficies Lineam, formaliter, nego; materialiter & præsuppositivè, concedo; itaque vitiosa est quædam divisio, cum una pars formaliter, id est, secundum suam propriam differentiam, includit aliam, ut si quis divideret animal in rationale, irrationale, & brutum: irrationalitas enim est propria bruti ab homine differentia; at citra vitium divisio fit in membra, quorum plerumque unum includit aliquid alterius, non ut propriam differentiam, aut ut est differentia alterius; sed ut aliquid à propria differentia præsuppositum: Sic dividitur numerus in binarium, ternarium, quaternarium, &c. quorum posterior priores materialiter includit, sic figura in triangulum, & quadratum: sic vita in vegetativam, sensitivam, & rationalem. Hoc modo quantitas sine vitio dividitur in eam, quæ est tantum extensa in longum; & eam, quæ præter longitudinem habet latitudinem; & demum in eam, quæ duabus his dimensionibus tertiam adjicit; non enim constituitur formaliter secunda pars per idem, ac prima, licet illud materialiter habeat, sed per id, quod ei addit; & rursus prima non constituitur per id, quod est in secunda materialiter sumptum, sed formaliter, ut negat differentiam secundæ; ut, Linea constituitur per longitudinem solam; Superficies per latitudinem longitudini adjectam, sed negantem profunditatem.

Superficies dividitur in Superficiem simpliciter dictam, & Superficiem continentem, quæ vocatur *Locus*. Superficierum enim quædam continet & ambit aliquod corpus, ut superficies dolii continet vinum; superficies aquæ continet piscem; & superficies aeris me ambientis continet corpus meum: quædam verò non continet aliud corpus intra se. Prima superficies dicitur *Locus*, qui solet definiri, Superficies concava corporis ambientis: Secunda verò dicitur *Superficies simpliciter*.

ARTICULVS QVARTVS.

*Utrum Locus, Tempus, Motus, & Oratio
sint propria species quantitatis.*

IN superiore Articulo divisimus quantitatem in omnes suas species sive proprias, sive improprias. Modò quærimus, utrum ista tria, Oratio, Tempus & Locus, sint reponenda inter species propriè dictas; quibus adjungimus Motum, quia licet Aristoteles nusquam eum reposerit inter species quantitatis, quidam tamen illum cæteris annumerant.

PRI.

PRIMA CONCLUSIO.

Locus non est species quantitatis distincta à superficie. Conclusio est D. Thomæ, & Aristotelis, qui ceterum in Logica reposuisset locum inter species quantitatis, in Metaphysica tamen expressè dicit, non esse speciem diversam à Superficie.

Probatur ratione. Cum enim quantitatis essentia sit in extensione, juxta, varios extensionis modos distinguendæ sunt quantitatis species: atqui Locus non addit novum modum extensionis supra Superficiem: ergo nec distinctam speciem quantitatis. Major patet. Probatur minor: Locus enim supra Superficiem dicitur solum, continere aliquod corpus; nam locus definitur, superficies ambiens & continens corpus; sed ambire corpus non est novus modus extensionis, ut patet: ergo Locus non addit novum modum extensionis.

SECUNDA CONCLUSIO.

Motus non est species quantitatis; ita Aristoteles censet ubique; nam neque in Logica, neque in Metaphysica eum accenset speciebus quantitatis, immo ponit inter Postprædicamenta.

Probatur. Species prædicamenti debet esse aliquid in suo genere completum; atqui motus propriè sumptus non est aliquid in suo genere completum; est enim sicut quoddam, tendens ad factum esse; ut, calefactio est generis caloris, id est, ipse calor imperfectè acquisitus & per modum tendentis ad perfectiorem statum: ergo non est species prædicamenti, sed aliquid imperfectum, quod reduci debet ad prædicamentum sui termini.

TERTIA CONCLUSIO.

Tempus non est propriè dicta species quantitatis; ita censere videtur Aristoteles, atque cum eo S. Thomas 1. Metaph. lect. 15. ubi acrius expendens quantitatis species, Tempus, uti & Motum ab illis excludit.

Probatur ratione. Duratio non constituit speciem prædicamenti, sed reducitur ad speciem rei, cujus est ratio; sed Tempus ex genere suo est quædam species durationis; definitur enim, Duratio rei variabilis: ergo non constituit speciem prædicamenti. Et sanè si Tempus sit species prædicamentalis, non video, cur Evum & Æternitas, saltem participata, non constituent

tuant etiam speciem aliquam prædicamentalem: sunt enim perfectiores durationes, quàm Tempus.

Confirmatur ratione Aristotelis, & S. Thomæ. 3. Metaph. lect. 15. Quod non est per se extensum, non est, saltem proprie, species quantitatis; atqui tempus non extenditur per se, sed ratione motus: ergo non est propriè species quantitatis. Major est evidens ex terminis. Minor declaratur. Duratio non est per se extensa, sed ratione rei, cujus est duratio: est enim de se Permanentia rei in *esse*; quod *esse* si sit indivisibile, duratio erit indivisibilis; si vero sit *esse* divisibile & fluenter extensum, consequenter & ipsa duratio erit extensa; atqui Tempus est duratio motus: ergo non extenditur ratione sui, sed ratione motus, quatenus *esse* motus non totum simul existit, sed per partes successivè fluit.

Nec tamen inde inferas contra 2. Conclusionem, Motum per se extendi, atque adeo esse propriè speciem quantitatis. nam rursus Motus extenditur ratione alterius, nempe ratione medii, quod est inter terminum, à quo, & terminum, ad quem: Motus enim est quoddam *feri*, seu progressus à termino, à quo, ad terminum, ad quem; undè si termini illi sint immediati, Motus est instantaneus & indivisibilis, ut motus à vita ad mortem; si verò inter terminos sit aliqua latitudo, Motus est extensus successivè, ut motus à parvo calore ad magnum, ab hoc loco ad alium dissitum; itaque nec Motus, nec Tempus per se extensa sunt, sed Tempus propter Motum, Motus verò propter medium, in quo fit.

Dices contra primam & secundam conclusionem. Specialis modus extensionis, in partes, est Species quantitatis; sed Tempus & Motus important specialem modum extensionis in partes, nempe extensionem successivam: ergo & speciem quantitatis.

Resp. Distinguo majorem: Si illa extensio sit per se extensio, concedo; si solum sit extensio ratione alterius, & quasi per accidens, nego; vel, si illa extensio dicat ens completum & ad aliud non reductum, concedo; si dicat ens solum incompletum & ad aliud reductum, nego. Porro jam ostendimus, motum & tempus reduci ad alia entia; ac præterea non extendi ratione sui, sed ratione alterius; undè licet important quendam specialem modum extensionis, is tamen non satis est, ut *species quantitatis* propriè dicatur, sed solum minùs propriè; nam fatemur, extensionem successivam aliquo modo esse speciem quantitatis, sed minùs exactam; undè quæstio ferè est de solo nomine.

QVAR.

Q V A R T A C O N C L U S I O .

Oratio non est propriè species quantitatis ab aliis distincta . Conclusio est contra Complutenfes & aliquos alios Thomistas ; quam tamen tenet Cajetanus & Ioannes à S. Thoma cum pluribus aliis ; & desumitur ex Aristotele 5. Metaph. & D. Thoma ibidem lect. 1. ubi recensendo proprias species quantitatis, omittunt orationem .

Probatur ratione . Oratio non addit specialem modum extensionis : ergo non est propriè species quantitatis ab aliis distincta . Probatur antecedens : Oratio nihil aliud est, quam vox aggregata ex pluribus sonis distinctis & sibi succedentibus ; sed talis vox non addit specialem extensionem . Probatur minor : Omnis extensio, quæ reperitur in voce ex pluribus syllabis successive prolatis constante, vel est extensio multitudinis, in quantum illæ syllabæ sunt multæ, ut dum dico *Dominus*, sunt tres syllabæ hanc orationem componentes, & sic reducitur Oratio ad Numerum ; vel illa extensio est durationis, in quantum una syllaba velocius & alia tardius profertur, & sic Oratio reducitur ad Tempus : ergo Oratio non dicit specialem extensionem .

Dices . Cur igitur Aristoteles in Logica, & D. Thomas Opusc. 48. enumerant Orationem, Tempus & Locum inter species quantitatis ?

Resp. ex D. Thoma 5. Metaph. Quia Aristoteles in Logica non ita exactè quantitatis naturam discussit, sed solum eam consideravit in ratione mensuræ ; unde secundum varios modos mensuræ distinguit varios modos quantitatis ; at vero in Metaphysica, ubi eam exactius discussit, divisionem in Logica factam ad eas solum species reduxit, quæ propriè pertinent ad genus quantitatis, quapropter omisit Locum, Tempus, & Orationem,

A R T I C V L V S Q V I N T V S .

An Numerus sit species quantitatis .

DE Numero, cum nullo alio in loco ejus recurrat mentio, hic paullo fusiùs dicemus . Definitur, Multitudo mensurata per unum : nam ut notat S. Thomas Opusc. 48. sapius replicata unitate mensuramus multitudinem, & quanta sit agnoscimus, ut unitas duodecies repetita multitudinem Apostolorum metitur ;
vel

vel dicitur *Multitudo mensurata per unum*, quia ex accessu, aut recessu ab unitate, paucitas, aut magnitudo multitudinis agnoscitur; ut longitudo, vel brevitats lineæ ex accessu, aut recessu à puncto eam inchoante.

Sed notandum, Unitatem, seu Unum, duobus modis dici, Transcendentaliter & Quantitative. Unitas transcendentalis est ipsa rei entitas, ut indivisa in se, & divisa ab aliis; unde cum per propria principia res constituatur indivisa in se, & divisa ab aliis, unitas transcendentalis non est quid distinctum ab ente. Unitas quantitativa est unio partium quantitatis inter se, ac divisio ab aliis. Porro hæc unio, aut divisio partium non est ex ipsis principalis quantitatis, sed ipsi accidit, nam quantitas ex se divisibilis est, & ideo ex se non negat divisionem. Quod ergo sit una, aut ex una duplex fiat, hoc ei accidentale est; unde unitas quantitativa est accidens quoddam, ab ipsa re quantitate distinctum ut docet S. Thomas 1. p. q. 12. ar. 1.

Hinc multitudo duplex est, Transcendentalis & Quantitativa. Transcendentalis est, quæ constat unitatibus transcendentalibus. Quantitativa, quæ quantitativis. Transcendentalis multitudo non pertinet ad genus quantitatis, sed divagatur per omnia genera, ut multos Angelos dicimus, multas species substantiarum, qualitarum, relationum, &c. immo propriè non est numerus; nam numerus constare debet unitatibus ejusdem rationis, unde duæ lineæ & duæ superficies non faciunt unum numerum quaternarium, sed duos binarios. Porro multitudo aliarum rerum à quantitate non constat unitatibus ejusdem rationis: quia solius quantitatis proprietas est dividi in partes ejusdem rationis, ut una linea in duas lineas divisibilis est; at non unus Angelus in duos Angelos; itaque multitudo rerum quantitate carentium propriè numerum non facit, nec pertinet ad speciem quantitatis, licet impropriè & metaphoricè numerus quantitativus illi applicetur; ut cum dicimus, tres esse in Deo personas, quatuor esse virtutes Cardinales; nam familiare nobis est mensuras corporeas rebus incorporeis aptare, ut cum Angelorum durationem nostris annis mensuramus. Sola ergo multitudo unitatum ex divisione quantitatis provenientium *Numerus* propriè dicitur, & ad prædicamentum quantitatis pertinet: hæc enim est extensio in parte ejusdem rationis, quod quantitatis proprium est.

Porro Numerus quantitativus duobus modis spectari potest. 1. ut concretus rebus ipsis, & hic dicitur *Numerus numeratus*. 2. ut ab illis abstractus, nam mente abstrahimus varias numerorum rationes, quas cyphris expri-

exprimimus, ac quibus rerum multitudinem numeramus, unde *Numerus numerans* dicitur, Dum quæritur, an Numerus sit species quantitatis, quæstio procedit, non de numero concreto, qui ipsas res importat, & ideo non unam, sed multas essentias involvit; sed de Numero abstracto, qui puram numeri essentiam dicit.

His ita explicatis, plerique negant, numerum esse speciem quantitatis. Affirmant verò Thomistæ, & Scolastici, ac plerique alii.

C O N C L U S I O.

Numerus est vera, & propriè dicta quantitatis species; ita censet Aristoteles, & cum eo S. Thomas; nam in *Metaphysica* lib. 5. cap. 13. ubi exactius expendunt quantitatis species, illis Numerum accensent.

Probatur. Specialis modus extensionis in partes est specialis quantitatis; sed Numerus dicit specialem modum extensionis in partes: ergo dicit specialem quantitatem. Major est certa: Nam quantitas consistit in extensione partium; unde specialis extensio constituit specialem quantitatem. Minor verb probatur: Extensio multitudinis, & in partes discretas, est specialis modus extensionis; sed Numerus dicit talem extensionem: ergo dicit specialem modum extensionis. Major patet: Nam extensio multitudinis, & in partes discretas, diversa est ab extensione mollis; siquidem aliqua possunt esse parvæ mollis, & tamen magnæ multitudinis, ut grana papaveris: Et contra, quædam possunt esse magnæ molis, & parvæ multitudinis, ut duæ rupes. Minor verò certa est: ut enim quantitas continua dilatatur mole & in partes unitas, ita numerus extenditur multitudine, & in partes discretas, id est, in plures unitates.

Confirmatur: Numerus habet specialem modum augmenti & diminutionis, æqualitatis & inæqualitatis, mensurabilitatis, divisibilitatis, proportionis, &c. imò hæc omnia (præcipuè ratio mensuræ) perfectius & prius reperiuntur in Numero, quàm in quantitate continua, ut dicit D. Thomas *Opusc.* 36. cap. 1. unde quantitas continua mensuratur à nobis per Numerum; ut numerando passus, mensuramus viam; numerando ulnias, mensuramus pannum; sed ista omnia sunt proprietates quantitatis: ergo numerus habet specialem modum quantitatis.

Si dicas, etiam Tempus habere specialem modum augmenti & diminutionis, mensuræ, &c. & tamen propterea constituere speciem propriam quantitatis: in
prom-

promptu est disparitas; nam Tempus, ut diximus, non est extensum ratione sui; deinde est aliquid incompletum, & reducitur ad Motum, ut omnis duratio ad rem durantem; at vero Numerus est ens completum, & extensum ratione sui, & extensione speciali, scilicet multitudinis.

Respondent Adversarii, Numerum non poni in prædicamento defectu conditionis prædicamentalis, quia scilicet non est unum per se, sed solum unum per accidens, in quantum est aggregatio plurium unitatum; sicut populus est aggregatio plurimum hominum.

Sed impugnatur hæc responsio, & simul probatur secunda conclusio. Numerus est ens reale, finitum, completum, & unum per se: ergo habet omnes conditiones entis prædicamentalis. Probatur antecedens; Et in primis quod sit realis, patet; idea enim Numeri non exprimit aliquid in nuda apprehensione consistens, sed in rebus ipsis existens. Quod etiam sit finitum, certum est, quia quælibet Numeri species est finita. Quod verò sit ens completum, negari non potest; non enim est pars alterius entis, nec est via & tendentia ad aliud, sicut Motus, nec affectio entis incompleti, sicut Tempus.

Quod verò Numerus sit ens per se unum, quod solum ei detrahunt Adversarii, probatur ratione S. Thomæ 8. Metaph. lect. 3. Illud est per se unum, quod habet speciem ab uno; sed Numerus habet speciem ab uno: ergo est per se unum. Major ferè nota est ex terminis; Nam quod habet speciem ab uno, non habet nisi unam speciem, seu essentiam, sicque differt à composito per accidens, quod plures involvit essentias; unde quæ multis constant partibus ab aliquo uno determinatis sunt unum per se, sive illud unum sit una forma, ut mixtum, licet constet pluribus elementis, unum est, quia sub unica mixti forma conciliantur hæc elementa; sive sit una certa coaptatio partium inter se, ut domus unum quid censetur in genere artificiali, quia constat pluribus rebus sub una ratione artis invicem coaptatis; sive sit ordo ad unum, à quo complentur, ut in ordine morali una familia dicitur, quod constet personis sub unius patris familias regimine ordinatis.

Minor verò suadetur. Numerus habet speciem ab ultima unitate: ergo ab uno. Declaratur antecedens; Nam ab eo habet speciem, à quo unitates, quibus constat, determinantur ad certam speciem Numeri, ut si sit septenaria, ad septenarium, si octonaria, ad octonarium, &c.

Confirmatur. Objectum scientiæ, est per se unum; sed

sed Numerus est obiectum scientiæ, nempe Arithmetica: ergo est per se unum. Minor constat. Major probatur. Obiectum scientiæ definiri debet una definitione, nam definitio obiecti est primum scientiæ principium: ergo debet habere unicam essentiam: ergo esse per se unum; unde tritum illud Aristotelis; *Non datur scientia de ente per accidens*.

Respondent Adversarii, Numerum esse unum per se in mente nostra, non verò secundum rem.

Sed contra. Licet essentia Numeri, ejusque unitas clarius eluceat, cum mente præcisus est à rebus numeratis; hanc tamen unitatem mens non facit, sed in re existentem detegit; nam ejus non est fingere, sed inspicere naturas entium realium; atqui Numerus est ens reale: ergo mens eum non fingit, sed qualis re ipsa est considerat. Deinde in tantum aliquid est unum in quantum est ens: ergo si Numerus esset solum quid, unum per rationem, esset formaliter ens rationis; sicque Arithmetica haberet pro obiecto formali aliquod ens rationis: cum tamen omnes censeant Mathematicas, quarum præcipua est Arithmetica, inter scientias reales.

Obj. 1. Authoritatem Aristotelis 8. Metaph. cap. 5. ubi dicit, *Numerum non esse unum, sed sicut cumulum*: ergo ex Aristotele est tantum unum per accidens.

Resp. Aristotelem non id dicere affirmativè, sed solum per modum objectionis, quam postea solvens ait, numerum esse unum, quod ultima unitas det speciem cæteris.

Obj. 2. Quod constat pluribus entibus completis, non est unum per se; sed Numerus constat pluribus entibus completis: ergo non est unum per se. Probatur minor. Numerus constat pluribus quantitibus continuis; sed plures quantitates continuæ sunt plura entia completa: ergo constat pluribus entibus completis.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo majorem: Numerus constat pluribus quantitibus continuis; ut sunt unitates, concedo; ut sunt quantitates, nego. Et ad minorem: Quantitates continuæ sunt entia completa si sumantur ut quantitates sunt, concedo; si sumantur ut unitates sunt, nego. Igitur in quantitate continua duo considerari debent, extensio & unitas: extensio est aliquid completum; at verò unitas est aliquid incompletum, elementum scilicet & pars numeri.

Dices. Quantitas ut una est, & ut continua est, non distinguitur, siquidem unitas non est aliquid distinctum à quan-

à quantitate : ergo si ut continua est , sit ens completum , erit etiam ens completum , ut una est augens numerum .

Resp. 1. Nego antecedens : Unitas enim in quantitate est quid realiter distinctum ab ipsa ; resultat enim ex unione partium inter se , sicut figura resultat ex dispositione partium ; ideoque tam distinguitur realiter à quantitate , quàm figura . Ita docet S. Thom. 1. p. q. 12. art. 1. & q. 38. art. 3. Nequè mirum est , unitatem quantitatis haberi ut distinctam ab illa , quamvis unitas aliorum entium non sit distincta realiter ab ipsis ; cætera enim entia sunt unum per se ipsa ; at verò quantitas est una per colligationem partium , quæ colligatio cum sit aliquid accidentale quantitati , unitas quoque ab illa proveniens est aliquid distinctum à quantitate .

Resp. 2. Transeat antecedens , & nego consequens . Siquidem eadem res comparata ad diversa , potest habere rationem completi & incompleti , ut figura lapidis in se est aliquid completum ; comparata verò ad domum , cuius est pars , est aliquid incompletum , ita in Numero ternario linearum , quælibet linea in se considerata est aliquid completum in genere quantitatis continuæ ; at verò comparata ad Numerum ternarium , est aliquid incompletum & pars Numeri ternarii .

Instabis . Partes Numeri non uniuntur : ergo non faciunt per se unum . Consequentia patet . Probatur antecedens : Partes separatæ non uniuntur ; sed partes Numeri sunt separatæ & ab invicem discretæ : ergo non uniuntur . Major patet , quia separatio opponitur unitati . Minor verò certa est : Numerus enim constat partibus discretis , id est , ad invicem separatis .

Resp. Nego antecedens . Ad probationem distinguo majorem : partes separatæ non sunt unitæ ; unitate continuitatis , concedo ; unitate ordinis , nego . Siquidem separatio non opponitur unitati ordinis : ea enim , quæ sunt ab invicem separata , possunt tamen ordinari , unitas autem Numeri non est unitas continuitatis , sed ordinis .

Urgebis . Partes Numeri non uniuntur etiam unitate ordinis : ergo nulla solutio . Probatur antecedens : Inter partes non est ordo ; sed partes Numeri sunt inter se pares : ergo inter illas non est ordo .

Resp. 1. Nego subsumptum . Ad probationem , distinguo majorem : Inter partes non est ordo , physice dependentiæ , concedo ; non est ordo situationis , dispositionis , & extensionis , nego . Sic inter partes lapidis , quamvis sint pares , datur ordo dispositionis , in quantum una est sursum , & alia deorsum ; ex quo ordine

line resultat figura triangularis, aut quadrata; itaque licet unitates componentes Numerum sint inter se pares; attamen in illis esse potest ordo, in quantum ordinantur sub ultima, à qua habent speciem numerari.

Resp. 2. Unitates Numeri non esse formaliter pares; nam in illis una habet rationem ultimam, alia rationem mediam, & alia rationem primam; sicut in Numero quinario, quinta est ultima, & tertia est media.

Replicabis. Inter quinque unitates nulla est prima, aut secunda, aut ultima: ergo inter illas nullus est ordo.

Resp. Distinguo antecedens: Nulla est prima, aut ultima, determinatè, concedo; nulla indeterminatè, nego. Siquidem licet neque hæc, neque ista sit ultima; attamen in illis datur aliqua verè ultima, illa scilicet, quæ claudit & finit Numerum, quæcunque sit: ut, in Numero quinario quinta est ultima, eo quod finiat numerum & trahat alias quatuor ad speciem quinario.

Dices. Illa ultima unitas, ut daret speciem aliis, deberet esse aliquid determinatum: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: Id quod determinat speciem, debet esse determinatum; sed ultima unitas determinat speciem numeri ex nobis: ergo debet esse determinata.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distinguo majorem: Id, quod dat speciem, debet esse quid determinatum, formaliter, concedo; determinatum materialiter, nego; & concessa minore, distinguo consequentiam: ergo ultima unitas debet esse determinata; formaliter, concedo; quasi materialiter, nego.

Explicatur solutio. Ultima unitas duo dicit, *Unitatem* scilicet, & *Ultimitatem*, ut ita loquar, quorum una unitas se habet per modum materialis; ultimitas verò per modum formalis. Quantum ad unitatem, non est determinatum, quænam sit in particulari, quæ est ultima: imò neutra determinatè est ultima, sed ratio ultimæ cadit indifferenter supra quamlibet; attamen quantum ad ultimitatem, in omni Numero est determinata, quia omnis numerus, cum sit finitus, debet claudi & determinari, ac proinde habere ultimam unitatem. Et hæc ultimitas in quolibet numero est determinata rationis, ut in quaternario ultima unitas est quarta, quæcunque sit; in quinario quinta, & sic de aliis; unde ultima unitas dicitur formaliter determinata, quia hoc determinatum est, v. g. in quaternario, quod finiat in quarta unitate.

Rem explicat Joannes à S. Thoma exemplo aptissimo

mo circuli, qui, cum sit finitus, debet habere finem, principium, & medium suæ extensionis; & tamen in circulo neutra pars determinatè est medium, principium, vel finis; undè formalitas principii, medii, & finis reperitur determinatè in circulo; attamen quantum ad materialem, seu quantum ad partem, supra quam cadit formalitas principii, medii, & finis, hoc non est determinatum, sed indifferenter cadit supra quamlibet partem. Idem dicimus de numero, nam quantum ad hoc, quod est claudi ultima unitate, quæ sit talis rationis, v.g. quarta, vel quinta, hoc determinatum est in uno numero: non enim numerus, v.g. quaternarius, finitur in qualibet unitate, v.g. in secunda, vel tertia, sed determinatè in quarta; ratio tamen quarta & ultimæ non cadit supra aliquam determinatè, sed indifferenter supra quamlibet ad alias comparatam.

Obj. 3. Unitas ordinis non sufficit, ut numerus sit ens per se unum; ergo non est unum per se. Probatur antecedens: In exercitu & populo datur unitas ordinis; sed populus & exercitus non sunt unum per se, ergo unitas ordinis non sufficit, ut aliquid sit unum per se.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: In populo & exercitu non datur unitas ordinis; phyfici, concedo; politici, nego. Et ad minorem: Sed populus & exercitus non sunt unum per se; in *esse* phyfico, concedo; in *esse* politico, nego.

Explicatur solutio: Unitas ordinis sufficit, ut aliquid sit unum per se; undè eo modo aliqua sunt unum per se, quod habent unitatem ordinis. Cum igitur plures homines aggregati in uno exercitu non habeant inter se, nisi ordinem politicum, in quantum multitudo illa obedit uni duci, non faciunt unum per se, nisi moraliter & politicè; cæterum in ordine phyfico sunt quilibet per accidens. At verò inter plures unitates componentes numerum reperitur ordo, non moralis & politicus, sed quantitativus & mathematicus; quatenus ultima cæteris prefigit per modum extensionis, easque ad hanc numeri speciem determinat; undè constituunt unum per se quantitativè & mathematicè.

Obj. 4. Si numerus esset unum per se, deberet habere unicum subiectum, sed non habet unicum subiectum (sic quidem numerus v.g. hominum non est in uno homine, sed in variis, hisque remotissimis ab invicem, quorum alii sunt in India, alii in Gallia:) ergo numerus non est unum per se.

Resp. Distinguo majorem: Si numerus esset unum per se, deberet habere unicum subiectum; totale, concedo; do;

do; parziale, nego. Quilibet autem homo non est nisi subiectum parziale Numeri hominum; omnes verò homines sunt totale ejus subiectum. Neque refert, quod sint propinqui, vel remoti: quia unitas numeri est solùm unitas ordinis, ad quam nihil facit distantia, vel propinquitas: unde ubicumque nascatur homo, statim atque est in rerum natura, incipit pertinere ad numerum hominum, ut subiectum ejus parziale.

Dices. Multitudo Angelorum habet omnia, quæ competunt multitudini rerum quantitativarum, & tamen non estens per se unum, sed solùm per accidens; ergo multitudo, rerum quantitativarum est etiam ens per accidens. Probatur antecedens: Nam in Angelis aliquis est ultimus claudens multitudinem illorum; similiter talis multitudo est mensurabilis per unum sæpius replicatum, & est æqualis alteri simili multitudini &c.

Sed reponso facile habetur ex dictis. Nam numerus propriè dictus constare debet ex unitatibus ejusdem rationis, ac sola quantitatis divisione discreti, unde propriè locum non habet in Angelis, ac cæteris rebus quantitate carentibus, sed solùm metaphoricè. Itaque numeratione non ordinatur, quia ille ordo non est nisi inter unitates propriè numericas; nec mensurantur per unum sæpius repetitum, quia non sunt idem unum divisione multiplicatum, sed in quolibet est unitas ab unitate alterius diversa, proindeque non mensurabilis eadem mensura.

ARTICULVS SEXTVS.

De Proprietatibus Quantitatis, & ejus Coordinatione.

Proprietates reales quantitatis videntur quatuor supra relatæ, scilicet extensio locati, impenetrabilitas, mensurabilitas, & divisibilitas. Sed præterea res aliæ attributales, sed logicales referuntur ab Aristotele.

Prima est, non habere contrarium propriè dictum: Cum enim contraria propriè dicta sint, que mutuo se expellunt a subiecto, & inter se pugnant, quantitas non pugnat cum alia quantitate, nec eam expellit à subiecto: siquidem non est activa, & ideo una non agit in aliam, ut eam à suo subiecto expellat. Adde præterea, quod omnes quantitates, inter quas videretur esse posse contrarietas, ut omnes lineæ, sunt ejusdem speciei: unde inter se non pugnant ut à subiecto se excludant.

Secunda proprietas est, non suscipere magis & minus: Licet

est enim quantitas crescere possit, vel minui, & idem fieri major vel minor; attamen propterea non fit magis quantitas: minima enim quantitas æquè perfectè est quantitas, ac maxima.

Tertia proprietas quantitatis est, quòd secundum eas res dicantur *æquales & inæquales*: Cum enim proprium sit quantitatis constituere subiectum mensurabile, reddit ipsum consequenter æquale, vel inæquale alteri: æqualia enim sunt, quæ conveniunt in mensura; inæqualia verò, quæ differunt secundum mensuram. Attamen quia, quæ proprie competunt quantitati, tribuuntur etiam per metaphoram rebus spiritualibus, dicimus enim, quòd Deus est magnus, quòd Angeli sunt in magno numero, ita quoque in aliis rebus æqualitas quædam metaphorica repetitur: sic dicimus Personas Divinas esse æquales, gratiam sanctissimæ Virginis non habere sibi æqualem in aliis Sanctis &c.

Quantum ad coordinationem specierum quantitatis, exclusis speciebus minùs propriis, sic ordinatur ejus prædicamentum. In primis quantitas dimensiva in communi dividitur in quantitatem continuam, & discretam, quæ alio nomine dicitur *numerus* seu in quantitatem molis & quantitatem multitudinis. Quantitas discreta, seu numerus dividitur in parem & imparem; hi in alias species. Quantitas verò continua dividitur in lineam, superficiem & corpus; quarum quælibet est species infima: nam omnis linea est ejusdem speciei, sicuti & omnis superficies, quamvis possit suscipere figuras diversæ speciei, v. g. figuram quadratam, circularem, triangularem, &c. Neque mirum est, quòd prædicamentum quantitatis dividatur in tam pocas species; quia diversitas specifica est à forma: Cum ergo quantitas sit admodum materialis, non dividitur multis divisionibus specificis, & formalibus. Ceterum si quis velit quantitatem dividere in omnes suas species sive proprias, sive improprias, divisio habetur supra artic. 3.

QUÆSTIO QUARTA

De Quantitate

Tertium prædicamentum est Relatio, cujus notitia summe necessaria est non modò Philosophis, sed Theologis quoque; cum nulla ferè sit urriusque sapientiæ pars, in qua de aliquo ente relativo non disputetur. Sequitur autem

tem consuetum ordinem circa Relationem tria quærimus. Primò, quid sit. Secundò, quotuplex sit. Tertio, quas habeat proprietates.

ARTICULUS PRIMVS.

Quid sit Relatio.

HOc prædicamentum vocatur ab Aristotele τὸ πρὸς ἄλλο, id est, *Ad aliquid*: Vulgò verò dicitur *Relatio*, item *Respectus*, *Ordo*, *Habitudo*. Dari relationes reales in diuinis, fide constat; at in creaturas nullam esse realem, Aureolus ac plerique Nominalium censuere, atque ante illos nonnulli Antiqui, ut Zeno & Stoici, teste Ammonio & Simplicio. Verùm Relationem esse aliquid reale in creaturis constat, tum communi Philosophorum ac Theologorum consensu, tum etiam his momentis.

1. Nemine cogitante homo pater est filii, genuit; duo alba similia sunt: duo ligna bipalmaria sunt æqualia: Sed paternitas, similitudo, æqualitas sunt meræ Relationes ergo dantur in rebus Relationes.

2 Datur in rebus (ut arguit Sanctus Thomas quæst. 7. de Potent. art. 3.) id, in quo præcipuè consistit bonum Vniuersi; non enim situm est in eo, quod non est, aut à nobis fingitur: sed bonum Vniuersi consistit in ordine rerum tum ad se invicem, tum ad Deum, quo sublato omnia confusa essent, unde Aristoteles 11. Metaph. aptè comparat Vniuersum exercitui, cuius bonum consistit in ordine militum, tum inter se, tum ad ducem, quo per discordia sublato ruit exercitus: Ergo datur ordo, seu relatio in rebus.

3 Ideo Pater æternus realiter refertur ad Filium, quia re ipsa illum genuit; Atqui & pater creatus realiter gignit filium; ego re ipsa ad eum refertur, unde Apostolus ad Ephes. 3. paternitatem creatam à divina derivat, ut reale ejus participationem. Itaque certum fit, dari relationes reales: at non omnes sunt prædicamentales. Prius ergo aliquid dicendum de Relatione in genere, ac ejus divisionibus. Tum quid sit Relatio prædicamentalis dicemus;

Relatio in uniuersum est respectus, seu ordo unius rei ad aliam. Porro duobus modis unum ad aliud ordinari potest; secundum rem, vel secundum rationem. Hinc Relatio duplex, realis & rationis. Relatio realis est ordo, qui rebus ipsis, sic effectus ordinatur ad causam, pars ad totum, potentia ad actum, actus ad objectum. Relatio rationis est ordo per mentem inter aliqua exco- gitatus, ut prædicati ad subiectum, species ad genus &c.

Relatio realis dividitur in increatam & creatam. Relatio increata est ordo, seu respectus unius divinæ personæ ad aliam. Quadruplex est. Paternitas, Filiatio, Spiratio activa, spiratio passiva, de quibus Theologi. Relatio creata est ordo naturalis unius rei creatæ ad aliam, vel ad Creatorem ipsum.

Relatio creata dividitur in relationem secundum esse, & relationem secundum dici. Relatio secundum esse est purus ordo, purusque respectus ad terminum; ut paternitas, filiatio, æqualitas, nihil aliud exprimunt, præter respectum unius ad aliud. Relatio secundum dici non est aliquid purè relativum, sed res quædam absoluta, quam consequitur habitudo ad aliam; adeo ut exprimi non possit, quin & illa habitudo exprimat: unde vocatur *secundum dici*, quia est res absoluta, dicens tamen habitudinem ad aliam: sic pars, etsi sit aliquid absolutum, includit tamen habitudinem ad totum, scientia ad objectum movens ad motum &c. Ita explicat S. Thomas 1. par. quest. 3. art. 6. ad 1.

Alio modo dividitur relatio in transcendentalem & non transcendentalem. Relatio transcendentalis est ordo in essentia rei inclusus, seu ipsa rei absolutæ entitas ex sua essentia ad aliud destinata; ut anima dicit transcendentalem ordinem ad corpus, scientia ad objectum, materia ad formam, accedens ab subjectum, &c. nam hæ res ad illa ex sua essentia ordinantur. Dicitur *transcendentalis*, quia transcendit omnia rerum genera; nihil enim ferè est, quod ad aliud ex sua natura non ordinetur. Relatio non transcendentalis est, quæ non includitur in essentia rei, sed ipsi advenit, ut paternitas respectu hominis. Hæc divisio videtur cum prima coincidere: nam omnis relatio transcendentalis est Relatio secundum dici; non enim est purus respectus, sed entitas absoluta includens respectum. Et omnis relatio secundum dici videtur transcendentalis: est enim entitas absoluta includens respectum, sine quo intelligi non potest. Unde Aristoteles definit relatam secundum dici, *Ea quæ id quod sunt alterius sunt*; quæ definitio convenit relatis transcendentalibus.

His ita explicatis, evidens est, relationes transcendentales, seu secundum dici, non pertinere ad hoc prædicamentum: sunt enim entitates absolutæ ad alia prædicamenta spectantes. Itaque solæ relationes non transcendentales, seu secundum esse, hoc constituunt prædicamentum, unde *prædicamentales* vocantur, Quid sint propriè, dicendum.

C O N C L U S I O.

Relatio prædicamentalis rectè definitur, accidens reale, cujus totum *esse* est ad aliquid se habere; id est, in puro respectu consistit.

Explicatur definitio, quæ est Aristotelis. In primis relatio dicitur *accidens*, ut excludantur ab hoc prædicamento Divinæ relationes, quæ non sunt accidentia: nam in Deo nullum est accidens. Additur, *reale*, ut excludantur relationes rationis: solum enim ens reale ponitur in prædicamento. Aliæ verbò particulæ excludunt relationes transcendentales; & secundùm *dici*, quarum totum *esse* non est ad aliud se habere, sed est quædam entitas absoluta, in qua includitur ordo ad aliud, in quantum est alterius.

Dices. D. Thomas 1. par. qu. 28. artic. 1. dicit, quòd *solum in his, quæ sunt ad aliquid; invenitur aliqua, quæ sunt secundùm rationem tantum*: Ergo in prædicamento relationis ponuntur etiam relationes rationis.

Respondeo cum Ferrariensi 4. Contra Gentes cap. 14. D. Thomam solum velle, quòd propria ratio relationis, scilicet *esse ad aliquid*, propriè salvatur in relationibus rationis, quod non convenit aliis prædicamentis: non enim chimæra, aliæque ejusmodi figmenta propriè habent rationem substantiæ, aut alterius prædicamenti. At verbò relationes rationis sunt propriè relationes: intellectus enim noster verè & propriè ordinat, refert unum ad aliud. Non sunt tamen in prædicamento defectu realitatis quia ut expresse dicit sanctus Doctor, qu. 7. de pot. artic. 9. *in nullo prædicamento ponitur aliquid, nisi sit res extra animam existens*, id est, ens reale.

Quæres primo, quæ sint conditiones requisitæ ad relationem prædicamentalem?

Respondeo, ex D. Thoma Op. 48. quatuor præcipuè assignari.

Prima est, ut habet subiectum reale: accidens enim reale exigit reale subiectum.

Secunda est, ut habeat rationem fundandi, seu fundamentum reale: fundamentum enim est veluti causa relationis: unde cum effectus realis exigit causam realem, ut relatio sit eius, fundamentum debet esse reale.

Tertia est, habeat etiam terminum realem: cum enim relatio consistat in ordine ad suum terminum, ut realis ordo realiter resultet, oportet, ut realiter ponatur terminus.

Quarta, ut extrema, id est, fundamentum & terminus realiter distinguantur: non enim datur ejusdem relatio ad

se ipsum. Quæres secundò, quid sit subiectum, quid fundamentum, quid terminus relationis.

Respondeo, subiectum relationis esse id, in quo est relatio, seu quod refertur. Fundamentum verò est id, quod est ratio respiciendi, seu referendi. Terminus demum est id, quod respicitur: sic in relatione paternitatis, homo, qui genuit filium, est subiectum; filius genitus est terminus, qui respicitur à patre; generatio verò est fundamentum; ratio enim, cur pater respicit filium, est quia genuit ipsum. Quia verò relatio est inter subiectum & terminum; ideo subiectum & terminus dicuntur *extrema relationis*.

ARTICULUS SECUNDUS.

An relatio prædicamentalis sit realiter distincta à suo fundamento.

Relatio igitur prædicamentalis nihil aliud est, quam ordo, respectusque unius ad aliud; ordo, inquam, non ipsa rei entitate inclusus, sed adventitius. Nunc discutiendum, an ordo ille sit quid distinctum ab absolutis, quæ sunt in re, præcipuè verò à fundamento; id est, ab illa entitate absoluta, quæ est ratio, cur unum aliud respiciat. Negant plures extranei; affirmat verò communiter utraque schola D. Thomæ & Scoti. Et planè quamvis prima opinio videatur expeditior, imaginationique conformior, eo quòd imaginari non possumus, eam quæ tandem sit illa entitas relativa à fundamento seorsim sumpta: Attamen secunda sententia verisimilior videtur, ac rationi rerum fibras solertiùs inspicienti maximè conveniens. Observamus enim, nos habere non in imaginatione, sed in mentis apice, ideam, seu notionem ordinis, & relationis; Illamque ideam, nobis repræsentare ordinem, non ut denominationem extrinsecam, aut ut negationem, sed ut aliquid positivum, & intrinsecum rebus ordinatis; unde si res ex sua propria essentia ordinetur ad aliquid, ordinem illum concipimus ut rei maximè intrinsecum & positivum, non tamen ab essentia realiter distinctum, quam hoc ipsum, quod est aliud respicere, est ex ratione talis essentiae. Et ideo vocamus has relationes *transcendentales*, id est identificatas cum essentia ejus, quod refertur. Sed si res ex sua essentia non ordinantur, imò si intellectis omnibus, quæ sunt in re, nullus in ea sit ordo ad aliquid, planè ut intelligatur relata, necesse est, ut intelligamus entitatem, quam nobis repræsentat idea ordinis, supervenisse illi rei tanquam aliquid addititium, proindeque distinctum.

rum, vel secundum rem, si rei ipsa de novo referatur, vel secundum rationem, si sola mente referatur. Sit atque.

C O N C L U S I O.

Relatio prædicamentalis realiter distinguitur à fundamento, & ab omnibus absolutis, quæ sunt in re; estque entitas additicia, cujus munus est constituere rem ordinatam ad aliud.

Sic censere D. Thomam, etsi aliqui dubitent, ex tribus aperte intelligi potest.

Primò, quia ex Sancto Thoma in 1. Dist. 4. q. 1. art. 1. *Nulla Relatio est substantia secundum rem in creaturis.* Quod idem tam frequenter repetit, ut Ferrariensis 4. Cont. Gen. cap. 14. id habeat ut clarissimum in doctrina D. Thomæ. At certum est, pleraque relationes fundari in ipsa substantia immediate, ut relatio similitudinis inter Petrum & Paullum, animæ ad corpus, creaturæ ad creatorem in substantia fundatur; ergo distinguitur à fundamento.

Secundò, perpetuo docet relationes afferre novum, & proprium esse accidentale, dum adveniunt, quod falsum esset, si à fundamento præexistente non distinguerentur. En verba ejus 4. cont. Hen. cap. 14. *In nobis relationes habent proprium modum essendi secundum propriam rationem, sicut & in aliis accidentibus contingit.* Et in 1. Dist. 2. q. 1. art. 2. *In creaturis per paternitatem additur novum esse, quod est esse accidentale.*

Tertiò demum idem intelligi potest ex eo, quod dicit idem sanctus Doctor: *Relationem habere esse debilissimum, imperfectissimum & postremum omnium accidentium.* 4. Cont. Gent. cap. 14. & 12. Metaph. tex. 19. aliisque in locis. Item. *In creatis comparati relationem ad absolutum, sicut accidens subjectum* 4. Cont. Gent. cap. 14. & *absolutum, esse aliam rem à relativo* 1. p. q. 28. art. 2. ad 2. quæ omnia & innumera alia apud D. Thomam frequentissima manifeste ostendunt realem distinctionem relationis ab absoluto; proindeque à fundamento, eamque speciale genus rei esse, ab aliis, quæ relativa non sunt, distinctum.

Probatur conclusio ratione. Illa realiter distinguuntur, quorum entitates re ipsa non sunt idem. Atqui entitas fundamenti re ipsa non est idem cum entitate relationis; ergo realiter distinguuntur. Major patet ex terminis. Minor suadetur: Entitas relationis est purus ordo, seu respectus, cujus totum esse est ad aliud se habere, ut patet ex definitione illius, tum ex notatione, quam omnes habent de relatione propriè sumpta, id est prædicamen-

mentali : Atqui entitas fundamenti , quocumque modo invertatur , non est purus ordo , purusque respectus, cuius totum *esse* sit ad aliud se habere , sed re ipsa est diversissima ab hoc genere rei , cum sit quid absolutum in re : ergo entitas fundamenti non est re ipsa idem cum entitate relationis .

Ex qua ratione colligo , vel funditus evertendam esse definitionem Aristotelis dicentis , *relationem totaliter consistere in respectu ad alterum* : vel dicendum , illam esse solum denominationem extrinsecam , aut ad summum ens rationis , quod tamen adversarii negant : vel nobiscum fatendum non esse ipsum fundamentum , sed aliud genus rei , quod tantum consistit in respiciendo , quodque superaditur fundamento . Intelligibile enim est , entitatem fundamenti totaliter consistere in respectu ; ergo illa entitas , quæ tota consistit in respectu , non potest esse entitas fundamenti ; sed alia alterius ordinis , quæ si sit realis , realiter quoque distinguetur ab illo .

Confirmatur . Relatio perit manente entitate fundamenti : Ergo est aliquid distinctum . Consequentia patet : Non enim est majus signum distinctionis , quam realis separatio . Antecedens verb constat : Nam mortuo filio perit respectus paternitatis , manente tamen entitate fundamenti ; ergo relatio perit manente entitate fundamenti .

Respondent Adversarii , entitatem fundamenti habere duplex munus , absoluti scilicet , & respectivi ; porro pereunte termino perire quantum ad exercitium & munus relativi , manere verò quantum ad munus absoluti .

Sed contra . Hæc responsio tribuit creaturis , quod est soli Deo proprium . Theologi enim docent cum D. Th. 1. p. q. 2. Divinæ essentiae proprium esse , ut propter sui eminentiam comprehendat in sua simplici entitate munus relativi , & absoluti : unde Pater æternus per eandem entitatem realem est Deus (quod est aliquid absolutum) & etiam Pater (quod est aliquid relativum :) Ergo illa duo munera non possunt in creaturis in una , eademque re adunari . Quippe , ut fert Axioma : *Quæ sunt unita in superioribus , sunt divisa in inferioribus* . Et quero ab Adversariis , quid hac in parte tribuant specialiter Deo , si etiam in creaturis aliqua entitas possit simul duo ista munera , relativi scilicet & absoluti , comprehendere .

Contra 2. Munus respectivi , quod pereunte termino perit , vel est aliquid reale , vel non : Si est aliquid reale ; ergo relatio est re ipsa separabilis à fundamen-
to,

to, & proinde ab eo distincta. Si non sit aliquid reale; Ergo relatio non consistit formaliter in aliquo intrinseco reali, cum definire possit nulla realitate desinente; sed solum est ens rationis; vel denominatio extrinseca petita à termino. Et demum velint, nolint adversarii, munera realia intrinseca, quorum unum manet alio pereunte, sunt etiam realiter distincta; unde relatio, sive dicatur munus, sive entitas, sive quidquid volueris, realiter distinguitur à fundamento, quo permanente perit.

Replicabis, munus respectivi consistere in entitate reali, ipsius scilicet fundamenti, non tamen præcisè sumpta; sic enim est quid absolutum; sed ut connotat terminum, quo modo est aliquid relativum. Ut relatio similitudinis parietis albi ad album est ipsa entitatis albedinis, non præcisè sumpta, sed ut connotat aliam albedinem; sicut in Physica docent Thomistæ, unionem animæ cum corpore non esse aliquid distinctum ab anima, sed entitatem animæ, ut connotat corpus, ipsique applicatur: & tamen certum est, quod manente anima perit unio ejus cum corpore præcisè per hoc, quod amplius non connotet corpus, seu non sit in corpore. Quod igitur Thomistæ dicunt de hac unionem, proportionem dici poterit de relatione prædicamentali.

Sed contra. Hæc responsio confundit relationes prædicamentales cum transcendentalibus, quas omnes distinguunt. Nam relatio transcendentalis est itidem absoluta entitas connotans aliud. Si ergo idem sit relatio prædicamentalis, quid discriminis relinquetur; Cur hæc novum rei genus constituat? Cur pereunte termino peribit, cum transcendentalis maneat; Ut oculus sublati coloribus nihilominus ad eos transcendentalem dicit ordinem. Demum hæc responsio evertit receptam relationis notionem, & definitionem, ut sit accidens, cujus totum esse sit ad aliud se habere: non enim hoc erit, sed aliud, nempe entitas, plerumque substantialis, ut connotans terminum.

At frustra obtrudunt exemplum unionis. Nam unio non est anima connotans corpus (aliàs post mortem maneret unio, cum anima separata nihilominus connotet corpus) sed est anima per actionem agentis applicata corpori: unde tria dicit, animam, corpus, & actionem ea jungentem, quæ quandiu manent, manet unio: at si horum aliquod desinat, non mirum, si & ipsa desinat. At relatio unum quid simplex dicit, nempe purum respectum: Itaque si ille respectus sit fundamenti entitas, manente fundamento manebit relatio. Est & hic aliud observandum. Anima est per se essentialiter

ter forma corporis, & ideo ut corpus informet, non eget alia forma, sed sola applicatione agentis; at vero entitas fundamenti non est per se essentialiter respectus ad terminum. sed quid absolutum: ut ergo respiciat, eget aliquo addito.

Atque hinc duci potest aliud argumentum. *Esse* reale adventitium fundamento, ab eo realiter distinguitur: Sed relatio dicit *esse* reale, nempe *esse ad*, quod non est ipsum *esse* fundamenti, sed ei advenit posito termino; ergo realiter distinguitur è fundamento.

Respondent, relationem esse accidens logicum. Verum hæc responsio ferè labitur in sententiam nominalium, nempe relationem esse ens rationis formaliter: nam formaliter non est ipsa entitas fundamenti, sed id, quod ipsi advenire intelligitur: Si ergo nihil reale adveniat, nihil reale erit relatio, sed solum fundamentum quodam modo consideratum, nempe comparatum ad terminum; ergo erit formaliter ens rationis. Deinde accidens logicum non pertinet ad prædicamenta: sunt enim genera rerum, & non Logicalium conceptuum. Postremo si relatio sit accidens logicum, nihil reale advensuo suo subiecto, Deus citra sui mutationem poterit de novo intrinsecam relationem admittere, quod negant Theologi.

Obji. 1. D. Thomas Opusc. 48. Tract. de relatione dicit, relationem similitudinis esse ipsam albedinem, ut se habet ad aliam albedinem.

Resp. Opusculum istud esse dubium: quo: potiora sunt alia S. Thomæ testimonia ex indubiis ejus operibus supra relata. Quanquam & ad illum locum dici fortè posset, solum velle, relationem non distingui à fundamento, ut rem à re: undè, dicit *non esse aliam rem ab eo*; at non negat, distinguì ut modum à re.

Instabis. Idem D. Tho. 5. Phys. lect. 3. dicit: *Nihil mihi advenit de novo per hoc, quod incipio fieri similis alteri*; Ergo similitudo non est entitas etiam modaliter à fundamento distincta.

Resp. Distinguo antecedens: Nihil mihi advenit de novo, per modum physice mutationis, de qua ibi loquitur D. Thomas, concedo; per modum respectus, negò. Ibi enim probat, ad relationem non dari motum propriè dictum, eo quòd resultet nulla prævia mutatione ad solam termini positionem, nec propriè mutet subiectum.

Adiici præterea potest, D. Thomam loqui de eo, in quo jam præexistit relatio similitudinis, quem certum est sine ulla prorsus mutatione incipere referri ad novos terminos, ut jam dicemus; ex quo rectè infert, ad
rela.

relationem non dari per se motum, quia hæc ipsa extensio ad novos terminos sine aliqua mutatione subjecti non fiet, sicut nec prima productio ejus, si relatio per se terminaret motum.

Obii. 2. Si relatio esset quid realiter à fundamento distinctum, nascente muscâ mutaretur totus orbis: nullus enim pars orbis est, quæ non dicat aliquam relationem vel distantiam, vel propinquitatis, vel similitudinis, vel dissimilitudinis ad illam muscam; ergo nascente illa musca pullularent infinitæ relationes in orbibus.

Resp. Nego sequelam. Ad probationem distinguo: Omnis pars Orbis dicit aliquam relationem ad illam muscam, relationem novam, nego; Relationem antea præexistentem, concedo. Per eandem enim relationem respicitur illa nova musca, per quam & aliæ præexistentis muscæ respiciuntur: nam pro omnibus terrenis ejusdem rationis, v. g. pro omnibus filiis in patre, datur una relatio ad omnes illos extensa, ut infra dicetur. Quidam tamen non reputant inconveniens mutari omnia relativè ad productionem novæ rei, quod ea mutatio sit tenuissima: & sanè si ad positionem alicujus corporis aliquo loco totus aer vicinus mutatur, recipiendo species intentionales illius corporis, quid prohibebit, ad positionem novi entis alia novæ relationis adventu quodammodo mutari?

Obii. 3. Dùm Petrus Romæ existens sit pater, nascenti primùm filio in Gallia, nihil reale de novo acquiritur: ergo paternitas non est res à præexistente fundamento distincta. Probatur antecedens: Quod non mutatur de novo, non acquirit novam entitatem; Sed Petrus non mutatur de novo per nativitatem illius filii; ergo nullam acquirit entitatem.

Resp. Nego antecedens. Ad ejus probationem, distinguo majorem: Non mutatur absolutè, concedo; relativè, nego. Et ad consequentiam: ergo non acquirit novam entitatem absolutam, concedo; relativam, nego. Nam Petrus in hoc casu acquirit respectum patris, quem antea non habebat: unde mutatur relativè. Hæc tamen mutatio relativa non censetur propriè mutatio, quia id dicitur propriè mutari, quod alio modo in se disponitur. Relatio autem superveniens non disponit alio modo rem in se ipsa, sed solum in ordine ad alia.

Insuperabis. Nulla est causa producens illam novam entitatem in Petro; ergo nullam acquirit.

Resp. Nego antecedens: nam causa, ex qua resultat relatio, est ipsum fundamentum, à quo dimanat positio

termino . Neque mirari debemus , ejusmodi ordines , licet sint reales entitates , ita faciliè ac sæcundè resultare ex suis fundamentis : videmus enim , entia longè perfectiora resultare ex aliis simili, imò mirabiliori sæcunditate . Quis crederet , ex pulsato aere resultare sonum , qui etiam corpori allisus reciprocatur , nisi quotidie auribus id experiremur ; Quis putaret , tantam lucis copiam ex modica candela tam latè diffundi ; ex grano pulveris propè infinitas imagines effundi , quibus totus impletur aer , quæque apposito speculo iterum reciprocantur , mirabili & propè infinita sæcunditate .

Urgebis . Posita causa ponitur effectus : sed posito fundamento non propterea ponitur relatio : ergo fundamentum non est causa relationis . Probatur minor : In Petro, nondum nato filio , existit fundamentum paternitatis , & tamen non est in eo paternitas ; ergo posito fundamento non ponitur relatio .

Resp. Distinguo majorem : Posita causa ponitur effectus , si sint aliæ conditiones , ex quibus pendet effectus , concedo , si desint , nego . Fundamentum est quidem causa relationis , sed terminus est conditio , sine qua resultare non potest : nam *fieri* sequitur ad *esse* . Porro *esse* relationis totum consistit in respectu termini : Itaque produci nequit , nisi sit terminus , sicque ab eo in *fieri* prorsus pendet . Hanc rationem complexus est D. Thomas 4. contra Gent. cap. 14. his verbis : *Propria relationis ratio in eo consistit , quod est esse ad alterum : Unde esse ejus proprium quod substantie superaddit , non solum dependet ab esse substantie , sed etiam ab esse alicujus exterioris .*

Ne autem gratis dictum videatur , relationem in *fieri* dependere à termino , tanquam à conditione , qua posita statim resultat , præter rationem jam allatam , id declarari potest Theologico exemplo . Docent Theologi , species intelligibiles Angelorum , quamvis habeant vim repræsentandi omnia individua , attamen futura individua non repræsentare , donec illa à parte rei existant : unde talis repræsentatio dependet ab existentia individuum , tanquam à conditione extrinseca , sine qua fieri nequit . Cur à pari non poterit relatio dependere à positione termini , ita ut sine illo nunquam causari possit à suo fundamento .

Obii. 4. Si relatio distingueretur à fundamento , daretur processus in infinitum in relationibus . Probatur sequela ; Duæ relationes , v. g. duæ paternitates , sunt similes inter se , ac proinde fundant duas relationes similitudinis ; & rursus illæ duæ alias duas , & sic in infinitum ; ergo , &c.

Resp. Nego sequelam . Ad probationem , nego , quòd una

una relatio possit fundare aliam, v.g. una similitudo alia similitudinem. Et ratio est: Tum quia Relatio est debili-
loris entitatis, quàm quæ causare possit aliam Relationem
Tum præcipuè quia, ut docet D. Th. 1. p. q. 42. art. 1. ad
4. q. 35. ar. 3. ad 2. & q. 7. de pot. art. 9. ad 2. Relatio est
essentialiter respectus: unde non indiget aliquo addito ut
referatur. Sed sicut actio, quantum factibilis est, fit per
se ipsam, & non per aliam actionem: ita Relatio ad omnia,
ad quæ referribilis est, refertur per se ipsam.

Instabis. Relatio similitudinis inter duas paternitates
potest realiter separari ab illis: Ergo realiter distinguitur
ab illis. Consequentia videtur certa, cum ex hoc capite
probaverimus supra, Relationem distingui à fundamento.
Antecedens probatur; Paternitas Petri desinit esse similis
pereunte altera paternitate, cui erat similis: Ergo perit
Relatio similitudinis manente paternitate.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo
consequentiam: Ergo perit relatio similitudinis, quan-
tum ad hoc, quod est extendi ad terminum secundarium,
concedo; quantum ad entitatem relativam, nego. Expli-
catur solutio. Paternitas Petri est similis per se ipsam pa-
ternitati Paulli, non verò per Relationem distinctam: at-
tamen pereunte paternitate Paulli desinit esse similis, non
quod amittat relationem, per quam erat similis, sed præ-
cisè per hoc, quod non habeat terminum secundarium,
ratione cuius denominabatur similis. Sicut dum video
quinque homines, si unus recedat, visio mea propterea
non perit, sed præcisè desinit se extendere ad illum,
qui abiit.

Obji. 5. Quocumque præciso, duo alba sunt similia: Er-
go Relatio similitudinis non distinguitur ab illis.

Resp. Distinguo antecedens: Sunt similia fundamentali-
ter, concedo; formaliter & relativè, nego. Vnde si Deus
destrueret respectum illum similitudinis, qui est inter duo
alba, non essent ampliùs formaliter, & relativè similia,
idest, ordinata invicem ordine similitudinis, quia care-
rent Relatione similitudinis. Attamen casus videtur im-
possibilis. Sunt enim quidam modi, qui licèt à subjecto
distinguantur, ab illo tamen separari non possunt: ut, po-
sita æquali distantia circumferentiæ à centro impossibile
est, ut non resultet figura circularis; & tamen Adversarii
fatentur, figuram esse accidens distinctum à quantitate: Et
addita quarta unitate tribus præexistentibus, impossibile
est, ut non resultet numerus quaternarius, qui tamen est
distinctus à rebus numeratis. Hanc solutionem tradit D.
Thom. Quodl. 7. art. 10. ad 4.

ARTICULUS TERTIVS.

Quantuplex sit Relatio.

EXplicata quidditate Relationis, nunc variæ ejus divisiones referendæ sunt. Cum autem Relatio causetur à fundamento, juxta varia fundamentorum genera solent assignari varia Relationum genera.

Porro tria sunt genera fundamentorum Relationis, scilicet *Unitas & Numerus*, seu convenientia & disconvenientia : *Actio & Passio* : *Mensura & Mensurabile*. Vnde triplex quoque est genus Relationum, quorum primum fundatur in convenientia & disconvenientia, secundum in actione & passione, tertium in mensura & mensurabili.

Declaratur divisio ex D. Thoma 15. Metaph. lect. 7. Tot sunt fundamenta Relationum, quot sunt rationes, cur unum ordinetur ad aliud : Atqui tres solum sunt rationes, propter quas unum respicit aliud : Ergo sunt solum tria fundamenta Relationum. Major patet. Declaratur minor : Omne, quod ordinatur ad aliud, vel ipsum respicit secundum *esse*, ut mensuram suæ perfectionis; vel secundum *operari*, ut causam, aut effectum; vel secundum unitatem, seu convenientiam, vel disconvenientiam. Si respiciat primo modo, ut Mensuram sui *esse* ac perfectionis, est fundamentum Mensuræ, & Mensurabilis; sic scientia respicit objectum ut mensuram suæ perfectionis, sic exemplar respicitur ab exemplato : sic creaturæ respiciunt Deum : & generaliter omne specificatum respicit suum specificativum. Si verò respiciat secundo modo, ut causam, vel effectum, erit fundamentum Actionis & Passivis : sic filius respicit patrem, & generaliter omnis effectus causam. Si demum tertio modo in quantum convenit, vel disconvenit, erit *Unitas & Numerus*, seu fundamentum convenientiæ & disconvenientiæ : sic paries albus respicit alium parietem album ut convenientem, & nigrum ut disconvenientem.

Omnis autem convenientia præcipuè attenditur secundum tria prædicamenta, scilicet secundum Substantiam, Quantitatem & Qualitatem. Convenientia secundum Substantiam dicitur *entitas*, convenientia secundum Quantitatem dicitur *æqualitas*, convenientia secundum Qualitatem dicitur *similitudo* : Sic Petrus & Paullus, quia in natura humana conveniunt, habent relationem identitatis : Sic paries albus, quia convenit in qualitate cum alio albo, habet relationem similitudinis cum eo : Duo verò quanta, dum con-

veniunt

eniunt in eadem mensura, habent inter se relationem
qualitatis.

Dices. Id, quod transit, non potest fundare Relatio-
nem permanentem: Sed actio transit: Ergo non potest
fundare Relationem permanentem.

Respondeo distingo maiorem: id, quod transit: tam
formaliter, quam virtualiter, concedo; id quod transit,
formaliter, remanet tamen virtualiter, nego. Et ad mi-
norem: sed actio transit, formaliter, concedo; virtua-
liter, nego. Actio enim remanet virtualiter, tum in
effecturelictio; tum in determinatione, quam relinquit
in causa, seu in virtute productiva. Ex hoc enim, quod
pater genuerit filium, remanet ejus vis productiva spe-
ciali modo determinata circa talem filium, nam antea
aspiciebat ipsum solum ut producibilem, postea verbò re-
spicit ut productum. Vnde S. Thomas in 3. dist. 8. art. 5.
respondens, inquit, *relationes non innascuntur ex actionibus se-
cundum quod sunt in actu, sed magis secundum quod fuerunt,
etque fundantur super id, quod in agente relinquitur ex actio-
ne, sive sit dispositio, sive habitus, sive jus, aut potestas.*

Dividitur præterea Relatio in Mutuam, & non Mu-
tuam. Patet divisio: Nam inter ea, quæ dicunt ordinem,
aliquando reciprocus est ex utraque parte ordo, ut inter
patrem, & filium, & inter duos parietes albos, aliquan-
do non reciprocatur, sed se tenet ex parte unius solum
extremi, ut creatura ordinatur quidem ad Deum, sed
Deus non ordinatur ad creaturas; similiter scientia ordi-
natur ad objectum, sed objectum non dicit ordinem ad
scientiam. Cum Relatio utriusque reciproca est, dicitur
Mutua: si verbò ex parte unius solum sit extremi, dicitur
non Mutua. Relationes autem mutux sunt ut plurimum,
quæ fundantur in Convenientia, & Disconvenientia: in
Actione & Passione: quia communiter loquendo, in illis
utrobique est ratio referendi: siquidem inter ea, quæ
conveniunt, utrobique est convenientia. Et non solum
effectus ordinatur ad suam causam, sed etiam ipsa causa,
si sit creata, ordinatur ad suum effectum: ut enim latè
expendit D. Thomas qu. 7. de pot. ar. 10. *In creaturis sem-
per aliquod bonum redundat ex effectu in causam. Unde causa
ordinatur vicissim in effectum, ut in suum bonum.* Hinc lo-
cum in creatis habet illud vulgatum, *Quodlibet est propter
suam operationem.* Relationes verbò tertii generis, quæ
fundantur in Mensura & Mensurabili, non sunt mutux,
quia licet mensurabile ordinetur ad suam mensuram,
attamen mensura non ordinatur semper ad mensura-
bile: ut scientia ordinatur quidem ad objectum, & po-
tentia visiva ad colores: attamen nec objectum ordina-
tur ad scientiam, nec color ad oculum. Videri potest
D. Tho-

D. Thomas qu. 7. de pot. art. 10. ubi totum id elegantissime expendit.

Demum Relatio muta subdividitur in relationem Æquiparentiæ & Disquiparantiæ.

Explicatur divisio. Relatio æquiparentiæ est, quando in utroque extremo reperitur respectus ejusdem rationis & simili nomine expressus: ut inter duo alba relatio in utroque extremo ejusdem est rationis, & eodem nomine nuncupatur, nempe *similitudo*. Relatio verò disquiparantiæ est, quando respectus in utroque extremo existens non est ejusdem speciei, nec eodem modo exprimitur. Sic relatio patris ad filium est disquiparantiæ, quia est diversæ speciei, & diverso nomine exprimitur: una enim dicitur *paternitatis*, & altera *filiiatio*.

ARTICULUS QUARTUS.

Quis sit terminus Relationis, tam mutue, quam non mutue.

AD pleniorē Relationis mutue & non mutue intelligentiam quæri solet, quis sit utriusque terminus; an scilicet utraque respiciat aliquid absolutum sub ratione absoluti, an aliquid formaliter relativum. Complutenses tenent, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad relativum. Contra Scotistæ, omnes Relationes tam mutuas, quam non mutuas, terminari ad aliquid absolutum sub ratione absoluti. Quidam verò media via incedunt: itaque sit.

PRIMA CONCLUSIO.

Relatio mutua terminatur formaliter ad aliquid relativum, scilicet ad suum correlativum; ut pater terminatur ad filium, non quatenus homo est, sed quatenus filius est: unde quamvis entitas filii terminet respectum patris, attamen non terminat illum, ut entitas absoluta est, sed formaliter ut affecta filiatione, ac proinde ut est aliquid relativum.

Ita censere videtur S. Thomas 1. p. qu. 40. ar. 2. ad 4. ubi inquit: *Cum dicitur, quod relator esse est ad aliud se habere, per ly (aliud) intelligitur correlativum, quod non est prius, sed simul natura.* Et Aristoteles hic dicit, quod servus respicit dominum, ut dominus est, & ideo præcis omnibus aliis, quod sit doctus, quod sit bipes, musicus, &c. modo sit dominus, semper respicitur à servo. Probatur ratione. Pater terminatur ad filium sub ratione formali filii; Sed ratio formalis filii est quid relati-

vum: Ergo pater terminatur ad aliquid relativum; & idem dicendum de aliis relationibus mutuis. Minor patet. Probatur major: Tum exemplo divinæ Paternitatis, à qua inquit Apostolus ad Ephes. 3. *derivatur omnis Paternitas*; hæc enim respicit Filium Æternum sub ratione formali filii: Ergo & temporalis pater debet respicere filium sub ratione formali filii. Tum etiam ratione: Nam sic se habet pater ad filium, sicut generans ad genitum: Sed generans respicit genitum sub ratione formali geniti: Ergo etiam pater respicit filium sub ratione formali filii.

Confirmatur; Relatio mutua dependet à suo correlativo, ut à termino formali: Ergo terminatur ad aliquid relativum. Probatur antecedens: relatio mutua aliquomodo dependet à suo correlativo: Sed non potest dependere nisi ut à termino: Ergo pendet ab eo, ut à termino; Major videtur certa. Relatio enim mutua non potest intelligi sine suo correlativo: Ergo necesse est, ut ab eo dependeat: res enim intelligi potest sine his, a quibus non dependet. Minor verò probatur. Relatio solum dependet à duobus, scilicet à fundamento, & à termino, Sed relatio mutua non potest dependere à suo correlativo: ut à fundamento, ut de se patet: Ergo debet dependere ab illo, ut à termino.

Obji. 1. Relatio non terminatur formaliter ad id, quo sublato manet: Sed in relationibus mutuis sublata relatione unius extremi remanere potest relatio in altero: Ergo in mutuis relatio unius non terminatur formaliter ad relationem alterius, seu ad alterum, ut relativum est. Major patet: quia relatio stare nequit sine termino formali. Minor declaratur in maternitate B. Virginis, quæ perfectissimè stat respectu Christi, licet ei non respondeat in Christo realis relatio filii; eo quod, ut docet S. Th. 3. p. q. 35. a. 5. filiationis relatio non est naturæ, sed personæ: Persona autem Christi, utpote Divina, est incapax relationis ad creaturam.

Resp. Distinguo majorem: Relatio non terminatur formaliter ad id, quo sublato remanet, connaturaliter & plenè terminata, concedo: quo sublato remanet quidem, sed modo extraordinario terminata, nego. Et pariter ad minorem: In mutuis sublata relatione ab uno extremo remanet relatio in altero, plenè & connaturaliter terminata, nego; modo extraordinario terminata, concedo, & nego consequentiam. Atq; ut solutio explicetur in exemplo argumenti, fatemur quidem stare in B. Virgine relationem maternitatis, absque eo quod sit in Christo relatio realis filii, quæ est propria ejus terminationis; sed negamus esse modo sibi connaturali terminatam: nam

nam secundum naturæ cursum petebat illa maternitas suppositum creatum à se dependens sub ratione geniti, proindeque ad se vicissim relatum; isque erat connaturalis ejus terminus utique relativus. At loco illius suppositi creati, dependentis, & relati, divinitus substitutum est suppositum increatum & æternum, quod terminaret generationem illam purissimam & consequenter maternitatem in ea fundatam non ut realiter dependens & relatum, sed ut subrogatum loco ejus, quod debebat dependere, & referri; idest, non ut terminus connaturalis, sed miraculosus.

Quæres, si Christus, ut tenet D. Thomas, non dicit relationem realem filii ad B. Virginem, quomodo potest dici realiter Filius B. Virginis, præcipuè cum filius sit aliquid relativum.

Respondeo ex S. Thoma 5. Metaph. lect. 17. aliquid dici relativè, non solum quia refertur ad aliud, sed etiam quia aliud refertur ad ipsum: Unde aliquis dicitur filius realiter, non solum quia refertur ad matrem, vel patrem, sed etiam quia mater, vel pater realiter refertur ad ipsum, ut ad eum, quem genuit. Cum igitur Christus, licet non dicat respectum realem ad Matrem, attamen verè & propriè terminet relationem Matris suæ, tanquam genitus ab ea, dicitur realiter & propriè filius ejus. Adde præterea, quod licet Persona divina Christi non referatur realiter ad B. Virginem, attamen subrogatur personæ humanæ, quæ exigeret ad illam realiter referri; ideoque verè & propriè est filius B. Virginis, sicut esset persona humana, cujus locum tenet, & vice fungitur. At de his uberius Theologi.

Obji. 2. Terminus præcedit relationem: Ergo non est quid relativum. Probatur antecedens: Relatio etiam mutua non resultat, nisi posito prius termino: Ergo terminus præcedit relationem etiam mutuatam.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo antecedens: Relatio non resultat nisi prius posito termino, quoad entitatem, concedo; quoad rationem formalem terminandi, nego. Et similiter ad consequentiam: Terminus præcedit relationem, quantum ad entitatem, concedo; quantum ad formalitatem terminandi, nego. In termino enim duo sunt distinguenda, Entitas termini, & ratio formalis, sub qua terminat; v. g. in filio, entitas filii & ipsa filiatio, sub qua terminat relationem patris. Licet igitur entitas termini debeat prius natura poni, quam resultet relatio; attamen ratio formalis, sub qua terminat, est simul natura cum ipsa relatione, ut filiatio cum paternitate.

Instabis. Specificativum præcedit specificatum: Sed
ter.

terminus, ut mox dicetur est specificativum relationis : Ergo terminus etiam formaliter sumptus præcedit relationem.

Resp. 1. Distinguo majorem : Specificativum per modum causæ, concedo ; specificativum per modum termini, nego. Terminus autem non specificat relationem per modum causæ, per modum puri termini.

Resp. 2. Distinguo eandem majorem ; Specificativum præcedit specificatum, in aliis rebus, concedo : in relativis mutuis, nego. Cum enim relativa mutua mutuo specificent, non debent se præcedere, sed tantum simul esse ; & hoc patet in divinis relationibus, in quibus Paternitas Divina nullo modo præcedit Filiationem, quæ est terminus ejus.

Urgebis. Si filius, formaliter ut filius, est terminus paternitatis, sequeretur, quod pater definiretur formaliter per filium, & filius per patrem : Atqui hoc est inconveniens : Ergo, &c. Major patet, nam relatio definitur per suum terminum. Minor verò probatur : Quia aliàs daretur circulus vitiosus, dum pater definitur, Qui respicit filium, & filius, qui respicit patrem.

Resp. Nego minorem. Ad probationem, nego circulum in definitione relativorum esse vitiosum ; imo est necessarius, ut dicit Porphyrius c. de Specie. Unde communiter dicitur, *Relativa mutua esse simul cognoscere*, quia mutuo se notificant & definiunt ; quamvis nec sit ibi omnino circulus, quia scilicet se definiunt ab diverso respectu : nam filius definitur per patrem, a se respectum, pater verò per filium, tanquam respiciens ipsum.

SECUNDA CONCLUSIO.

Relatio non multa non terminatur ad aliquid intrinsecè & subjectivè relativum, sed solum relativum extrinsecè & terminativè.

Conclusio conciliat diversas Thomistarum sententias circa terminum relationis non mutux. Qui enim dicunt, eam terminari ad relativum, intelligendi sunt de relativo extrinsecè, & terminativè. Qui vero dicunt, eam non terminari ad relativum, explicandi sunt de relativo intrinsecè & subjectivè. Unde ut probetur explicetur.

Adverte ex D. Thoma 5, Metaph. lect. 17. dupliciter aliquid posse dici relativum ; Primo subjectivè & intrinsecè.

trinfecè: Secundò terminativè & extrinfecè. Relativum intrinfecè & subjektivè est id, quod habet in se relationem. Relativum verò terminativè est id, quod terminat relationem in alio existentem. Sicut aliquis potest dici dupliciter inimicus: Primò intrinfecè; quam odio habet aliquem: Secundò terminativè, quia odio habetur: sicut Christus dicebatur inimicus Judæorum, non quod eos odio haberet, sed quod ab eis odio haberetur. Hoc posito dicimus, quod in relationibus non mutuis terminus est quid relativum extrinfecè & terminativè, non intrinfecè & subjunctivè.

Probatur prima pars: Illud non est intrinfecè relativum, quod caret relatione: Sed terminus relationis non mutux caret relatione: Ergo non est quid relativum intrinfecè. Major patet. Minor probatur: In hoc enim differt relatio non mutua à mutua, quod in ejus termino nullus sit reciprocus respectus.

Neque dicas, non esse quidem respectum realem, bene tamen respectum rationis.

Contra enim est: Tum quia respectus ille rationis non potest esse ratio terminandi, siquidem relatio realis debet habere terminum realem. Tum quia respectus rationis est solùm aliquid secundarium, quod supponit relationem jam terminatam: unde terminus ille propriè sumptus non est quid relativum, etiam per relationem, nisi fundamentaliter.

Probatur etiam secundà pars: Illud est relativum extrinfecè & terminativè, quod terminat relationem:

Atqui terminus relationis non mutux terminat relationem, ut de se patet: Ergo est aliquid terminativè & extrinfecè relativum.

Objicies. Quod opponitur relativè, est aliquid relativum: Sed terminus relationis, etiam non mutux opponitur ipsi relativè: Ergo est aliquid relativum.

Resp. Distinguo majorem: Quod opponitur relativè est quid relativum, intrinfecè semper, nego; relativum extrinfecè, & terminativè, concedo. Et concessa minore, distingo similiter consequentiam: terminus relationis est aliquid relativum, intrinfecè semper, nego, terminativè, concedo. Solutio patet ex dictis.

ARTICVLVS QVINTVS.

Unde sumatur distinctio, tum specifica, tum numerica Relationum.

Explicata divisione generica relationum, nunc explicanda est specifica & numerica eorum distinctio. Circa distinctionem, specificam relationis triplex est sententia. Prima tenet, Relationes totaliter specificari à fundamento; sicque unitatem earum specificam sumi desumi ex unitate specifica fundamenti. Secunda tenet, eam desumi tantum à termino. Tertia communior desumi ab utroque, ita ut relatio dicatur à specie, quæ habet unicum specie fundamentum terminum.

PRIMA CONCLUSIO.

Unitas specifica relationis desumitur a fundamento simul & termino, seu ex coaptatione fundamenti cum termino: Diversitas verò specifica desumitur ex diversitate vel fundamenti, vel termini, ita variato alterutro varietur relatio.

Probatur prima pars ratione, quam tangit D. Thomas quodl. 9. art. 4. Ab eodem res desumit unitatem specificam, à quo desumit esse: Sed relatio desumit esse à fundamento simul & à termino: Ergo desumit unitatem specificam ab utroque. Major patet: quidem ens & unum convertuntur: quælibet enim est una per suam entitatem; unde ab eodem habet, una sit, à quo habet, ut sit. Minor verò declaratur: Relatio essentialiter est respectus ortus à fundamento ad terminum: Ergo ab utroque desumit suum esse, à fundamento quidem, ut à causa; à termino vero, ut ab eo, quod connotatur; seu, ut dicit B. Albertus Magnus, à fundamento, ut ab eo per quod, à termino verò, ut ab eo ad quod est.

Confirmatur, præcipue quod desumat à termino, ex generali principio à D. Thoma sæpius inculcato: Ea, quæ ordinantur ad aliud, specificantur per ordinem ad aliud: Sed relatio ex natura sua ordinatur ad terminum: Ergo specificatur per ordinem ad terminum. Probatur etiam secunda pars conclusionis, nempe diversitatem seu termini, seu fundamenti, variari speciem relationis: Nam ex communi Philosophorum axiomate, Bonum desumitur ex integra causa; malum ex quocumque defectu: Sed unitas specifica est quoddam

dam bonum, divisio verò habet quasi rationem mali: Ergo unitas specifica desumitur quidem ab unitate fundamenti & termini; diversitas verò ab alterutrius diversitate.

Confirmatur. Ut enim supra dictum est, relatio specificatur à fundamento & termino, ut invicem commensurantur, seu ex coaptatione fundamenti cum termino: Atqui commensuratio, seu coaptatio variatur variato alterutro extremo: Ergo variato seu fundamento, seu termino, variatur relatio: ut verbi gratia relatio dissimilitudinis, quam nix dicit ad corvum, & similitudinis, quam dicit ad cynam, quamvis fundentur in eodem, scilicet in albedine, attamen sunt diversæ species propter variationem terminorum. Et similiter relatio patris ad filium, & similitudinis ad eundem, sunt diversa propter diversitatem fundamentorum, quia paternitas fundatur supra generationem, similitudo verò supra convenientia in figura.

Obii. 1. Unius non potest esse nisi unicum specificativum. Sed relatio est unica & simplex: Ergo non potest habere nisi unicè specificativum.

Resp. Fundamentum & terminum non habere rationem nisi unius specificativi; propriè enim specificant relationem, quatenus invicem coaptantur & commensurantur, ac proinde quatenus sunt quasi unum.

Obii. 2. Relatio non specificatur à suo opposito: Sed terminus est oppositus relationi: Ergo non specificatur ab ipso.

Resp. Distinguo maiorem: Relatio non specificatur a suo opposito, ut à causante speciem, concedo, ut à terminante, nego. Adde præterea, quòd speciale est in relativis, ut dependeant a suo opposito, ideoque possunt ab illo specificari. Ut enim advertit D. Thomas qu. 7. de Pot. art. 8. ad 4. oppositio relativa est omnium minima, in qua unum oppositum non removet & destruit aliud, (sicut fit in aliis oppositionibus) sed potius ipsum respicit & exigit. Vnde sola oppositio relativa locum habet etiam in divinis.

Obii. 3. Unica specie relatio respicit duos terminos specie distinctos; Ergo non desumit suam unitatem à termino, Probatur antecedens: Relatio filii terminatur ad patrem & matrem: Sed relationes patris & matris videntur specie distingui: Ergo, &c.

Resp. Distinguo antecedens: Unica relatio respicit duos terminos, inadæquatos, concedo; adæquatos, nego. Nam pater & mater, sicut sunt unum totale principium productivum filii, ita constituunt unum totalem terminum filiationis.

SECUNDA CONCLUSIO.

Unitas numerica relationum desumitur ex unitate numerica subiecti: unde in uno subiecto non potest esse duplex relatio solo numero distincta; ut in uno patre duplex paternitas. Ita Thomistæ omnes.

Probatur conclusio ratione generali D. Thomæ: Omne accidens desumit suam unitatem numericam à subiecto: sed relatio est accidens: Ergo desumit suam unitatem numericam à subiecto. Minor est certa: Relatio enim numeratur inter novem accidentia. Major verò probatur in Metaphysica, ubi ostendemus, accidentia individualia subiecto.

Obji. Unus pater potest habere plures paternitates solo numero distinctas: Ergo unitas numerica relationis non desumitur ex unitate numerica subiecti. Probatur antecedens: Ubi sunt plures termini, ibi sunt plures relationes: Sed idem pater potest habere plures terminos paternitatis, scilicet plures filios: Ergo & plures paternitates.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: ubi sunt plures termini, formaliter distincti, concedo: materialiter solum distincti nego. Pluralitas filiorum merè materialiter se habet respectu paternitatis: nam relatio patris præcisè respicit filium sub ratione filii. Quod autem plures participant illam rationem filii, merè materialiter se habet: Sicut absolutio sacramentalis solum respicit peccatum cum dolore confessionis; quod autem unicum, vel plura afferantur peccata, merè materialiter se habet respectu absolutionis. Unde sicut omnia peccata una absolutione remitti possunt, ita omnes filii una relatione respici.

Instabis. Multiplicata causa multiplicatur effectus: Sed productio novo nlio multiplicatur fundamentum causans paternitatem, scilicet actio productiva: Ergo multiplicatur paternitas.

Resp. Distinguo majorem: Multiplicata causa multiplicatur effectus, in subiecto capaci illius novi effectus, concedo; in subiecto, incapaci nego. Porro qui jam habet paternitatem, incapax est novæ paternitatis similis. Unde quantumvis multiplicatur productio filiorum, non multiplicatur paternitas. Sicut quando ferrum est summè ignitum, quantumvis multiplicetur ignis, non multiplicatur in eo calor, quia jam ipsum habet.

Vigebis. Dam patri tres filios habenti moritur primogenitus, perit relatio ad ipsum; Ergo distincta est à relationibus aliorum.

Resp. Distinguo antecedens: Perit relatio ad ipsum ut re-

ut relatio est, nego; ut ad ipsum est, concedo: Solū enim desinente primogenito, illa relatio, quæ tres antea respiciebat, desinit respicere primogenitum, quia amplius non est: cæterum integra manet in sua entitate, quia ad illam satis est, ut aliquis superfit.

ARTICULUS SEXTUS.

*De Proprietatibus Relationum & cōordinatione
hujus Prædicamenti.*

Proprietates relationum quinque numerantur ab Aristotele. Prima est *non habere contrarium*. Nam una relatio non pugnat contra aliam; & relationes diversissimæ in eodem subjecto se patiuntur. Unde non habent inter se contrarietatem, sed solum oppositionem relativam, per quam non se mutuò destruunt, sicut contraria; sed solum sese mutuò respiciunt.

Secunda proprietas est *non suscipere magis & minus per se*. Non enim relatio crescit, aut decrescit ratione sui, quia ad illam non datur motus, sed solum ratione sui fundamenti: ut dum paries minus albus dealbatur, fit similior alteri maximè albo, ratione albedinis, quæ augetur.

Tertia proprietas est *invicem converti*: Nam unum relativum dicitur ad convertentiam cum alio: v. g. filius est patris filius, pater est filii pater, dominus est servi Dominus, & servum est domni servus, &c.

Quarta proprietas est, *esse simul natura*, idest, simul existere. Relata enim ita invicem connectuntur, ut unum sine alio esse non possit: Vt impossibile est, ut sit servus sine domino, & dominus sine servo.

Quinta proprietas est *esse simul cognitione*. Nam impossibile est cognoscere unum relativum sine alio; ut servum sine domino, & dominum sine servo: unde ut supra diximus, sese mutuò definiunt & notificant.

Attamen istæ tres ultimæ proprietates solis relativis mutuis videntur propriè convenire, ut expressè dicit D. Thomas de quarta proprietate, qu. 7. de Pot. ar. 8. ad 1. Quia tamen terminus relationis etiam non mutux aliquo modo dicitur relativus, extrinsecè scilicet & terminative, in quantum respicitur à relatione, ideo quodammodo istæ tres proprietates possunt accommodari relativis etiam non mutuis, in quantum scilicet impossibile est quod terminus actualiter terminet, nisi actualiter sit relatio; & ipsa relatio cognoscitur per suum terminum; ipseque terminus, quantum ad actualem functionem terminandi, cognoscitur per relationem.

Quan.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti : in primis, relatio prædicamentalis est supremum genus, quod dividitur in relationes primi, secundi, & tertii generis ; id est fundatas in Vnitate & Numero, seu convenientia & disconvenientia : Actione & Passione ; Mensura & Mensurabili. Relatio primi generis dividitur in relationes convenientiæ & disconvenientiæ. Relatio convenientiæ subdividitur in relationes identitatis, æqualitatis, & similitudinis : Relatio verb disconvenientiæ, in relationes diversitatis, inæqualitatis, & dissimilitudinis. Relatio verb inæqualitatis, præcipuè in numeris, subdividitur in varias species secundum varias proportionum, quæ attenduntur in numeris, ut in relationem duplicis, quadruplicis, &c. de quibus agunt Arithmetici. Relatio secundi generis dividitur in relationem fundatam in actione, & relationem fundatam in Passione. Relatio tertii generis dividitur in relationem ad mensuram, quæ est objectum, & ad mensuram, quæ est exemplar. Hæc verò species possunt rursus subdividi in alias, quas recensere non est necesse.

QUÆSTIO QUINTA

De Quarto Prædicamento, scilicet Qualitate.

Qualitas tribus modis sumi potest. 1. Latissimè, pro eo, quod prædicatur *in quale* : hoc sensu Aristoteles vocat differentias essentielles *Qualitates*, quod prædicentur in quale quid. 2. Paullo strictus, pro eo, quod prædicatur *in quale accidentaliter*, & sic omne accedens potest dici Qualitas. 3. Sumitur strictissimè pro certo prædicamento accidentis, cujus proprium est accidentaliter qualificare, modificare, & disponere substantiam. Hoc modo sumitur hic Qualitas, de qua tria quaerimus. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ sint ejus proprietates. Et hæc omnia paucis expediemus, quia licet Qualitas sit vastissimum omnium prædicamentorum, quæ tamen circa eam & ejus species difficilia sunt, pluribus aliis in locis discuti solent ; agendo de habitibus, de virtutibus, & scientiis, de alteratione, &c.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit qualitas.

Qualitas definitur ab Aristotele, *Accidens, secundum quod dicimur quales*. Hanc definitionem, ut minus exactam, multi rejiciunt: nam *quale* non videtur notius qualitate. Sed considerandum cum D. Thomas Opusc. 44. quod suprema genera non possunt ita exacte definiri, præcipue Qualitas, quæ tam varias res tum spirituales, tum corporeas sub se continet, ut vix reperiri possit aliqua notio, quæ rebus adeo diversis aptari possit. Unde Aristoteles quærens aliquid commune omnibus qualitatibus, id solum reperit, quod omnes afficiant substantiam per modum qualificativi; ideoque definivit Qualitatem, *Accidens, secundum quod substantia dicitur qualis*. Nec mirum est, res universalissimas per aliquid sui definiri; nam in Metaphysica omnes definiunt Ens, id, quod habet *esse*, & tamen *esse* non videtur notius, quam Ens. Addit D. Thomas, quod concreta sunt nobis notiora, quam sint abstracta: siquidem cognitio sensibilis, à qua originatur cognitio intellectualis, non fertur nisi ad concreta, quæ proinde sunt nobis notiora: unde Aristoteles definit Qualitatem per suum concretum, tanquam per aliquid notius.

Verum qualitas exactius definiri potest cum D. Thomas 1. p. 2. q. 49. ar. 2. *Accidens modificativum, seu dispositivum substantiæ in se ipsa*.

Explicatur definitio. Per *Accidens* assignatur id, in quo Qualitas convenit cum aliis prædicamentis accidentalibus: cæteræ verbò particulae exprimunt id, in quo differt ab illis. Proprius enim character Qualitatis est accidentaliter determinare & modificare substantiam, cujus signum est, quod si mutemur secundum alia accidentia, ut secundum Quantitatem, dum augemur; aut secundum relationem, quam de novo acquirimus; aut secundum situationem, &c. non dicimur propterea *alterati* & *diversi*; bene tamen si mutemur secundum Qualitatem, ut si quis demutet colorem, vel figuram, vel mores, &c. dicitur *alter*. Unde sicut differentiae essentialiter determinant & modificant essentialiter genus, ideoque dicuntur aliquando *Qualitates substantiales*; ita quoque illud accidens, quod modificat, exornat, determinat, & disponit substantiam, dicitur *Qualitas accidentalis*, quæ proinde recte definitur, *Accidens modificativum, seu determinativum substantiæ in se ipsa*.

Dices.

Dices, Etiam Quantitas modificat substantiam, inquantum illam extendit: Ergo ista definitio non convenit soli Qualitati.

Resp. Nego, quod Quantitas propriè modifcet substantiam: illam enim extendit præcisè, in quantum tribuit ei partes diversimodè modificatas. At verò Qualitas superveniens tali, vel tali modo disponit istas partes, eas figurando in modum trianguli, vel quadranguli: unde modificare substantiam, & partes ejus propriè convenit soli Qualitati.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quotuplex sit Qualitas.

Quatuor veluti paria specierum Qualitatis vulgè assignantur. Primum est *Habitus & Dispositio*: Secundum *Potentia & Impotentia*: Tertium *Passis & patibilis Qualitas*: Quartum *Forma & Figura*.

Probatùr bonitas hujus divisionis ex D. Thoma 1. 2. q. 49. art. 2. Tot sunt species Qualitatis, quot modis substantia disponi potest in se ipsa: Sed disponi potest quadrupliciter: Ergo quatuor sunt species qualitatis. Major patet: Nam Qualitas est accidens dispositivum substantiæ. Minor probatur: Vel enim substantia disponitur, ut bene, aut malè se habeat; & sic constituitur prima species qualitatis, scilicet *Habitus & Dispositio*: Vel disponitur secundum *operari*, ut fortiter, aut languide agat, vel resistat, & sic est *Potentia, & Impotentia*: Vel disponitur secundum motum physicum, in quantum per illum novo modo se habet; & sic est tertia species, scilicet *Passio & Patibilis qualitas*: Vel demum disponi potest secundum partes quantitativas, & sic est *Forma & Figura*. Sed ut ejusmodi species accuratiùs explicentur, de illis agemus singulis paragraphis.

§. I.

De Habitu & Dispositione.

Definitur in genere hæc prima species, Qualitas determinans subiectum ad benè, vel malè se habendum in se, vel ad operationem.

Explicatur. Plerumque subiectum est indifferens, ut benè, vel malè se habeat, tum in esse, tum in operando: Ut corpus indifferens est, ut sit sanum, vel ægrum; Anima, ut sit sancta per gratiam, aut maculata per peccatum; Intellectus, ut sit sciens, vel errans; Voluntas; ut sit

prava . vel bona : Manus , ut sit perita ad pingendum , vel imperita : Et ideo ejusmodi subiecta indigent qualitate determinante ad bene , vel malè se habendum . Sic virtus determinat voluntatem , ut bene se habeat ; vitium verò , ut malè se habeat : Sic Scientia disponit intellectum ut benè se habeat circa veritatem ; Error autem , ut malè : Sic gratia disponit corpus , ut bene se habeat ; ægrotudo , ut malè : Sic habilitas pingendi disponit manum , ut benè se habeat circa ejusmodi opus ; imperitia verò , ut malè . Sic gratia disponit animam , ut benè se habeat ; Charitas voluntatem , Fides intellectum , & cætera hujusmodi constituunt hanc primam speciem .

Dividitur hæc prima species in Habitum & Dispositionem : Quo in loco *Habitus* sumitur , non pro veste , aut possessione , sed pro ea affectione , secundum quam res bene & male se habere dicitur ; ut dum quæritur , quomodo aliquis se habeat , respondemus , benè vel male se habere . Hoc posito .

Explicatur divisio . Qualitas determinans ad bene , aut malè se habendum , vel firmiter adhæret subiecto , ac principiis immobilibus nititur ; vel leviter afficit subiectum , ac minus firmis nititur principiis . Si primum , tum vocatur *Habitus* ; Si secundum , dicitur *Dispositio* .

Hoc totum declaratur inductione . Sic enim videmus , sanitatem & morbum habere instabilia principia , nempe concordiam humorum , quæ facile turbari potest . Sic etiam in spiritualibus suspicio , dubium , opinio , & alia ejusmodi , levibus & facile mobilibus fundamentis innituntur ; unde facile removeri possunt à subiecto . Hæ omnes qualitates sunt dispositiones ; quod idem dicendum de habilitate , quæ est in manu ad pingendum , scribendum , pulsandam cytharam , & aliis corporalibus dispositionibus , quæ cum fundentur in corpore facile alterabili , facile quoque deperdi possunt . At verò Fides Divina , Scientia , Virtus , Gratia , & alia ejusmodi firmissimis principiis innituntur ; ut fides nititur testimonio Dei ; Scientia principiis necessariò veris ; Virtus bono honesto , quod est immutabile ; Gratia Divino influxu , &c. Unde quantum est de se , istæ qualitates firmissime sunt , ideoque vocantur *Habitus* .

Hinc definitur *Habitus* , Qualitas difficilè mobilis , determinans ad bene , vel malè se habendum . *Dispositio* verò , Qualitas facile mobilis , determinans ad bene , vel malè se habendum .

Porro cum substantia possit determinari ad bene , aut malè se habendum , tum ad *esse* , tum ad *operari* ; hinc dividuntur *Habitus* (& idem dicendum de *Dispositionibus*) in entitativos & operativos .

Habi-

Habitus entitativi sunt, qui determinant substantiam, ut bene, aut malè sit; Sic sanitas & ægrotudo in corpore; pulchritudo & deformitas in vultu, gratia & peccatum in anima, determinant hujusmodi subiecta, ut bene, vel malè se habeant. Habitus operativi sunt, qui determinant potentias ad bene, vel malè operandum: Sic scientia & error in intellectu; virtus & vitium in voluntate; habilitas, vel inhabilitas in membris corporeis, hæc subiecta determinant, ut bene, vel malè se habeant ad operandum.

Quæres, an Habitus & Dispositio essent aliter differant. Resp. cum S. Th. 1. 2. q. 49. ar. 2. ad 3. Habitus propriè dictum differre à dispositione propriè dicta, ut speciem à specie, proindeque essentialiter. Nam Habitus propriè dictus est, qui ex natura sua nititur principiis difficilè mobilibus: Contra Dispositio, quæ nititur ex natura sua principiis facilè mobilibus: Ergo ex essentia sua differunt.

Attamen fieri potest, ut Habitus ex essentialibus principiis difficilè mobilis, per accidens, propter infirmitatem subiecti, sit ab eo facilè mobilis; & contra sæpe fit, ut qualitas ex natura sua facilè mobilis, quæ proinde essentialiter pertinet ad Dispositionem, ita firmetur in subiecto, ut difficile ab eo dimoveri possit. Vnde Habitus nonnunquam induit statum Dispositionis, & Dispositio modum ac statum Habitus. Sic charitas, fides, spes, gratia, si principia, quibus nititur, spectes, nempe Dei bonitatem, protectionem, atque veracitatem, & Spiritum sanctum, à quo infunduntur, firmissima sunt, & tamen ob humani arbitrii inconstantiam ac flexibilitatem modicæ tentationis statu nimium sæpe in nobis extinguuntur. Similiter scientia & virtus habent principia ex se immobilia, nempe veritatem & honestatem; & tamen utraque in tirone instabilis est & facilè mobilis: Contra erroris, opinionis, vitii principia sunt ex se instabilia; & tamen longo usu, ac pertinacia ita firmari aliquando possunt, ut vix unquam dimoveri possint, ut videre est in hæreticis & peccatoribus induratis.

§. II.

De secunda specie Qualitatis, scilicet Potentia & Impotentia.

HÆc secunda species qualitatis in genere definitur, qualitas disponens substantiam ad agendum, vel resistendum: seu, quod idem est, Principium proprium agendi, vel resistendi.

N 3

Impri-

In primis dicitur *Qualitas disponens substantiam*, per quod convenit cum aliis speciebus: additur *ad agendum*, vel *resistendum*, per quod differt ab illis. Proprium enim potentiae est simpliciter retribuere vim agendi, aut resistendi. Habitus verò operativi supervenientes non dant simpliciter vim agendi, sed determinant praeexistentem potentiam agendi, ut bene, vel malè se habeat: ut iustitia non dat posse velle, sed potentiam volendi quam supponit, rectificat circa bonum alienum, ut non deordinate feratur ad ipsum. Similiter fides non dat intellectui facultatem cognoscendi, sed solum potentiam intellectivam elevat ad cognoscenda supernaturalia.

Dividitur verò in duo membra, scilicet *Potentiam*, & *Impotentiam*. Siquidem *Qualitas disponens ad agendum vel resistendum*, aut est fortis, aut est languida: Si sit fortis, ut visus in juvene, durities in adamante, dicitur *potentia*: Si verò sit languida, ut mollities in cera, fragilitas in vitro, visus in sene, dicitur *impotentia*, idest, debilis potentia. Ex quo patet hanc divisionem non esse propriè in diversas species, sed in diversos status; ut si quis divideret hominem in puerum & virum. Sicut enim puer evadit vir, ita *Impotentia* firmari potest, & fieri *Potentia*, aut contra. Sic facultas progreffiva, quæ in puero est impotens propter mollitiem nervorum & musculorum, ex nimia cerebri humiditate proveniente; crescente puero, digesto abundantiore humido, roboratis nervis & musculis, fit *Potentia*: contra verò *Potentia* videndi fortis in juvene, vigore hebetato languescit in sene, fitque *Impotentia*.

§. III.

De tertia specie Qualitatis, scilicet Passione, & Patibili Qualitate.

Nomen *Passionis* diversimodè sumitur. 1. Pro proprietate essentiam consequente: sic dicimus, lucem esse passionem Solis, & duritiem Adamantis. 2. Pro receptione cujuslibet effectus; & sic constituit sextum prædicamentum, de quo infra. 3. Specialiter sumitur pro receptione alicujus afflictivi: sic Christus dicitur propter nos duram passionem substinuisse. 4. Sumitur pro motibus appetivis, quibus animal fertur ad bonum, & fugit malum: sic amor, odium, ita, &c. dicuntur *Passiones*. 5. Demum sumitur pro qualitate alterationem causante, vel consequente; & in hoc sensu modò eam sumimus. Unde hæc tertia species qualitatis definitur. *Qualitas alte-*

alterationem sensibilem causans, vel ab alteratione sensibili causata.

Explicatur definitio. Vt qualitas cum cæteris speciebus convenit, differt per alias particulas. Nam qualitatum hujus speciei proprium est, ut vel inducant, vel consequantur alterationem, quæ sensu percipitur, seu ut sensum adiciant & immutent: sic calidum & frigidum tactum immutant atque in rebus talem alterationem inducunt, quæ sensu facile deprehenditur: item sonus, odor, sapor, color, lux, siccitas, humiditas, &c. Itaque tota species ejusmodi sensibilibum qualitatum sub hac specie continetur.

Porro hujusmodi qualitates si citò transeant, ut pallor ex metu, rubor ex verecundia causatus, dicuntur *Passiones*. At si permanenter insunt, ut pallor ex melancholica complexione causatus, rubor ex sanguinea, caliditas ex biliosa, dicuntur *Patibiles qualitates*.

Quod verò quæri posset, an Passio, & Patibilis qualitas sint species qualitatis essentialiter inter se diversæ?

Id facile solvitur. Nam constat, solum accidentaliter ab invicem differre, quatenus scilicet causæ à quibus in subjecto producuntur, illud magis, aut minus alterant. Unde idem numero pallor, qui à metu, aut morbo inductus, est passio transiens, facile potest evadere in patibilem qualitatem, si metus, aut morbus ita ingravescat, ut complexionem durabilem quandam inferat alterationem.

Observandum hic, quod aliquando una qualitas videtur pertinere ad duas species, eo quod participet aliquid de ratione constitutiva utriusque speciei: ut calor est virtus activa ignis, sicque videtur pertinere ad secundam speciem, scilicet *Potentiam*; & præterea causat alterationem, sicque videtur pertinere ad tertiam speciem. Sed tunc considerandum, quid sit primarium & essentialius in tali qualitate; & secundum id debet ei assignari species: sic in calore videtur essentialius, quod sit qualitas alterativa, ideoque essentialiter pertinet ad tertiam speciem, licet etiam sit principium agendi in igne, & videatur inducere naturam *Potentia*: contra verò facultas nutritiva, licet causet alterationem in cibis, sicque videatur pertinere ad tertiam speciem qualitatis; attamen principaliter ordinatur ad agendum, ideoque pertinet essentialiter ad secundam speciem, scilicet *Potentiam*.

§. IV.

De quarta specie Qualitatis, scilicet Forma & Figura.

Forma tripliciter sumitur. 1. Pro actu substantiali materiam primam informante, de quo initio Physicæ: sic anima dicitur forma viventis. 2. Pro quocunque actu sive accidentali, sive substantiali: sic albedo, virus, scientia, dicuntur formæ accidentales. 3. Pro qualitate ex dispositione partium quantitatis resultante: sic dicitur forma vultus, forma manus, &c. In hoc tertio sensu modo sumitur. Similiter Figura aliquando sumitur pro imagine; sic Christus dicitur figura substantiæ Patris Æterni: aliquando verò prout idem ferè est, ac forma, idest pro qualitate ex partium dispositione resultante: ut cum dicimus, ceram habere figuram rotundam, triangularem, aut quadratam Sic modo sumitur: unde.

Definitur quarta species, *Qualitas resultans ex diversa dispositione partium quantitatis*. Partes enim quantitatis sunt de se indifferentes, ut diversimode disponantur, ut in modum pyramidis, vel trianguli: Illa igitur qualitas, per quam tali, vel tali modo disponantur & terminantur, dicitur *Forma*, vel *Figura*. Alio modo definiiri potest *Forma*, & *Figura*, *Terminus quantitatis*: nam ex terminatione quantitatis constituitur *Figura*. In rebus artificialibus ejusmodi dispositio, seu terminus partium quantitatis, dicitur *Forma*, ut forma domus, forma navis: in rebus vero naturalibus dicitur *Figura*, ut figura hominis, figura bovis, &c. quamvis sæpe in utroque sensu indifferenter usurpentur. Aristoteles utrumque nomen retulit, quia utroque modo solemus exprimere hanc qualitatem ex dispositione partium resultantem.

ARTICULVS TERTIVS.

De Proprietatibus Qualitatis, & ejus coordinatione.

Tres qualitatis proprietates enumerat Aristoteles. Prima est, quod *Qualitas habeat contrarium*: proprium enim est qualitatum invicem pugnare, seque mutuo de subiecto deturbare: sic calor expellit frigus, vitium virtutem, morbus sanitatem. Attamen non omnes qualitates habent contrarium, ut patet, de figuris de luce, &c.

Secun-

Secunda proprietas est *suscipere magis & minus*: siquidem qualitates possunt intendi & remitti, sicut, modicus calor crescit, &, fit maior, & magnus calor minuitur. De hac intensione & remissione agetur tertia parte Physicæ. Atamen non omnes qualitates capaces sunt illius vicissitudinis: nam figuræ, & potentie naturales non intenduntur.

Tertia proprietas est *fundare similitudinem & dissimilitudinem*: quæ enim conveniunt in qualitate, dicuntur *similia*; quæ verò disconveniunt, dicuntur *dissimilia*.

Quantum ad coordinationem hujus Prædicamenti, Supremum genus est qualitas quæ dividitur in quatuor species enumeratas, & explicatas. Prima species dividitur in *Habitus* & *Dispositionem*. *Habitus* alius est à Deo infusus, alius à nobis acquisitus.

Habitus à Deo infusus continet sub se *Gratiam*, *Fidem*, *Spem*, *Charitatem*, *Dona Spiritus sancti*, *Lumen gloriæ*, *Lumen propheticum*, & alias supernaturales virtutes.

Habitus acquisitus alius est intellectualis, alius moralis, seu in appetitu residens. *Habitus* intellectualis dividitur in *intelligentiam*, *Sapientiam*, *Scientiam*, *Prudentiam* & *Artem*. *Habitus* moralis dividitur in bonum & malum: Bonus in varias virtutes, ut *Iustitiam*, *Temperantiam*, *Fortitudinem*, & alias sub istis contentas: Malus dividitur in varia, vitia, si tamen vitia sint anumeranda inter habitus, propriè enim videntur esse solum dispositiones, eo quòd instabilibus principiis nitantur, scilicet passionibus, & bonis fallacibus.

Dispositio autem dividitur in corporalem & spirituales. Corporalis in operativam, & non operativam. Operativa continet sub se varias habilitates, ut *salutandi*, *pingendi*, *scribendi*, &c. Non operativa continet sub se *pulchritudinem*, *deformitatem*, *sanitatem*, *morbos*, &c. *Dispositio* spiritualis continet sub se *opinionem*, *fidem humanam*, *suspicionem*, & alias qualitates facile mobiles.

Secunda species, scilicet *Potentia* & *Impotentia*, dividitur in *Potentiam agendi* & *resistendi*. *Potentia* activa dividitur in *Immanentem*, id est, cujus opus manet intra principium, à quo producitur; & *Transseuntem*, id est, cujus opus transit ad extra. *Potentia* immanens dividitur in *Vegetativam*, *Cognoscitivam*, & *Appetitivam*. *Vegetativa* subdividitur in *Generativam*, *Nutritivam*, & *Augmentativam*. *Cognoscitiva* verò in *intellectum*, & *Sensum* *Appetitiva* tandem in

Voluntatem & Appetitum sensitivum, &c. de quibus exactius agetur in libris de Anima. Potentia verò resistendi continet sub se durum, molle, solidum, fragilia, &c. quidam reponit species intentionales sub hac secunda specie: Melius tamen reducuntur ad primam, quia complent potentias cognoscitivas, ut eas determinent ad bene, vel malè operandum, quod est proprium primæ speciei qualitatis.

Tertia species, scilicet Passio & Patibilis qualitas, dividi potest in quinque Sensibiles qualitates, scilicet Colorem, Odorem, Sonum, Saporem, & Tangibiles qualitates, ut sunt frigus, calor, &c. nam secundum ista quinque genera qualitatum fieri videtur alteratio, vel physica in corporibus, vel intentionalis in sensibus nostris. Hæ verò qualitates subdividuntur in varias alias, ut in varios Calores, Sapores, &c.

Quarta species, scilicet Forma & Figura, dividitur in Planam & Solidam. Figura Plana dividitur in Angularem & Circularem. Circularis perfecta unius speciei est; imperfectæ variae sunt species, Ovalis, Lenticularis, &c. Figura Angularis dividitur in Triangularem, seu Trigonam, & Polygonam, seu quæ pluribus quàm tribus angulis constat, ut Quadrangularis, Quinquangularis, &c. Triangulus dividitur vel ratione Laterum, vel ratione Angulorum: ratione Laterum dividitur in Isopleuron, cujus tria latera æqualia sunt: Isoscelem, cujus duo tantum æqualia sunt; & Scalenon, cujus tria latera sunt inæqualia: ratione Angulorum dividitur in Oxigonum, cujus tres anguli acuti; Rectangulum, cujus unus Angulus rectus est: & Ambligonum, cujus unus Angulus obtusus est. Quadrangularis Figura dividitur in quadratum, cujus latera æqualia & anguli recti; Rhombum, cujus latera æqualia sunt, sed anguli inæquales; Rhomboïdem, quæ neque æquilatera, neque æquiangula est, & alias plures Figurarum species. Figura solida dividitur in eam, quæ caret angulis, sub qua continentur Sphærica, Ovalis, Cylindrica, Lenticularis, & aliæ; & Angularem, sub qua continentur Cubica, Pyramidalis, & alia, de quibus Geometræ.

QUÆSTIO SEXTA.

De sex aliis Prædicamentis.

SEX alia prædicamenta brevius perstringi solent, quòd eorum pleraque vix ullius usus sint; alia verò, ut Actio, & Passio, in Physica uberius explicentur. Quæri posset in genere, in quo consistunt. Scotus & plerique alii censent, esse relationes: sed si relationes sint, cur distincta à relatione prædicamenta constituunt? Deinde non consistunt in *esse ad*, ut relatio, sed in aliquo alio, ut Actio in *esse ab*, Passio in *esse in*, ut in partium dispositione, &c. Itaque relationes non sunt. Alii censent, esse denominationes extrinsecas; sed si essent, novum genus rei, proindeque nec prædicamentum, constituerent. Neque enim denominationes *visi*, *amati*, *cogniti*, speciem prædicamenti constituunt, sed ad formarum, à quibus penduntur, prædicamenta reducuntur. Si ergo Ubi, quantum, &c. nihil sunt, quàm denominationes ductæ à Loco & Tempore, ad idem prædicamentum pertinebunt, ad quod Locus & Tempus pertinet. Vnde alii verosimilius putant, esse modos rebus ipsis intrinsecos, licet ab aliquo exteriori pendeant; ut *Ubi* est aliquis modus efficiens rem ex eo, quòd sit in loco. Ita innuere videtur S. Thomas 1. 2. qu. 49. art. 1. Verùm non sunt tanti, ut pro illis acrius contendamus. At quòd utilius fuerit, eorum occasione primum aliquid in genere de Modis dicemus. Tum singula ea prædicamenta paucis expediemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Modis, & eorum distinctione à Rebus
Modificatis.

MODI nomen adeo vagum est, & variè sumitur, ut vix una definitione figi possit. Sumitur latissimè pro omni eo, quod rem determinat ad aliquam essendi rationem. Hoc sensu non solum accidentia, sed & forma, ac differentia essentialis dici possunt *Modi*: determinant enim ad quandam essendi rationem. Sumitur specialius Modus pro mediocritate, seu statu inter extrema media; Quo sensu dixit S. Augustinus 4. super Genes. ad litteram c. 3. *Modus est, quem mensura præfigit.* Et Horatius præclare:

*Est modus in rebus, certi sunt denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Verum neque tam lato, neque tam stricto sensu hic Modus sumitur: sed pro eo, quod non tam novam rem affert, quam rei novum quendam statum. Atque sic *Res* distinguitur à *Modo*, ut *Res* sit insignior quædam entitas, sive substantialis, ut forma & materia; sive accidentalis, ut calor, frigus, virtus, quantitas, &c. Modus vero sit aliquid minutius, quo res istæ aliter & aliter se habent, ut segnities & velocitas non sunt motus ipse, aut virtus movens; sed modus secundum quem virtus illa & motus aliter & aliter se habent. Aliqui distinguunt Modos ab accidentibus, quod accidens à Deo conservari sine subiecto possit, non item Modus. At quis scit, num etiam Deus Modos seorsim à subiectis conservare possit? neque enim nostrum est terminos divinæ potentiæ præscribere. Alii dicunt, Modum esse, qui nihil affert subiecto præter se ipse; ut curvitas ramo nihil tribuit, nisi esse curvum, at vero Accidens, aliquid aliud à se tribuit, nempe vim & energiam quandam, ut calor igni non solum tribuit esse calidum, sed etiam vim calefaciendi, dissolvendi, &c. Verum nec omnia fortè accidentia præter se aliquid subiecto tribuunt; nec defunt ex modis, qui aliquid energię rebus afferant ut calor intensior plura potest, quam debilior. Alii contendunt, omnia accidentia esse Modos; sed hi fere de voce litigant: Nos enim nomine *Modi* non intelligimus insigniora accidentia, sed quiddam minus, cujus adventu res insigniores, atque inter alias ipsa accidentia, aliter & aliter se habent.

Hac posita *Modi* notione, nunc dicendum de ejus à re modificata distinctione. Quidam censent, nullum Modum à rebus distingui. Quidam fere Modos omnes à rebus realiter distinctos volunt. Inter hæc extrema distinguendum.

Modorum enim quidam sunt Positivi, ut velocitas in motu, intensio in calore, quidam negativi, qui scilicet formalitet negationem potius important, ut finitudo & brevitudo in linea important ejus quantitatem cum negatione ulterioris extensionis. Rursus Modorum positivorum alii sunt penitus extrinseci, qui nihil in re ponunt, sed aliquid circa rem, ut columna sit mihi dextra vel sinistra sine sui mutatione, præcisè quia ego ad illam situm mutavi. Alii verbò sunt intrinseci, qui scilicet aliquid in re ipsa dicunt, ut Figura est in re figurata, Passio in re patiente, Ubicatio in re ubi-
cata.

cata. Modorum intrinsecorum aliqui sunt absoluti, qui scilicet aliquid in re dicunt absque respectu ad aliam: ut duratio in re durante; alii sunt connotativi, qui aliquid in re ipsa dicunt, sed cum connotatione alicujus extrinseci, ut *comburare* in igne dicit virtutem, quæ in igne est, non: præcisè secundum se, sed ut connotat effectum in re combusta per eam productum. His positis,

Primo evidens est, modos negativos non importare in re ipsa aliquid ab ea distinctum, sed solum negationem alicujus à re distincti: sic calor, dum ex vehementi fit languidus: novo modo se habet, non quod illi aliquid sit additum, sed potius ab eo detractum.

Secundo constat, modos extrinsecos importare aliquid distinctum à re; non tamen in re, sed circa rem: ut paries ex non visu fit visus, oculo circa illum mutato.

Tertio constat, modos connotativos aliquid itidem importare à re distinctum, nempe connotatum: ut ignis calafaciens connotat aliquid ab igne distinctum, nempe calorem ab igne in ligno productum.

Itaque solum quæstio circa duo remanet. 1. An modi connotativi præter extrinsecum, quod importat, aliquid dicant in re ab ea distinctum. 2. An modi absoluti intrinseci aliquid itidem distinctum rebus adjiciant.

PRIMA CONCLUSIO.

SI res ex ipsa aliam connotet, modus connotativus nihil in re ab ea distinctum ponit.

Conclusio est evidens. Nam quod ex se tale est, alio non eget, ut tale sit; ergo si res ex propria entitate sit connotativa alterius, connotativus modus non est aliquid in re ab ea distinctum. Sic respectus scientiæ ad objectum non est aliquid à scientia distinctum: nam ex sua natura scientia est ad objectum; & generaliter omnes relationes transcendentales sunt à rebus indistinctæ. Eo principio docebimus in Physica, modum unionis non distingui à materia & forma, quia per se forma est actus materiæ, ideoque sicut illam actuet, in quo consistit unio, satis est, ut detur materiæ.

SECUNDA CONCLUSIO.

SI modus connotativus in ipsa rei natura non includitur, est aliquid in re ab ea distinctum.

Probatur conclusio. Quod non est ex se tale, indiget aliquo, ut tale fiat: Si ergo res aliqua ex sua natura non sit connotativa alterius, impossibile est, ut eam realiter connotet absque aliquo sibi addito. Ob hanc rationem

nam prædicamentales relationes à rebus absolutis distinctas esse censemus, quòd in earum essentia non includantur. Eadem de causa, si sex prædicamenta sint, ut videtur, rebus intrinseca, sunt modi iis additi: non enim res ex sua natura est in tali, Vbi, Situ, Quando, &c.

Fateor tamen, non facile discerni, qui modi respectivi sint intrinseci, & an res ex sua entitate aliam connotet. Hinc natae sunt illæ quæstiones de distinctione relationum à fundamento, ac de sex reliquis prædicamentis, item de distinctione modi unionis ab extremis unitas; quas fortè fusiùs persequi satis inutile est. Nostamen, si quas usus celebres fecit, suis in locis non omittemus.

T E R T I A C O N C L U S I O.

Modi positivi absoluti, qui esse & non esse possunt in re modificata, realiter ab ea distinguuntur, eique aliquid reale adiiciunt.

Conclusio adeo evidens est, ut mirum sit aliter quibusdam videri. Nam et si de modis illis intimis, qui à re separari nequeunt, ut de existentia, dubium aliquod esse possit; at certè per se notum est, eos, qui rebus adventiti sunt, & eas in se ipsis realiter immutant, ab illis distinguere, & aliquid ipsis addere. Et quidem quòd distincti sint; non enim evidentius argumentum distinctionis est, quàm quòd unum sine alio esse posset; ergo modi, sine quibus res esse potest: non sunt ipsa res, sed aliquid ab ea distinctum. Quod verò rei afferant aliquid reale, ex eo constat, quòd res iis affecta aliter in se ipsa se habet: nam si rei nihil reale accadat, aliter re ipsa non se habet, ut per se notum est, ut si nihil omnino addatur calori, in se intensior non erit.

Respondent quidam, ad realem distinctionem satis non esse, ut res sine modo existere possit; sed exigi præterea, ut modus itidem sine re esse possit, saltem divinitus. Quod cum fieri nequeat, ut intensiorem caloris esse sine calore, motum sine re mota, inde coligunt, hos & similes modos à rebus non distinguere.

Sed hanc conditionem gratis apponunt. Nam præter quàm non satis constat, possint ne hi modi sine rebus à Deo conservari, ad distinctionem satis est, ut unum extremorum esse possit sine alio. Porro quòd aliud vicissim non possit esse sine illo, arguit solum necessariam ab eo dependentiam; unde plura esse non possunt sine rebus, à quibus tamen distinguuntur; ut materia esse nequit sine aliqua forma, actus vitalis sine principio vitali, effectus sine aliqua causa; & tamen materia ab omni forma, actus
vita-

vitalis à principio suo, effectus à suis causis distinguitur. Itaque, quod modus esse nequeat sine re modificata, non est, quòd ab ea non distinguatur, sed quòd ab ea necessario pendet.

Respondent alii, modum realiter quidem distingui à re modificata, si ab ea separari possit at non propterea afferre rei aliquam entitatem ab ea distinctam, sed solum dicere ipsam rei entitatem ut aliter se habentem, quàm si modo illo careret.

Verùm hi vel ludunt in verbis, vel sibi contradicunt; nam implicat, rem aliter se habere, si nihil ei accedat; ergo si modus nihil sit præter rem ipsam, non aliter se habebit adventu modi, immò nec adveniet rei, si nihil sit præter eam: nam quod nihil est, non advenit. At inquiunt: Modus non est nihil, nec entitas à re distincta; sed aliquid medium inter nihil & rem, nempe aliquid modale: Sed si sit aliquid modale, aliquomodo est aliquid; ergo dum additur modus rei, aliquid ipsi additur. Quo verò nomine vocent, illud aliquid, parum refert; quæstio solum erit de nomine. Nos entitatem, seu realitatem modalem vocamus; quòd entitas & realitas sint nomina ita generalia, ut quidquid in rebus datur, sub his contineatur.

ARTICULUS SECVNDVS.

De Actione & Passione.

DE his rursus agemus in Physica. Interim advertendum est, in effectu tria posse distingui 1. Egressum ejus à causa efficiente. 2. Receptionem in subiecto. 3. Fieri effectus. Vt dum fit calor ab igne in ligno, hic calor oritur ab igne, recipitur in ligno, & per aliquod tempus est in fieri. Egressio effectus à causa dicitur *Actio*. receptio in subiecto dicitur *Passio*. Fieri verò dicitur *Motus*. Primum constituit prædicamentum actionis. Secundum constituit prædicamentum Passionis. Motus verò, quia est aliquid viale, & incompletum, non pertinet ad speciem prædicamenti, sed reducitur ad prædicamentum sui termini; ut motus calefactionis ad prædicamentum, in quo calor constituitur. His ita positis.

Actio prædicamentalis rectè definitur, actus secundus potentiae activæ; seu, accidens, quo causa constituitur actu causans. Vtraque definitio in idem redit, & patet ex dictis; nam sicut causa dicitur agere in quantum profundit effectum; ita quoque actio dicitur id, per

per quod causa constituitur actu profundens effectum. Alia definitio tradi solet, qua actio dicitur, forma, secundum quam in id, quod subicitur, agere dicimus.

Passio vero est actus secundus potentiae passivae, seu, accidens, per quod subiectum constituitur actu recipiens effectum ab agente: si enim pati sit idem, ac recipere effectum, Passio erit id, per quod subiectum constituitur actu recipiens effectum ab agente.

Dividitur autem pradicamentum Actionis in actionem Transientem, quae aliquid producit ed extra, ut urere, secare, &c. & Immanentem, quae nihil extra ponit, sed tota consummatur intra suum principium, ut intelligere, imaginari, velle &c. nam actio immanens, cum sit verè ac propriè actio, pertinet ad hoc pradicamentum, etsi aliqui negent. Actio immanens dividitur in Cognoscitivam & Appetitivam: Cognoscitiva in Sensitivam & Intellectivam: Appetitiva in Volitionem & Appetitionem Sensitivam & Naturalem: Artificialis in varias species Artium, ut pignere, saltare, canere, &c. Naturalis dividitur in Accidentalem, & Substantialem, (si tamen generatio substantialis sit vera actio distincta ab alteratione) utraque verò subdividitur in varias species. Passio autem dividitur juxta varias divisiones Actionis, siquidem Actioni productivae effectus correspondet sua Passio.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Predicamentis, Ubi, & Situ.

UBi in communi dividitur in ubi divinum, & in ubi creatum. Ubi, seu potius ubique divinum, est praesentia Dei in omni loco ratione immensitatis, qua implet omnia, quamquam peculiari quadam ratione dicatur esse in coelo veluti throno, quod in eo, ut in nobiliori opere, insignius reluceat ejus majestas & potentia; vel etiam quod is locus sit, in quo à Beatis videtur. Unde in Scriptura dicit: *Calum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum.*

Ubi creatum dividitur in ubi definitivum, & ubi Sacramentale. Ubi definitivum est, quo res ita est in uno loco, ut non sit in alio. Ubi Sacramentale est praesentia unius substantiae in naturali suo loco manentis sub accidentibus alterius, in quam conversa est, qualem fides docet Corpus Christi habere in Eucharistia. Ubi definitivum aliud est spirituale, quo scilicet substantia spiritualis sit ita praesens loco, ut sit tota in

in toto, & tota in qualibet ejus parte: Aliud est quantitativum, seu circumscriptivum, quo corporea substantia ita est in loco, ut sit tota in toto, & pars in ejus parte. Illud videtur esse solum prædicamentale.

Vnde prædicamentum Vbi definiri potest cum Gilberto, circumscriptio corporis à circumscriptione loci; vel, accidens, quo res est in loco; seu determinatur, ut sit in hoc potius, quam in alio loco. Nam corpus ex se indifferens est, ut in quovis sit loco: ut ergo in hoc potius, quam in alio sit loco eget aliqua determinatione sibi adventitia. Ex hæc accidentalis determinatio nomine *Ubi* intelligitur.

Hinc infertur, ubi divinum non esse in hoc prædicamento: non enim est accidens, aut circumscriptio, immo nec propriè ubi, sed *Ubique*, seu potius immensitas non locata, sed loca omnia & res locatas continens & superexcedens, Vbi etiam Sacramentale non continetur in hoc prædicamento, quia est alterius omnino rationis à naturali; immo hoc ubi spirituale, quia res, spirituales non sunt in locis univocè, sed modo longe diverso à corporibus. Verùm hæc accuratius Theologi.

Differentiæ Vbi sex assignantur ab Aristotele 3. Physic. textu 45. Sursum, Deorsum, Ante, Retro, Dextrorsum, Sinistrorsum: quæ quidem non quo ad nos, sed quo ad universum spectari debent, ut ipse innuit ibidem.

Situs est dispositio partium in loco: nam eadem res in eodem loco partium dispositionem variam subit, ut homo sedendo, stando, cubando, &c. Hæc igitur varia dispositio partium in loco dicitur *Situs*, qui dividitur in situm naturalem, cum scilicet partes rei sunt in propria dispositione ut, cum arbor habet radices deorsum, ramos fursum: & situm innaturalem, ut cum e contra radices arboris sunt fursum, & rami deorsum. Vterque subdividitur in varias species situum.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Prædicamentis, Quando, & Habitu.

Prædicamentum Quando est accidens resultans in rebus ex eo, quod sit in tempore, tanquam dependentes & mensurate ab illo. Est autem Tempus, duratio motus primi mobilis, quod spatium viginti quatuor horarum perficit suam circulationem. Sicut ergo
ex

ex eo, quod res sit in loco, resultat prædicamentum *Ubi*; ita ex eo, quod duratio ejus dependeat à duratione primi motus, seu à tempore, resultat prædicamentum *Quando*.

Aliqui ponunt in hoc prædicamento *Quando* angelicum: nam Angeli habent suum tempus, quo mensurantur eorum operationes. Sed communiter rejicitur ab hoc prædicamento; tum quia tempus Angelicum non convenit univocè cum nostro, nec proinde *Quando* Angelicum cum *Quando* rerum corporalium; tum quia in Angelis non datur unum tempus commune, à quo necessario dependeant operationes Angelorum, sicut durationes rerum corruptibilium dependent à duratione motus primi mobilis.

Species hujus prædicamenti sunt, quibus solemus respondere ad interrogationem *Quando* scilicet, *Heri*, *Cras*, *Hodie*, *Anno præterito*, &c.

Habitus definitur accidens resultans in rebus ex circumpositione vestium, vel armorum: ut enim notat D. Thomas 1. 2. q. 49. art. 1. prædicamentum habitus non est ipsa vestis, aut ipsum corpus, sed aliquid medium resultans in corpore ex circumpositione vestium, quibus ornatur, vel armorum, quibus munitur. Ejus specie sunt arma, & vestes. Arma dividuntur in offensiva, & defensiva; & utraque in varias species. Vestimenta dividuntur in vestimenta hominum, & vestimenta pecudum, & utraque in varias species.

Hæc de plebejis istis prædicamentis sufficiant: nam ea fusiùs prosequi rei momentum non exigit. Satis est juxta vulgarem explicandi modum ea delineasse.

QUÆSTIO SEPTIMA

De Postprædicamentis.

ARTICVLVS VNICVS.

DE Postprædicamentis jam aliquid diximus in minori Logica. Sunt modi, qui ad res predicamentales invicem comparatas consequuntur i Quinque recensentur ab Aristotele, Oppositio, Prioritas & Posterioritas, Simultas, Motus & Habere.

Oppo.

Oppositio alia est propositionum, de qua jam fusè diximus; alia rerum, quæ hîc sola spectatur. Oppositio rerum est repugnantia determinata aliquorum inter se. Dicitur *Repugnantia determinata*, ut excludatur oppositio improprie dicta, quæ est inter res disparatas, et inter diversas species rerum: Hæc enim non respicit determinatum extremum sibi correspondens, sed quolibet rei species aliis disparatè opponitur, ut homo leoni, equo, arbori. At verò proprie dicta oppositio exigit determinatum extremum, cui repugnet aliud, ut frigus calori, cæcitas visioni, &c. Itaque oppositio duas exigit condiciones, nempe distinctionem extremorum, & aliquam inter ea repugnantiam.

Oppositio est quadruplex, relativa, contraria, privativa & contradictoria. Nam omnis repugnantia vel est inter ens & ens, vel inter ens & non ens. Si inter ens & ens, vel ea provenit ex mutuo respectu, & sic est relativa; vel eo, quod à subiecto se expellant, ut frigus & calor, & sic est contraria. Si sit inter ens & non ens; vel non ens exprimitur per modum puræ negationis, ut homo & non homo, & sic est oppositio contradictoria; vel exprimitur per modum non ens in aliquo subiecto, ut visus & cæcitas, & sic est oppositio privativa.

Oppositio relativa est omnium minima; in ea enim unum extremum non destruit aliud, sed potius exigit. Unde in Deo locum habet, quia nullam essendi privationem secum affert, sed solum distinctionem cum respectu, ut notat Sanctus Thomas q. 7. de Potent. 8. ad 4. Sic Pater & Filius per oppositionem relativam in Divinis distinguuntur. Definitur hæc oppositio, repugnantia inter duò ex eo, quod se mutuo respiciant.

Oppositio contraria est Repugnantia inter duas formas, quæ sub eodem genere, maximè distant, & ab eodem subiecto sese expellunt: ut calor & frigus, albedo & nigredo, vitium & virtus: Sunt quædam contraria, quæ nullum medium admittunt, atque ob id immediata dicuntur; ut vitium & virtus, sanitas & ætudo: nam alterutrum inesse oportet subiecto. At sunt aliqua, quæ medium admittunt, ut inter album & nigrum plures sunt colores medi, pallidus, fuscus, laucus.

Oppositio privativa est repugnantia inter formam & privationem, ut inter lucem & tenebras, visum & cæcitatem. Porro privatio est Carentia formæ in subiecto ad eam habendam apto. nam si subiectum sit incapax formæ, ejus carentia non est privatio, sed negatio,

gatio, ut carentia scientiæ in bruto, & auditus in lapide. Ob eam causam carentia visus in cane recens nato propriè privatio non est, quia naturæ ordine nondum aptus est ad visum.

Oppositio contradictoria est repugnantia inter ens & non ens. Omnium maxima est. Nam cum alia opposita, aut non se destruant, aut medium patiantur, aut subiectum commune habeant & genus, contradictoria se ita perimunt, ut nihil commune admittant. Vnde, ut notat Sanctus Thomas, oppositio contradictoria est aliarum causa, atque in illis aliquatenus adiminetur.

Secundum postprædicamentum prioritatem, eique correlatam posterioritatem continet, cuius notio satis constabit explicata prioritate. Itaque prioritas est modus, quo una res præcedit aliam. Quituplex recensetur ab Aristotele. Prima est prioritas temporis, secundum quam unum præcedit aliud duratione, ut pater creatus suum filium. Secunda est prioritas secundum subsistendi consequentiam, ut vocat Aristoteles, quæ inter ea, quorum unum infert ex alio, sed non infert ipsum: quod enim infertur ex alio, & ad illud præsupponitur, dicitur prius ipso secundum essendi consequentiam. Sic animal est prius homine; nam infertur ex homine, sed non infert hominem: valet enim consequentia, est homo; ergo est animal: Sed non econtra. Est animal; ergo est homo. Tertia prioritas est ordinis, quando unum præcedit aliud ordine; ut exordium alias partes orationis, & logica cæteras scientias. Quarta est prioritas dignitatis, qua unum excellit præ alio; sic rex præcedit principes. Quinta & præcipua est prioritas naturæ, cum licet utrumque sit in eodem instanti reali, unum tamen dependet ab alio, ut à causa sui esse: Sic Sol est prior sua luce, ignis suo calore, & generaliter omnis causa est prior effectu.

Hæc autem naturæ prioritas duplex est, scilicet Prioritas *in quo*, & prioritas *à quo*. Prioritas *in quo* est inter ea, quorum unum dat esse alteri, à quo non dependet in suo esse: sic Sol dat esse luci, à qua non dependet: posset enim absolute existere sine luce. Prioritas *à quo* est inter ea, quæ à se mutuo dependent in diverso genere causæ: sic forma dependet à materia, & rursus materia à forma.

D. Thomas sæpe meminit alterius modi prioritatis quam vocat *Prioritatem generationis*, & opponit prioritati perfectionis. Ea dicuntur *Priora generatione*, quæ prius fiunt; ut puer viro prior est ordine generationis. Ea verbò dicuntur *Priora ordine perfectionis*, quæ sunt

ant nobiliora ; ut vir puero est prior ordine perfectionis. quia communiter naturalis generatio procedit ab imperfecto ad perfectum : ideo perfectiora sunt ordine generationis posteriora .

Tertium Postprædicamentum est simultas , quæ totum ex assignari potest , quotuplex est prioritas . Vnde prima est simultas temporis , & est inter ea , quæ simul in eodem instanti existunt ; ut inter lumen & solem . Secunda est simultas consequentiæ , quæ est inter ea ; quæ se mutuo inferunt ; ut inter risibile & rationale : valet enim . Est risibile ; ergo & rationale ; & e contra , est rationale ; ergo risibile . Tertia est simultas ordinis , inter species , quæ sub eodem genere collocantur . Quarta simultas est dignitas , quæ est inter pares secundum dignitatem . Quinta est simultas naturæ inter ea , quæ nec non sint sibi invicem causæ , attamen se mutuo possunt & destruunt : sic relativa dicuntur *esse simul natura* : cum posito uno ponitur aliud sublato uno tollitur aliud ; cum posito domino , necesse est ponere servum , & contra . De Motu & Modis habendi nihil hic addendum habemus , quæ jam diximus in minori logica . Quamquam de motu rursus agendum in physica .

SECVNDA PARS
LOGICÆ MAJORIS

*De Ente rationis , secundam mentis
Operationem spectante .*

QUÆSTIO UNICA

De Propositione .

Ræcepta propositionem ac iudicium spectantia satis accuratè expendimus in Logica Minore , supersunt quædam Quæstiones discutiendæ. Atque imprimis , cùm propositio vocibus constet , 1. Quæritur , an voces naturaliter significant , velex solo hominum instituto . 2. Quid sit propositio mentalis. 3. An propositionum de futuro contingenti altera sit determinatè vera , & altera falsa . Hic etiam agi posset de veritate , an in sola secunda mentis operatione inveniatur ; sed ea de re dicemus commodius in metaphysica , cùm de veritate in universum tractabimus .

ARTICVLVS PRIMVS .

An vocum significatio sit à natura , vel ex hominum instituto : ubi etiam de Idiomatum varietate , ac diversis scripturæ modis apud nationes usitatis .

SToici , ut refert S. Augustinus lib. de principiis Dialecticæ , censuere , voces non hominum arbitrio , sed naturali quadam cum rebus affinitate significare . Nam *Mei* auribus ipsis dulciter sonat , *Voluptas* blanda ,

Crux durè, Asperitas asperè; murmur, ut profer-
 tur, auditur; Vepres ipso sono auditum pugnunt: Hinc
 equorum, Balatus ovium, Tinnitus campanarum,
 Stridor catenarum, Sibilus serpentum, Grunitus porco-
 rum quid significant, ipso sono indicant; Robur for-
 ter profertur, & Vis non sine vi quadam & conatu
 pronuntiatur. Ab his primigeniis vocibus naturali af-
 finitate res significantibus omnia vocabula fluxisse con-
 tendebant Stoici, vel similitudine quadam; ut à Cru-
 ce, crura, quòd sua longitudine, duritia, ac disposi-
 tione crucis ligna imitentur; vel participatione, ut à
 Vinum, quòd vim augeat; item Vita & vivere, quòd
 sit fons virium animalis, Vincere & vincere, quòd utrum-
 que per vim fiat: veletiam contrarietate quadam, ut
 Lucus à luce, quòd sit minime lucidus; Mons à moven-
 do, quòd non moveatur; Bellum, quòd minime bellum
 sit. Huic sententiæ ex parte favet Plato in Cratilo,
 ubi docet, voces partim à natura, partim ab arbitrio
 significare.

Verùm etsi homini naturale sit conceptus suos vocibus
 exprimere, attamen quòd hæc vox hæc potius, quàm
 aliam rem significet, non à natura, sed ab hominum ar-
 bitrio pendet.

Nam quod homini est à natura inditum, ubique ac per-
 petuo uniforme est: Atqui non eadem vox ubique ac per-
 petuo idem significat; nam idem sonus vocis apud diver-
 sos populos diversas res significat; immo apud eosdem vox
 eadem diversis rebus tribuitur, ut patet in æquivocis; er-
 go non naturali affinitate, sed arbitraria institutione vo-
 ces significant. Et sanè hæc vocabula, Amor, Mens,
 Vox, Motus, Fuga, innumeraque alia primaria, palàm
 est, nullam ex natura cum rebus significatis affinitatem
 habere. Quòd ergo quædam voces rebus affines ad easdem
 exprimendas potius, quàm aliæ usurpentur, atque in uni-
 versum omnis vocum significatio ab hominum instituto
 provenit, quorum primus Adam rebus nomina imposuit
 Genes. 2. Hinc fuit unica in mundo lingua, Hebræa,
 scilicet, usque ad fabricam turris Eabel, cum Deus lin-
 guas confudit, cuilibet familiæ propriam quandam diale-
 ctum tribuendo: sicque factæ feruntur septuaginta duæ
 linguæ matrices; quarum præcipua vocabula sapiunt a-
 liquid hebrææ linguæ, à qua derivatæ sunt, ut fusè o-
 stendit Asteldius de Græca & Latina in sua Encyclopædia.
 Ab his verò 72. per innumeras corruptiones, derivatio-
 nes, pronuntiationum variationes, novarum vocum ad-
 missionem, ea fluxit idiomatum diversitas, quam in na-
 tionibus orbis Plinius merito admiratur lib. 1. histor. na-
 tur. cap. 1.

Nec

Nec solum quælibet natio, immo unaquæque penè provincia proprias voces habet, sed propriam etiam pronuntiandi formam, quæ non modo ex educatione, ac perenni à parentibus ad filios derivatione traducitur, sed etiam ex ipso Cæli, ac soli ingenio, varia organorum dispositione, aeris temperie, imaginationis ac complexionis diversitate oritur. Hebræi. Chaldæi, Arabes, & ferè alii Orientales ex imo gutture vocem asperè trahunt, eo quòd fortè nimio calore dissipatus & effœtus spiritus non spontè ac liberè erumpat, sed ex imo pectore sit eruendus, quod nobis etiam nimia contentione ac declamatione exhaustis solet contingere. Germani, Poloni, ac ferè Septentrionales verba inter dentes frangunt, quasi externo harum regionum frigore spiritum includente, ut nobis etiam accidit nimio frigore trementibus. Galli verò lingua & labiis vocem expeditè, ac venustè formant, quòd spiritus nec nimio frigore interclusus, nec immodico calore dissipatus liberè ac facilè erumpens, solis organorum extremitatibus sine labore in voces figuretur. Hinc etiam fit, ut una genus ad alterius pronuntiationem obstupescat & hæreat, non solum ob oppositam consuetudinem novitate repugnantem, sed quòd varia sit organorum dispositio in diversis populis, non minus quàm vultus lineamentorum. Hispaniorum gutturalis, quàm à Mauris hereditasse videntur, & confertæ in unam syllabam tot consonantes Polonorum & Germanorum, Gallis asperrimæ videntur. At verò « Gallicum penè omnium aliarum nationum scopulus est, ut *Scibboleth* Ephraitarum, Judicium 12.

Et quidem si homo uteretur sola cognitione sensitiva, ut notat S. Thomas 1. Perhiern. lect. 1. cum ea versetur solum circa præsentia, sufficeret ei vox ad manifestandos illis proprios conceptus. Verum quia homo pollet cognitione intellectiva, quæ latius se extendit ad futura & absentia, ut futuris & absentibus suas conceptiones manifestaret, necessarius fuit Scripturæ usus. Nam vox quidem est ut fluxa quædam & transiens scriptura in molli aere exarata: At scriptura est vox permanens ac fixa, ad absentes & posteros facilè commeans. Hic apud barbaras & rudes Americanorum nationes, quæ penè pecudibus similes præsentia solum curant, vix illius, est scripturæ usus, quamquam minus barbari harum regionum populi, ut Peruviani, scripturæ locò rudes quasdam rerum, quas absentibus significare volunt, imagines delineant ad eos transmittendas.

Sed ut in pronuntiandi ratione, ita in scribendi modo apud varias nationes, etsi non tanta, magna tamen diversitas existit. Duplex autem in genere scribendi ratio ob.

observatur. Una per characteres symbolicos, quorum singuli singulas res repræsentant; Altera per litteras sonos significantes, ex quibus junctis syllabæ, ac ex illis vocabula componuntur. Prima scribendi ratio in usu fuit apud antiquos Ægyptios, qui singulis rebus figuras symbolicas aptabant, Deum per figuram Solis exprimentes, ubertatem per cornucopiam, &c. Hanc scribendi rationem hausit ab Ægyptiis ex parte retinent Astronomi, qui constellationes, præcipuè Zodiaci, etiamnum figuris animalium repræsentant, aut certè quibusdam animalium particulis, ut cornibus Tauri eo nomine dictum signum repræsentant, cauda Leonis signum Leonis, &c. Sinenses, ac contermini populi hac una scribendi forma utuntur: non enim habent Alphabetum certo litterarum numero contentum, ut cæteri populi, sed cuilibet rei proprium characterem attribuunt, quo fit, ut hi characteres ad octoginta fere millia pertingant, incredibili planè incommodo, non solum externorum, qui hanc linguam addiscunt, sed Sinensium ipsorum, quibus ætas fere omnis impendenda est in his addiscendis characteribus, quorum quæ plures novit, eò doctior habetur. Cæteræ nationes utuntur secunda illa scribendi ratione ex 24. aut ad summum 28. litteris omnia vocabula formantes, minora labore, ac fructu uberiori.

Neque tamen conveniunt in modo exarandi has litteras. Orientales lineam ducunt à dextra ad sinistram, ut Hebræi, Chaldæi, Arabes, &c. Econtra Græci, Latini, ac fere alii à sinistra ad dextram scribendo progrediuntur. Quinam potiori ratione, non satis in comperto est. Primis favet antiquitas, & sacræ lingux usus; & quòd prius sit perfectum, quàm imperfectum; dextrum autem videtur perfectum, sinistrum imperfectum. Posterioribus favet commoditas: nam motus à sinistra ad dextram facilius est; ac præterea nature ipsius ordo, qui procedit ab imperfecto ad perfectum. Sinenses neutra hac via scribunt, sed lineam dicunt à summo ad imum paginae, forte quòd ea ratione Characteres, quibus utuntur, facilius pingantur. Sed de his hæcenus.

ARTICULUS SECUNDUS.

Sitne Propositio Mentalis simplex qualitas.

Constat, propositionem vocalem & scriptam, esse quid compositum: illa enim pluribus vocibus, hæc pluribus litteris solet exprimi. Certum est, propositionem

Philos. R. P. Gaudin. H. Pars.

nem

mem mentalem plures ideas supponere, nempe ideam prædicati, & subiecti. Verùm certum quoque est, non consistere in apprehensione illarum idearum: hæc enim spectat primam mentis operationem. Unde propositio mentalis consistit propriè in ea mentis actione, qua exprimimus habitudinem illam idearum ad invicem, sive affirmando, sive negando; seu potiùs, est expressio interiùs mente facta illius habitudinis, seu affirmativæ. Sunt, qui velint, hanc expressionem esse quid compositum.

C O N C L U S I O.

Propositio mentalis est simplex qualitas, nempe conceptus simplex reæpresentans habitudinem prædicati cum subiecto. Sic innuit S. Thomas 1. cont. gent. c. 55. ubi de propositione mentali ait: *In ea prædicatum & subiectum intelligi secundum unam speciem totius.* Idem expressiùs affirmat 1. p. q. 58. ar. 2.

Probatur ratione. Conceptus formatus unico actu est unus & simplex: Sed propositio mentalis formatur unico actu; ergo est unus & simplex conceptus. Minor constat: nam, propositis duabus ideis, uno actu judico, an una sit idem cum alia, necne; sicque propositionem mentalem efformo. Major quoque non est minus evidens: actio enim est fieri termini per eam producti, fieri autem commensuratur esse per illud productum: ergo terminus una simplici productus actione unus est & simplex. Deinde non potior ratio est, cur habitudo prædicati ad subiectum uno actu attingatur, quam ut uno conceptu exprimatur. Sicut ergo uno actu judico de illa habitudine, ita & uno conceptu meum exprimo iudicium.

Declaratur ampliùs id totum. In propositione mentali tria sunt. 1. Actus quo v. g. judico, Petrum esse doctum. 2. Ideæ, circa quas ille actus versatur, nempe, Petrus & doctus. 3. Expressio illius iudicii, que propriè dicitur propositio mentalis, id est, conceptus expressus, seu formatus per illum actum iudicii. Ut enim motio linguæ format quendam terminum, qui locutio externa dicitur; ita actio intellectus format quendam terminum interiorem, qui dicitur locutio mentalis: experimur enim, nos cogitando apud nosmetipsos interiùs loqui. Porro cum res simpliciter apprehendimus, terminus ille per hanc actionem productus dicitur *Idea*, atque etiam *Terminus mentalis*: at qui formatur per actum iudicii, dicitur *Propositio mentalis*. His positis certum est, propositionem mentalem

sup.

supponere plures ideas; constat itidem, mente de earum habitudine unico actu judicare. At inde inferimus, hoc iudicium una simplici qualitate exprimi, quæ expressio est ipsa mentalis propositio; ut enim una linguæ motione unam externam vocem formamus, ita uno actu interiori unam dictionem internam.

Confirmatur. Objectum formale propositionis mentalis est quid simplex; ergo & ipsa propositio: desumit enim ab objecto unitatem. Declaratur antecedens. Licet propositio mentalis versetur circa duas ideas, prædicati nempe & subiecti; attamen id, quod formaliter respicit, est habitudo prædicati ad subiectum, quæ exprimitur per *est*, aut *non est*: Sed illa habitudo, licet versetur inter duo, est tamen unum quid & simplex; ergo objectum formale propositionis mentalis est quid unum & simplex.

Obij. 1. Propositio mentalis complectitur prædicatum & subiectum: Atqui utrumque nequit uno conceptu contineri; ergo propositio mentalis non est unus simplex conceptus, sed ex tribus compositus, nempe ex ideis prædicati, subiecti, & copulæ.

Resp. Distinguo maiorem: complectitur prædicatum & subiectum, ut unita in una cognitione iudicativa, concedo; ut plura sunt, nego. Equidem prædicatum & subiectum seorsim sumpta plura sunt, atque duas apprehensiones terminant: at, dum respiciuntur à iudicio, se habent ut unum, quatenus uniuntur in una habitudine. Cum ergo propositio mentalis proprie exprimat illa habitudinem, quam mens iudicat esse inter prædicatum & subiectum, respicit utrumque ut unum, seu unita in illa habitudine: unde est unus conceptus complectens prædicatum & subiectum per modum unius. Nec enim repugnat, plura unico actu percipi, ac uno conceptu representari, quatenus sub una ratione uniuntur: sic una domus idea res inter se diversas complectitur, quatenus sub unius artefactu ratione uniuntur: sic una species visiva complectitur colorem, figuram, distantiam, quatenus uniuntur in una ratione visibili.

Instabis. Terminus actus compositivi est compositus: Sed propositio mentalis est terminus actus compositivi: Ergo est composita. Maior videtur certa: nam intantum actus est compositivus, inquantum format aliquid compositum. Minor verò probatur; ut enim dicitur 1. p. q. 58. art. 4. Homo differt ab Angelo, quia Angelus simplici intuitu videt prædicatum in subiecto, ideoque non componit. at vero Homo prius concipit subiectum, deinde prædicatum, & postea utrumque coniungit;

git ; ideoque dicitur intelligere per actum compositivum

Resp. Distinguo minorem : Propositio mentalis est terminus actus compositivi, compositione repræsentativæ & objectiva, concedo ; compositione quasi entitativa, nego. Et ad consequentiam ; ergo propositio mentalis est composita, repræsentativè & objectivè, concedo ; quasi, ut sic loquar, entitativè, nego.

Explicatur solutio. Angelus unico intuitu comprehendit quidquid est in re, ut, videndo hominem, videt omnia prædicata, quæ ipsi conveniunt : unde hominem, ejusque attributa intelligendo non componit, aut vidit. At verb Homo, cum sit debilioris luminis intellectivi, non intelligit nisi per partes : unde prius distincto conceptu intelligit subiectum, & postea prædicatum, quæ deinde unit ad invicem per actum judicii, in quantum format unicum tertium conceptum repræsentativum unionis prædicati cum subiecto : seu potius judicii unionis utriusque, qui conceptus dicitur *Propositio mentalis* ; ideoque propositio dicitur composita, non quidem entitativè, quasi sit aggregata ex pluribus conceptibus, sed repræsentativè, quia repræsentat prædicatum & subiectum ut unita, quæ prius repræsentabantur separata : Sicut, si pictor prius pinget D. Petrum, & postea D. Paullum distinctis tabellis ; & deinde formaret tabellam tertiam, utriusque Apostoli occursum repræsentantem, hæc tabella diceretur composita, non quidem entitativè, (esset enim unica) sed repræsentativè, quia duos repræsentaret.

Instabis. Atqui Angelus etiam componit repræsentativè ; ergo nulla disparitas esset inter Hominem & Angelum. Probatur antecedens : Ille componit repræsentativè, qui format conceptum repræsentantem diversa : Sed etiam Angelus format conceptum, in quo diversa repræsentantur, scilicet subiectum cum suis prædicatis ; ergo componit repræsentativè.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem : Ille componit repræsentativè, qui format conceptum repræsentantem diversa, prius divisim apprehensa, concedo ; diversa non prius divisim apprehensa, nego. Et ad minorem : Angelus format conceptum repræsentantem diversa, quæ prius divisim apprehendat, nego ; quæ simul unico actu comprehendat, concedo. Etenim compositio supponit divisionem : unde ut quis componat repræsentativè subiectum cum prædicato, debet prius utrumque distinctis conceptibus apprehendisse, & deinde unum tertium conceptum formare, qui utrumque uniat. Porro Angelus non ap-

pre-

prehendit distinctis conceptibus prædicatum & subiectum, sed unico actu intelligit utrumque; unde nullo modo componit etiam repræsentativè.

Dices. Proposition vocalis est composita etiam entitativè; ergo idem dicendum de mentali.

Resp. Nego paritatem: nam propositio mentalis est sublimioris ordinis, quàm sit vocalis; & ideo est minus composita: *Quæ enim sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superioribus.*

Obji. 2. Syllogismus non est simplex qualitas, sed aliquid compositum ex conceptu majoris, minoris, & consequentiæ; ergo nec propositio erit simplex qualitas, sed aliquid compositum ex conceptu prædicati & subiecti. Probatur paritas: nam etiam major, minor, & consequentia concipiuntur per modum unius totalis orationis.

Resp. Nego paritatem. Ad probationem distinguo: Major & minor concipiuntur per modum unius totalis orationis, pluribus actibus formatæ, concedo: uno actu formatæ & expressæ, nego. Propositio enim mentalis ita est unica oratio, ut unico actu formetur & exprimat: unde est simplex qualitas. At verò syllogismus formatur pluribus actibus, scilicet assensu majoris, minoris, & consequentiæ; unde non est una oratio unitate simplicitatis, sed solum unitate compositionis. Si tamen Syllogismus pro sola illatione sumeretur, esset quid simplex, perinde ac propositio, quia illatio illa fit unico actu.

ARTICULVS TERTIVS.

*An Propositionum contradictoriarum de futuro contingenti una sit determinatè vera, altera falsa.
et an ante decretum Dei.*

CONSTAT, propositiones contradictorias in materia naturali esse ex tota æternitate veras, aut falsas, etiam abstrahendo ab omni Dei decreto. Ut illa est ab æterno & immutabiliter vera, Bis tria sunt sex; illa falsa; Bis tria sunt octo: certum est itidem, propositionem de contingenti præterito, aut præfenti, esse determinatè veram, aut falsam; ut istarum, Adamus peccavit, Adamus non peccavit, prima vera est, altera falsa. Et si quis dicat, nunc pluit in India, nunc non pluit in India, altera determinatè vera est, altera falsa, licet nesciamus, utra sit vera: eventus enim contingens, postquam præteritus est, aut præfens, non est amplius pendulus, sed determinatus ad alterutram

tram contradictionis partem. Unde solam quæstio esse potest circa propositiones de futuro contingenti, cuiusmodi hæ sunt, Petrus disputabit, Petrus non disputabit.

Quæ quidem quæstio, cum his temporibus adeo celebris sit, paullo accuratius tractanda nobis est. Atque ut id distinctius fiat, 1. Quæstionis statum proponemus. 2. Sententiam nostram stabiliemus. 3. Argumenta illi contraria solvemus.

Proponitur status Quæstionis.

Celebris olim inter antiquos Dialecticos quæstio fuit, an propositionum contradictoriarum de futuro contingenti una pars esset determinatè vera ex tota æternitate, Chrysippus & alii quidam, acuti magis, quam solidi affirmabant, ut refert Cicero lib. de Fato. Alii negabant, eaque contentio multis sæculis intra Dialecticorum scholas ferè se continuit, donec moderni quidam Theologi illam traxere ad sacræ doctrinæ abstrusiora arcana explicanda: nam cum decreta Dei eventus liberos ab æterno prædefinientia negarent, quærendum illis erat medium, in quo Deus futura certò præsciret. Cum varia media fingerent, quæ ut minùs apta facilè refutabantur, tandem illud veteribus Theologis ignotum à Dialecticis mutuati sunt, Deum omnia præscire in veritate propositionum contradictoriarum. Quippe omnem propositionem esse determinatè veram, aut falsam, etiam ex tota eternitate: proindeque Deum, quem nulla veritas latet, etiam ante quàm quidquam decerneret, præscivisse in illa veritate, qui eventus futuri essent, aut qui non futuri. Hinc magno ingenii conatu defendere cœperunt hanc opinionem, ut quæ omnis eorum de præscientia Dei doctrina sulciebatur. Qua in parte mirari satis nequeo horum hominum consilium; qui mysterium tantè momenti argutè Logicali cōmmisere. Verùm ista viderunt Theologi. Nos, quod instituti præsentis est, quæstionem intra Logicæ fines continebimus, Theologicis rationibus, atque objectionibus ad Theologos remissis. Ut tamen status quæstionis distinctius proponatur.

Notandum est, propositiones illas duobus modis spectari posse. Primò post decretum Dei, quo ab æterno constituit, quid sibi placeat in tempore evenire. Cum enim Deus sit supremus omnium rerum arbitrar, atque seculorum Rex, omnia in tempore contingentia summa potestate disponens, omnes eventus futuros ab æterno prædefinivit, mala quidem decreto, ut vocant
Theo.

Theologi, permissivo, bona verò decreto etiam effectivo & approbativo: Quibus positis decretis omnia suaviter quidem, infallibiliter tamen, ut ipse disposuit, eveniunt, juxta illud Isaia cap. 46. *Consilium meum stabit & omnis voluntas mea fiet*. Et ad Roman. 9. *Voluntati ejus quis resistit*. His decretis nituntur præscientia Dei & prædictio Prophetarum. Post ejusmodi decreta nemini Christiano dubium est, propositiones de futuro contingenti determinatè veras esse, aut falsas; atque cum decreta illa sint æterna, ab æterno quoque esse veras, aut falsas.

At Propositiones illæ spectari secundo possunt abstraendo ab omni decreto Dei, ut ab Aristotele & aliis antiquis considerabantur; vel, ut à modernis Theologis considerantur, in priori quodam rationis, seu, ut alii vocant, in signo antecedente decreta, non quidem prioritate temporis, sed considerationis; quatenus concipimus voluntatem Dei sine ullo adhuc circa eventus contingentes decreto. In hoc statu quærimus, an propositiones de futuro contingenti determinatam veritatem habeant, aut potius indifferentes sint ad utrumlibet, atque expectent determinationem Divinæ voluntatis, qua earum objecta ex merè possibilibus fiant futura, aut non futura.

Quamobrem falluntur, aut fallunt Aversarii, dum non distinguunt *ante & post decretum*, sed absolutè contendunt, has propositiones esse determinatè veras, aut falsas. Atque ad id suadendum frustra congerunt varias Scripturæ & Patrum auctoritates, ac plerasque rationes, quæ procedunt de illis propositionibus post decretum spectatis, in quo statu nullus Thomista negat, certò illas à Deo præsciri, atque determinatè veras, aut falsas esse, Unde ne leviter quidem difficultatem attingunt, sed aranearum telas contexunt unico statu dissipandas, dicendo scilicet, has auctoritates & rationes intelligi de propositionibus illis, non ante, sed post decretum spectatis, His ita constitutis fit,

C O N C L U S I O.

Propositionum de futuro contingenti neutra est determinatè vera; vel falsa antè decretum Dei, id est, pro eo statu, in quo Divina voluntas concipitur nihil adhuc determinasse circa eventus contingentes. Ita censent Thomistæ omnes, cæterique illi Theologi, qui tenent, Deum in suis decretis futura cognoscere.

Probatur. 1. Conclusio ex Aristotele Periherm. c. 3.

ubi postquam statuit, ex Contradictionibus de præterito, & præsentis alteram esse determinatè veram, alteram falsam; expressè negat, ita esse in propositionibus de futuro contingente: *In quibus, inquit, licet necesse sit, alteram esse veram vel falsam, non tamen hanc vel illam determinatè.* Et rationem affert, quia propositiones se habent sicut res: itaque cum res contingens, antequam fiat, sit indifferens ad utrumlibet; propositio quoque de illa formata est indifferens ad veritatem, aut falsitatem. Subscribens Aristoteli Sanctus Thomas idem asserit his verbis ibidem: *Licet ex duabus illis propositionibus alterutra sit vera, non tamen hæc, vel illa determinatè.*

Respondent Adversarii, Aristotelem solùm voluisse has propositiones non esse directè veras, aut falsas quoad nos; licet sint determinatè veræ, aut falsæ quoad se.

Sed facile confutatur hæc responsio: nam etiam præteritæque propositiones de præsentis & præterito non sunt determinatè veræ, aut falsæ quoad nos, ut istæ, astæ sunt paria, Astæ non sunt paria. Itaque si Aristoteles solùm vellet, propositiones de futuro contingenti non esse determinatè veras, aut falsas quoad nos, nihil illis tribueret, quodtribuendum non sit propositionibus de præsentis & præterito: Atqui expressè docet, has quidem esse determinatè veras, aut falsas, at non itidem illas; ergo non loquitur de propositionibus quoad nos, sed quoad se spectatis. Unde relicta illa expositione, quæ destruit textum.

Respondent ingenuè alii, Aristotelem ita quidem censuisse, (adeo enim expressus est, ut nulla verosimili expositione possit ejus authoritas eludi) at, inquit, in hoc erravit fide destitutus. Sic Suarez 2. parte de gratia, Prolegomeno de Scientia Conditionata c. 7. n. 11.

Verùm hæc responsio confutatione indigna est; observanda tamen, ut ex ea videas, quantum hac in parte recedant adversarii, non modo à S. Thoma, & primatibus Doctoribus, sed etiam ab Aristotele. Stat igitur pro nobis Aristoteles. Vtrum erraverit, vel rectè senserit, rationibus exponendum est.

Probatur itaque 2. Conclusio ratione Aristotelis & S. Thomæ; propositio de futuro non est determinatè vera, quamdiu ejus, objectum non est determinatè futurum: Atqui ante decretum Dei nihil est determinare futurum; ergo propositio de futuro non est determinatè vera, aut falsa ante decretum Dei, Major certa est; ut enim dicit Aristoteles, immo ut naturali lumine

mine constat, propositio desumit veritatem ab ob-
jecto: unde quamdiu obiectum est merè indifferens ad
fore, vel non fore, propositio quoque est indifferens ad
veritatem, aut falsitatem. Minor, quam solam negare
possunt Adversarii, tribus momentis evincitur.

Primo authoritate Sanctorum Patrum. Futura non
sunt futura ante illud, quo sunt futura: Sed ex San-
ctis Patribus Deus facit futura, ea decernendo; ergo
ante decretum Dei non sunt futura. Major nota est ex
terminis. Probatur minor discretis verbis Sanctorum
Patrum u. Augustinus tract. 69. in Joan. *Deus facit fu-
tura, ea predestinando.* Undè lib. 26. contra Faustum de
futuris ait; *Ideo ea nescio, quia, quid habeat de his re-
bus voluntas Dei, me latet.* S. Ambrosius lib. 5. de Fi-
de, cap. 7. *Fecit Deus, quæ futura sunt, quia futura
sunt, quæ esse precepit, id est, decrevit.* Idem innuit
S. Hilarius lib. 9. de Trinit. Atque hanc suam do-
ctrinam confirmant Patres ex illo Isaia 45. *Hæc dicit
Dominus Sanctus Israel, plastes ejus, ventura intergate
me:* ubi sic legunt septuaginta Interpretes: *Sic dicit
Dominus Deus Sanctus Israel, qui facit ventura:* nempe,
ut illi exponunt, ea decernendo. Non itaque erant
futura, antequam Deus ea decerneret.

Secundo probatur eadem minor ratione S. Thomæ.
Futurum est, quod habet in sua causa determinatio-
nem ad essendum: Sed ante decretum res non habent
in suis causis determinationem ad essendum; ergo non
sunt futura. Major est S. Thomæ 1. p. q. 16. art. 7. ad
5. & præterea est evidens: Nam futurum est, quod est
determinatum ad essendum; hanc autem determinatio-
nem effectus contingens non habet ex se, sed ex sua
causa; ergo tunc cæretur futurus, cum causa deter-
minata est ad illum producendum. Major vero constat:
Nam ante decretum, prima causa, Deus scilicet, non
est determinata, cum se determinet per decretum: al-
iæ verbò causæ non possunt esse determinatæ, tum quia
nondum sunt, tum quia implicat esse determinatas an-
te primam causam; ergo ante decretum res contin-
gentes non habent determinationem ad essendum in
suis causis.

Sed præstat S. Thomam audire id totum suis verbis
egregiè explicantem 1. Periherm. Lect. 13. *Consideran-
dum est, inquit, quod cum verum hoc significet, aut ali-
quid dicatur esse, quod est, hoc modo est aliquid verum,
quo habet esse. Cum autem aliquid est in presenti, habet
esse in se ipso; & ideo vere potest dici de eo, quod est.
Sed quamdiu aliquid est futurum, nondum est in se ipso,
est autem aliquando in sua causa. Quod quidem contin-*

git tripliciter: Uno modo, ut sic sit in sua causa, ut ex necessitate eveniat ex ea: unde determinatè potest dici de eo, quod erit. Alio modo aliquid est in sua causa, ut quæ habet inclinationem ad suum effectum, quæ tamen impediri potest, unde & hoc determinatum est in sua causa, sed mutabiliter; & sic de hoc dici potest quod erit, sed non per omnimodam certitudinem. Tertio aliquid est in sua causa parè in potentia, quæ non est magis determinata ad unum, quàm ad aliud: unde relinquitur, quòd nullo modo potest de aliquo eorum determinatè dici, quod sit futurum. Et brevius idem habet 1. p. q. 16. art. 7. Illud, inquit, quod nunc est, ex eo fuit futurum, antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret: unde sublata causa non esset futurum illud fieri. Sola autem causa prima est æterna: unde non sequitur, quòd ea, quæ, sunt, semper fuerit verum esse futura, nisi quateus in causa sempiterna fuit, ut essent futura.

Tertio probatur eadem minor argumento numquam soluto, aut solvendo. Si ante decretum Dei res essent determinatè futuræ, vel hoc haberent à se ipsis, vel ab aliqua causa: Atqui nec à se, nec ab aliqua causa possunt habere, quòd sunt potius futuræ, quàm non futuræ; ergo non sunt determinatæ futuræ. Major constat. Minor probatur, & quidem quòd non sint futuræ à se ipsis: Tum quia aliàs essent necessariò futuræ. Tum quia, sicut res non potest sibi dare; ut sit, ita nec ut futura sit. Quòd etiam non habeant determinatam illam futuritionem à suis causis, probatur: Nam causæ omnes ante decretum sunt indifferentes & indeterminatæ; nondum enim se determinarunt: ergo nequeunt dare suis effectibus, ut determinatè sint futuri potius, quàm non futuri.

Respondent quidam ex Adversariis, Res esse futuras ex suppositione, quòd aliquando erunt.

Sed contra inflatur argumentum. Quòd res supponatur futura potius, quàm non futura ante decretum, vel hoc habet ex se ipsa; vel ex aliqua causa; Atqui à se ipsa non habet, ut potius tunc supponatur futura, quàm non futura, cum ex se sit indifferens ad utrumque; nec itidem ex aliqua causa, quia pariter causæ sunt indifferentes; ergo non potest potius supponi futura, quàm non futura.

Reponunt, rem habere, ut sit futura ex ipso decreto, non quidem adhuc posito, sed ponendo in signo sequenti.

Sed contra. In illo signo, quo voluntas Dei nihil adhuc decrevit, decretum non est potius ponendum, quàm non ponendum; ergo nulla responsio. Probatur

an.

antecedens. Decretum non est potius ponendum, quam non ponendum, cum voluntas Dei est omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut est per se evidens: Atqui voluntas Dei ante decretum est omnino indifferens ad illud ponendum, vel non ponendum, ut etiam certum est, nam se determinat per decretum; ergo tunc decretum non est potius ponendum, quam non ponendum.

Hanc rationem omnino peremptoriam ipse Aristoteles respexit, cum dixit, propositiones de futuro contingenti esse indifferentes ad veritatem & falsitatem, quia, inquit, *aquabilis est ad utramque partem eventus*, id est, non magis vergit ad hanc, quam ad oppositam partem. Nam cum propositionis veritas ab objecto pendeat, quamdiu objectum pendulum est inter fore & non fore, propositio quoque pendula est & indeterminata, donec aliquid accedat, quod æquilibrium istud inclinet in alterutram partem, nempe Divinæ voluntatis decretum, quo res ex se merè possibiles determinantur ad fore, vel non fore.

Atque id videre est in familiari exemplo. Sic enim ante iudicium sententiam lis à nobis ad utramque partem anceps dicitur; quia illi, à quibus ejus pendet decisio, adhuc indifferentes sunt: unde si quis à nobis quærat. Quis litigantium cadet causa, respondemus, hoc adhuc esse indeterminatum. At cum primum iudices inclinant in alterutram partem, jam quid sit futurum intelligimus. Ita pariter, antequam supremus rerum arbiter Deus, ex cujus sententia eventus omnes pendent, quid sibi fieri placeat decreverit, nullus eventus est potius futurus, quam non futurus, sed cum ex se omnes indifferentes ad utrumque sint, ab eo expectant, ut ad alterutram partem flectantur.

Respondent alii, ex ipsa contradictionis natura propositiones habere, ut una sit determinatè vera, altera falsa.

Sed hæc responsio evidenter falsa est. Nam contradictio æqualiter respicit partem affirmantem & negantem; ergo ex vi contradictionis affirmativa non est potius determinatè vera, quam negativa. Et quæso, cum ex illis, mortui resurgent, mortui non resurgent, utraque perinde contradicat alteri, cur contradictio illam potius, quam alteram veram efficit? nam cum æquales sint in contradicendo, habent æquale jus ad contradictionis effectum: Non itaque vi contradictionis una potius est vera, quam altera, sed aliunde.

Confirmatur conclusio, 1. Si ante decretum una contradictoriarum est determinatè vera, vel Deus potest

subsequenti decreto hanc determinationem irritare, oppositum decernendo, vel non; Si non potest, ergo voluntas Dei ligatur hac fatali futuritione decreta sua antevergente, sicque datur gentiliū illud fatum, quod ita Deorum voluntatem prævenire fingebatur, ut ab ea irritari non posset: sicut fienti Thetydi, ac pro avertenda filii sui Achillis morte deprecanti, respondens inducitur Jupiter apud fabulosum Homerum. Si verb Deus suo decreto potest hanc determinatam futuritionem irritare; ergo futuritio illa nondum rata est, sed anceps; & qui hanc ante decretum determinatam ponunt, ita se gerunt, ut qui expensas in diversorio ante hospitis arbitrium computant, vulgò, (*conter sans l'hoste*) fortè enim decretum subsequens hanc supposititiam futuritionem funditus evertet.

2. Implicat, effectum esse prius determinatum, quàm causam: Sed ante decretum omnipotentia divina, quæ est omnium eventuum prima causa, est indeterminata; determinatur enim per decretum, quod nihil est aliud, quàm determinatio libera Dei ad aliquid producendum; ergo ante decretum omnes eventus sunt indeterminati.

3. Si eventus ante decretum essent determinatè futuri, non essent in libera Dei dispositione; nam libera dispositio versatur solùm circa indifferentes & indeterminatas, ut dicitur Ethicor. 4. Atqui fide constat, Deum liberrima voluntate disponere de rebus omnibus; ergo antequam de illis decernat, sunt omnino indeterminatæ ad fore, vel non fore. Hoc argumentum insinuat Aristoteles 1. Periherm. c. 8. atque Sanctus Thomas ibidem, Lect. 14.

Respondebis, omnia, quæ geruntur à nobis, esse ab æterno prædefinita à Deo secundum Thomistas, & tamen de illis liberè disponimus; ergo quamvis res sint determinatè futuræ ante decretum, id minime obstabit, quo minùs possit Deus de illis liberè decernere.

Sed (præterquam ea responsione vides Adversarios laqueo confringi, quem vulgò nectunt Thomistis ob prædefinitiones rerum liberarum ab iis assertas) latissimum discrimen est. Nam licèt dispositio descendens à prima causa libertatis non adimat nobis jus disponendi de rebus nostris, ut suo dicitur loco, sicut influxus primæ causæ non impedit, sed perficit causam secundam; attamen determinatio præveniens omnem libertatem non itidem relinquit rem in potestate alicujus agentis liberi: Atqui determinatio præveniens etiam decreta Dei, prævenit omnem libertatem; ergo non relinquit res in potestate alicujus agentis liberi.

Vi-

quentia : Nam propositio disjunctiva non est vera , nisi ratione alterutrius partis .

Resp. Nego consequentiam . Ad ejus probationem , distinguo : Propositio disjunctiva non est vera , nisi ratione alterutrius partis sumptæ indeterminatè , concedo ; determinatè nego . Ut enim hæc Propositio , Antichristus vel erit , vel non erit , sit determinatè vera , sufficit quòd alterutrum sit futurum : sicut ut ista propositio sit vera , oculus est necessarius ad videndum non est necesse , quòd iste potius , quàm ille sit necessarius ; sed solum quòd alteruter indeterminatè ,

Urgebis . Illa Propositio de futuro est determinatè vera , quæ enuntiat rem , sicut erit ; sed ex istis , Antichristus erit , Antichristus non erit , una enuntiat rem sicuti erit : ergo una est determinatè vera .

Resp. Distinguo majorem : Propositio de futuro est determinatè vera , quæ enuntiat rem , sicuti erit , pro illo statu , in quo determinatum est , quòd res erit potius , quàm non erit ; concedo ; pro illo statu , in quo non est determinatum , quòd res erit potius , quàm non erit nego . Nam ut diximus ex Aristotele , propositio sequitur objectum , ut mensuram suæ veritatis : unde quamdiu objectum est indifferens ad fore , vel non fore , propositio est etiam indifferens , ut verificetur , vel non verificetur .

Dices . Propositio de futuro vera est , quæ habitura est suam de præsentē veram : Sed ex istis duabus , Antichristus erit , Antichristus non erit , una determinatè habitura est suam de præsentē veram : ergo , &c. Major patet : Quia propositiones de futuro regulantur per suas de præsentē . Minor verò probatur : Nam ex istis duabus , Antichristus est , Antichristus non est , alterutra erit determinatè vera .

Resp. Transeat major , (posset enim distingui eodem modo , ac præcedens argumentum) & distinguo minorem : una ex istis , Antichristus erit , Antichristus non erit , est habitura suam de præsentē veram , una determinatè determinatione , quæ nat per ipsum decretum , concedo ; quæ decretum antegrediatur , nego ; & nego consequentiam . Licet enim ex istis duabus , Antichristus erit , Antichristus non erit , una sit habitura suam de præsentē veram , etiam determinatè ; attamen illa determinatio non præcedit decretum , sed fit per decretum , quo Deus decernit , quid ex istis duobus sibi placeat evenire : unde ante decretum non est talis determinatio . Utamque solutionem insinuat , & utrumque argumentum , quod præcipuum est Adversariorum telum , egregiè evernit D. Thomas 1. *Perihier.* lib. 13. ubi ait : *Falsum est quòd.*

quod omnes, quod est verum esse, semper verum fuerit dicere, determinatè esse futurum. Et rationem reddit, quam nos supra fusè retulimus prob. 2.

Repones. Cum res est, propositio, illam affirmans fuisse, determinatè vera erit pro tota æternitate sequentì præcisè quia res est; ergo parì jure propositio illam affirmans fore, vera fuit pro æternitate antecedenti, præcisè quia res modò est.

Resp. Nego paritatem, qua maxime nitebantur illi antiqui Dialectici, quamve urget Cicero lib. de Fato. Nam etsi veritas propositionis, tum de futuro, tum de præterito sumatur à veritate propositionis de præsentì, non tamen æqualiter: propositio enim de præterito supponit eventum: At propositio de futuro eum expectat. Porro eventus, postquam fuit jam determinatus est, unde determinat propositionem de præterito ad veritatem. At eventus contingens antequam sit, aut certè ab aliqua causa determinetur, merè possibilis est, nec ex se magis ad *esse*, quàm ad non *esse* inclinat: unde propositionem de futuro determinatè veram nequit denominare, nisi cum re ipsa ponitur, aut à sua causa determinatur.

Obii. 4. & simul instabis: Inter duas Contradictorias non datur medium, ut dicitur 1, Post. c. 2. Sed ex tota æternitate propositiones, de quibus est quæstio, fuere contradictoriæ: ergo non fuit aliquis inter eas medius status, sed necessario alterutra fuit determinatè vera.

Resp. Distinguo majorem: Inter duas Contradictorias non datur medium per modum propositionis inter utramque partem mediantis, concedo; per modum suspensionis & indeterminationis utriusque extremi, nego. Explicatur. Differunt propositiones contrariæ à contradictoriis, quia inter duas Contrarias potest media propositio dari, quæ sit vera, ut inter istas, Omnis homo est malus, Nullus homo est malus; datur ista media, quidam homo est malus: sed inter Contradictorias nulla datur propositio media, quæ verificetur, ut inter istas, Petrus curret, Petrus non curret, nulla est media. Dari tamen potest inter illas medius status, nempe suspensionis & indeterminationis: nam sicut affirmatio & negatio, licet versentur inter contradictoria, nempe inter *esse* & non *esse* attamen patiuntur medium, nempe suspensionem judicii: sic propositiones de futuro, licet sint de Contradictoriis, possunt medium statum inter veritatem, & falsitatem admittere, nempe indifferentiam ad utramque. Quod adeo clarè percipitur, ut mirum sit, ab Adversariis non videri.

Infia-

Instabis. Inter *esse* & non *esse* nihil mediat, etiam per modum suspensionis utriusque extremi: Ergo neque inter *fore* & non *fore*.

Resp. Nego consequentiam & paritatem: nam obiectum præsens, aut præteritum est determinatum, cum sit extra causam: Sed obiectum futurum non est determinatum, cum claudatur in potestate causæ, quæ adhuc indifferens est ad alterutrum. Et sane si omnes Philosophi admittant causas indifferentes ad agendum, vel non agendum, ita ut non magis propendeant in unum, quam in alterum, cur non admitant objecta indifferentia ad *fore*, vel non *fore*? Ejusmodi sunt, quæ sunt libere futura, quandiu eorum indifferentia non est exclusa per determinationem causarum liberarum, unde in talibus futuris, inter *fore*, & non *fore*, datur medium, scilicet indifferentia & indeterminatio ad utrumque.

Obji. 5. Propositio, Antichristus est determinatè futurus, falsa est ante decretum: Ergo datur Propositio de futuro contingente determinatè falsa ante decretum.

Resp. Nego consequentiam. Nam ista propositio non est de futuro contingente, sed de presente impossibiliæ facit enim hunc sensum, Jam determinata est futuritio Antichristi. Porro ante decretum impossibile est, aliquid contingens esse determinatum.

Dices. Ergo dantur duæ Contradictoriæ simul falsæ, scilicet, Antichristus est determinatè futurus, Antichristus est determinatè non futurus: utraque enim ante decretum erat falsa.

Resp. Istas Propositiones non esse contradictorias: sunt enim ambæ affirmativæ, quamvis una sit de prædicato infinito, idest, particula negativa affecto.

Instabis. Licet inter *fore* & non *fore* detur status medius, scilicet indifferentia ad utrumque, attamen inter esse nunc futurum, & non esse nunc futurum, nihil omnino mediare videtur: Ergo necesse est ante decretum, ut Antichristus sit futurus, aut certè non futurus.

Resp. *Non esse futurum* posse sumi dupliciter. Primo quasi negativè, pro eo, quod nondum habet determinationem ad essendum pro tempore sequente. Secundo quasi privativè, pro eo, quod jam à suis causis privatum est omni spe essendi, determinatumque ad nunquam fore. Inter futurum & non futurum primo modo non est medium, unde hoc modo omnia sunt non futura ante decretum: sed inter futurum & non futurum secundo modo datur medium; scilicet nondum futurum, sed indifferens, ut determinetur à suis causis ad *fore*, vel non *fore*.

Urgebis, Ergo illa propositio, Antichristus est futurus, erat falsa ante decretum. Probatur consequentia: Propositio est falsa, quæ dicit aliquid futurum, quod nondum est futurum: Sed illa propositio dicebat aliquid futurum, quod nondum erat futurum: Ergo erat falsa.

Resp. Hanc propositionem posse facere duplicem sensum & resolvi dupliciter. Primo ad unam de præsentem, ut sensus sit, Jam datur futuritio Antichristi. Secundo potest resolvi in aliam purè de futuro, dicendo, determinabitur futuritio Antichristi. In primo sensu propositio est manifestè falsa ante decretum: nam falsum est, antequam Deus determinet producere Antichristum, quod talis productio sit determinatè futura; sed in hoc sensu propositio non est purè de futuro, sed virtualiter & implicitè de præsentem. In secundo verò sensu illa propositio neque est vera, neque falsa ante decretum, sed adhuc expectatur determinatio Divini decreti.

Obj. 6. Deus ante decretum cognoscit omnes eventus futuros: Ergo sunt determinatè futuri. Probatur antecedens: Hic, qui perfectè comprehendit causas, cognoscit omnes earum effectus: Sed Deus etiam ante decretum perfectè cognoscit omnes causas eventuum futurorum: Ergo cognoscit eventus futuros.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distingo majorem: Qui comprehendit causas, cognoscit earum effectus, eo modo, quo sunt in causis, concedo; alio modo, nego. Effectus autem non sunt determinati in suis causis ante decretum, ut patet ex dictis, & ideo Deus ante decretum non cognoscit eos, ut determinatè futuros, sed tantum ut possibiles.

Obj. ultimò. Determinatæ essentia debent competere determinatæ proprietates: Sed veritas & falsitas sunt proprietates Propositionis: Ergo Propositioni determinatæ debet competere determinata veritas, vel falsitas: Cum igitur etiam ante decretum propositiones habeant determinatè naturam Propositionis, debent quoque habere determinatam veritatem, aut falsitatem.

Resp. 1. Veritatem & falsitatem esse solùm proprietates respectivas ab objecto dependentes, unde non debent competere determinatè propositioni, quamdiu objectum est indeterminatum.

Resp. 2. Distinguo minorem: Veritas & falsitas sunt proprietates propositionis, veritas & falsitas aptitudinalis, concedo; actualis, nego; id est, capacitas suscipiendi verum, vel falsum est proprietas propositionis; non verò quod actu sit vera, vel falsa, saltem determinatè.

Colli-

Colligi ex dictis, quid censendum sit de quibusdam futuris, quæ *Conditionata* dicuntur; ut sunt, Si Petrus tentetur, peccabit; Si Petrus tentetur, non peccabit; Si Evangelium Mauris prædicetur, convertentur; Si Evangelium prædicetur Mauris, non convertentur. Cùm enim, etiam positis illis conditionibus, eventus adhuc contingens sit & ad utramque partem indifferens, non est determinatè futurus, nec proinde propositio determinatè vera, aut falsa, antequam Deus, in cujus potestate sunt hi eventus, aliquid circa illos decreverit.

Dices. Saltem hoc futurum conditionatum (Si Deus præcipiat Christo mortem subire pro salute hominum, morietur (fuit determinatè verum ante omne decretum: Ergo datur aliquod futurum conditionatum determinatè verum ante decreta Dei.

Resp. In eo futuro conditionato in volvi decretum in ipsa conditione: cùm enim Christus sit impeccabilis, implicat, ut Deus ei mortem præcipiat, quin simul decernat, mortem illam infallibiliter futuram. Itaque in forma: hoc futurum conditionatum fuit determinatè verum ante decretum positum, non tamen suppositum; Illud enim involvit in sua conditione. Sed de his ad Theologos, ac de tota quæstione illa fortè plus, quàm fatis.

TERTIA PARS LOGICÆ

*De Ente rationis directivo tertie
mentis Operationis, seu de
Argumentatione.*

Præter ea, quæ satis accuratè diximus in Logica minore circa Argumentationem, pauca quædam hic discutenda occurrunt circa Demonstrationem quæ est potior ejus species. De qua quidem tria totidem articulis breviter discutiemus. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ sint ejus proprietates. Porro cùm Demonstratio producat

scientiam, hic etiam de Scientia agi solet. Verùm ejus cognitio magis spectat ad Mataphysicam, cujus est agere de

QUÆSTIO UNICA

De Syllogismo Demonstrativo.

ARTICULVS PRIMVS,

Quid est Demonstratio.

SYllogismus, ut diximus in Minore Logica, dividitur ratione materiæ, seu propositionum, quibus constat, in Demonstrativum, Probabilem & Sophisticum. Nam cum ex duabus præmissis probetur in Syllogismo conclusio, vel illæ præmissæ apparent veræ, cum tamen falsæ sint: atque tum *Syllogismus Sophisticus* dicitur: Vel probabiliter veræ sunt, id tamen neque nobis satis evidens est, neque fortè re ipsa omnino certum; atque tum dicitur *Syllogismus Probabilis*, seu, *Logicus*: Vel demum præmissæ illæ certò & evidenter veræ sunt, tumque *Demonstrativus Syllogismus* dicitur. Hinc jam elucescit, quæ sit Demonstrationis natura: ut tamen exactiùs innotescat duplex ejus definitio ex Aristotele tradi potest.

Prima. Demonstratio est Syllogismus pariens scientiam, seu faciens scire.

Hæc definitio bona quidem est: nam explicat, quid commune habeat Demonstratio cum aliis Syllogismis, quidve sibi proprium. Convenit enim cum aliis in genere Syllogismi; at id proprium habet, ut pariat scientiam, id est, certam & evidentem conclusionis cognitionem: Syllogismus enim Sophisticus errorem Probabilis opinionem parit, solus & omnis Demonstrativus scientiam. Verùm est solùm descriptiva; non enim ex ipsa rei essentia, sed ex proprio ejus effectu petitur.

Secunda. Demonstratio est Syllogismus constans ex propositionibus necessario, ac evidenter veris.

Hæc definitio essentialis est: nam in eo sita est Demonstrationis essentia, ut præmissis necessariis, ac evidenter veris constet, atque adeo conclusionem evidenter & necessariò inferat.

Porrò præmissæ illæ duobus modis nobis innotescunt evidenter veræ. Primò ex ipsis terminis. Secundo per priorem discursum, quatenus evidenter deductæ sunt ex aliis jam notis. Cum propositio ex ipsis terminis evidenter innotescit, dicitur *Propositio per se nota*, cujus
scilicet.

scilicet, si terminos attentè percipias, statim percipies prædicatum convenire evidenter subiecto. Sic ille qui percipit, quid sit circulus, in ipsa ejus idea clarè videt, omnes ejus radios, seu lineas à centro ad circumferentiam ductas esse æquales: unde propositio per se nota est. Circuli radii sunt æquales. Sed de propositione per se nota jam diximus 2. p. Logicæ Min. art. 4. Hic solùm circa eam duo sunt addenda.

Primò, propositionem per se notam vulgò dici, cujus prædicatum per se convenit subiecto in primo modo perfectitatis: nam, ut hic notat Aristoteles, quatuor modis aliquid *per se* dicitur. 1. Id per se dicitur de aliquo, quod est de ejus essentia: sic Rationale per se dicitur de Homine. 2. Per se dicitur de aliquo, quod est ejus proprietas: ut de Homine dicitur per se, quod sit Risivus. 3. Per se dicitur, quod per se existit; ut Homo dicitur ens per se, Albedo verb ens in alio. 4. Per se dicitur de aliquo, quod est ejus propria operatio; ut Musicus per se cantat. Itaque propositio per se nota est, cujus prædicatum primo modo dicitur de subiecto, id est, ut inclusus in ejus essentia.

Secundò notandum, Propositionem per se notam duplicem vulgò distingui; nempe per se notam *quo ad se*, & per se notam etiam *quo ad nos*. Propositio per se nota quo ad se dicitur, quæcunque prædicato constat, quod sit de essentia subiecti. Verùm si essentia subiecti non sit nobis satis nota, hæc non dicetur nota quoad nos. Vnde propositio per se nota, etiam quoad nos, ea dicitur, cujus subiectum ita nobis clarè notum est, ut in eo prædicatum evidenter detegere possimus: sic ea propositio, Deus est, per se quidem nota est, quia existentia est de essentia Dei, non tamen per se nota est, etiam quo ad nos, quia non ita clarè essentiam Dei cognitam habemus, ut in ea statim existendi necessitatem evidenter detegamus. At hæc propositio, Totum est majus parte, etiam quoad nos per se nota est; quia in idea, quam habemus de toto, evidenter relucet, illud suam partem excedere.

ARTICULUS SECVNDVS.

De Divisione Demonstrationis.

Dividitur primò Demonstratio in Demonstrationem *propter quid*, & demonstrationem *quia*.

Demonstratio *propter quid* ea est, quæ propriam & immediatam rei causam affert, ut eam probet. Vnde dicitur demonstrare *propter quid*, quod assignet id ipsum,

sum, propter quid prædicatum conclusionis convenit subiecto.

Demonstratio *quia* illa est, quæ evidenter quidem probat; prædicatum conclusionis convenire subiecto, non tamen causam propriam hujus affert; sed vel aliquam causam remotiorem, vel incommodum & absurdum, quod sequeretur, si ei non conveniret. Harum Demonstrationum satis frequens usus est, quod nobis sæpe propriæ causæ sint ignotæ. Ipsi Geometræ non raro illis Demonstrationibus utuntur, cum ex negatione propositæ quæstionis aliquid evidenter falsum & impossibile deducunt, inde convincunt, partem affirmativam esse veram, vel contra.

Exemplum utriusque Demonstrationis sit. Si quis Deum esse æternum probet, quod sit immutabilis, eo argumento: Omne immutabile est æternum: Deus est immutabilis: Ergo est æternus: erit Demonstratio *propter quid*. At si probemus Deum esse æternum, vel quod causatus non sit, eo modo: Omne, quod causatum non est, æternum est: Deus non est causatus: Ergo est æternus. Vel ab inconvenienti: Si Deus æternus non esset, aliquando non fuerit: Ergo æternus est: hujusmodi sunt demonstrationes *quia*. Probant enim evidenter, rem esse, sed propriam rationem, cur sit, non adducunt.

Demonstratio *propter quid* est perfectior Demonstratione *quia*; non enim solum convincit, sed etiam quietat intellectum. Nam cum solum novimus, rem esse, intellectus non in ea notitia plenè quiescit; sed rursus cupit causam ipsam, cur sit, nosse. Vnde illi soli propriè convenit exquisita illa definitio Aristotelis, *Demonstratio est Syllogismus constans ex veris, primis, immediatis, notioribus, causisque conclusionis*.

Dividitur 2. Demonstratio in Demonstrationem à priori, & Demonstrationem à posteriori.

Demonstratio à priori est, quæ probat effectum per causam: ut si quis probet animalia, quod consent ex contrariis principiis sese paullatim consummentibus, aut, quod obnoxia sint actioni agentium materiam paullatim immutantium. In eo Demonstrationis genere adhiberi possunt omnia causarum genera, materialis, formalis, exemplaris, efficiens, finalis: omnis enim causa proprium demonstrat effectum.

Demonstratio à posteriori est, quæ contra causam probat ex effectu. Sæpe enim effectus sunt nobis notiores causis: unde ex illis in earum cognitionem venimus. Sic existentiam Dei cognoscimus ex effectibus naturalibus, ex quibus etiam pleraque attributa ejus demonstramus.

Di.

Dices. Demonstratio omnis debet esse per causas; nam parit scientiam, quæ est cognitio rei per causam: ergo nulla datur Demonstratio à posteriori, & per effectus.

Resp. Distinguo antecedens: Demonstratio est per causas vel effendi, vel cognoscendi, concedo; per causas effendi, nego esse semper. Itaque effectus, cum est notior nobis, quàm causa, potest nos in ejus cognitionem ducere; & sic est causa cognitionis suæ causæ, seu causa ejus in cognoscendo.

ARTICULUS TERTIUS.

De Proprietatibus Demonstrationis.

DUplex assignari potest proprietas, aut quasi proprietas Demonstrationis. 1. Quod generet scientiam. 2. Quod necessitet intellectum ad assensum conclusionis. De utraque tantisper dicendum.

§. I.

Quomodo Demonstratio generet scientiam.

CERTUM est, Demonstrationem parere scientiam: nam evidenter, ac certò infert conclusionem, proindeque certam & evidentem ejus cognitionem producit, quæ est ipsa scientia. Solùm dubitatur, an eam producat in ratione causæ efficientis.

CONCLUSIO.

IN Demonstratione assensus præmissarum efficienter producit assensum conclusionis. Ita docet S. Thomas. 1. Post. Lect. 3. *Præmissæ, inquit, habent rationem causæ efficientis & activæ respectu conclusionis;*

Probatur conclusio: Actus, quo causa efficiens se movet ad alium actum, censetur ad illum effectivè concurrere. Atqui intellectus per assensum præmissarum se movet ad assentiendum conclusioni: ergo assensus præmissarum effectivè concurrat ad assensum conclusionis. Minor est certa: Nam Demonstratio est quidam discursus: porro in eo discursus consistit, ut ex una cognitione ad aliam intellectus deducatur. Major etiam constat: Nam hoc ipso, quod actus movet ad alium, ille posterior est veluti ejus propagatio & proles, sicque effectivè ab eo procedit. Sic motus cordis dicitur effectivè concurrere ad alios motus vitales, quia animal istos non elicit, nisi dependenter ab illo, cujus proinde sunt veluti propagines.

Dices.

Dices. Quod non est, non causat: Sed assensus præmissarum non est in eo instanti, quo assentimur conclusioni; non enim duo assensus possunt esse in eodem instanti in eodem intellectu: ergo non causat assensum conclusionis.

Resp. 1. Ut metus alium causare possit, sufficere, ut immediate præcesserit. Sic globus allidens alteri globo æquali quiescenti, per suum motum ipsum movet, quamquam sæpe in eo instanti, quo iste movetur, ille moveri desinat.

Resp. 2. Assensum præmissarum, etsi non sit in se ipso dum assentimur conclusioni, esse tamen in sua virtute, nempe in determinatione & illuminatione, quam impellit intellectum ad assentiendum conclusioni; eamque illi manifestam efficit.

Adde tandem, non repugnare, ut duæ cognitiones, quarum una oritur ex alia, sint simul in intellectu. Cum itaque assensus conclusionis oriatur ex assensu præmissarum, non videtur repugnare, ut eodem instanti, quo intellectus præmissis propter se assentitur, conclusioni quoque propter illas assentiatur. Immo assensus conclusionis implicitè continetur in assensu præmissarum, ut infra dicemus.

Quæres, quid requiratur, ut Demonstratio generet scientiam.

Respondeo, ex Aristotele ante assensum conclusionis, qui est proprie scientia, tria debere esse præcognita: nempe Subiectum conclusionis, Prædicatum ejus, & præmissas.

De Subiecto conclusionis debemus nosse, an sit; non enim scientia est de eo, quod nihil est: & præterea quid sit, aut saltem quid nomine ejus intelligamus; quod idem de Prædicato conclusionis prænosse oportet: nam nisi quæstionis terminos percipiamus, nihil de ea certo statui poterit. At de prædicato conclusionis non debemus præscire ipsum esse: quippe hoc ipsum Demonstratio ostendit. De præmissis prænosse debemus, eas esse necessario veras: neque enim certo assentiri possumus conclusioni propter præmissas, nisi nobis certo prius constet, eas esse veras; immo, cum conclusionis notitia oriatur ex præmissis, ex certiores & notiores esse nobis debent, quam ipsa conclusio. Nam ut inquit Aristoteles, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*; quod tamen axioma solum locum habet, cum duo ita aliquid participant, ut ab uno ad aliud diffundatur. Unde licet homo ebrius sit propter vinum, & fatigatus propter pondus; dici tamen nequit, vinum esse magis ebrium, & pondus magis fatigatum, quia nec vinum capax est ebrietatis, nec pondus

duſ defatigationis, licet eam cauſet. At cum forma utri-
quæ communis eſt, eaque ſuſcipit magis & minus, tum
vere dicitur magis ei ineſſe, à quo in aliud redundat: ſic
Sol planetis lucidior eſt, quia illi ab eo illuminantur; cor
cæteris membris calidius eſt & vivacius, quia ab eo in illa
calor & vita redundant; atque eo ſenſu præmiſſæ debent
nobis eſſe notiores conſuſione, quia hæc propter illas
nobis innotefcit.

§. II.

An Demonſtratio neceſſitet intellectum.

C O N C L U S I O.

Poſito aſſenſu præmiſſarum demonſtrativarum, intelle-
ctus ita neceſſitatur ad aſſenſum conſuſionis, ut ab
eo nullo modo abſtinere poſſit. Ita S. Thomas 1 p. q. 82.
a. 3. *Naturaliter*, inquit, & ex neceſſitate inheret intellectus
principiis & conſuſionibus habentibus neceſſariam connexio-
nem cum illis.

Probatuſ intellectus non poteſt non aſſentiri vero ſibi
manifeſte & evidenter propoſito: Atqui poſito aſſenſu
præmiſſarum, conſuſio ſponte ſua ex iis ſequens ſe ſe
exhibet intellectui ut evidenter & manifeſte veram: ergo
intellectus non poteſt ei non aſſentiri. Minor conſtat.
Nam conſuſio neceſſario, evidenterque ſequitur ex
præmiſſis: Itaque illa non poſſunt cenſeri veræ, quin
& illa continuo evidenter vera ſit. Major ex eo ſuadetur,
quod intellectus ſit potentia naturalis, quæ poſitis omni-
bus requiſitis naturaliter tendit in obiectum ſibi propoſi-
tum. Vnde, ut oculus, poſito quod palpebræ ſint aper-
tæ, nequit non videre obiectum ſuum debite applicatum
& illuminatum, ita intellectus nequit non aſſentiri vero
evidenti ſibi propoſito.

Confirmatur. Conſuſio virtualiter continetur in præ-
miſſis, ipſeque aſſenſus minoris involvit aſſenſum con-
cluſionis: nam ſi conceſſeris, omnem virtutem eſſe uti-
lem; concedas itidem, juſtitiam eſſe virtutem, hoc ipſo
concedis, eam eſſe utilem: non enim omnis virtus erit
utilis, ſi juſtitia ſit virtus, nec tamen utilis: ergo fieri
nequit, ut qui præmiſſis demonſtrationis aſſentitur,
aſſenſum conſuſionis cohibeat: imo, qui aſſentitur
præmiſſis, eo ipſo conſuſioni aſſentitur.

Dices. Ergo voluntas non libere applicat intellectum
ad aſſenſum conſuſionis.

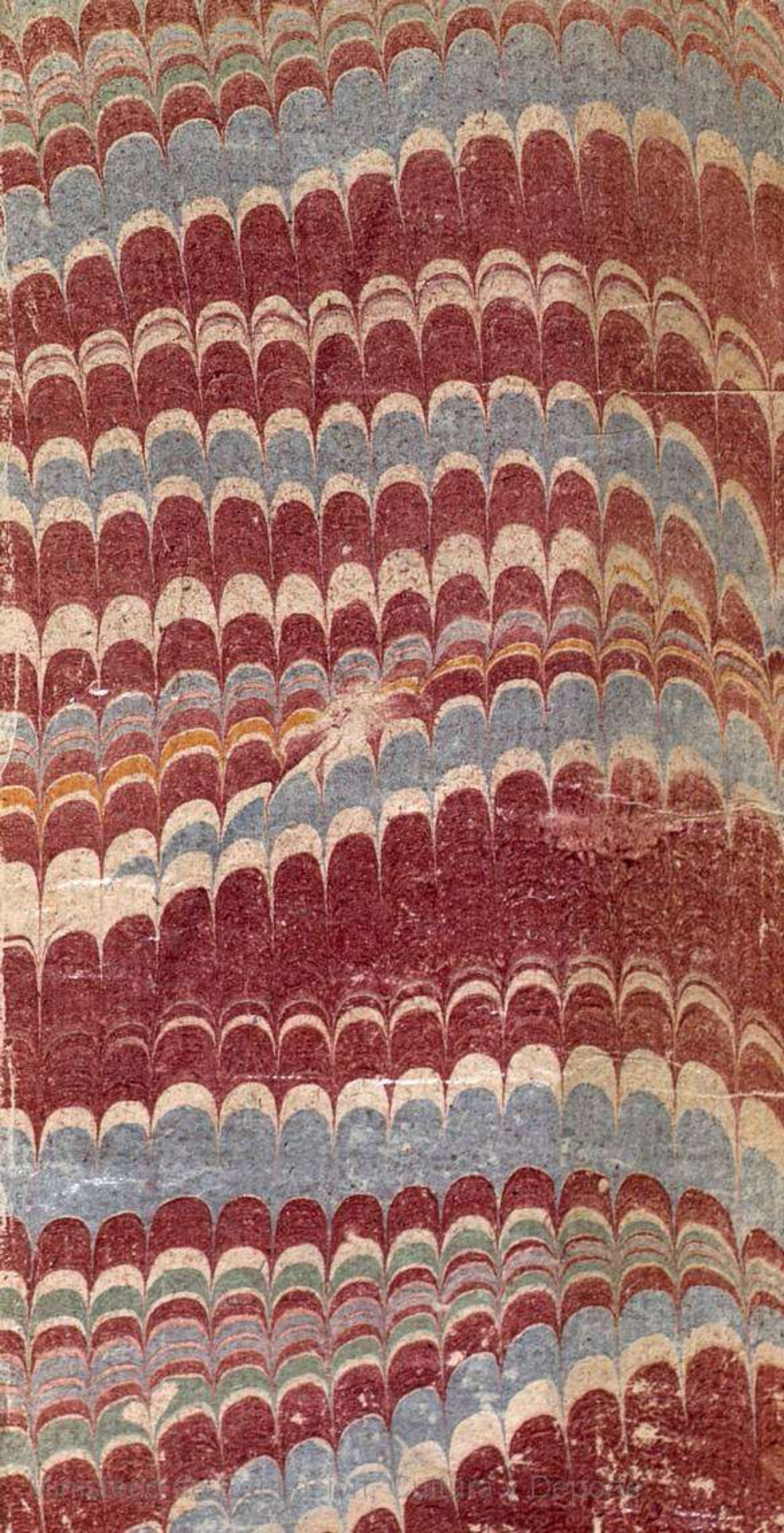
Reſp. Distinguo: Non applicat libere, abſolute, ne-
go; ex ſuppoſitione quod applicaverit ad aſſenſum præ-
miſſæ.

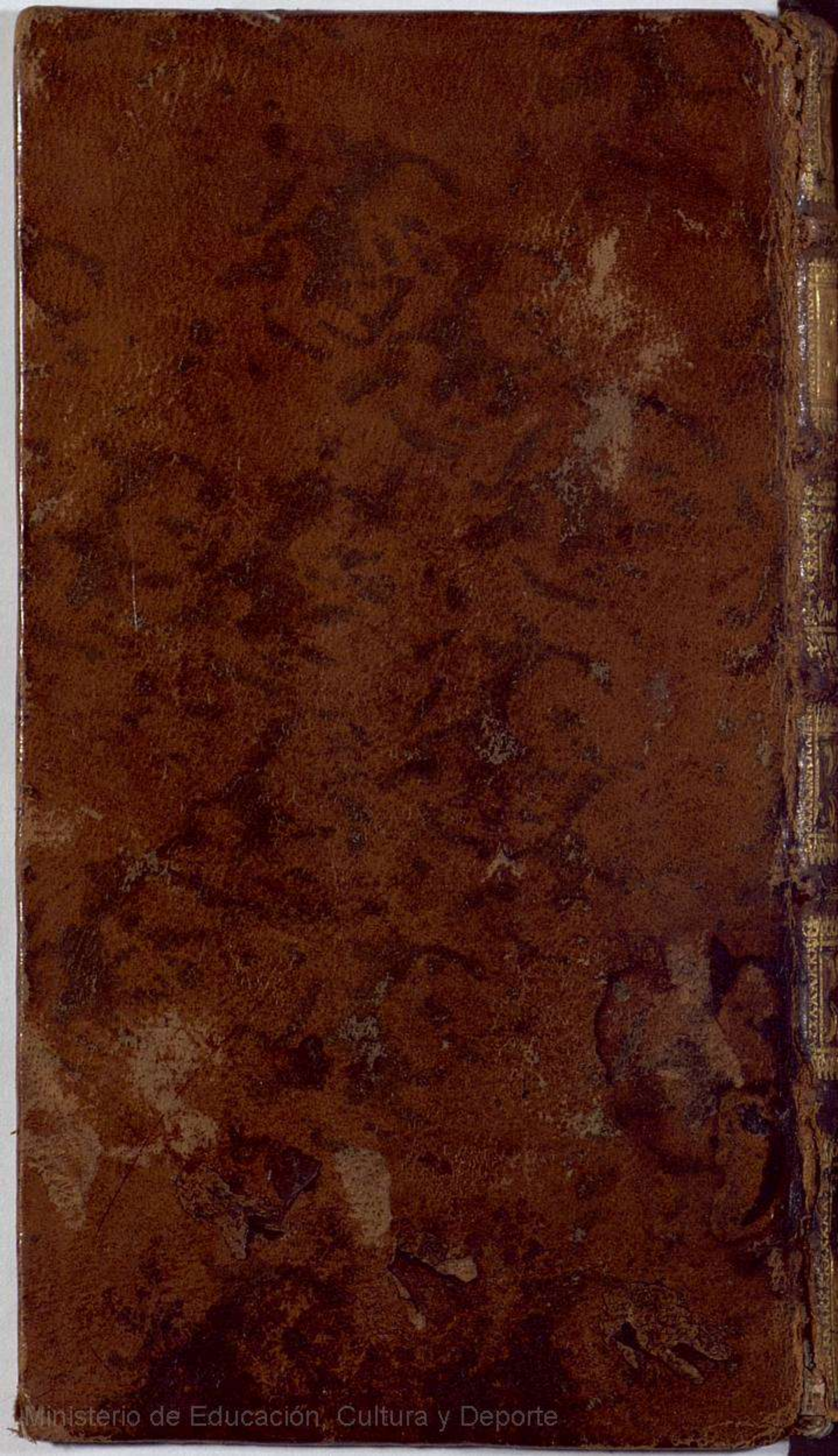
missarum, concedo. Nam sicut voluntas liberè utitur oculo ad videndum, quia ab ea pendet aperire, aut claudere palpebras; ex suppositione tamen, quòd eas aperuerit, jam cohibere nequit oculum, ne videat propositum objectum: Ita liberè utitur intellectu, cum ab ea pendeat, ut ille cogitet, aut non cogitet de præmissis; attamen si intellectum applicet ad ordinatum earum assensum, vi connexionis ita impellitur ad assensum conclusionis, ut jam eum impedire non possit.

Sed de prima Philosophiæ parte jam satis. Cæterum si vis expeditiorem Logicam, quæ te certius ac facilius ad veritatem ducat, ama Deum, qui veritas est; contemne creaturam, quæ vanitas est; suspira ad cælum, ubi lucis, ac veritatis patria est; & innocentis vitæ conatu ad beatam æternitatem contende, ubi nihil poteris ignorare.

Finis Logice.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM

GALE DUM